



REVISTA DE ISTORIE MILITARĂ

Publicația este editată de Ministerul Apărării Naționale, prin Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, membru al Consorțiului Academilor de Apărare și Institutelor pentru Studii de Securitate din cadrul Parteneriatului pentru Pace, coordonator național al Proiectului de Istorie Paralelă: NATO – Tratatul de la Varșovia

COLEGIUL DE REDACȚIE

- General-maior (r) dr. MIHAIL E. IONESCU, directorul Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară
- Academician DINU C. GIURESCU, Academia Română
- Dr. JAN HOFFENAAR, Președintele Comisiei Olandeze de Istorie Militară
- Prof. univ. dr. DENNIS DELETANT, London University
- Colonel (r) dr. PETRE OTU, directorul științific al Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară
- Prof. univ. dr. MIHAI RETEGAN, Universitatea București
- Conferențiar univ. IULIAN FOTA, Academia Națională de Informații
- Dr. SERGIU IOSIPESCU, cc. șt., Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară
- Prof. univ. dr. ALESANDRU DUȚU, Universitatea „Spiru Haret”
- Prof. univ. dr. MARIA GEORGESCU, Universitatea Pitești
- Comandor (r) GHEORGHE VARTIC

SUMAR

• Istorie medievală

- ALEXANDRU MADGEARU – Războiul arabo-bizantin din anii 717-718 1

• Istorie modernă

- ANATOLIE LEȘCU – Unitățile armatei ruse dislocate în Basarabia în perioada anilor 1830-1853 10
- SORIN CRISTESCU – C.A. Rosetti și revizuirea Constituției din anul 1884 17
- ION CERĂCEANU – Cazarma istorică „Fort 3 Otopeni”. O istorie fascinantă 24

• Primul Război Mondial

- PETRE OTU – Gheorghe Berdan, *Însemnări despre bătăliile de la Mărăști și Mărășești* 50
- MANUEL STĂNESCU – Cadrul general al luptelor din Valea Prahovei în 1916 72
- DRAGOȘ ILINCA – Ultima șarjă. Megiddo, septembrie 1918 78
- CERASELA MOLDOVEANU – În căutarea lui Schwartz... Contribuția evreilor la Războiul de întregire națională a României (1916-1919) 85

• Viața științifică

- Cel de-al 43-lea Congres Internațional de Istorie Militară – Douala (Camerun), 02-10 septembrie 2017 – CARMEN RÎJNOVEANU 95
- Conferința internațională „Bătăliile de la Mărăști, Mărășești și Oituz în dinamica Primului Război Mondial” – MANUEL STĂNESCU 98
- Conferința științifică: „100 de ani de la Congresul militarilor moldoveni, 20-27 octombrie 1917; 23-26 octombrie 2017, Chișinău, Republica Moldova – DANIELA ȘIȘCANU 100
- Simpozion: „Anul 1917 la Buzău” – PETRE OTU 102

• Recenzii

- *The Jagiellonians in Europe: Dynastic Diplomacy and Foreign Relations / Die Jagiellonen in Europa: Dynastische und Diplomatische Beziehungen*, edited by Attila Bárány, in cooperation with Balász Antal Bacsa (*Memoria Hungariae*, 2), Debrecen, 2016 – SABINA MADGEARU 104

• Publicații sosite la redacție

- Revista de istorie militară – Caietul 1/2017 a Centrului pentru istorie militară și științe sociale al Bundeswehr-ului (ZMSBw)
- SORIN NEGOIȚĂ 108

• Revista este inclusă în baza de date a Consiliului Național al Cercetării Științifice în Învățământul Superior, fiind evaluată la categoria „C”.

• Poziția revistei în lista-catalog a publicațiilor este la numărul 5017
ISSN 1220-5710

CONTENTS

• Medieval History	
– ALEXANDRU MADGEARU – The Arab-Byzantine War of 717-718	1
• Modern History	
– ANATOLIE LEȘCU – The Units of the Russian Army Stationed in Bessarabia in the Period 1830-1853	10
– SORIN CRISTESCU – C.A. Rosetti and the Revision of the Constitution in 1884	17
– ION CERĂCEANU – “Fort 3 Otopeni”. A Fascinating History	24
• First World War	
– PETRE OTU – Gheorghe Berdan, <i>Notes on the Battles of Mărăști and Mărășești</i>	50
– MANUEL STĂNESCU – The General Framework of the Battles in Prahova Valley in 1916	72
– DRAGOȘ ILINCA – The Final Battle. Megiddo, September 1918	78
– CERASELA MOLDOVEANU – In the Search of Schwartz... The Contribution of the Romanian Jews to the War of National Unification (1916-1919)	85
• Scientific Life	
– The 43 rd International Congress of Military History – Douala (Cameroon), September 2-10, 2017	
– CARMEN RÎJNOVEANU	95
– The International Conference “The Battles of Mărăști, Mărășești and Oituz in the Dynamics of the First World War” – MANUEL STĂNESCU	98
– The Scientific Conference “100 Years since the Moldovan Military Congress, October 20-27, 1917”, October 23-26, 2017, Chișinău, Republic of Moldova – DANIELA ȘIȘCANU	100
– Symposium: “The Year of 1917 in Buzău” – PETRE OTU	102
• Reviews	
– <i>The Jagiellonians in Europe: Dynastic Diplomacy and Foreign Relations / Die Jagiellonen in Europa: Dynastische und Diplomatische Beziehungen</i> , edited by Attila Bărány, in cooperation with Balázs Antal Bacsá (Memoria Hungariae, 2), Debrecen, 2016 – SABINA MADGEARU	104
• Publications Received at the Editorial Office	
– The Review of Military History – Book 1/2017 of the Center for Military History and Social Sciences of the Bundeswehr (ZMSBw) – SORIN NEGOIȚĂ	108

- Responsabil de număr: PETRE OTU
- ALEXANDRU VOICU – redactor
 - ADRIAN PANDEA – coperta
- ELENA LEMNARU – tehnoredactare computerizată

Adresa redacției: strada Constantin Mille nr. 6, cod 010142, București, sector 1,
telefon: 0213157827, telefax: 004021-3137955, <http://ispaim.mapn.ro/pages/view/88>

RĂZBOIUL ARABO-BIZANTIN DIN ANII 717-718

ALEXANDRU MADGEARU *

Abstract

After a first failed siege of Constantinople in 674-678, the Ummayyad Caliphate continued to fight against the Byzantine Empire, during a period when the latter was affected by a state of anarchy which weakened its defence capability. The imminent danger of a massive Arab invasion determined emperor Anastasios II to enforce the defence and the material reserves of Constantinople in 714. The next emperor, Theodosios III, made an agreement with Bulgaria in 715. In March 717 became emperor Leo III, a capable strategos, who one year before was able to convince the Arab general Maslama that he will accept his sovereignty if he will become emperor. Maslama was gathering a large army in Syria. When he realized that it was cheated by Leo, he started the campaign in June 717, in cooperation with the navy commanded by Admiral Sulayman ibn Mu'ad. The siege of Constantinople began on 15 July 717. The Arab camp was attacked by the Bulgarians, and many ships were destroyed by the „Greek Fire” in Bosphorus. The single chance of Maslama was to set a blockade against the city, and by this reason he prepared the army for an enduring siege. The harsh winter compromised this plan, because the Arabs remained out of resources. The support expeditions sent from Syria and Egypt failed to reach them. In these circumstances, the Arabs were those who suffered the real blockade and the famine, until August 718, when, following a final attack of the Bulgarians, Maslama accepted to retreat. The most part of the remaining fleet was destroyed by a tornado. The failure of this last Arab siege of Constantinople was caused by several reasons: the decisive role of the incendiary weapon of the Byzantines, the lack of provisions, the Bulgarian intervention, the climatic conditions.

Keywords: *Byzantine Empire, Constantinople, Leo III, Ummayyad Caliphate, Bulgaria, Greek Fire, siege warfare*

Se împlinesc 1700 de ani de când Imperiul Bizantin și în general creștinătatea europeană au trecut printr-o grea încercare. În decurs de doar două decenii după apariția religiei islamice, arabii au cucerit Egiptul, Palestina, Siria, Ciprul și alte insule, precum și ceea ce mai rămăsese din Persia sasanidă. Constituirea unei flote de război arabe începând din anul 645 a pus Imperiul Bizantin într-o situație foarte dificilă, deoarece îi amenința supremația navală, iar pierderea Egiptului a însemnat privarea

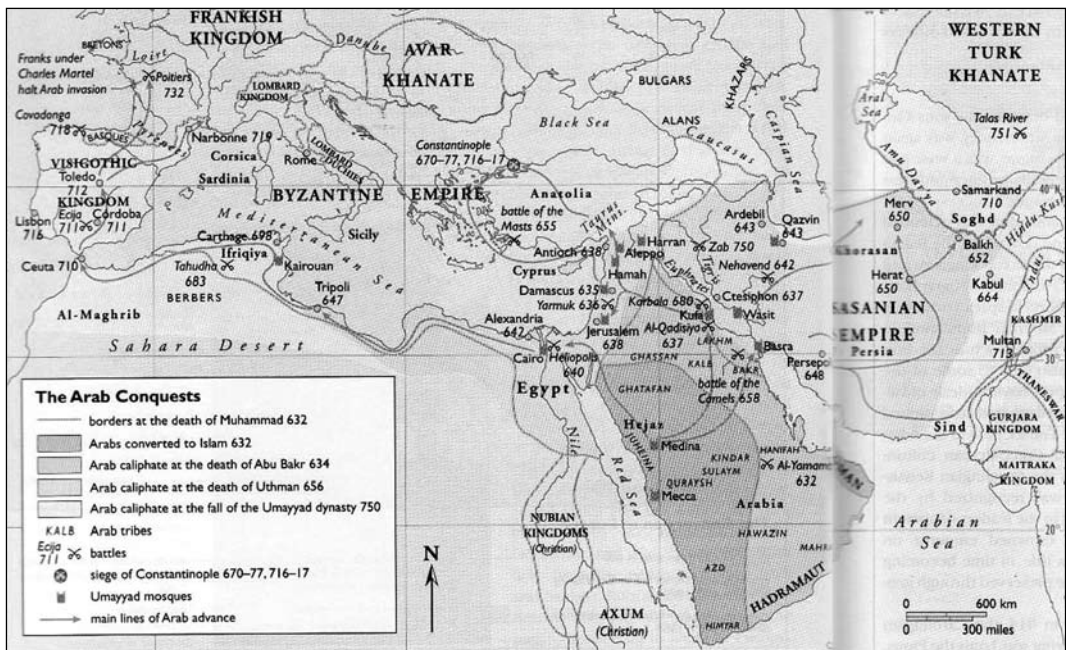
de cea mai importantă sursă de hrană rămasă după abandonarea provinciilor europene cotoprite de slavi. În 654-655 a fost întreprins primul mare atac asupra regiunii caucaziene și Asiei Mici, pe uscat și pe mare (se plănuia chiar atacarea Constantinopolului, dar luptele pentru putere din califat au dus la întreruperea acestei campanii victorioase). Raidurile arabilor în Anatolia s-au intensificat după 665, și nu a trecut mult timp până când ei au reușit să atace Constantinopolul. În 670 flota arabă a

* Cercetător științific gr. I, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară.

pătruns în Hellespont (Marea Marmara), debarcând la Kyzikos, un port devenit bază pentru operațiile viitoare. Între 674 și 678, folosind acea bază, vasele arabilor au asediat capitala imperiului, dar în final au fost nimicite de cele bizantine dotate cu lansatoarele lichidului incendiar. Califul a acceptat încheierea unui acord de pace pe 30 de ani, care însă nu a fost respectat (va fi încălcat în 692)¹. Războiul din 674-678 a fost pierdut atât pentru că arabii nu aveau nici o șansă să străpungă zidurile Constantinopolului, cât și pentru că ei nu puteau contracara distrugerea navelor lor de către „focul grecesc”².

Înaintarea arabilor în Anatolia (dar și în Caucaz) a continuat și după acest asediu eșuat. Califatul ummayyad devenise o mare putere care a umplut golul lăsat de Persia sasanidă în Orient, în vreme ce Imperiul Bizantin a trecut în perioada 695-717 printr-o criză majoră a puterii de stat, marcată de revolte ale comandanților militari provinciali, schimbări frecvente de împărați și dispute religioase, toate acestea slăbind capacitatea de apărare a imperiului, oricum mult micșorat ca teritoriu. Reorganizarea militar-administrativă începută

pe la mijlocul secolului al VII-lea, care a dat puteri mari strategilor themelor (noul tip de provincii) a avut acest efect pervers de a facilita ascensiunea unor comandanți locali, care se bazau pe trupele fidele lor, dintr-o themă sau mai multe. Așa se explică rebeliunile succesive. Spre finalul perioadei de anarhie, de care arabii au profitat din plin pentru a efectua noi raiduri și cuceriri, împăratul Anastasios II (pe numele său real Artemios, un funcționar venit la putere în 713 după o rebeliune contra împăratului Philippikos) a avut grijă să pregătească statul pentru confruntarea cu califatul ummayyad, deoarece aflase că va urma o mare invazie. În acel moment, Califatul atinsese apogeul extinderii sale teritoriale în Asia și Africa, iar ambiția dominației universale a Islamului era impusă de doctrina războiului sfânt. Ocuparea Constantinopolului ar fi fost încoronarea formidabilei ascensiuni a Califatului ummayyad. Reluarea confruntării cu imperiul creștin era inevitabilă. Anastasios II îl trimisese la calif pe eparhul Constantinopolului Daniel sub pretextul de a pregăti pacea, dar de fapt pentru a evalua pregătirile de război ale inamicului. Daniel a reușit să afle că arabii pun la cale o



Califatul ummayyad. După A. Jotischky, C. Hull, *The Penguin Historical Atlas of the Medieval World*, London, 2005, p. 24

mare campanie combinată terestră și maritimă, și de aceea Anastasios II a ordonat ca fortificațiile să fie reparate și bine păzite cu mașini de luptă, precum și ca în Constantinopol să se acumuleze provizii de tot felul pentru trei ani. De asemenea, a fost mărită capacitatea flotei militare. Astfel, în cursul anului 714 capitala imperiului era gata pentru apărare³.

Prin măsurile luate, Anastasios II s-a dovedit un împărat capabil să reziste agresiunii islamice, numai că el a fost înlăturat în noiembrie 715 prin altă revoltă, inițiată de trupele din thema *Opsikion* (cea mai apropiată de capitală), care l-au adus la putere pe un oarecare perceptor de impozite, devenit împăratul Theodosios III. În 716, el a încheiat un acord de pace cu hanul bulgar Tervel, care va fi util atunci când arabii vor asedia Constantinopolul⁴. În rest, a fost un conducător incapabil, înlăturat în martie 717 de către comandantul themei *Anatolikon*, Leon. Originar din Commagene (regiunea de la est de Munții Taurus), Leon îi cunoștea bine pe arabi și participase la multe acțiuni militare contra lor. Era un fidel al fostului împărat Anastasios II și se opunea lui Theodosios III. Venirea la putere a unui militar încercat a fost decisivă pentru evoluția ulterioară a evenimentelor⁵.

Nu există nici o sursă bizantină contemporană cu aceste evenimente. Informațiile provin din surse bizantine mai târzii (Theophanes Confessor, Nikephor Patriarhul), arabe (în principal al-Tabari⁶), armene (Ghevond, Ștefan din Taron), siriene (cronica mănăstirii Zuqnin, Dionysios de Tel-Mahre, Agapios de

Manbij, Mihail Sirianul), dar și latine (Beda, Paul Diaconul). Dintre toate acestea, cronica lui Theophanes este cea mai importantă, fiind atât mai detaliată, cât și destul de apropiată de evenimente. Acum există și o traducere românească integrală a ei, efectuată de Mihai Țipău (datele au fost preluate și rezumate în scrierile mai târzii ale lui Georgios Monachos și Ioannes Zonaras). Cronicile siriene cuprind multe date care nu se regăsesc în cronica lui Theophanes. Din fericire, acum ele sunt accesibile în traduceri engleze⁷. În ordine cronologică, însă, cel mai vechi izvor care conține date despre asediul din 717-718 este *Chronica Maior* a lui Beda Venerabilul, compusă în anul 725. Ea a fost o sursă de inspirație pentru Paul Diaconul și pentru diverse cronici universale compuse ulterior în occidentul latin (Sigebertus, Albericus etc.). Beda a primit informații imprecise, care au trecut ca atare și în lucrările copiate după cronica lui (asediul ar fi durat trei ani, ceea ce ar fi poate o confuzie cu asediul anterior), iar relatarea este foarte sumară în comparație cu sursele bizantine și orientale. Ea este însă remarcabilă pentru că arată receptarea în îndepărtata Anglie a unor știri despre atacarea Constantinopolului de către „saraceni”.

Războiul contra Imperiului Bizantin a fost pregătit și purtat de Maslama. Frate vitreg al califilor al-Walid I (705-715) și Sulayman ben Abd-Malik (715-717), el a fost cel mai capabil general al armatei arabe din acea vreme. A condus mai multe campanii victorioase contra Imperiului Bizantin începând din 705, iar la 15 septembrie 715 i-a fost încredințată comanda forțelor terestre și maritime care urmau să atace Constantinopolul. Pregătirile au durat doi ani. Mai întâi au fost concentrate forțele terestre pe câmpia Dabiq de lângă Alep. Armata terestră a desfășurat mai întâi o ofensivă prin Munții Taurus. Maslama s-a înțeles cu Leon să-l sprijine să ajungă împărat în schimbul păcii și a cedării cetății Amorion, dar acest oraș a fost ocupat, contrar acordului, de o garnizoană bizantină. Maslama a petrecut iarna „așteptând promisiunile lui Leon”, care între timp devenise împărat. Maslama spera că Leon va accepta suveranitatea califului, ori chiar că-i va preda statul bizantin⁸. În *Kitab al-'Uyun*, o scriere târzie din secolul al XI-lea, se insistă că Maslama îl va ajuta pe Leon să ia puterea la



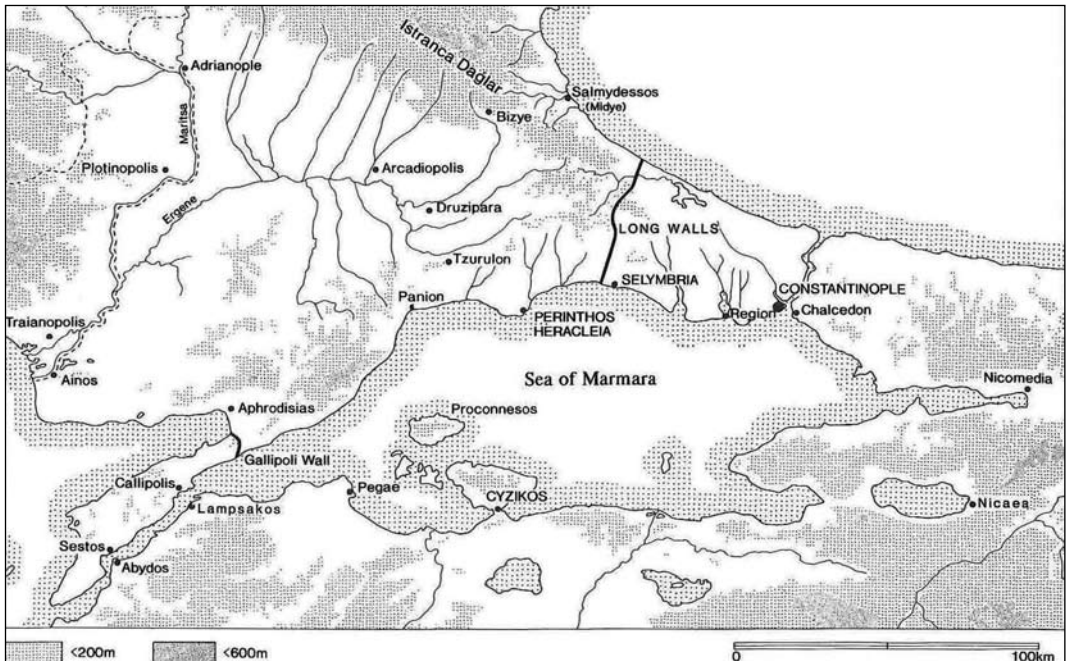
Planul Constantinopolului

Constantinopol, dar izvorul face o confuzie, plasând începutul asediului înainte de venirea la putere a lui Leon, și mutând la Constantinopol ceea ce se petrecuse la Amorion. De asemenea, în acest izvor se susține în mod eronat că asediul a durat trei ani.⁹

În iunie 717, Maslama a pornit campania contra Constantinopolului, în paralel cu flota de 1800 de vase care era sub comanda amiralului Sulayman ibn Muad. Forțele terestre cu efective estimate la 120.000 de oameni au traversat Marea Marmara pe la Abydos pentru a asedia orașul. Abydos (azi Çanakkale) era un port situat în zona unde strâmtoarea Dardanele are cea mai mică lățime¹⁰. Astfel începea la 15 iulie 717 asediul Constantinopolului¹¹. Orașul era protejat de o incintă care o înlocuise pe cea făcută la fondarea orașului, din cauza creșterii suprafeței sale. Ea a fost construită în perioada 405-413 și de aceea este denumită Zidul lui Theodosius II. Perimetrul este de 5,65 km. Fortificația constă dintr-un zid gros de 5 m și înalt de circa 12 m, prevăzut cu 96 de turnuri situate la intervale de 50-70 m. După cutremurul din 447 s-a adăugat un nou zid la o distanță

de 16 m, gros de 2 m și înalt de 8 m. Și el are 96 de turnuri. În spațiul dintre ziduri folosit pentru patrulare se aflau și 2500 locașe de tragere pentru arcași, iar în fața zidului exterior există o fâșie lată de 20 m și un șanț lat de 18 m și adânc de 7 m, care era umplut cu apă. Centura defensivă avea în total o lățime de 65 m și o diferență de nivel de 30 m. În afară de această incintă principală, existau una care apăra suburbia Blachernae din nord-vest, precum și un zid care apăra malul Cornului de Aur (cu 118 turnuri). La 64 km de Zidul Theodosian s-a construit a doua centură defensivă, denumită Zidurile Lungi sau Zidul Thraciei, pe o lungime de 56 km, între Evcik (la Marea Neagră) și Silivri (la Marea Marmara). Zidul este gros de 3,3 m și avea o înălțime de peste 5 m. A fost construit pe la mijlocul secolului al V-lea. După atacul avarelor din 626, și-a pierdut funcția defensivă, până când va fi reparat la sfârșitul secolului al X-lea¹².

Arabii s-au instalat așadar în fața incintei theodosiene. Flota amiralului Sulayman ibn Muad a ajuns și ea la 1 septembrie 717 în Bospor, fără a fi capabilă să pătrundă și



Hellespont. După J. Crow, A. Ricci, *Investigating the hinterland of Constantinople: interim report on the Anastasian Long Wall*, Journal of Roman Archaeology, 10, 1997, p. 236

în Cornul de Aur, blocat de lanțul care a fost, se pare, folosit atunci pentru prima oară. Navetele arabe au putut intra în Marea Marmara deoarece flota themei maritime *Karavisiانو* care trebuia să blocheze Hellespontul se afla la Thessalonice, la dispoziția fostului împărat Anastasios II, refugiat acolo (el se considera în continuare împărat legitim, iar această flotă îi rămăsese fidelă)¹³. O parte din vase au fost incendiate, iar celelalte s-au retras în adăpost la Sosthenion (azi, suburbia Istinye din Istanbul, pe malul nord-vestic al Bosforului). Amiralul va muri la 8 octombrie¹⁴. La început, Maslama a dat crezare unui șiretlic al lui Leon, care i-a cerut să-i permită să pătrundă în oraș carele cu provizii luate din regiune, pentru ca locuitorii să creadă că arabii nu le sunt ostili. De fapt, Leon a procedat așa pentru ca orașul să-și completeze aprovizionarea, și pentru ca armata arabă să fie privată de această hrană. Abia după aceea s-a convins Maslama că Leon nu are de gând să-i predea orașul. Conștient de impenetrabilitatea fortificațiilor orașului, Maslama a mizat pe organizarea unei blocade care să provoace înfometarea populației, căci felurile mașini de război de care dispunea nu puteau distruge zidul theodosian. Pentru pregătirea unei șederi îndelungate, arabii și-au întărit tabăra cu un șanț și un parapet de piatră, iar pentru a se asigura hrana armatei, s-a procedat la însămânțarea ogoarelor din apropiere, după cum aflăm de la al-Tabari (tot el spune că arabii și-au clădit case de lemn pentru iernat)¹⁵.

Ajunși în apropierea Bulgariei, arabii au intrat în conflict și cu aceasta. O cronică siriană încheiată în 846 a consemnat că: „Once again Sulayman mustered his armies, at the Meadow of Dabiq, and he sent a great army with Ubayda as its general to the Roman empire. They invaded Thrace and encamped in that region. Ubayda invaded the country of Bulgaria, but most of his army was destroyed by the Bulgars. Those who were left were oppressed by Leo, the sly king of the Romans, to the point of having to eat the flesh and the dung of their horses.”¹⁶ Mai multe detalii au fost transmise de Dionysios de Tel-Mahre, patriarh de Antiohia în perioada 818-845 (textul lui a fost apoi rezumat de Mihail Sirianul, alt patriarh al Antiohiei din perioada 1166-1199¹⁷). Aliații bulgari ai lui Leon III au efectuat un atac nocturn asupra

taberei lui Maslama înainte de instalarea definitivă pe poziții în fața zidurilor Constantinopolului. Acolo au fost apoi amenajate acele șanțuri menționate și de Theophanes. Trupele care păzeau șanțul dinspre bulgari (cu efective de 20.000) au fost atacate și măcelărite. Autorul sirian susține că arabii ajunseseră să se teamă mai mult de bulgari decât de bizantini.¹⁸ Dintre izvoarele arabe, al-Tabari a consemnat pe scurt că *Burjan*, adică bulgarii, l-au atacat pe Maslama pe când acesta dispunea de efective reduse¹⁹. Confrontarea cu bulgarii este pomenită și în „Imnul Acatist”, dedicat Maicii Domnului ca protectoare a Constantinopolului în fața asediilor, începând cu cel din 626 al perșilor și avarilor. Imnul îi pomenește și pe „agarenii” (arabii) care au venit la Constantinopol cu 1800 de vase. Unii dintre ei i-au atacat pe bulgari, dar aceștia au câștigat, ucigând peste 20.000 de arabi²⁰.

Campați în fața incintei, arabii au intrat în iarnă. Theophanes scria că a fost o iarnă excepțional de grea, cu 100 de zile de zăpadă. De aceea, multe dintre animalele arabilor au pierit de foame, iar oamenii, neobișnuiți cu această climă rece, au avut și ei mult de suferit. Recolta scontată pentru primăvară nu a mai existat. Nici aprovizionarea nu se mai putea face din afară, adică din Siria sau Egipt. Al-Tabari scria că din cauza iernii nu s-au mai putut expedia proviziile acumulate acolo²¹. Pe de altă parte, în „Cronica” mănăstirii siriene Zuqin scrisă în 775 de călugărul Joshua Stilitul se consemnează că armata bizantină a tăiat căile de comunicație prin care arabii se puteau aproviziona din Siria, distrugând și podul de bărci care fusese făcut într-un loc neprecizat (probabil la Abydos). Astfel, armata arabă care se găsea în fața zidurilor a fost la rândul ei blocată și ruptă de restul forțelor califatului.²² De asemenea, „Istoria” lui Ghevond (sau Lewond) Vardapetul scrisă pe la sfârșitul secolului al VIII-lea, din care s-a inspirat și Ștefan din Taron (la începutul secolului al XI-lea) menționează că Leon III nu a procedat la atacarea oștii arabe care era campată dincolo de incintă, ci s-a mulțumit să blocheze poziția lor, pentru a muri de foame. Cei asediați și-au mâncat caii și măgarii, apoi, zice istoricul armean, au mâncat slujitorii și concubinele²³. Marea foamete este amintită și de Theophanes, care dă alte deta-



O monedă de aur emisă de Leon III

lii oribile: „Unii spun că au mâncat și oameni morți și propria lor murdărie, pe care o băgau în cuptoare și o dospeau. S-a răspândit între ei și o boală molipsitoare, care a nimicim mulțimi nenumărate dintre ei”²⁴, iar al-Tabari scria că oamenii au ajuns să mănânce animale, rădăcini, frunze, dar nu și murdărie²⁵.

În primăvară, califul a reușit să trimită întăriri, o flotă din Egipt și alta din Africa (400, respectiv 300 de vase, încărcate cu cereale și alte provizii). Înainte de a ajunge la destinație, unii dintre marinarii care erau creștini au dezertat și s-au dus la Constantinopol, unde, datorită informațiilor lor, o escadră a flotei bizantine a reușit să surprindă navele inamice și să le distrugă în portul Nikomedia. Unele dintre proviziile respective au fost luate de marinarii bizantini. Altă încercare de trimitere de întăriri a fost dejucată de forțele terestre undeva între Nikomedia și Niceea²⁶.

Datorită blocajului în care se aflau arabii în tabăra lor și datorită activității flotei bizantine, Constantinopolul nu a suferit o blocadă, așa cum proiectase Maslama. Grandiosul plan a eșuat pentru că armata arabă a rămas fără proviziile care trebuiau să vină în mod constant fie din Siria, fie din Egipt. Aceasta era o necesitate, deoarece blocada trebuia să dureze suficient de mult încât asediații să rămână fără rezerve. De fapt, a fost invers. Alt factor care a compromis planul a fost intervenția bulgarilor

în conflict, nu doar la început, ci și la sfârșit. Un atac final al bulgarilor a fost descris în mod sumar de Theophanes, care știa că aceștia au măcelărit 22.000 de arabi²⁷. Atacul bulgarilor este menționat și în cronica lui Beda (preluată de Paul Diaconul), tot după abandonarea asediului: *Sarraceni curo immenso exercitu Constantinopolim venientes triennio civitatem obsident, donec civibus multa instantia ad deum clamantibus plurimi eorum fame frigore pestilentia perirent ac sic pertaesi obsidionis abscederent. Qui inde regressi Vulgarorum gentem, qua est super Danubium, bello adgrediuntur, et ab hac quoque victi fugiunt ac naves reputant suas, quibus cum altum peterent, ingruente subita tempestate plurimi etiam menis sive confractis per litora navibus sunt necati.* („The Saracens, coming to Constantinople with an immense army, besieged it for three years until, with the citizens calling on God on numerous occasions, many of [the Saracens] died of hunger, cold and pestilence, and withdrew, as if wearied of the siege. As they retreated, they started a war with the people of the Bulgars on the river Danube, and being likewise defeated by these people, they fled and sought their ships. When they were on the high sea, a storm suddenly blew up and many were killed when their ships were sunk or wrecked upon the shore”).²⁸ Dimitrij Mishin consideră că Theophanes se referea la cele petrecute în toamna anului 717 și că pierderile de 22.000 de oameni sunt o exagerare, fiind vorba de fapt de efectivul total al trupelor angajate în acea luptă²⁹. Totuși, informația transmisă de Beda nu este de neglijat. Chiar dacă rămân unele neclarități în rolul jucat de bulgari în desfășurarea conflictului din 717-718, în legătură cu fidelitatea lor față de fostul împărat Anastasios II sau față de Leon III, este cert că implicarea lor a avut consecințe serioase. A fost un factor pe care planul campaniei de asediere a Constantinopolului nu l-a avut în calcul, și care a accentuat problema spinoasă a deficitului de provizii.

În legătură cu operațiunea desfășurată de bulgari, Vasile Mărculeț a publicat un studiu în care susține că flota arabă s-a refugiat pe Dunăre după eșecul asediului de la Constantinopol, citând un pasaj din „Istoria Longobarzilor” a lui Paul Diaconul (cartea VI, capitolul 47)³⁰. Interpretarea este fantezistă, căci

expresia *Vulgarum gentem, quae est super Danubium* indică raportarea din punctul de vedere al autorului, pentru care bulgarii erau situați dincolo de Dunăre, privind din Italia. Așa este redat atât în traducerea românească efectuată de Emanuel Grosu („au pornit războiul împotriva neamului bulgarilor, care se află dincolo de Dunăre”)³¹, cât și în alte traduceri: „they attacked in war the nation of the Bulgarians beyond the Danube”; „la gente dei Bulgari, che è stanziata sopra il Danubio”³². Ceea ce nu știe V. Mărculeț este că Paul Diaconul a preluat întru totul relatarea despre războiul din 717-718 din *Chronica Maior* a lui Beda (*qui inde regressi Vulgarorum gentem, quae est super Danubium bello adgrediuntur*). Traducerea engleză a acestui izvor sună și ea: „As they retreated, they started a war with the people of the Bulgars on the river Danube”. Indiferent de interpretarea pasajului, o deplasare a flotei arabe spre Dunăre este o absurditate. Navele arabe, cele puține rămase, au plecat în grabă spre Marea Egee. Lupta cu bulgarii s-a dat pe uscat, în zona unde erauampați arabii (bulgarii nu dispuneau de flotă).

Când a devenit clar că asediul nu are șanse de reușită, noul calif Umar ibn Abd al-Aziz (717-720) i-a poruncit lui Maslama să se întoarcă, trimițând pentru oștenii care supraviețuiseră o cantitate mare de hrană, precum și cai³³. Retragerea a început la 15 august 718, adică la 13 luni de la sosirea armatei arabe în fața Constantinopolului³⁴. Multe dintre navele care au plecat spre Siria s-au scufundat din cauza unei tornade de o violență extremă, ori au naufragiat în diferite insule. Doar zece nave au scăpat, conform lui Theophanes. Numai circa 30.000 de arabi s-au mai întors din întreaga armată³⁵. Ghewond amintește, probabil în legătură cu această retragere, scufundarea unei mari părți a flotei arabe din cauza furtunii, o flotă care purta 50.000 de oameni. Unii au naufragiat în Thracia, și puține nave au reușit să plece mai departe.³⁶ Încheierea conflictului în marea zi de sărbătoare a Adomirii Maicii Domnului, protectoarea Orașului, a fost celebrată de patriarhul în funcție atunci, Sfântul Gherman, printr-o omelie care pomenea și celălalt mare asediu, din 626. Nimicirea finală a flotei a fost considerată o pedeapsă divină, atât în acest text, cât și în cronică lui Theophanes,

precum și în Synaxarul Bisericii constantinopolitane (16 august), unde există unele detalii care coincid cu celelalte surse bizantine³⁷.

După 718, Califatul nu s-a mai încumetat să atace Constantinopolul, deși a continuat și războiul în bazinul mediteranean și deși conflictele arabo-bizantine au mai durat încă trei secole. Războiul din 717-718 a fost pierdut din mai multe motive: rolul decisiv al „focului grecesc” din punct de vedere material și psihologic, lipsa de provizii (provocată de pierderea legăturilor cu Siria și Egiptul), intervenția bulgarilor, condițiile climatice nefavorabile.

Cel mai potrivit final pentru acest studiu este aprecierea marelui istoric britanic John Bagnell Bury: „Regarding this terrible discomfiture of the archenemies of Christendom, and essentially, if not superficially, of civilisation, we cannot doubt that Theophanes the chronicler, in his pious reflections on the supernatural protection of the Christian Empire, merely repeated the feelings, not only of Roman, but of European Christians. At this time New Rome, not Old Rome, was the great bulwark of Christian Europe, and if New Rome had fallen it might have gone hard with the civilised World.”³⁸

NOTE

¹ W. Treadgold, *A History of the Byzantine State and Society*, Stanford, 1997, p. 301-315, 320-327; J. C. Cheynet, *Byzance sur la défensive: la stabilisation des frontières (du VIIe s. au milieu du IXe s.)*, în *Le Monde byzantin*, tome II. *L'Empire byzantin (641-1204)*, sous la direction de J. C. Cheynet, Paris, 2006, p. 3-8; H. Kennedy, *The Great Arab Conquests. How the Spread of Islam Changed the World We Live In*, Philadelphia, 2007, p. 66-199, 325-329.

² O primă armă incendiară inventată de Proklos în 515 a fost perfecționată de Kallinikos în 673-674. Conform ultimelor cercetări și experimente, „focul lichid”, cum îl denumeau bizantinii, era făcut din țitei (naphtha) adus din regiunea caucaziană, amestecat cu rășini și încălzit la 60°C. Pentru lansare se folosea o pompă legată la un recipient prevăzut cu un tub care emitea jetul de flăcări, până la circa 15 metri. J. Haldon, *Greek Fire Revisited: Recent and Current Research*, în *Byzantine Style, Religion, and Civilization: In Honour of Sir Steven Runciman*, ed. by E. Jeffreys, Cambridge, 2006, p. 290-325. Pentru formarea flotei arabe și a celei de *karavisi*anoi: H. Ahrweiler, *Byzance et la mer. La marine de guerre*,

la politique et les institutions maritimes de Byzance aux VIII-XVe siècles, Paris, 1966, p. 20-26.

³ Theophanes, anul 6206 (*The Chronicle of Theophanes Confessor. Byzantine and Near Eastern History, AD 284-813*, translated with introduction and commentary by C. Mango, R. Scott, Oxford, 1997, p. 534; Sfântul Teofan Mărturisitorul, *Cronografia*, traducere din limba greacă, studiu introductiv și note de M. Țipău, București, 2012, p. 371); J. B. Bury, *A History of the Later Roman Empire: From Arcadius to Irene (395 AD to 800 AD)*, vol. II, London, 1889, p. 371; W. Treadgold, *A History...*, p. 336-344.

⁴ B. Primov, *Bulgaria in the Eight Century. A General Outline*, Byzantinobulgarica, 5, 1978, p. 12-15; P. Yannopoulos, *Le rôle des Bulgares dans la guerre arabo-byzantine de 717/718*, Byzantion. Revue internationale des études byzantines, Bruxelles, 67, 1997, 2, p. 487-493; G. Atanasov, *Părvostroitelite na bălgarskata dăržavnost (619-721)*. *Organa, Kuvrat, Asparuh, Tervel (The Founding Fathers of Bulgaria (619-721)*. *Organa, Kubrat, Asparukh, Tervel*), Sofia, 2015, p. 300-301, 389.

⁵ Theophanes, anii 6207-6208 (*The Chronicle...*, p. 535-538; *Cronografia...*, p. 372-373); J. B. Bury, *A History...*, p. 372-378.

⁶ Al-Tabari (839-923) a fost autorul unei monumentale istorii universale, în care, pentru perioada tratată aici, a preluat informațiile din istoria *al-Tarikh al-Kabir* scrisă de Al-Wāqidī (747-823).

⁷ Vezi și reproducerea pasajelor din diferite surse la L. I. R. Petersen, *Siege Warfare and Military Organization in the Successor States (400-800 A.D.): Byzantium, the West and Islam*, Leiden, Boston, 2013, p. 703-708.

⁸ Theophanes, anul 6209 (*The Chronicle...*, p. 545; *Cronografia...*, p. 380); Agapios de Menbidj, *Kitab al-Unvan (Histoire universelle écrite par Agapius de Menbidj)*. Éditée et traduite en français par A. Vasiliev, IIème partie, vol. II, in *Patrologia Orientalis*, vol. 8, Paris, 1912, p. 501-502; *The History of al-Tabari (Ta'rikh al-rusul wa'l muluk)*, vol. XXIV. *The Empire in Transition. The Caliphates of Sulayman, Umar, and Yazid A.D. 715- 724 /A.H. 97-105*. Translated and annotated by D. S. Powers, New York, 1989, p. 40-41; J. B. Bury, *A History...*, p. 378-383; R. Guillard, *Études Byzantines*, Paris, 1959, p. 109-14, 118- 119; P. Yannopoulos, *Le rôle...*, p. 491.

⁹ E. W. Brooks, *The Campaign of 716-718, from Arabic Sources*, The Journal of Hellenic Studies, 19, 1899, p. 21-29.

¹⁰ Theophanes, anii 6208-6209 (*The Chronicle...*, p. 538-545; *Cronografia...*, p. 373-380); Nikephoros Patriarch of Constantinople, *Short History*. Text, Translation, and Commentary by C. Washington DC, 1990, p. 123 (cap. 54); E. W. Brooks, *The Cam-*

paign..., p. 23; Dionysios de Tel-Mahre, in *The Seventh Century in the West-Syrian Chronicles*. Introduced, translated and annotated by A. Palmer, with S. Brock and R. Hoyland, Liverpool, 1993, p. 212-214; R. Guillard, *Études...*, p. 119.

¹¹ Unele lucrări dau data de 15 august 717, dar după cum se va arăta mai departe, aceasta nu este corectă. De asemenea, pornind de la o neconcordanță cronologică cu sursele arabe, unii autori au datat începutul asediului în 716. În acest studiu urmăm cronologia stabilită de Robert Guillard.

¹² C. Foss, D. Winfield, *Byzantine Fortifications: An Introduction*, Pretoria, 1986, p. 41-75; B. Tsangadas, *The Fortifications and Defense of Constantinople*, New York, 1980; M. Whitby, *The Long Walls of Constantinople*, Byzantion, 55, 1985, 2, p. 560-583.

¹³ H. Ahrweiler, *Byzance...*, p. 26-30.

¹⁴ Theophanes, anul 6209 (*The Chronicle...*, p. 545; *Cronografia...*, p. 380-381); J. B. Bury, *A History...*, p. 402; R. Guillard, *Études...*, p. 119-120.

¹⁵ Theophanes, anul 6209 (*The Chronicle...*, p. 546; *Cronografia...*, p. 381); Nikephoros..., p. 123 (cap. 54); E. W. Brooks, *The Campaign...*, p. 23; *The History of al-Tabari...*, p. 39-41.

¹⁶ *The Seventh Century...*, p. 80; D. Mishin, *Les récits des auteurs musulmans sur l'expédition arabe de 716-718 contre Constantinople et la "ville des Slaves"*, Byzantinoslavica, 57, 1996, 2, p. 270-271.

¹⁷ *Chronique de Michel le Syrien, Patriarche Jacobite d'Antioche (1166-1199)*, éditée pour la première fois et traduite en français par J. B. Chabot, II, Paris, 1901, p. 483-486; R. Guillard, *Études...*, p. 123; P. Yannopoulos, *Le rôle...*, p. 495-496.

¹⁸ *The Seventh Century...*, p. 215-216. Vezi și B. Primov, *Bulgaria...*, p. 15-20; V. Gjuzelev, *La participation des Bulgares à lechec du siège arabe de Constantinople en 717-718*, Études Historiques, Sofia, 10, 1980, p. 100-101; G. Atanasov, *Părvostroitelite...*, p. 303-305, 390.

¹⁹ *The History of al-Tabari...*, p. 42.

²⁰ V. Gjuzelev, *La participation...*, p. 95-96.

²¹ *The History of al-Tabari...*, p. 41.

²² *The Chronicle of Zuqnin, Parts III and IV, A.D. 488-775*. Translated from Syriac with Notes and Introduction by A. Harrak, Toronto, 1999, p. 151.

²³ <https://ia601408.us.archive.org/10/items/Ghe-wondsHistoryOfArmenia/Ghewond.pdf> (cap. 20); *The Universal History of Step'anos Tarōnec'i*. Introduction, Translation, and Commentary by T. Greenwood, Oxford, 2017, p. 192.

²⁴ Theophanes, anul 6209 (*The Chronicle...*, p. 546; *Cronografia...*, p. 382); J. B. Bury, *A History...*, p. 404; R. Guillard, *Études...*, p. 122.

²⁵ *The History of al-Tabari...*, p. 41.

²⁶ Theophanes, anul 6209 (*The Chronicle...*, p. 546; *Cronografia...*, p. 381-382); Nikephoros..., p. 123 (cap. 54); J. B. Bury, *A History...*, p. 403; R. Guiland, *Études...*, p. 121-122.

²⁷ Theophanes, anul 6209 (*The Chronicle...*, p. 546; *Cronografia...*, p. 382); J. B. Bury, *A History...*, p. 404; V. Gjuzelev, *La participation...*, p. 97; P. Yannopoulos, *Le rôle...*, p. 497-498.

²⁸ Beda, *Chronica Maior*, în *Monumenta Germaniae Historica. Scriptores. Auctores antiquissimi*, tomos XIII, volumen III, Berlin, 1898, p. 320-321; Bede, *The Reckoning of Time*, translated, with introduction, notes and commentary by F. Wallis, Liverpool, 1999, p. 236; V. Gjuzelev, *La participation...*, p. 97.

²⁹ D. Mishin, *Les récits...*, p. 271.

³⁰ V. Mărculeț, "Qui inde egressi, Vulgarum Gentes, quae super Danubium, bello adgrediuntur". *Considérations concernant une action militaire arabe au Danube (l'automne 718)*, *İstros*, 18, 2012, p. 229-235; Idem, *O campanie militară arabă la Dunăre în toamna anului 718. Noi considerații pe marginea unui pasaj din Paulus Diaconus, Historia Langobardorum, VI, XLII*, Sargetia. Acta Musei Devensis, serie nouă, 4 (40), 2013, p. 273-280.

³¹ Paulus Diaconus, *Istoria longobardorum*. Ediție bilingvă, traducere, notă introductivă, tabel cronologic, note și postfață de Em. Grosu, Iași, 2011, p. 308-309, 371.

³² *History of the Langobards by Paul the Deacon*, translated by W. Dudley Foulke, edited by E. Peters, Philadelphia, 1974, p. 288; Paolo Diacono, *Storia dei Longobardi. In appendice Storia dei Longobardi di Benevento di Erchemberto*. A cura di I. Pin, Pordenone, 1990, p. 171.

³³ E. W. Brooks, *The Campaign...*, p. 29; *The History of al-Tabari...*, p. 74.

³⁴ După cum precizează Nikephoros..., p. 123 (cap. 54). J. B. Bury, *A History...*, p. 404 și P. Yannopoulos, *Le rôle...*, p. 493 atrag atenția că data de 15 august 717 menționată de Theophanes pentru începerea asediului este de aceea eronată.

³⁵ Theophanes, anul 6210 (*The Chronicle...*, p. 550; *Cronografia...*, p. 383); Nikephoros..., p. 125 (cap. 56).

³⁶ <https://ia601408.us.archive.org/10/items/Ghe-wondsHistoryOfArmenia/Ghewond.pdf> (cap. 20).

³⁷ V. Grumel, *Homélie de Saint Germain sur la délivrance de Constantinople*, *Revue des Études Byzantines*, 16, 1958, p. 183-205. Pentru Synaxar, vezi C. Hatzidimitriou, *Synaxarium Constantinopolitanum (August 16th) and the Arab siege of Constantinople in 717 A.D.*, *Vyzantina. Epistemonikon organon Kentrou Vyzantinon Ereunon Philosophikes Scholes Aristoteleiou Panepistemiou, Thessaloniki*, 12, 1983, p. 183-207.

³⁸ J. B. Bury, *A History...*, p. 404-405.

UNITĂȚILE ARMATEI RUSE DISLOCATE ÎN BAȘARABIA ÎN PERIOADA ANILOR 1830-1853

ANATOLIE LEȘCU *

Abstract

This article is devoted to the study of the issue in Bessarabia, during the period 1830-1853, of the regular Russian troops. We can mention that between 1830 and 1853 Bessarabia remained an important part of the Russian military mechanism. Throughout the period under investigation, at least one infantry division was deployed. The objective analysis of the deployment of the imperial troops on the territory of Bessarabia shows that the pressure exerted by the military structures on the population of Bessarabia has dropped over the years practically twice, from 45 thousand people in the years 1829-1831 to about 20 thousand people in 1853. This process is due not only to the concern of the Tsarist authorities with the local people but to the optimization of the state of the military units in general.

Keywords: Bessarabia, Russian Empire, troops

Basarabia, cu o contribuție importantă la victoria rușilor asupra turcilor în războiul din 1828-1829, în anii următori a devenit locul de tranzit al trupelor ruse retrase din Balcani în patrie. Mari unități și unități se evacuau din Rumelia și Principatele Române treptat, pe parcursul anilor 1830-1831. Generalul Kiseleff, însărcinat cu supravegherea ambelor principate pe parcursul acestor ani, dispunea de o impunătoare forță armată, compusă din două divizii – 9 Ulani și 17 infanterie din Corpul 5 Infanterie. Disponerea unităților în punctele strategice ale ambelor țări permitea autorităților ruse de ocupație să devină stăpâni autoritari pe

situație, transformându-le de-facto în protectorat rusesc. În capitala Moldovei era dislocat regimentul Harkov ulani, în Botoșani – regimentul St.-Petersburg de ulani¹, regimentul Smolensk ulani staționa la Fălticeni, regimentul Kurlandia de ulani la Roman și brigada 5 artilerie călăreață la Pașcani. Divizia 17 infanterie era dislocată în Țara Românească, având regimamentele sale dispuse în felul următor: regimamentele Ekaterinburg și Tobolsk de infanterie în București, regimentul Tomsk de infanterie la Drăgășani, regimentul Kolivanovsk la Craiova și regimamentele 33 și 34 vânători în Silistra².

* Lt.col (r), Conf. Univ. dr. Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”, Republica Moldova.

În caz de necesitate aceste forțe puteau fi susținute de către unități de rezervă din eșalonul secund, compuse din regimentele ale diviziilor 18 și 19 infanterie, dislocate în nordul, centrul și sudul Basarabiei. Regimentul Selenghin de infanterie staționa la Hotin, regimentul Iakutsk infanterie la Briceni, Ohotsk infanterie la Fălești, Kolivanovsk la Telenești, 25 vânători la Bălți și 36 vânători în localitatea Rudi³. Toate acestea regimente făceau parte din divizia 18 infanterie cu sediul central la Otaci. Divizia 19 infanterie, cu sediul central al statului-major la Chișinău, era dispusă în localitățile: Orhei – regimentul Azov infanterie, Căușeni – regimentul Nipru infanterie, Lăpușna – regimentul Ucraina infanterie, Reni – regimentul Odessa infanterie, Akkerman (Cetatea Albă) – regimentul 37 vânători, Ismail – regimentul 38 vânători⁴. De menționat este faptul că în toate aceste mari unități și unități ale armatei își îndeplineau serviciul militar în calitate de ofițeri și un număr de moldoveni. Comandantul regimentului St.-Petersburg ulani era colonelul Dombrova, cavalerul ordinului Sf. Gheorghe clasa a IV-a. Tot în acest regiment era înrolat și cornetul Herescu, reprezentant ai unei ilustre familii boierești din Țara Românească⁵. Regimentul Harkov ulani îl avea în rândurile sale pe cornetul Balan⁶. Regimentul Ekaterinburg infanterie a devenit locul de serviciu pentru subofițerii Ralli, Zmuncilă 1, Zmuncilă 2 și Russo. În regimentul 33 vânători satisfăcea serviciul militar porucicul Bodescu⁷, iar în regimentul 34 vânători pod porucicii Greculov 1 și 2 și subofițerul Scurtul-Sorocean⁸. Ofițer de stat major a diviziei 18 infanterie era căpitanul Butovschii⁹. Alți moldoveni își îndeplineau serviciul militar în regimentele: Selenghin – subofițerul Săcară¹⁰, Iakutsk – subofițerul Donici¹¹, Ohotsk – subofițerul Albul¹², Kamceatka – ștab-căpitanul Paleolog¹³, 35 vânători – subofițerii Rezmerița și Vărzari¹⁴, 36 vânători – subofițerul Veverița¹⁵, Azov infanterie – subofițerul Dabija¹⁶, Nipru infanterie – subofițerul Rezmerița¹⁷, Ucraina – locotenent-colonel Vacari¹⁸, 38 vânători – porucicul Boldevscul¹⁹ și subofițerii Grigorosul și Grodescul²⁰.

Așadar, în perioada anilor 1829-1831 în Basarabia erau dispuse două divizii de infanterie din Corpul 5 Infanterie cu sediul statului-

major la Chișinău, alcătuit din 12 regimente de infanterie. Dacă ținem cont de faptul că un regiment de infanterie din 3 batalioane, dintre care unul de rezervă, conform statelor din 9 mai 1830, număra în rândurile sale 2.760 de oameni²¹, atunci numărul efectivului total la aceste două divizii atingea cifra de 33.120 oameni. Totodată, sub pretextul luptei cu ciuma și menținerea ordinii interioare în regiune au fost introduse suplimentar 12 batalioane de rezervă din cadrul diviziilor 16 și 17 infanterie, numărând 6.326 de oameni²², ridicând numărul militarilor armatei regulate la cifra de 39.446 de oameni.

Pe întreagă perioada a anilor 1829-1831 în Basarabia staționau permanent 5 regimente de cazaci, care se schimbau periodic unul cu altul. Ținând cont de fapt că un regiment de cazaci era compus din 1.044 de persoane²³, numărul total al cazacilor aflați în regiune atingea cifra de 5.220 de oameni. Acestui efectiv de 44.666 oameni (39.446+5.220) se mai adăuga și efectivul garnizoanelor puțin numeroase din cetățile Basarabiei cu excepția Akkermanului (Cetatea Albă) care a fost desființată în anul 1831, cât și batalionul serviciului de garnizoană din Chișinău și echipelor de invalizi din Chișinău, Tighina (Bender), Akkerman (Cetatea Albă), Leova, Bălți, Hotin, Ismail și Reni²⁴. În total, în anii 1829-1831, numărul militarilor dislocați în Basarabia nu depășea cifra de 45 mii oameni.

Începând cu anul 1831 a fost demarat procesul evacuării trupelor ruse de ocupație din Principate, proces finalizat în mai 1834²⁵. Evacuarea principatelor a adus cu sine și unele schimbări în organica structurală ai armatei. În baza comandamentului Corpului Lituanian care a fost desființat s-a creat în februarie 1831 Corpul 6 Infanterie²⁶. Totodată, începând cu luna mai 1831, Corpul 6 Infanterie schimbă în Basarabia unitățile Corpului 5 Infanterie, care este transferat în Podolia. Avangarda Corpului 6 Infanterie a constituit divizia 26 infanterie, care a schimbat în acest an divizia 19 infanterie. Divizia era compusă din regimentele Modlin, Praga, Lublin, Zamosztie infanterie, 51 și 52 vânători. Paralel, din Basarabia s-a retras și divizia 18 infanterie cu artileria sa, în regiune rămânând numai divizia 26 infanterie. Unitățile diviziei erau dispuse pe întreg teritoriul a Basarabiei. Regimentul Modlin era dislo-

cat în cetatea Hotin, regimentul Praga în Bălți și localitățile învecinate, regimentul Lublin își avea sediul în Orhei, regimentul Zamosztie în Chișinău și împrejurimi, regimentul 51 vânători în Akkerman (Cetatea Albă) și regimentul 52 vânători la Ismail²⁷.

Acestui număr de unități se mai adăugau 5 regimente de cazaci și efectivul garnizoanelor cetăților și trupelor local – sedentare. Garnizoana cetății Ismail era alcătuită din 1 ofițer superior, 16 ofițeri inferiori, 108 sergenți, 642 trupă. În total 767 de oameni²⁸. Efectivul cetății Chilia era și mai puțin numeros, numărând 113 oameni²⁹. Nu dispunem de date concrete pe anii respectivi pentru cetatea Tighina (Bender) și Hotin, însă ele numărul efectivului ale acestor cetăți nu putea depăși celei din cetatea Ismail. Așadar, în intervalul anilor 1831-1833, în Basarabia staționau până la 24 mii de militari.

La 28 ianuarie 1833 sunt aprobate de către Nicolae I și introduse în armata rusă state de efectiv noi, prilej pentru noi remanieri și schimbări în dislocarea marilor unități pe întreg teritoriul al imperiului. Conform statelor noi, numărul regimentelor în cadrul diviziilor se reduceau de la șase la patru, însă numărul batalioanelor în regiment creștea de la trei la șase, dintre care patru de prima linie și două de rezervă. Un regiment de infanterie sau de vânători număra până la 5.359 de ofițeri, sergenți și soldați³⁰. Profitând de situație, comandamentul superior rus a hotărât redisolocarea unor unități în cadrul imperiului. În Basarabia, divizia 26 infanterie a fost înlocuită în toamna anului 1833 cu divizia 24 infanterie, care a primit ulterior numărul 16. Unitățile diviziei erau dislocate în următoarele localități: regimentul Brest infanterie la Ismail, regimentul Bielostok de infanterie la Tighina (Bender), regimentul Lituanian de vânători la Bălți, regimentul Vilno de vânători la Hotin și brigada de artilerie la Orhei³¹.

Nici de data aceasta transformările organizatorice nu s-au oprit aici. În primăvara anului 1834 divizia 16 infanterie este ridicată din Basarabia și deplasată în Podolia în locul ei sosind din Principate divizia 17 infanterie, având în componența sa regimentele Volânia de infanterie, Minsk infanterie, Podolia vânători, Jitomir de vânători și brigada de artilerie. Simultan, au fost date numerele noi Corpurilor

de Infanterie și diviziilor. Corpul 6 Infanterie a primit numărul 5, iar diviziile au primit numerele următoare: divizia 16 infanterie – 13, divizia 17 – 14, divizia 18 – 15, numerele rămase neschimbate până în anul 1917³².

Pe întreaga perioada anilor 1834-1840 cât a staționat divizia 17 (14) infanterie în Basarabia, efectivul său compus din patru regimente a câte patru batalioane varia numeric, însă luat ca medie, era practic stabil. La venirea în Basarabia, regimentul Volânia număra 2.805 efectiv trupă fără corpul de ofițeri, regimentul Minsk – 2.831, regimentul Podolia – 1.813, brigada de artilerie – 685, în total 8.194³³, fără a lua în calcul regimentul Jitomir despre care nu dispunem de date. Totuși, reieșind din statele existente, numărul efectivului acestui regiment trebuia se varieze între 2.000 și 2.800 de oameni, deci putem cu certitudine să presupunem că era în jurul cifrei de 2.450 de oameni, ceea ce ridică numericul diviziei la 10.534. Mult mai exacte sunt datele pentru anii 1837-1838. În perioada respectivă regimentul Volânia avea în componența sa 4 ofițeri superiori, 43 ofițeri inferiori, 181 sergenți, 122 muzicanți, 2.085 ostași de rând, 144 trupa necombatantă și 100 ordonanțe, în total 2.679 oameni; regimentul Jitomir de infanterie – 4 ofițeri superiori, 39 ofițeri inferiori, 139 sergenți, 78 muzicanți, 1.990 ostași, 152 trupa necombatantă, 87 de ordonanțe, în total 2.489 oameni³⁴. Regimentul Minsk infanterie avea conform listelor nominale următoare componență – 6 ofițeri superiori, 57 ofițeri inferiori, 163 sergenți, 108 muzicanți, 2.034 ostași, 53 efectiv necombatant, în total 2.421 militari³⁵. Regimentul Podolia și brigada de artilerie nu sunt arătate în dări de seamă, însă numărul efectivului nu poate depăși nivelul anului 1834 când ambele aveau în componența sa 2.498 de ostași. Așadar, în anii 1837-1838 divizia 14 infanterie număra aproximativ 10.088 de militari, iar pe întreaga perioada anilor 1834-1840 cifra medie estimativă este de 10.300 de oameni.

Forțelor prezentate mai sus este necesar de adăugat și efectivul garnizoanelor cetăților și trupelor locale. Din punct de vedere numeric se evidențiază batalionul serviciului de garnizoană din Chișinău alcătuit din 4 companii și numărând în rândurile sale 752 de oameni³⁶. Pe lângă batalionul serviciului de garnizoană

în Chișinău era dislocat și detașamentul de invalizi cu 102 de ostași³⁷. În total, garnizoana Chișinău număra 854 de oameni, cifra nefiind una stabilă, variind din an în an. Garnizoana cetății Chilia în anul 1838 era compusă din comenduire, detașamentul ingineresc, garnizoana de artilerie și compania nr. 88 de invalizi, numărând în total 325 ofițeri și ostași. Artileria cetății avea în dotare 13 tunuri de 24 livre, 20 tunuri de 12 livre, 8 tunuri de 6 livre, 2 rinoceri de un pud, 2 rinoceri de jumătate de pud, 2 mortiere de cinci puduri și 2 mortiere de două puduri și jumătate. În depozitele se păstrau 2.197 puduri de praf de tun, 1.616 puduri de praf de muschete, 339 puduri de praf de pușcă, 12.767 unități de ghiulela, 260 grenade, 394 bombe și 1.379 de șrapnele³⁸.

Garnizoana Ismailului era constituită din detașamentul de jandarmi, garnizoana de artilerie, detașamentul ingineresc, companiile nr. 21 și 22 ale cetății, compania nr. 35 și 36 de arest, compania nr. 87 invalizi, detașamentul Ismail de invalizi, depozitul de subzistență (alimentar), două companii a păzii sanitare, în total 1.600 militari³⁹. Sprijin de foc era asigurat de un număr impresionant de piese de artilerie de diferite tipuri și calibre, cum ar fi: tunuri de 24 livre – 35 unități, de 18 livre – 39, 12 livre – 29, 6 livre – 24, rinoceri de jumătate de pud – 7 unități, mortiere de 5 puduri – 6, de 2 puduri – 1, de 6 livre – 12. Totodată erau ținute la păstrare și 128 tunuri nefuncționale rămase de la precedentele războaie ruso-turce⁴⁰.

Din garnizoana Tighinei (Bender) făceau parte efectivul artileriei cetății, detașamentul ingineresc, depozitul genistic, detașamentul de invalizi cu un număr total de 668 militari⁴¹. În privința artileriei, ea era alcătuită din diverse tipuri de armament și anume: tunuri de 24 livre – 27 unități, 18 livre – 14, 12 livre – 28, tunuri din aliaj de aramă de 6 livre – 17, rinoceri – 7, mortiere de 5 puduri – 10, mortiere de 2 puduri – 14, proiectile de diferite tipuri – 31.438 bucați⁴².

Așadar, în perioada anilor 1834-1840 în Basarabia în total se aflau 13.747 generali, ofițeri, ostași, trupă necombatantă, fără a ține cont de efectivul garnizoanei Hotin, despre care nu dispunem de date, care reprezentau armata regulată. Acestui număr este necesar de adăugat și cele patru regimente cazacilor de pe

Don care numărau în rândurile sale 7 ofițeri superiori, 50 ofițeri inferiori, 42 sergenți, 1.873 cazaci, în total 1.972 de oameni⁴³. La enumerarea efectivului cazacilor nu a fost luat în calcul numărul efectivului celor două regimente din cadrul recent înființate Oastei Dunărene de cazaci deoarece ea avea statut de oaste pământeană. Așadar, în perioada anilor 1834-1840, în Basarabia staționau nu mai puțin de 15.719 de militari, cu excepția anului 1837 când, pentru contracararea focarului epidemiei de ciumă în regiune, au fost dislocate regimentele Alexopol și Cremenciug de vânători din divizia 8 infanterie cu un număr total de 5.902 de oameni⁴⁴, ceea ce a ridicat numărul efectivului la cifra de 21.621 oameni.

Intensitatea războiului din Caucaz cerea de la comandamentul superior rus din aceasta regiune strategică noi întăriri de trupe trimise acolo din toate ținuturile ale imperiului. Nu era ocolite de aceasta practică și unitățile militare staționate în Basarabia. La cererea conducerii Corpului Independent Caucazian în anul 1840 în dispoziția lor a fost detașată divizia 14 infanterie, în locul ei în Basarabia sosind divizia 12 infanterie, alcătuită din regimentele Nipru, Azov infanterie, Ucraina, Odessa vânători, brigada 12 artilerie⁴⁵. Regimentului Ucraina vânători era stabilit sediul statului-major la Telenești, batalioanele fiind dislocate în localitățile: nr.1 – Bălți, nr.2 – Fălești, nr.3 – Chișelnița, nr.4 – Găzinești. Conform listei nominale regimentul avea componența următoare: ofițeri superiori – 5, ofițeri inferiori – 60, corpul de sergenți – 283, muzicanți – 143, ostași de rând – 2.616, trupa necombatantă – 102, în total – 3.209 de oameni⁴⁶. Regimentul Azov infanterie dislocat la Tighina (Bender) avea sub drapel 5 ofițeri superiori, 62 ofițeri inferiori, 262 sergenți, 141 muzicanți, 2.672 soldați și 99 trupa necombatantă, în total 3.241 de militari⁴⁷. Brigada 12 artilerie, dislocată în ținutul Soroca, avea în componența sa 2 ofițeri superiori, 30 ofițeri inferiori, 80 ochitori, 20 muzicanți, 642 ostași, 135 trupa necombatantă și 3 civili, în total 912 de oameni⁴⁸. Regimentul Odessa vânători era dislocat în cetatea Hotin și ținutul omogen, iar regimentul Nipru infanterie la Lăpușna și împrejurimi. În lipsa rapoartelor lunare privind distribuirea efectivului din ambele regimente putem, totuși, se presupu-

nem că numărul efectivului era aproximativ identic cu cel al regimentelor Ucraina și Azov, fiind în jur de 3.200 de persoane. Așadar, numărul total al efectivului diviziei 12 infanterie era de aproximativ 13.762 de oameni. Dacă acestui efectiv mai adăugăm și garnizoanele cetăților Hotin – 291 militari⁴⁹, Tighina (Bender) – 668⁵⁰, Chilia – 414⁵¹, Ismail – 1.519⁵², și a cazacilor – 2.910, atunci numărul total a militarilor aflați în Basarabia în perioada anilor 1840-1842 se ridică la cifra de 19.564 de oameni, sau aproximativ 20 mii oameni cu tot efectivul trupelor locale.

În luna aprilie al anului 1842, Nicolae I ordonă efectuarea schimbului de trupe în perimetru teatrului european de acțiuni militare. Conform acestei dispoziții, Corpul 4 Infanterie cu divizia 12 infanterie este transferat la Kiev, în locul ei în Basarabia a fost adusă din Polonia divizia 3 infanterie din Corpul 1 Infanterie⁵³. Aceasta mare unitate era compusă din regimentele Novoiinghermanland infanterie, Staroiinghermanland infanterie, Velikie Luki de vânători, Principelui Kutuzov – Smolensk vânători și brigada 3 artilerie. Cartierul central a regimentului Novoiinghermanland infanterie era stabilit la Chișinău cu dispunerea batalioanelor: nr.1 la Hâncești, nr.2 – Criuleni, nr.3 – Călărași și nr.4 la Chișinău. Cetatea Albă (Akkerman) a devenit cartierul regimentar și cel al batalionului nr.1 regimentului Staroiinghermanland infanterie. Batalionul 2 era dislocat la Cișmea și satele din vecinătate, nr. 3 la Ivancea și nr.4 în cetatea Tighina (Bender). Regimentul Velikie Luki vânători era încartiruit în nordul Basarabiei. Cartierul central și cel al batalionului nr.4 a fost stabilit la Hotin. Bricenii au devenit sediul batalionului 1, batalionul 2 a fost dislocat la Lipcani și batalionul 3 la Securenii. Localitatea Telenești a fost aleasă ca sediul statului-major al regimentului general-feldmareșalului Principe Kutuzov – Smolensk vânători. Dispunerea subunităților era următoare: batalionul 1 – Bălți, batalionul 2 – Fălești, batalionul 3 – Ciocâltei, batalionul 4 – Leușeni. Brigada 3 artilerie își avea sediul central la Soroca⁵⁴. În total, divizia număra 14.670 de oameni⁵⁵.

Trupele locale cu excepția celor, care făceau parte din garnizoanele cetăților, erau reprezentate de către detașamentul de invalizi din Bălți

– 87 militari, spitalul militar din Bălți – 35 militari, detașamentul de invalizi din Soroca – 67 militari⁵⁶, batalionul Prut pază interioară – 279 militari⁵⁷, detașamentul de invalizi din Cahul – 152 militari⁵⁸, detașamentul de invalizi din Cetatea Albă (Akkerman) – 119 militari⁵⁹, în total 739 de militari. Garnizoana Hotinului alcătuită din comenduire, detașamentul ingineresc, garnizoana de artilerie și detașamentul de invalizi număra în rândurile sale 288 de oameni⁶⁰. Garnizoana Tighinei (Bender) era constituită din comenduire, conducerea Direcției regiunii Dunărene de artilerie, detașamentul ingineresc, compania 2 păstrare materialului de artilerie, detașamentul de invalizi, serviciul logistic și echipe diferite, în total 597 de oameni, dintre care 3 generali⁶¹. Dacă acestui număr de militari mai adăugăm și efectivul a patru regimente de cazaci, dintre care două erau din cadrul Oastei Dunărene de cazaci, cu un efectiv total de 3.140 de oameni⁶², atunci numărul total a trupelor dislocate în Basarabia în anii 1842 – 1845 era de 19.434 de oameni, fără a ține cont de trupe de grăniceri, care erau subordonate Ministerului de Finanțe.

Tradiția Ministerului de Război de a face rotație trupelor a fost păstrată și în anul 1845 când în primăvara divizia 3 infanterie a fost trecută în Ucraina, în locul ei în Basarabia s-a întors din Kiev divizia 12 infanterie în vechea sa componență. Revederea cu Basarabia era de scurtă durată deoarece începând cu luna mai 1846 în regiune au început să se reîntorcă din Caucaz unitățile diviziei 15 infanterie⁶³. Golul din Caucaz rămas după evacuarea diviziei 15 infanterie s-a hotărât să fie completat cu patru regimente noi înființate în baza a patru batalioane din cadrul diviziei 14 infanterie⁶⁴. În locul acestor batalioane la 21 august 1845 s-a luat hotărârea de a constitui altele noi, cu dispunerea lor în Basarabia⁶⁵. În total, în Basarabia a fost transferat cadrul a 6 batalioane, însoțiți de 1.000 de recruți fiecare⁶⁶, ceea ce însemna minimul 6 mii de ostași. Așadar, în anii 1846-1848, doar trupele regulate numărau nu mai puțin de 21 mii oameni, iar cu cazaci și unități sedentare cifra creștea până la aproximativ 25 mii oameni.

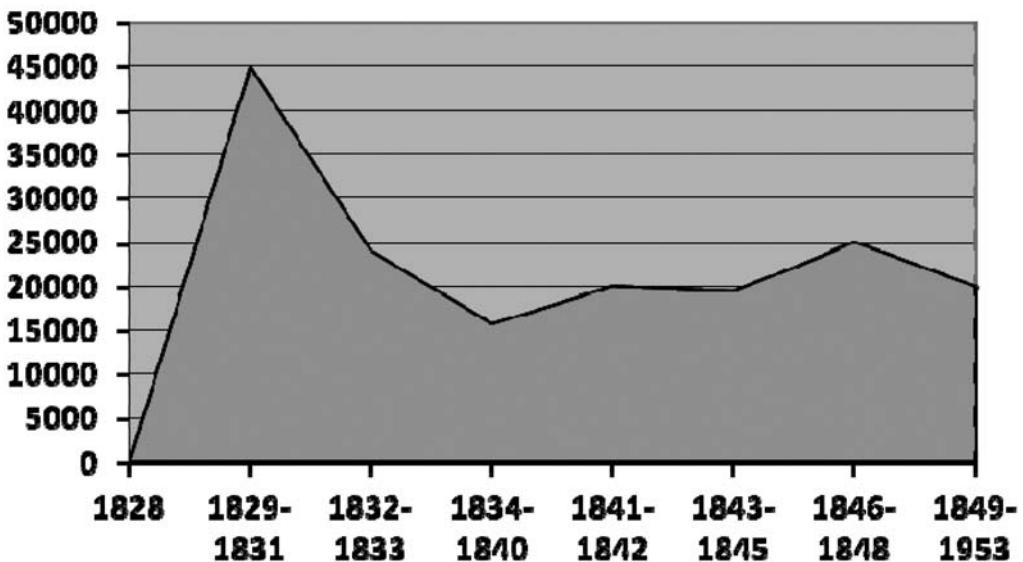
Cu declanșarea acțiunilor militare în Transilvania, la începutul anului 1849 divizia 15 infanterie și batalioanele în curs de închea-

rea ale diviziei 14 infanterie au fost incluse în componența corpului expediționar care era îndreptat împotriva trupelor ungare a generalului Bem. Acoperirea frontierei de stat în Basarabia și Podolia era asigurată de Corpul Special de Observație sub comanda generalului-locotenent Freitagh, compus din divizia de rezervă a Corpului 4 Infanterie, două regimente din divizia 2 ulani, brigada 4 artilerie călărească și regimentul nr. 50 cazaci de pe Don⁶⁷. După înăbușirea prin forță a mișcării revoluționare din Transilvania, Moldova și Țara Românească, armata rusă a revenit în patrie, în Basarabia rămânând divizia 15 infanterie. Situația creată a rămas neschimbată până în anul 1853, numărul efectivului fiind de aproximativ 20 mii oameni.

În concluzie putem menționa că în perioada anilor 1828-1853 Basarabia rămânea o piesă importantă în mecanismul militar rus. Pe întreaga perioadă cercetată în regiune era dislocată cel puțin o divizie de infanterie. Graficul fluctuației numărului efectivului pe ani poate fi reprezentat prin schema următoare:

Analiza obiectivă a procesului de dislocare a trupelor imperiale pe teritoriul Basarabiei ne demonstrează că presiunea exercitată de către

structurile militare asupra populației Basarabiei scade pe parcursul anilor practic la jumătate, de la 45 mii oameni în anii 1829-1831 până la aproximativ 20 mii oameni în 1853. Acest proces se datorează însă nu atât grijii purtate de către autoritățile țariste față de localnici, cât optimizării statelor unităților militare în general. Costul enorm de întreținere a armatei, care consuma până la 50% din întregul venit al Rusiei, impunea guvernului țarist să reducă numărul efectivului, scăzând totodată și presiunea asupra populației civile. Totuși, acest număr optimal de 20 mii de militari staționați în Basarabia putea fi ușor schimbat în caz de necesitate cu trupe suplimentare aduse din interiorul imperiului. Totodată, este necesar de menționat că aceasta diminuare este una aparentă dacă ținem cont de dese strămături a unităților mari dintr-o regiune în alta, ceea ce necesita un efort enorm suplimentar din partea populației legat de oferirea mijloacelor de transport și subzistență gratuite pe timpul efectuării marșului. Din acest punct de vedere presiunea corvezilor în favoarea armatei nu numai că nu a scăzut, ci a crescut destul de simțitor pentru populație.



Graficul fluctuației numerice a efectivului unităților militare⁶⁸

NOTE

¹ Список генералам, штаб – и обер – офицерам всей Российской Армии, с показанием чинов, фамилий и знаков отличия, Sankt-Petersburg, 1831, p. 211.

² *Ibidem*, p. 233.

³ *Ibidem*, p. 234 – 236.

⁴ *Ibidem*, p. 249 – 259.

⁵ *Ibidem*, p. 211 – 212.

⁶ *Ibidem*, p. 215.

⁷ *Ibidem*, p. 230.

⁸ *Ibidem*, p. 233.

⁹ *Ibidem*, p. 234.

¹⁰ *Ibidem*, p. 236.

¹¹ *Ibidem*, p. 238.

¹² *Ibidem*, p. 240.

¹³ *Ibidem*, p. 241.

¹⁴ *Ibidem*, p. 244.

¹⁵ *Ibidem*, p. 246.

¹⁶ *Ibidem*, p. 249.

¹⁷ *Ibidem*, p. 251.

¹⁸ *Ibidem*, p. 253.

¹⁹ *Ibidem*, p. 258.

²⁰ *Ibidem*, p. 259.

²¹ Хроника Российской Императорской армии, составленная по Высочайшему повелению, Часть IV, St.-Petersburg, 1852, p. XXI-XXII.

²² ANRM, F. 2, 1, 1692, f. 117v.

²³ Военный Энциклопедический лексикон, издаваемый обществом военных и литераторов, Часть VI, St.-Petersburg, 1842, p. 420.

²⁴ ANRM, F. 2, 1, 1924, f. 63.

²⁵ Полное собрание законов Российской империи, Собрание второе, отделение 1, vol. IX, St.-Petersburg, 1835, Legea nr. 7119 din 25 mai 1834, p. 402.

²⁶ Полное собрание законов Российской империи, Собрание второе, отделение 1, vol. VI, St.-Petersburg, 1832, Legea nr. 4354 din 14 februarie 1831, p. 160.

²⁷ ANRM, F.2, 1, 1787, III, f. 491.

²⁸ ANRM, F.2, 1, 1786, f. 7.

²⁹ *Ibidem*, f. 9.

³⁰ Хроника Российской Императорской армии..., p. XXV.

³¹ ANRM, F.2, 1, 1922, f. 13.

³² Полное собрание законов Российской империи, Собрание второе, отделение 1, vol. V, St.-Petersburg, 1835, Legea nr. 8088, p. 301.

³³ ANRM, F.2, 1, 2059, f. 9.

³⁴ ANRM, F.2, 1, 2728, f. 271v.

³⁵ ANRM, F.2, 1, 1295, f. 25v, 31.

³⁶ ANRM, F.2, 1, 2728, f. 138.

³⁷ ANRM, F.2, 1, 2052, f. 33v.

³⁸ ANRM, F.2, 1, 1295, f. 19, 28v.

³⁹ *Ibidem*, f. 31, 73.

⁴⁰ *Ibidem*, f. 28-28v.

⁴¹ *Ibidem*, f. 121 122.

⁴² *Ibidem*, f. 116 118.

⁴³ ANRM, F.2, 1, 2742, f. 134.

⁴⁴ *Ibidem*, f. 30.

⁴⁵ ANRM, F.2(2), 1, 3541, f. 30v.

⁴⁶ ANRM, F.2(2), 1, 3540, f. 1-3.

⁴⁷ *Ibidem*, f. 9.

⁴⁸ ANRM, F.2(2), 1, 3809, f. 8.

⁴⁹ ANRM, F.2(2), 1, 3540, f. 12.

⁵⁰ *Ibidem*, f. 50v.

⁵¹ ANRM, F.2(2), 1, 3805, f. 11.

⁵² *Ibidem*, f. 13v.

⁵³ ANRM, F.2(2), 1, 3808, f. 1, 26.

⁵⁴ ANRM, F.2(2), 1, 3541, f. 107- 134.

⁵⁵ Pentru regimentul general-feldmareşalului Principe Kutuzov – Smolensk vânători vezi – F2(2), 1, 4013, f. 18; regimentul Staroinghermanland – F2(2), 1, 4094, f. 114v.; regimentul Velikie Luki – *Ibidem*, f. 206v; regimentul Inghermanland infanterie – *Ibidem*, f. 228; brigada 3 artilerie – *Ibidem*, f. 216v.

⁵⁶ ANRM, F.2(2), 1, 4018, f. 24.

⁵⁷ ANRM, F.2(3), 1, 4094, f. 82.

⁵⁸ *Ibidem*, f. 184v.

⁵⁹ *Ibidem*, f. 200v.

⁶⁰ *Ibidem*, f. 208v.

⁶¹ *Ibidem*, f. 113-114v.

⁶² ANRM, F.2(3), 1, 4095, f. 8v.

⁶³ ANRM, F.2, 1, 4856, f. 86.

⁶⁴ Полное собрание законов Российской империи, Собрание второе, отделение 1, vol. XX, St.-Petersburg, 1846, Legea nr. 18756 din 20 februarie 1845, p. 234.

⁶⁵ *Ibidem*, Legea nr. 19295 din 21 august 1845, p. 1041.

⁶⁶ ANRM, F.2(3), 1, 4561, f. 10.

⁶⁷ ANRM, F.2, 1, 5341, f. 7.

⁶⁸ A fost calculat în baza documentelor din: ANRM, ANRM, F.2, 1, 1295; F. 2, 1, 1692; ANRM, F.2, 1, 1786; ANRM, F.2, 1, 1787, III; ANRM, F.2, 1, 1922; ANRM, F. 2, 1, 1924; ANRM, F.2, 1, 2052; ANRM, F.2, 1, 2728; ANRM, F.2, 1, 2742; ANRM, F.2(2), 1, 3540; ANRM, F.2(2), 1, 3541; ANRM, F.2(2), 1, 3805; ANRM, F.2(2), 1, 3808; ANRM, F.2(2), 1, 3809; ANRM, F.2(2), 1, 4018; ANRM, F.2(3), 1, 4094; ANRM, F.2(3), 1, 4095; ANRM, F.2(3), 1, 4561. ANRM, F.2, 1, 4856.

C.A. ROSETTI ȘI REVIZUIREA CONSTITUȚIEI DIN ANUL 1884

Lector. univ. dr. SORIN CRISTESCU *

Abstract

One of the greatest personalities of modern history of Romania is the liberal leader C.A. Rosetti (1816-1885). He effectively tried to improve the situation of the poor peasantry by abolishing the coercitive principles in the agricultural laws. Thus the National Liberal Party saw itself forced to modify the Constitution in 1884 in order to compensate for the decline in the number of sympathizers among the landowners.

Keywords: Constitution, citizen's rights, agricultural laws

Dintre personalitățile care au ocupat un loc în Parlamentul României, cea mai măreață și putem spune cea mai luminoasă personalitate din istoria modernă românească a fost C.A. Rosetti, care s-a afirmat nu doar ca un promotor neabătut al idealurilor democratice și naționale, ci și ca unul dintre puținii lideri politici de mare anvergură, ce a apărut efectiv interesele și drepturile țărănimii.

Descendent dintr-o veche familie boierească, fiul lui Alexandru Rosetti și Elenei (născută Obedeanu), Constantin Alexandru Rosetti s-a născut la București, la 2 iunie¹ 1816. Rămas orfan de tată la vârsta de 13 ani a fost crescut de mamă și de fratele său mai mare, serdarul Dimitrie A. Rosetti. Primele noțiuni de învățământ le-a primit de la profesori particulari; ulterior a urmat cursul de limbă franceză al profesorului J. A. Vaillant de la «Sf. Sava». În 1833, la fel ca și alți tineri boieri, C. A. Rosetti a intrat în recent reînființata armată a Țării Românești, unde a primit gradul de praporcic² și a devenit aghiotant al domnitorului Alexandru

Dimitrie Ghica (1834-1842). Tânărul Rosetti s-a afirmat printr-o predilecție deosebită pentru tot ce înseamnă artă, numărându-se printre întemeietorii Societății Filarmonice, a Teatrului Național, remarcându-se ca actor, poet și traducător al versurilor lordului Byron. Farsele piperate ale tânărului ofițer i-au atras mutarea disciplinară în 1842 ca șef al poliției orașului Pitești, unde de altfel și-a continuat soțiile.

Din 1843 C.A. Rosetti a devenit adept al ideilor revoluționare de factură apuseană contribuind în acel an la întemeierea societății secrete «Frăția». Ca armă principală de luptă, C.A. Rosetti a ales cuvântul tipărit, scop în care s-a asociat cu Eric Winterhalder, cei doi organizând împreună o tipografie și o librărie. Ulterior C.A. Rosetti se va ilustra ca unul dintre întemeietorii jurnalismului românesc și gazetar redutabil, exponent, într-un limbaj grandilocvent și italianizant³, al idealurilor revoluționare cărora le va păstra neclintită credință până la moarte.

* Cercetător științific gr. III, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară.

În 1845 C.A. Rosetti a plecat la Paris unde a luat parte în decembrie la crearea Societății studenților români. Despre acea epocă a idealurilor, Ioan Bălăceanu, martor ocular, va scrie mai târziu în «Suvenirele» sale: «...dintre noi toți cel mai avansat ca idei era fără îndoială C. A. Rosetti - un veritabil precursor al Republicii sociale.»⁴ În capitala Franței C. A. Rosetti a audiat prelegerile lui Edgar Quinet, Jules Michelet și Adam Miczkiewicz de la Collège de France și a fost inițiat în lojile masonice «l'Athénée des Etrangers» și «La Rose du parfait silence».

Întors în țară, C.A. Rosetti a devenit una dintre personalitățile marcante ale conspirației revoluționare. A fost ales în Comisia executivă a Comitetului revoluționar din care mai făceau parte frații Dumitru și Ion Brătianu, Cezar Bolliac, frații Nicolae și Al. Golescu și alții – cu misiunea de a răscula Bucureștiul. Arestat în noaptea de 9 spre 10 iunie, Rosetti a fost eliberat de revoluția biruitoare la 11 iunie și, de la pușcărie, cum i-a spus atunci Ion C. Brătianu domnitorului Gh. Bibescu, a fost numit prefect al poliției Capitalei. Preocuparea principală a proaspătului prefect și secretar de Stat în guvernul provizoriu, a fost însă aceea de a edita ziarul revoluției, «Pruncul Român», apărut în ziua următoare cu un celebru apel către «frații noștri din Moldova» exprimând idealul de unitate națională al revoluționarilor, nerostit în programele oficiale, dar nu mai puțin dorit: «*Uniți-vă cu noi frați de dincolo de Milcov; peste undele lui vă întindem brațele, dorind cu înfocare a vă da sărutarea frăției și a libertății. Munteanul și moldoveanul sunt frați, o singură nație, uniți-vă cu noi, goniți pe tiranul [Mihail Sturdza] al cărui nume va rămâne o pată vecinică în istoria țării, înălțați stindardul libertății și dobândiți-vă sfintele drepturi. Să ne dăm mâna ca niște frați și să ne ajutăm unii pe alții. Uniți vom fi tari; uniți vom sta împotriva oricărui vrășmaș al libertății noastre... Trăiască România!*»

Iată sintetizat în câteva rânduri programul complet al revoluționarilor pașoptiști – drepturile cetățenești, unirea și independența – pe care aceștia îl vor duce la îndeplinire pas cu pas în deceniile următoare.

Arestat de turci după înăbușirea revoluției, C.A. Rosetti a fost eliberat împreună cu Nicolae Bălcescu și Ion Ionescu de la Brad, grație ajutorului oferit de soția sa, englezoaica Maria

Grant⁵. Ulterior C.A. Rosetti s-a refugiat în exil la Paris, unde a stabilit un dialog cu personalitățile politice și culturale franceze pentru a promova idealurile românești și a editat revistele «România viitoare» și «Republica română».

Schimbările politice internaționale survenite după războiul Crimeei și Congresul de pace de la Paris din 30 martie 1856 au permis revenirea pe pământ românesc a revoluționarilor pașoptiști. C.A. Rosetti s-a ilustrat întemeind la București, la 9 august 1857, celebrul cotidian „Românul” care va deveni tribuna celor mai înaintate idei ale epocii, ziar ce va continua să apară până în 1905, la 20 de ani de la moartea întemeietorului.

C. A. Rosetti a fost ales deputat și secretar al Divanului ad-hoc din Țara Românească și ulterior în Adunarea electivă de la București (ianuarie 1859) care a realizat alegerea lui Alexandru Ioan Cuza la 24 ianuarie.

După Unire, C. A. Rosetti a fost numit o vreme director al Teatrului Național și ulterior a fost ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice în guvernul de la București (28 mai – 5 iulie 1860).

S-a vorbit adesea – mai ales de către socialiștii de la noi cărora «Românul» le oferea adesea spațiu tipografic – despre idealurile utopice, republicane, ale lui C. A. Rosetti. În realitate, C. A. Rosetti a vădit o înțelegere deplină a realităților politice ale vremii și mai aproape de adevăr este Nicolae Iorga, care a scris că acest lider pașoptist a fost «republican până la moarte admitând monarhia ca o treaptă.»⁶ Într-adevăr, la 16 noiembrie 1860, C. A. Rosetti a scris în «Românul»:

*Voim Republica. Dar, fiindcă a voi republica, când toată Europa este monarhie constituțională, este a fi zmintit sau slugă și sigur [ajutor] al inamicilor națiunei române, am fost și suntem și vom fi pentru guvernământul constituțional, până ce Franța, Germania, Austria vor deveni republice.*⁷

Alături de Ion C. Brătianu, C. A. Rosetti a devenit lider al liberalilor radicali, numiți în epocă «roșii» în contradicție cu conservatorii «albi». Pentru ideile sale înaintate C.A. Rosetti era considerat geniul rău al lui Ion C. Brătianu fiind poreclit Mefistofel sau, cel mai adesea, Berlicoco, după numele unui scamator italian ce îi amuzase pe bucureșteni în acea vreme. În

această calitate de lider al radicalilor, C.A. Rosetti s-a afirmat fățiș împotriva lui Alexandru Ioan Cuza, motiv pentru care a fost ziarele sale au fost suspendate (februarie 1864) iar în 1865 după revolta din 3 august, C.A. Rosetti a fost pentru scurtă vreme arestat – pentru a treia oară – alături de Ion C. Brătianu, Eugeniu Carada, Nicolae Golescu și alții.

C.A. Rosetti a fost unul dintre principalii artizani ai detronării lui Alexandru Ioan Cuza la 11 februarie 1866. În aceeași zi, aprigul gazetar a devenit ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice în guvernul prezidat de Locotenența Domnească, funcție pe care avea să o ilustreze și în primele luni de domnie a lui Carol I, mai precis până la 19 iulie 1866.⁸

În această calitate C.A. Rosetti și-a legat numele de unul din actele fundamentale ale devenirii națiunii române, anume întemeierea la 22 aprilie 1866 a Societății Literare ce avea să devină la 2 iunie 1867 cel mai înalt for științific al țării – Academia Română –, al cărei membru a devenit chiar de la înființare. Modestia sa l-a determinat însă să-și dea demisia câteva zile mai târziu motivând «*că-mi lipsesc variatele și specialele cunoștințe ce trebuie să aibă cel care ca membru al acestei societăți are să pue temelile unei limbi.*»⁹

Tot ca ministru, C.A. Rosetti a lansat o serie de ordine circulare adresate prefectilor și menite a transpune în viață prevederile legii învățământului obligatoriu din 1864, care însă din cauza problemelor economice cu care se confrunta atunci România «*n-au aflat un ecou cât de slab*» cum spunea cu amărăciune chiar inițiatorul lor.¹⁰

Cea mai importantă lege votată în timpul Locotenenței Domnești a fost legea tocmelilor agricole (10/22 martie 1866) care, așa cum arată istoricul Radu Rosetti, a devenit anticonstituțională deoarece încălca principiul libertății individuale a majorității cetățenilor României, deoarece permitea folosirea jandarmilor și a dorobanților împotriva țăranilor în cazul în care proprietarii îi reclamau pentru neîndeplinirea unor contracte în fond de cele mai multe ori extrem de oneroase, unele prezentate ca atare în Camera Deputaților.¹¹

Momentul cel mai important din viața și activitatea lui C.A. Rosetti îl reprezintă ziua de 28 noiembrie/10 decembrie 1877, când bucu-

reștenii, entuziasmați de vestea capitulării lui Osman Pașa la Plevna, au manifestat din nou în fața locuinței sale din strada Doamnei. Cu acest prilej bătrânul lider pașoptist și-a precizat într-o singură frază, rămasă celebră, programul politic ce și-l va asuma în anii următori și pe care conservatorii i l-au imputat până ce a murit: «*Domnilor, am cucerit Plevna externă, e adevărat, acum, însă, ne mai rămâne ca să luăm Plevna internă.*»¹² vrând prin aceasta să spună că dacă au fost realizate idealurile politice ale revoluției de la 1848, a venit vremea să fie realizate și idealurile de dreptate socială cu care se pornise la luptă cu trei decenii în urmă și că această luptă va fi cel puțin la fel de grea și anevoioasă cum fusese cucerirea Plevnei.

În perioada 26 mai – 16 noiembrie 1878, C.A. Rosetti a fost pentru prima dată ministru de Interne. Cum în timpul în care Ion C. Brătianu împreună cu Mihail Kogălniceanu au reprezentat cauza României la Congresul de pace de la Berlin, C.A. Rosetti a primit și interimatul Președinției Consiliului de Miniștri, ziarele din marile capitale europene nu au întârziat să-l prezinte ca pe un revoluționar anarhist pentru a diminua credibilitatea delegației românești.¹³

În fața marilor probleme cu care s-a confruntat România pentru a obține recunoașterea independenței după încheierea victorioasă a războiului cu otomanii, la care contribuise cu un greu tribut de sânge, este vorba despre schimbul teritorial impus de Rusia al celor trei județe din sudul Basarabiei cu Dobrogea, C.A. Rosetti, contrar dorinței principelui Carol I, s-a pronunțat împotriva acceptării acestei tranzacții, scriindu-i la 11/23 iunie 1878 lui Ion C. Brătianu, care de altfel judeca lucrurile în același mod: «*Les grandes... peuvent faire des transactions; les petits nations ne doivent vendre... leurs frères. Sărac și curat!*»¹⁴

La 10/22 iunie 1878, C.A. Rosetti a ordonat prefectilor să intervină pentru a asigura țăranilor timpul de muncă necesar pentru strângerea recoltelor de pe pământurile proprii și să se interzică jandarmilor și logofeților proprietarilor aplicarea de pedepse corporale pentru restanțieri.¹⁵

Spus fie spre cinstea elitei politice de atunci, ideile de reformare a societății în spiritul drepturilor și libertăților cetățenești garantate prin

legi, susținute de C.A. Rosetti, au făcut ca în jurul său să se constituie o pleiadă de adepți și colaboratori, ce-i drept, puțini la număr, dar care au jucat un rol în istoria modernă a României. Dintre ei menționăm pe Emil Costinescu (1844-1921), prim redactor al ziarului «Românul» între anii 1866-1882, viitor ministru de Finanțe, Dimitrie Gianni (1838-1902), ministru al Justiției chiar în acea vreme, George D. Pallade (1857-1903), ministru în viitoarele guverne liberale, V. Alexandrescu-Urechia (1834-1901) și mai ales George Panu (1848-1910), șef de cabinet al lui C.A. Rosetti în perioada când acesta a fost a doua oară ministru de Interne, cel care a condus după moartea mentorului său gruparea liberalilor radicali urmărind crearea unui partid radical republican, și alții.

La scurtă vreme după festivitățile încoronării lui Carol I ca rege al României, C.A. Rosetti primește din nou funcția de ministru de Interne (9 iunie 1881 – 24 ianuarie 1882). A fost o perioadă memorabilă, unică în istoria anelelor acestui ministru, în care C.A. Rosetti a demonstrat că este un om al faptelor, nu numai al promisiunilor, un om într-adevăr credincios idealurilor sale puse în slujba oamenilor de rând. Cel mai bine ar fi să-i dăm cuvântul tot lui Constantin Bacalbașa:

«Trecerea lui C.A. Rosetti pe la Ministerul de Interne produce agitație. Rosetti vine cu un program de idei înaintate, toate circularile lui, toate reformele ce propune sunt colorate cu acea simțire democratică care încă, la acea epocă, nu era înțeleasă în România.

Rosetti vrea să reformeze administrația, de aceea cere desființarea vechilor zapcii și numirea în locul lor a subprefecților titrați.

Rosetti se ridică împotriva proprietarilor și arendașilor cari împilează pe țărani. El trimite prefectilor o circulară în care le cere să ia măsuri urgente ca țăranii să fie dijmuți la vreme și să se puie capăt șicanelor care toate au de scop despoierea țăranului.

Rosetti propune alegerea magistraților și reforma radicală a acestei instituțiuni.

Toată lumea conservatoare se ridică împotriva omului de idei¹⁶; clasele conservatoare, în întregime, repudiază pe Rosetti, însuși partidul liberal nu-l mai cunoaște, majoritatea cea mare a liberalilor nu mai este purtătoarea tradiției de la obârșie, liberalii încep să devie conserva-

tori. Omul lor este Ion Brătianu, dar deloc C.A. Rosetti.»¹⁷

Iată o evoluție în deplină concordanță cu esența democrației care, în fond, reprezintă acel sistem politic menit să faciliteze oricărui om bogat accesul la puterea politică, or așa cum bine spunea un personaj al lui Caragiale în piesa «O scrisoare pierdută» – nevasta polițaiului Pristanda – «sătulul nu crede la ăl flământ». C.A. Rosetti, însă, a fost toată viața sa așa cum a scris despre el Nicolae Iorga: «...străin de orice vanitate și dușman oricărui rang, sărac și de o superioară onestitate.»¹⁸

A intrat în conștiința publică faptului că, în disperare de cauză, acidele critici ale conservatorilor la adresa lui C.A. Rosetti s-au transformat în invective, aici remarcându-se Vasile Alecsandri care l-a numit în poezia *Epistolă generalului Florescu* – publicată în ziarul *Timpul* la 9 februarie 1878 – «hidoasa pocitură», expresie preluată ca atare de gazetarul și poetul Mihai Eminescu, redactor la același ziar, care a scris despre C.A. Rosetti în celebra sa *Scrisoarea III*, publicată în «Convorbiri literare în luna mai 1881: «...Și pe deasupra oastea să și-o recunoască!Și aruncă pocitura bulbucații ochi de broască».

Spus fie spre cinstea lui C.A. Rosetti este faptul că nu a răspuns niciodată, în niciun fel, acestor invective, ba mai mult, când la sfârșitul lunii iunie 1883 s-a anunțat îmbolnăvirea gravă a marelui poet, ziarul «Românul» a scris: «Aflăm cu sinceră părere de rău că d. Mihai Eminescu, redactor al ziarului *Timpul*, tânăr plin de talent și înzestrat cu un deosebit geniu poetic a căzut greu bolnav. Sperăm că boala nu va fi decât trecătoare și că în curând vom putea anunța deplina sa însănătoșire.»¹⁹

Dacă C.A. Rosetti nu a reușit să impună alegerea magistraților, în schimb a reușit inițiativa de a înființa spitale rurale, proiect votat la 11 iunie 1881 de Camera și la 13 iunie de Senat. Achiziționându-se edificiile unor mânăstiri s-au înființat patru spitale «pentru căutarea pelagrei și a altor boli ce bântuiesc populațiunea rurală și reclamă o îngrijire mai mare și mai îndelungată.»²⁰

La 24 ianuarie 1882, mâhnit de opoziția de care se loveau proiectele sale de legi chiar în sânul partidului liberal, C.A. Rosetti și-a dat demisia din funcția de ministru de Interne,

nu înainte de a depune pe biroul Camerei Deputaților o nouă lege asupra tocmelilor agricole. Aceasta a fost luată în discuția Camerei la 12 februarie 1882, prilej cu care C.A. Rosetti a definit împrăștierea agrară din 14 august 1864 drept ceea ce era în realitate: «o lege a răscumpărării» cu numeroase neajunsuri. Noua lege a tocmelilor propusă de C.A. Rosetti limita drastic abuzurile săvârșite de proprietari și arendași, interzicând aducerea silită la muncă a țăranilor cu armata, limitând durata învoielilor la doi ani, acordarea a două zile pe săptămână (vineri și sâmbătă) țăranului plugar pentru propriile sale lucrări agricole, și cerând ca legalizarea învoielilor să se facă de către autoritățile comunale în prezența ambelor părți contractante. În pofida numeroaselor și vehementelor întruniri de protest ale proprietarilor nemulțumiți, proiectul a fost adoptat de Cameră la 26 aprilie 1882, de Senat la 8 mai și ratificat de regele Carol I la 13 mai. Celălalt proiect – *Dezrobirea sătenilor de datoriiile pe care sunt obligați a le plăti cu procentele lor prin muncă* – a fost respins. Depunerea acestui proiect a provocat o adevărată furtună în rândurile marilor proprietari. Opinia acestora a fost clar exprimată prin declarația lui Gh. Vernescu: „Rosetti, șeful roșilor, nu poate sta liniștit; din 15 în 15 ani lui îi trebuie o nouă lege rurală.»²¹

La 10 aprilie 1883 C.A. Rosetti avea să țină un discurs la Ateneu pentru a arăta atât prietenilor cât și adversarilor hotărârea sa neclintită de a impune reforme sociale și rostea profetic: «*Fiți drepti cu poporul fiindcă poporul își poate pierde răbdarea și atunci unde veți ajunge? Nu insultați națiunea fiindcă ea vă poate aplica teribile represalii.*»²²

Câtă dreptate avea C.A. Rosetti s-a văzut doar câțiva ani mai târziu, când în martie 1888 a izbucnit prima mare răscoală țărănească, iar guvernanții – s-a întâmplat să fie junimiștii – nu au avut altă soluție decât înăbușirea ei sângeroasă cu armata, prilej cu care regele Carol I a scris că «*țărani au respect pentru gloanțele adevărate.*»²³

În aceste condiții s-a produs un adevărat cutremur în viața politică românească, Colegiul I de deputați – colegiul moșierilor – fiind definitiv pierdut la alegeri pentru partidul liberal. Soluția pentru a remedia această situație

a dat-o tot C.A. Rosetti. La 29 august 1882 el publica în «Românul» un amplu articol în care cerea revizuirea Constituției în general și a legii electorale în special deoarece: „*legea noastră electorală este corupțiunea prescrisă, impusă și legalizată de Constituțiune.*” Chiar și conservatorii au recunoscut justetea afirmațiilor lui C.A. Rosetti și au scris că trăsăturile tabloului electoral înfățișat de el „sunt copiate după natură.” Dar țineau să precizeze: „Corupțiunea dară există... deosebirea dintre noi și D. Rosetti este că noi o vedem în oameni pe când d-sa o caută în instituții. Nu legea electorală este coruptă, ci droaia de patrioți chemați să o aplice.... Corupțiunea este generală, e o expresie a culturii vicioase a românilor, și alegerile, mișcându-se pe același teren, nu pot avea decât același caracter pe care îl are toată dezvoltarea noastră.”²⁴

Trebuie făcută precizarea că C.A. Rosetti nu s-a pronunțat pentru introducerea votului universal în condițiile de atunci: *Până ce nu vom lua din mâinile guvernelor atotputernicia ce au despuind de tot și de toate, până ce nu vom răspândi instrucțiunea primară, nu reclam votul universal.* Pentru C.A. Rosetti acesta era prilejul pentru a propune modificarea legii electorale prin crearea unui colegiu în fiecare județ în care să voteze direct toți cei care știau să scrie și să citească și plăteau statului o dare directă de 25 de lei pe an; iar ceilalți cetățeni majori prin delegați. Până la urmă Ion C. Brătianu s-a declarat de acord cu ideea revizuirii constituției, deoarece pe de o parte nu existau temeri de mari complicații internaționale, iar pe de altă parte era „mai prudent să facem această revizuire astăzi, când radicalii nu sunt prea numeroși și când văd că ei nu au destulă putere și când chiar ei nu merg la votul universal”, dar nu va accepta decât contopirea colegiului I cu colegiul II pentru a anihila ponderea electorală deosebită a moșierilor.²⁵

Frederic Damé în a sa „Histoire de la Roumanie contemporaine” scrie că Ion C. Brătianu ezita deoarece își dădea seama că sistemul preconizat de C.A. Rosetti îl pune pe suveran într-o situație mult mai avantajoasă față de partidele politice. La momentul respectiv, regele era obligat să se bazeze pe liberali, care erau organizați pentru luptele electorale și care în opoziție erau în stare să se impună prin agitațiile pe

care știau să le producă și să le întrețină. Odată colegiile restrânse desființate, orice om politic pe care regele l-ar fi chemat la putere putea să-și creeze prea ușor majorități și să guverneze netulburat de nimeni.²⁶ Exact ceea ce va face regele Carol al II-lea când a impus regimul de autoritate monarhică la 10 februarie 1938.

În acest scop la sfârșitul anului 1882 s-a propus și s-a obținut aprobarea unui amplu proiect de revizuire a Constituției, urmând a fi modificate și o serie de articole referitoare la libertatea presei. După campania electorală din aprilie 1883, de o tristă celebritate prin marile excese și ingerințe din partea guvernanților²⁷, Camerele de revizuire s-au întrunit la 10 mai 1883. Aproape imediat toți deputații Opoziției, 13 persoane din cei 145 de membrii a Camerei, mai puțin junimiștii Titu Maiorescu și Iacob Negruzzi, și-au anunțat refuzul de a participa la lucrările acestui parlament. Lucrările de revizuire au durat până în iunie 1884. Proiectele propuse de C.A. Rosetti au fost respinse, inclusiv cele legate de libertatea presei. Acest lucru a dus la ruptura definitivă între C.A. Rosetti și Ion C. Brătianu, cel dintâi și-a dat demisia din calitatea de deputat împreună cu adepții săi la 3 iunie 1884, cu o zi înainte de a fi adus în discuția legislativului proiectul de creare a Domeniilor Coroanei Regale.

Reducerea colegiilor electorale de la patru la trei, chiar cu sporirea numărului deputaților de la 145 la 183, a reprezentat o modificare nesemnificativă, așa cum avea să scrie în 1885 Caragiale în piesa sa *O scrisoare pierdută*: «ori să se revizuiască, dar să nu se schimbe nimic, ori să nu se revizuiască, dar să se schimbe pe ici, pe colo, prin părțile esențiale.» Esențial era însă faptul că această modificare atât de limitată a întărit considerabil poziția politică a liberalilor și a anihilat într-adevăr influența pe care moșierii nemulțumiți ar fi putut să o exercite asupra alegerilor.

La 1 noiembrie 1884, C.A. Rosetti a publicat în «Românul» un apel «*Către foștii mei alegători din București*» în care bătrânul lider pașoptist le reproșa foștilor săi prieteni politici, liberalii brătieniști, că în ultimii trei ani i-au respins toate propunerile de reformă «*fie ele cât de mici*», el fiind nevoit să se confrunte nu cu «*potrivnici politici*», ci cu foștii amici cu care combătuse «*sub aceiași drapel*» și a anunțat că se retrage din activitatea politică fiind bolnav.²⁸

Acest apel dovedește cât de departe, cât de străin era C.A. Rosetti de concepțiile clasei politice românești, care în fond tocmai pentru acest motiv îl adusesse în țară pe Carol I la 1866, ca să împiedice orice reforme, «*fie ele cât de mici*».

În ultimele luni ale vieții, C. A. Rosetti, renegat de vechii tovarăși de la 1848 și greu încercat de loviturile vieții – fiul cel mare, Mircea, murise la 20 iunie 1882, la doar 32 de ani, iar în noaptea de 25 spre 26 ianuarie 1884 un incendiu i-a mistuit locuința și arhiva – a găzduit în paginile «Românului» o serie de articole și conferințe ale socialiștilor.

C.A. Rosetti a încetat din viață la 7 aprilie 1885. În mormântarea sa a reprezentat o mare manifestație populară; a fost pentru prima oară când pe străzile Capitalei a fost desfășurat steagul roșu al socialiștilor.

Începând din 1903, statuia sa, operă a sculptorului W. Hegel, împodobește piața ce îi poartă numele din inima Capitalei, iar două localități, una în județul Buzău, iar cealaltă în județul Tulcea, îi poartă numele. Faptul că statuia lui C.A. Rosetti a rămas la locul ei de-a lungul tuturor regimurilor politice pe care le-a cunoscut România în următorul secol demonstrează că cel reprezentat acolo este într-adevăr un om pentru eternitate.

Bibliografie selectivă:

Constantin Bacalabașă, *Bucureștii de altă dată*, Editura Eminescu, București, 1987 -1994, vol. I-III.

Ion Mamina, Ion Bulei, *Guverne și guvernanți 1866 – 1916*, Editura Silex, București, 1994.

Vasile Netea, *C.A. Rosetti*, Editura Științifică, București, 1970.

NOTE

¹ Toate datele sunt pe stilul vechi.

² Grad denumit după ierarhia rusească, corespunzător celui de locotenent, în traducere „stegar” echivalentul lui Fähnrich din armata germană.

³ Care va atrage ironiile lui Caragiale exprimate în scena lecturării articolului din ziarul „Vocea patriotului național” din celebra piesă „O noapte furtunoasă” (1879).

⁴ Apud Vasile Netea, *C. A. Rosetti*, Editura Științifică, București, 1970, pag. 85, cea mai documentată lucrare închinată marelui lider pașoptist.

⁵ Cu care se căsătorise la Plymouth, la 31 august 1847.

⁶ Nicolae Iorga, *Războiul pentru independența României*, București, 1927, pag. 118.

⁷ *Istoria României*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1964, vol. IV, nota 1 de la pag. 360.

⁸ Foarte utilă pentru a urmări cariera politică a lui C.A. Rosetti, Ion Mamina, Ion Bulei, Guverne și guvernanți 1866 – 1916, Editura Silex, București, 1994, pp. 229-230.

⁹ Vasile Netea, *op. cit.*, pag. 293.

¹⁰ Pe larg în Nicolae Isar, *Activitatea lui C.A. Rosetti ca ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice*, Studii, tomul 19, nr. 6, 1966, pp. 1179 – 1190.

¹¹ Radu Rosetti, *Pentru ce s-au răsculat țărani*, București, 1907, pag. 446 – 454.

¹² Constantin Bacalbașa, *op. cit.*, vol. I, pag. 273. Bacalbașa arată că „Plevna internă era înfrângerea reacțiunii și realizarea reformelor democratice”.

¹³ Constantin Bacalbașa, *op. cit.*, vol. II, pag. 20.

¹⁴ Constantin Bacalbașa, *op. cit.*, vol. II, nota 59 de la pag. 41. Ultimele cuvinte în românește în original.

¹⁵ „Monitorul Oficial” nr. 126 din 10/22 iunie 1878.

¹⁶ Mai bine spus „omului idealurilor” (N.a.)

¹⁷ Constantin Bacalbașa, *op. cit.*, vol. II, pp. 101 - 102.

¹⁸ Nicolae Iorga, *op. cit.*, pag. 188.

¹⁹ Vasile Netea, *op. cit.*, pag. 335.

²⁰ *Ibidem*, pag. 347.

²¹ *Ibidem*, pag. 348.

²² *Ibidem*, pag. 355.

²³ Sorin Cristescu, *Carol I – corespondența privată 1878 - 1912*, Editura Tritonic, București, 2005, pp. 236 – 240.

²⁴ Gh. Chiriță, *Modificarea Constituției în 1884*, în Studii, tomul 23, nr. 4, 1970, pag. 746.

²⁵ *Ibidem*, pp. 740 și 751.

²⁶ Frederic Damé, *Histoire de la Roumanie contemporaine*, Paris, 1900, pag. 347.

²⁷ Este campania electorală descrisă de Caragiale într-o „Scrisoare pierdută”, piesă lecturată chiar de către autorul ei la cenaclul Reginei Elisabeta de la Palatul Regal, cu o zi înaintea premierei de la 13 noiembrie 1884, așa cum a consemnat Titu Maiorescu care a fost și el prezent acolo, vezi *Însemnări zilnice*, vol. II, f.a., pag. 274.

²⁸ Constantin Bacalbașa, *op. cit.*, vol. II, nota 67 de la pag. 221.

CAZARMA ISTORICĂ „FORT 3 OTOPENI” O ISTORIE FASCINANTĂ

Gl.mr.(r) ION CERĂCEANU *

Abstract

With a history of over 130 years, Fort 3 Otopeni was one of the 18 forts known as the Fortifications of Bucharest. The construction of these defences, which began in 1884, represented a huge effort for the newly independent Romania. Covering a perimeter of approximately 72 kilometres around Bucharest, there was one fort every four kilometres. The article below details the history of Fort 3 Otopeni, which went through as many transformations as Romania itself.

Keywords: Fortifications of Bucharest, Fort 3 Otopeni

Existența omului pe aceste meleaguri, situate cam la jumătatea spațiului geografic dintre Dunăre și Carpați, dăinuiește din timpuri imemorabile, dar este atestată documentar abia în urmă cu 430 de ani într-un act de „danie” (transfer de proprietate), datat în februarie 1587, al domnitorului Mihnea Turcitul către Mănăstirea Radu Vodă prin care se ceda aceștia jumătate din moșia cătunului Hodobeni, cu tot cu țărani aserviți (rumâni) care îl locuiau. Inițial, acest cătun a fost localizat pe valea râului Pasărea (în preajma aeroportului de astăzi), la marginea unei păduri seculare din legendarii Codri ai Vlăsiei, ce se întindea de aici până în partea de nord a Bucureștilor. În ultimii 300 de ani, cei aproximativ 100 de țărani liberi (moșneni) dar și aserviți aveau să „roiască” (migreze) mai spre sud, pe un deal la marginea pădurii și pe o vale mai ferită din moșia Otopeni, pe zone de teren mai puțin ex-

puse inundațiilor și revărsărilor frecvente ale cursului de apă pe care erau așezați, durând în timp cele două entități administrative „Otopeni de Sus” și „Otopeni de Jos”. S-a ajuns la denumirea de astăzi pe care o posedă micul dar prosperul oraș Otopeni prin transformarea fonetică succesivă a denumirii de Hodobeni în Hodopeni și în final în Otopeni. Am aflat toate acestea din cele scrise în „Jurnalul de Ilfov” nr. 338/2017 de tânărul deputat Daniel Gheorghe, pasionat istoric și viitor (co)autor al mult așteptatei *Monografii a Orașului Otopeni*.

Cu ceva vreme în urmă, scriam în această revistă („InfoOtopeni” nr. 73/august 2015) despre manifestările organizate în cazarmă cu ocazia sărbătoririi, la 14 Iulie, a „Zilele transmisioniștilor militari”, sub genericul „Zilele Muzeului Comunicațiilor și Informaticii”, manifestări la care majoritatea publicului a fost din Otopeni, în frunte cu domnul primar Gheorghe

* Președintele Asociației „Pro-Muzeum”, fost comandant al Regimentului 48 Transmisiuni (1997-2006) și al Comandamentului Comunicațiilor și Informaticii (2006-2013).

Constantin Silviu și alți oficiali ai Consiliului local, Clubul seniorilor, veterani de război, cadre didactice și, evident, foarte mulți elevi.

Apreciam atunci că Muzeul Comunicațiilor și Informaticii, deși este dispus într-o **cazarmă istorică** a **Fortului 3 Otopeni**, dislocată undeva la „periferia” Capitalei, pe linia de centură, nu este nici pe departe și la „periferia” culturii și civilizației noastre, tocmai pentru că aici, în Otopeni, sentimentul de mândrie al urmașilor „geților munteni” este foarte puternic, cum puternic este și sentimentul identității și obârșiei lor din neamurile de lăptari, morari sau lucrători agricoli autohtoni, ai satului românesc așezat în vatra lui seculară, precum și spiritul de libertate, dinamism, demnitate și patriotism local transmis tot mai pregnant din generație în generație, ceea ce au făcut ca în ultimele decenii Orașul Otopeni să fie gazda unor manifestări științifice, culturale, artistice și sportive de înaltă ținută. Toate acestea sunt posibile astăzi pentru că niște oameni vizionari au pus bazele tuturor așezămintelor necesare unei urbe moderne în care cetățeanul se regăsește cu toate nevoile sale materiale și spirituale (laice și religioase).

Aici, la margine de București, ne întâlnim cu istoria la tot pasul; aici sunt principalele „porți” de intrare în Capitală, aeriană și rutieră, internă și internațională.

Tot aici, la intrarea în Otopeni dinspre București, începe, pe la 1884 și istoria cazarmii noastre, **cazarma istorică a Fortului 3 Otopeni**. De peste 130 de ani, cetățenii din Otopeni trăiesc alături de garnizoana Fortului 3 al Cetății București în această zonă de mare interes strategic pentru apărarea Capitalei. De peste 130 de ani, militarii garnizoanei Otopeni au avut ca mediu de „proveniență” sau de „rezidență” această străveche așezare românească, demnă și mândră de obârșia, istoria și tradițiile ei multisekulare.

Ultimele trei decenii ale sec. al XIX-lea ne-au adus „independența” dar și nevoia de a o întări din punct de vedere militar. Pentru o mai bună recunoaștere pe plan internațional, Regele Carol I (principe 1866-1881; rege 1881-1914) a contribuit în mod decisiv la dezvoltarea și modernizarea armatei române.

Datorită insistențelor sale au început studiile iar mai apoi lucrările de fortificare ale

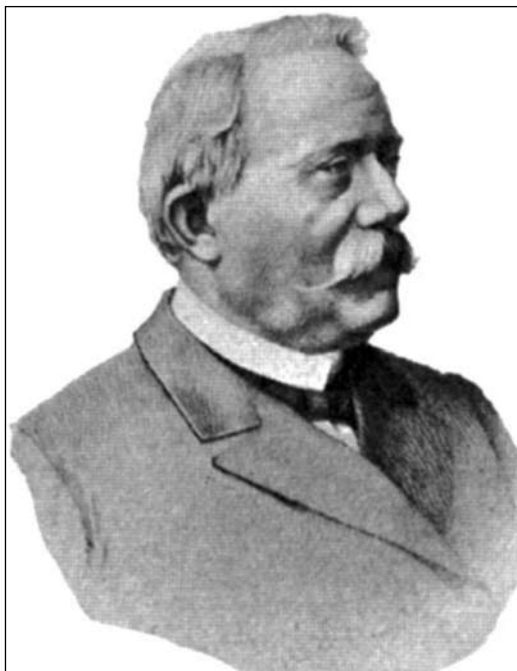


Regele Carol I al României
(principe 1866-1881; rege 1881-1914)

României, care cuprindeau în principal: Cetea București (1884-1895), Regiunea întărită Focșani, Nămoloaș, Galați (1888-1894), Podul peste Dunăre (1890-1895) și Capul de Pod Fortificat de la Cernavodă (1906-1912), Podul peste Olt (1888-1891) de la Slatina, trecătorile Carpaților, amenajările portuare de la Brăila, Galați și Constanța ș.a.

Ne vom referi pe scurt la **istoricul fortificațiilor Cetății București** și numai în măsura în care acest lucru ne ajută să consemnăm mai atent istoria cazarmii Fortului 3 Otopeni.

Prin urmare, pe baza studiilor realizate de comisia numită de gl. Emanoil Florescu (ministrul de război, 1871-1876, care a avut un rol hotărâtor în modernizarea armatei române înainte de Războiul de Independență – 1877-1878) în anul 1871, din care făceau parte mr. G. Slăniceanu, cpt. E. Ariton și cpt. N. Dabija, cea



Gl.lt. Henri Alexis Brialmont (1821-1903)

de-a doua comisie condusă de col. G. Manu, viitor general, numită în 1876, finalizează studiile pe baza experimentelor europene și a recunoașterilor în teren, în anul 1882, materializate în „Memoriul asupra lucrărilor de apărare a țării”. Carol I, profitând de relația privilegiată cu Regele Leopold al II-lea al Belgiei (căsătorit cu Maria, sora lui Carol I) îl invită în țară, în anul 1883, pe gl.lt. belgian Henri Alexis Brialmont (1821-1903), unul dintre cei mai mari specialiști în arta fortificațiilor, realizator al cetăților fortificate de la Anvers și Liege [în această epocă istorică, Belgia, țară neutră, își finaliza modernul său sistem de fortificații, iar Franța, în urma concluziilor din războiul franco-prusac (1870-1871) când sistemul său de fortificații – câmpuri retranșate izolate – de tip „Vauban” s-a dovedit depășit și vulnerabil la armamentul cu „tragere repede” și puterea distructivă a noilor obuze și proiectile, a trecut la refacerea/modernizarea vechilor fortificații (19 fortărețe din sistemul fortificat Verdun (1890), fortificațiile de pe râul Meusa (1881-1884), marele câmp întărit al Parisului, fortificațiile Toul, Lille, Lyon, Reims, Metz ș.a.)].

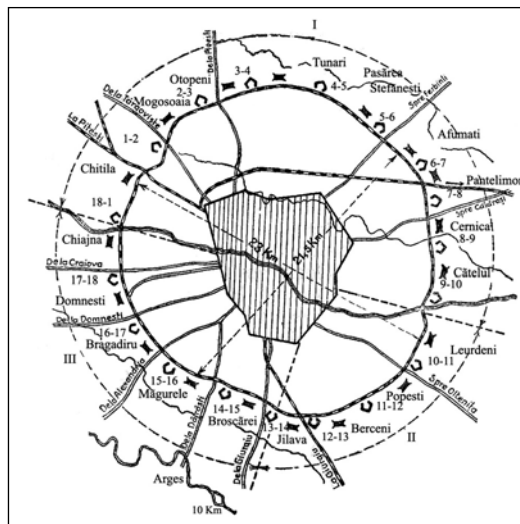
Generalul belgian studiază „Memoriul” comisiei G. Manu și, însoțit de doi căpitani, Cul-

cer și Boteanu, viitori generali în Primul Război Mondial, execută o călătorie de recunoaștere în teren în urma căreia înaintează regelui un „Proiect general de apărare” (analizat și avizat în prezența regelui de o comisie condusă de prim-ministrul I.C. Brătianu din care făceau parte generalii Dabija, Văleanu, Arion și colonelii A. Berindei, Z. Gheorghiu, S. Voinescu și D. Dimitrescu-Maică) în care, pentru București era prevăzut un sistem de 18 forturi și 18 baterii detașate, sistem care ulterior a căpătat denumirea de „Cetatea București”.

O *scurtă descriere generală* a acestui sistem de fortificații: pe un perimetru de 72 km (aproximativ actuala linie de centură) s-au realizat 18 forturi și 18 baterii. Forturile erau dispuse din 4 în 4 km și numerotate de la 1 la 18 începând cu Fortul 1 Chitila, Fortul 2 Mogoșoaia, Fortul 3 Otopeni și așa mai departe până la ultimul, Fortul 18 Chiajna. Cele 18 forturi erau dispuse pe una din căile de comunicație înspre/dinspre București (11 rutiere și 7 de cale ferată) pentru a bloca pătrunderea în oraș pe una din direcțiile „operative” de înaintare/atac. La jumătatea distanței dintre două forturi s-a realizat câte o baterie/reduit care avea în principal rolul de a interzice pătrunderea/ străpungerea aliniamentului fortificat pe intervalul dintre forturi, mai ales că distanțele de 4 km și condițiile naturale din teren nu permiteau vizibilitatea directă dintre acestea. Forturile și bateriile erau legate între ele printr-o șosea pietruită și o linie de cale ferată.



Col. Ioan Culcer (1853-1928)



Schema generală a Cetății București

Cetatea a fost dotată cu cel mai modern armament greu de artilerie existent la acel timp, achiziționat prin licitații internaționale cu cele mai mari fabrici producătoare din Anglia, Franța și Germania.

În funcție de cele 5 tipuri de forturi și 6 tipuri de baterii (ca amplasare a lucrărilor de fortificații, condiții naturale și restricții bugetare) s-a realizat dotarea cetății cu 551 guri de foc, de diferite calibre și 354 tunuri de flancare (obuzier **Krupp**, 210 mm, md. 1886-1888, bătaie 6,9 km; obuzier **Krupp**, 210 mm, md. 1885, bătaie 6,9 km; tun **Krupp**, 150 mm, md. 1891, bătaie 9,9 km; tun **Krupp**, 150 mm cu tragere încetată, md. 1885, bătaie 9,9 km; tun **Hotchkiss**, 57 mm cu tragere repede și cu tragere încetată, md. 1891, bătaie 4 km; tun **Gruson**, 53 mm, md. 1889, bătaie 4 km; tun **Krupp**, 105 mm, md. 1891) amplasate în 240 de cupole de diferite tipuri (**St. Chamond**, **Montluçon**, **Creusot** și **Gruson**).

Din punct de vedere operațional, Cetatea București era împărțită în trei sectoare de apărare, care împreună realizau o incintă fortificată cu perimetrul de 72 km, diametrul maxim de 23 km și minim de 21,5 km și un reduct central (comandamentul cetății) dispus în zona Uranus. Garnizoana militară a cetății era prevăzută cu 30.000 de militari.

Lucrările fortificațiilor au început în vara anului 1884 și s-au finalizat în 1895. Până în

1900 au mai continuat lucrări de finisare, împădurire a terenului aferent, mascare naturală a construcțiilor din cărămidă și beton cu gazon, arbuști și plantații de foioase și conifere precum și reparare/modernizare a șoselei și a căii ferate. Construcția Cetății a fost opera militarilor Regimentului 1 Geniu, comandat inițial de col. Anton Berindei, viitor general, director al lucrărilor de fortificații (1882-1895), comandant și guvernator al Cetății București dar și ministru de război. Materialele de construcții,



Col. Mihail Botenu (1853-1926)



Gl.dv. Anton Berindei (1838-1899)

cu excepția armamentului și munițiilor, au fost achiziționate din țară; de asemenea, lucrările au fost executate cu forțe proprii.

Deci, **o realizare de mare anvergură**, care a suscitat un imens ecou/interes internațional.

În pofida părerilor contradictorii, atât din epocă cât și din timpurile noastre, îndrăznesc să afirm că această „lucrare de artă” trebuie să fie o mândrie pentru armata română, pentru militarii care au executat-o, pentru inginerii și specialiștii români deopotrivă. Și să avem în vedere și faptul că în același timp se executau și celelalte lucrări de fortificații în Moldova și Dobrogea, iar în principalele orașe ale țării, cu precădere în București, era în plină desfășurare un amplu proces de dezvoltare a infrastructurii, de sistematizare și modernizare arhitecturală și urbanistică.

Efortul financiar al țării a fost, după cei mai mulți specialiști, între 120 și 150 milioane lei aur (spre comparație, Palatul de Justiție realizat în 1893 a costat aproximativ 9 milioane lei!)

Manevrele regale din anul 1895 desfășurate în prezența atașajilor militari străini dar și vizita înaltei delegații austro-ungare în România din 19 septembrie / 1 octombrie 1896 condusă de împăratul Franz Joseph însoțit de ministrul de externe A. Goluchowski și gl. Ferdinand Beck, șeful statului major al armatei imperiale, precum și a reprezentanților caselor regale europene înrudite cu familia regală, au făcut să se afirme în epocă faptul că București este una dintre cele mai bine apărate capitale europene, o „cetate inexpugnabilă”, iar România este ultima țară europeană care și-a permis realizarea unui sistem de fortificații puternic și modern. Cel puțin aceste considerente sunt suficiente să apreciem că datorită acestor „**eForturi**”, România a avut pentru aproape patru decenii



Regele Carol I alături de Regina Elisabeta și de viitorii regi, Ferdinand și Maria, îi salută pe românii din Otopeni (Manevrele regale – 1895)

un statut internațional, militar și diplomatic, demn de invidiat chiar și în zilele noastre!

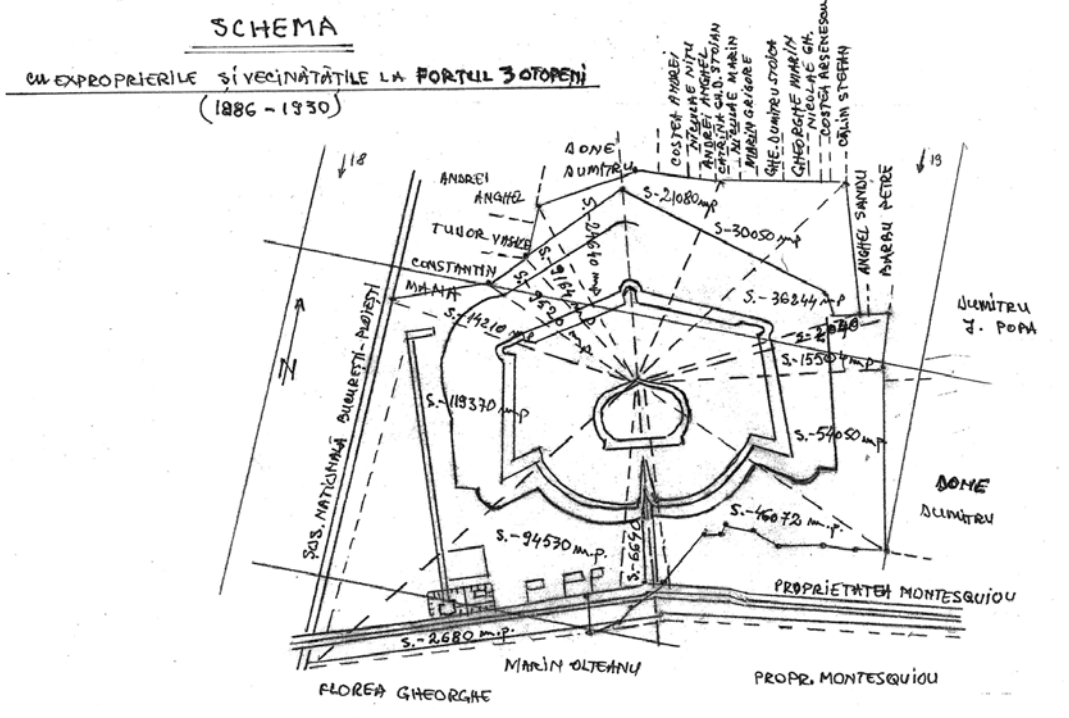
Revenind la **Cazarma istorică a Fortului 3 Otopeni** construită între 1884 și 1895, aceasta a fost amplasată pe o suprafață de teren din comuna Otopeni, situată pe partea dreaptă a șoselei București-Ploiești (actualul DN.1), la km 12,5. În baza „*Legii pentru fortificarea Bucureștilor*” publicată în Monitorul Oficial nr. 258/25 februarie 1886 prin care Fortificațiile Capitalei se declară de „utilitate publică”¹ și a „*Înaltului Decret Regal nr. 2360/3 septembrie 1886*” prin care și exproprierea terenurilor necesare fortificațiilor se declară „de utilitate publică” și „luarea în posesiune a acelor terenuri se declară de urgență”², prin sentințele Curții de Apel București³ nr. 324/28.08.1886, nr. 411/03.10.1886, nr. 476/27.10.1886, nr. 218/31.10.1886, nr. 519/15.11.1886, nr. 253/02.12.1886 și nr. 21/22.01.1887 au fost expropriate suprafețele de teren necesare construirii Fortului 3 Otopeni (47,4282 ha), Bateriei 3-4 Otopeni-Tunari (25 ha) și liniei de C.F. între Fortul 3 Otopeni și Fortul 4 Tunari (14,1718 ha).

Pe această suprafață de aproape 47,5 ha, timp de un deceniu s-au executat ample lucrări de săpături, dislocări masive de pământ, de zidărie în piatră, cărămidă și beton turnat, s-au realizat căi de acces și depozite temporare pentru imensele cantități de materiale necesare, s-au construit șoseaua de centură pietruită și linia de cale ferată, s-au executat amenajările și dotările interioare și exterioare fortificației, astfel încât, în final, a rezultat o fortificație modernă, extrem de puternică, în care garnizoana militară (compusă din trupe de geniu cetate, pionieri, pontonieri, artileriști și transmisioniști) dispunea de toate utilitățile necesare unei cazărmi militare (sursă proprie de curent electric, sobe pentru încălzire, apă curentă, sisteme de canalizare a apelor pluviale și reziduale, protecție împotriva focului infanteriei și artileriei inamicului, mascare terestră și aeriană etc.)⁴

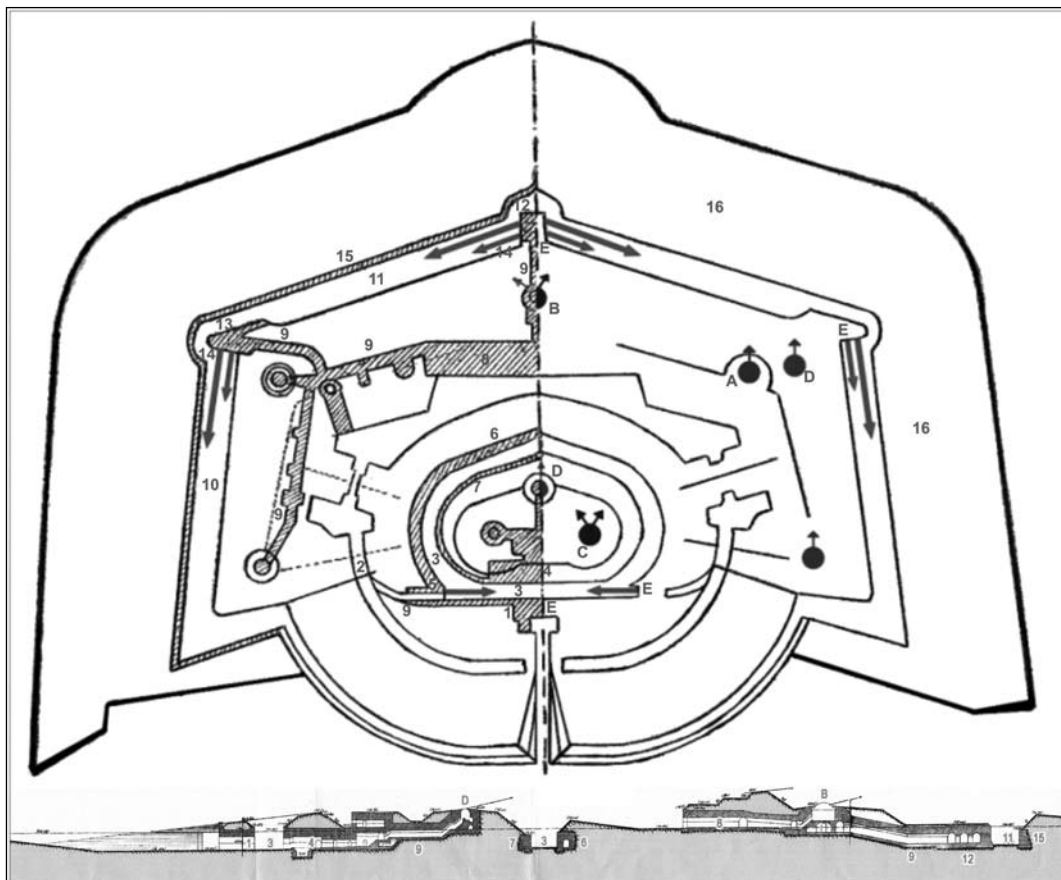
Prezentăm în continuare **planul general al Fortului 3 Otopeni** cu explicațiile necesare privind organizarea și dotarea cu armament a celui mai mare și mai complex, alături de Fortul 1 Chitila, dintre toate cele 18 forturi ale „Cetății București”.



Regele Carol I alături de Regina Elisabeta și de viitorii regi, Ferdinand și Maria, la Manevrele regale în Otopeni (1895)



Schema cu exproprierile și vecinătățile la „Fortul 3 Otopeni” (1886-1930)



1 - corp de gardă redus, 2 - corp de gardă fort, 3 - șanț redus, 4 - local redus, 5 - cazemată de contraescarpă, 6 - galerie de contraescarpă, 7 - escarpă zidită, 8 - local fort, 9 - potemă, 10 - șanț lateral, 11 - șanț anterior, 12 - caponieră dublă, 13 - semicaponieră, 14 - șanț diamant, 15 - contraescarpă zidită, 16 - glacis
 A - cupolă Montluçon cu un obuzier de 210 mm, model 1891 (2x), B - cupolă St. Chamond cu două tunuri de 150 mm, model 1891 (1x), C - cupolă Montluçon cu două tunuri de 150 mm, model 1891 (2x), D - turelă cu eclipsă cu un tun de 57 mm (5x), E - tun de 57 mm, pentru flancarea șanțurilor (13x)

De la finalizarea lucrărilor de fortificații, Fortul 3 Otopeni a funcționat în regim de cazarmă militară, administrat în timp de pace de o companie, uneori de un batalion de geniu de cetate, în organica cărora intrau militari/subunități de specialități tehnice diferite așa cum am arătat anterior.

Contextul extrem de complex atât pe plan internațional cât și pe plan intern de acum un veac, în care s-a luat decizia de ieșire din „neutralitate” și intrarea în război alături de Antantă prin semnarea „Tratatului politic” și a „Convenției militare” la 4/17 august 1916, precum și evoluția nefavorabilă a operațiilor armatei române atât în Transilvania (septem-

brie-octombrie 1916) și trecătorile Carpaților (septembrie-noiembrie 1916) cât și la Dunăre [Turtucaia (19-24.08/1-6.09.1916) și Manevra de la Flămânda (18.09/1.10.1916)] și în Dobrogea (spargerea frontului româno-rus la 6/19.09.1916), ocuparea Olteniei și Munteniei (octombrie-noiembrie 1916), pierderea bătăliei de Neajlov-Argeș (16/29.11-20.11/3.12.1916) și ocuparea Bucureștilor la 23.11/06.12.1916 au făcut să se ia **decizia istorică** de dezarmare a „Cetății București” și cedare a Capitalei fără a se lupta în fortificațiile realizate în urmă cu patru decenii tocmai pentru acest scop. Nu ne propunem aici să analizăm sau să detaliem rațiunile pentru care s-a luat această **decizie**,

pe care eu personal o consider în egală măsură o „ironie a istoriei” dar și o „enigmă” a acesteia, în condițiile în care demontarea pieselor de artilerie grea de cetate a început în mare secret încă din anul 1915 când nu se decisese intrarea României în război. Timp de un an s-a executat adaptarea și modificarea artileriei de cetate pentru a putea substitui lipsa artileriei grele de câmp a celor două armate. Modificarea afetelor de tun și realizarea dispozitivelor de tracțiune și transport s-au executat la Arsenalul armatei, la uzinele Malaxa, la Atelierele Nicolina – Iași și chiar la Odesa.

Astfel, piesele de artilerie de sub cupolele Cetății București au format artileria grea de câmp, folosită în luptele din defileul Oltului și pe Valea Prahovei (unde a și rămas în mâna inamicului după retragere) și mai puțin pe frontul din Moldova. Piesele de 37 și 53 mm au servit fie pentru constituirea bateriilor de artilerie antiaeriană „Negrei” și „Burileanu”, fie pentru însoțirea coloanelor de infanterie. Efectivele unităților de cetate au format regimentele de infanterie „Horia”, „Cloșca” și „Crișan”, cu o organizare mediocră și fără o pregătire pentru a lupta ca unități de infanterie. O mică parte din armamentul de cetate a fost destinată pentru completarea fortificațiilor (nefinalizate) de la Turtucaia, căzând, în numai două săptămâni de la intrarea în război, în mâna forțelor germano-bulgare.⁵

Dezarmarea Cetății București a fost o „mare surpriză” dar și o „mare ușurare” pentru Armata a IX-a Germană și Armata de Dunăre după câștigarea Bătăliei pentru București (de pe Neajlov-Argeș – 16-20 noiembrie 1916). Iată cum consemnează **generalul Ludendorff** în amintirile sale de război (*Souvenirs de guerre*, Paris, 1929): „Prima ipoteză [lupta la încercuire pentru Cetatea București – s.a.] *ne-ar fi fost foarte neplăcută, fiindcă ar fi prelungit Campania în România. Toamna era deja foarte târzie. Trebuia să ne echipăm pentru anul viitor. Mijloace de atac de tot felul fuseseră pregătite pentru a grăbi cucerirea orașului. Mi s-a luat o mare piatră de pe inimă când, la 6, ne-a sosit știrea că Divizia noastră de cavalerie a găsit uvrajele de nord ale Cetății neocupate*”⁶

Foarte interesante sunt și aprecierile **feld-mareșalului Hindenburg** în memoriile sale de război (*Aus meinem Leben – Ma vie*, Pa-



Ferdinand I, rege al României
(11 octombrie 1914 – 20 iulie 1927)

ris, 1921) cu privire la „căderea neașteptată a Bucureștilor”: „*Ne-am imaginat că, cucerirea capitalei române va fi ceva mai războinică decât cum a fost în realitate. Noi știam că Bucureștii sunt o cetate puternică și adusesem pentru a o reduce material de artilerie de cel mai mare calibru; acum, această ne-învinșă cetate nu era decât un oraș deschis. Nici o piesă de artilerie nu mai înarma puter-nicele sale întăriri și cupolele sale blindate se transformaseră în cupole de lemn. Spionajul nostru, din timp de pace, așa de laudat de inamicii noștri, nici nu parvenise să constate că Bucureștii au fost dezarmați înainte de intrarea în război!*”

Soarta României s-a împlinit cu forța unei drame!

România, care avusese în mână soarta lumii, a trebuit să se considere fericită că sfârșimăturile armatei sale au scăpat de distrugere cu ajutorul întăririlor ruse?!⁷

După război, unitățile de geniu au revenit în mai multe etape succesive în garnizoanele de reședință. Subunitățile celor trei batalioane de pionieri (B.3, 4 și 12 Pi.) create în aprilie 1917 din B.2 Pi., odată cu reorganizarea armatei din iarna aceluiași an, revin în cazărmile „Sf. Gheorghe” (Malmaison) pe calea Plevnei,

forturile Afumați, Ștefănești, Tunari și Otopeni în care își continuă activitatea până la demobilizarea totală și „treccrea armatei pe picior de pace” la 1 aprilie 1921.

În 1919 noua cazarmă a B.2 Pi. a fost alocată Școlilor Militare de Geniu, nou înființate, iar batalionul a avut ca reședință provizorie forturile din partea de nord a Capitalei, iar la **14 iunie 1922 Regimentul 2 Pionieri primește în administrare cazarma Fortului 3 Otopeni**. R.2 Pi., unitate continuatoare a tradițiilor istorice și de luptă ale primei unități de geniu a armatei române, al cărei destin istoric este strâns legat de construirea, administrarea, dezvoltarea și modernizarea timp de peste șase decenii a **Cazarmii Istorice Fort 3 Otopeni**.

În perioada 8 noiembrie 1923 – 7 ianuarie 1928, majoritatea efectivelor regimentului sunt mutate la Cernavodă pentru executarea unor lucrări la fortificații dar și de utilitate publică (șosele, cale ferată, poduri, intervenții la inundații, dislocări de gheață etc). La 10 mai 1929, Principele Nicolae, în prezența Înaltei Regențe, decorează la Cotroceni Drapelul de luptă al R.2 Pi. cu Ordinul „Steaua României Mari” ca recunoaștere a excepționalelor jertfe și merite istorice ale acestui corp de elită al armatei noastre în războaiele pentru independență și de întregire a neamului.

Monumentul Eroilor din Arma Geniu – „Leu” (sculptor: Spiridon Georgescu; ridicat în



Monumentul lui Panait Donici (sculptor Oscar Späthe; a fost inaugurat în anul 1914; se află pe Bulevardul Iuliu Maniu în imediata apropiere a Monumentului Eroilor din Arma Geniu)

1926-1929; inaugurat la 29 iunie 1929). Statueta și metopa cu basorelief reprezentând trupele de transmisiuni.



Monumentul Eroilor din Arma Geniu – „Leu” (sculptor: Spiridon Georgescu; ridicat în 1926-1929; inaugurat la 29 iunie 1929). Statueta și metopa cu basorelief reprezentând trupele de transmisiuni

Putem spune că anul 1929 este reperul temporal de la care activitatea specifică armiei geniu devine statornică și durabilă în această cazarmă. După o analiză retrospectivă dar și potrivit aprecierilor din epocă, arma geniu era cea mai tehnică dintre categoriile de arme din organica armatei noastre, întrunind specialități precum *pionieri*, *pontonieri*, *căi ferate*, *transmisiuni* (în cablu și telegrafie fără fir / radio, telefonie, semnalizare optică, columbofilie, serviciul de curierat), *aerostații militare* și *aviație*. Decenii de-a rândul, arma geniu a pregătit pentru societatea civilă generații întregi de specialiști pentru care nu aveam în țară un sistem de învățământ dedicat, în special (poli)tehnic. Ofițerii de geniu în special urmau cursuri la instituții de învățământ superior din Franța, Germania și Austria, completând pregătirea militară cu una tehnică, fundamentală și dedicată domeniilor de vârf ale cunoașterii științifice. Nu puțini dintre aceștia au devenit mari personalități militare, politice, academice, au ocupat funcții de înalți demnitari ai statului și au avut o contribuție decisivă în realizarea și confirmarea pe plan internațional a marilor idealuri naționale ale poporului român – independența statului și întregirea neamului.⁸

Pentru a înțelege mai bine rosturile acestor aprecieri, vom prezenta în continuare o serie de *fapte și evenimente* care s-au petrecut de-a lungul timpului aici, în *Cazarma Otopeni*, în această perioadă dintre războaie. Ele fac parte din evoluția istorică a acestui spațiu geografic, edilitar, administrativ și militar. Evenimentele în succesiunea lor cronologică sunt consemnate cu mare acuratețe în „Jurnalul de Operații”/ „Registrul istoric” al R.2 Pi. Gardă (1859-1946) cu denumirile succesive pe care acesta le-a avut într-o lungă perioadă istorică (A.M.R., Fond M.St.M., Dosar 1183/1).

În cazarmă, principala activitate era instrucția/pregătirea personalului (ofițeri, subofițeri, reangajați, trupă și civili) pentru lupta în fortificații și executarea lucrărilor specifice armiei geniu. Aici se desfășurau activitățile de pregătire în cadrul „școlilor” organizate la ordin și cu obiective bine definite pentru întreaga armată. Tot aici se experimentau noi echipamente și unelte de lucru, tehnici și tactici de luptă, materiale și substanțe noi

precum și inovații, modificări și modernizări la cele existente în dotare. De pildă, la 1 septembrie 1931, cu ocazia manevrelor de garnizoană desfășurate în zona Chiajna, Otopeni, Cociovaliște s-au executat rețele de transmisiuni și pentru prima dată s-au făcut experiențe de trecere a râurilor pe schiuri de apă în localitatea Ordoreanu. Pregătirea practică se executa prin lucrări proprii armatei sau de utilitate publică pe bază de licitații și contracte.

Având în vedere statutul său distinct în organica armatei române, R.2 Pi. a participat la toate „Manevrele regale” anuale desfășurate în toate zonele de operații și în provinciile istorice, la paradele militare și evenimentele organizate sub egida Casei Regale sau a membrilor acesteia (Ziua Regalității – 10 Mai, Ziua Restaurației – 8 Iunie, Ziua Regelui Carol al II-lea – 15 Octombrie, Ziua Marelui Voievod de Alba Iulia Mihai – 25 Octombrie, Serbarea Pomului de Crăciun, Serbarea Bobotezei, Sărbătorirea patronilor spirituali Sf. Împărați Constantin și Elena – 21 Mai ș.a.).

De asemenea, spațiul cazarmii devine și unul cu valențe spirituale, cultural-educative, sportive și confesional-religioase deosebite.

Inițial, cazarma fortului dispunea de utilitățile strict necesare (apă, căldură, electricitate, canalizare) pentru cazarea efectivelor și depozitarea materialelor, un platou central (piața armelor), un pavilion administrativ (birouri, muzeu și cazinoul ofițerilor), teren de educație fizică și teren de instrucție (pe marele islaz din Otopeni unde este acum pista aeroportului).

Spre exemplificare, la 10 mai 1931, în regiment s-a înființat „Casa ostășească – Mărăști” care dispunea de „sală de citire” (bibliotecă și sală de lectură) și „sală de teatru-cinema”. La 21 mai 1931, cu ocazia sărbătoririi patronului spiritual al regimentului s-a „săvârșit” un „Te-deum urmat de o masă festivă, horă și cinema”. Peste câteva zile, prin Decretul Regal 1950/6 iunie 1931, Carol al II-lea ia „în proprietate” R.2 Pi. și îi acordă „cifra regală” ceea ce reprezenta o mare onoare pentru personalul regimentului care se mândrea cu faptul că la vârsta de 8 ani, în 1901, principele pe atunci Carol a îmbrăcat uniformă de „fruntaș” a R.1 Ge. dislocat la Cotroceni. La 16 octombrie 1932, în regiment s-a sărbătorit ziua de naștere a regelui, ocazie cu care pe „platoul cel mare” s-a dat citire „mesa-



**M.S. Regele Carol al II-lea primește raportul
(21.05.1932)**



**M.S. Regele Carol al II-lea trece în revistă
regimentul (21.05.1932)**

jului regal”, a avut loc defilarea regimentului și o „șezătoare culturală”. Altă dată, la 1 decembrie, s-au aniversat 72 de ani de la înființarea primului batalion de geniu. După trecerea în revistă și parada militară s-a desfășurat o „frumoasă șezătoare artistică”.

Cea mai mare sărbătoare a anului 1932 avea să fie organizată la 21 mai cu ocazia sărbătoririi Patronului R.2 Pi. – Sfinții Constantin și Elena. Într-o atmosferă sărbătorească, cu cazarma și fortul pavozate cu flori, plante ornamentale, ghirlande de stejar și sute de drapele tricolore a fost întâmpinat Regele Carol al II-lea, proprietarul regimentului, Marele Voievod Mihai și Ministrul Apărării. Iată cum este consemnată în „Registrul istoric” al R.2 Pi. pregătirea pentru primirea primei vizite a regelui în cazarmă însoțit de înaltele oficialități ale statului român: prim ministrul Nicolae Iorga, ministrul armatei, gl. C. Ștefănescu Amza, secretarul general al M.A., gl. Partenie, foștii miniștri, gl. Cihovschi, gl. Văleanu, gl. Istrate, inspectorul general al geniului, gl. Ignat, un mare număr de generali, foștii comandanți ai geniului și ai unității, comandanții unităților din garnizoana București și mulți alții:

„Încă de câteva zile, întregul Regiment își pregătește sufletul și haina pentru această zi măreață. Se fac mari pregătiri, așa cum se cuvine pentru o vizită regească.

De la portalul artistic sculptat de la intrarea în regiment și până în cele mai depărtate colțuri ale vastei cazărmi mâna pionierului a intervenit, făcând totul în cea mai perfectă ordine.

Însăși natura a înțeles sufletele pionierilor pregătiți pentru o zi mare, oferind sărbătoritorilor cea mai frumoasă zi din primăvara acestui an, - prima zi de vară! Numai verdeată, flori și mirisme alături de ghirlande de stejar, placarde cu inscripții, mii de stegulețe tricolore, flori și plante pe tot întinsul cazărmi și fortului Otopeni. Tot ansamblul oferă spectatorilor un aspect impunător, feeric.”

După trecerea în revistă a regimentului, aceștia, însoțiți de oficialitățile civile, generali și ofițeri din garnizoană, în activitate și în rezervă, au ocupat locul pe estrada special construită și împodobită cu flori, drapele și covorașe naționale, într-un „altar improvizat și artistic executat”, „înconjurat de piramide de arme, unelte și aparate de specialitate”, s-a săvârșit „serviciul divin” de către preotul Inocențiu



**Pe estradă, în timpul serviciului divin
(21.05.1932)**



M.S. Regele Carol al II-lea în cazinoul regimentului (21.05.1933)

ta alocuțiune a regelui, a avut loc defilarea și vizitarea Cazinoului Ofițerilor. S-a scris în „Cartea de Aur” a regimentului deschisă în anul 1900 cu semnătura regelui Carol I după care s-a vizitat cazarma printr-o plimbare pe aleile acestora care purtau denumiri istorice de eroi, localități și bătălii din Războiul de Independență și Războiul de Întregire la care a participat regimentul. S-au vizitat apoi poligoanele de instrucție a lucrărilor de poduri, șosele, distrugeri, instalații și fortificații; s-a inaugurat noul stadion de educație fizică, dispus pe locul pe care este și astăzi.

După desfășurarea unui program sportiv, s-a servit o gustare frugală „într-o atmosferă de căldă însufletire” sub brazii de lângă pavilionul administrativ. Însoțit de uralele soldaților dispuși pe ambele părți ale aleii pietruite, regele și oficialitățile au părăsit cazarma.

Cam în același mod s-a desfășurat sărbătoarea Patronului regimentului și în anul următor, deși timpul a fost nefavorabil; a plouat toată ziua iar activitățile nu s-au putut desfășura decât în sala de mese. De remarcat că pe tim-

pul serviciului divin oficiat de aceiași preoți-confesori și în cuvântul comandantului a fost evocată personalitatea foștilor comandanți ai unității care au trecut „în viața vecinică” (mr. ing. Panait Donici, coloneii Poenaru, Istrate, Zamfir, Gheorghiu și generalii Berindei, Culcer și Hîrjeu).

S-a inaugurat poligonul de tragere redusă de către principele Mihai (care îi poartă și numele) și s-a vizitat un „post de comandă în cavernă” prevăzut cu toate instalațiile necesare (sobă, ventilație, generator de curent electric, fântână, mese, scaune, păături antigaz).

M.S. Mihai, Mare Voievod de Alba-Iulia la tragere în poligonul regimentului (21.05.1933)

S-a vizitat muzeul, s-a scris în „Cartea de Aur” și s-a urmărit la Cazinoul ofițerilor un program artistic ad-hoc care s-a bucurat „de un real succes”.

La 6 aprilie 1934 M.S. Mihai – Mare Voievod de Alba Iulia, vizitează cazarma și Fortul 3 Otopeni împreună cu toți colegii clasei speciale din care făcea parte. „Pe tot parcursul vizitei au fost însoțiți de col. Ghe. Petrescu, comandantul



M.S. Regele Carol al II-lea vizitează poligonul de tragere al regimentului (21.05.1933)

– M.S. Mihai, Mare Voievod de Alba-Iulia la tragere în poligonul regimentului (21.05.1933)



M.S. Mihai, Mare Voievod de Alba-Iulia vizitează regimentul, însoțit de colegii săi de școală (6.04.1934)



regimentului primind toate explicațiunile necesare și intrând în toate încăperile fortificației.”

O semnificație cu totul particulară o are sărbătoarea Patronului Regimentului și a 75 de ani de existență a Corpului, la 20 mai 1935. Într-un dispozitiv de paradă impresionant sunt adunați în „piața armelor”/marele platou, pentru a întâmpina pe regele Carol al II-lea și pe M.S. Mihai – Mare Voievod de Alba Iulia, ofițeri veterani, foști șefi ai corpului, ofițeri de rezervă ai regimentului, drapelele istorice ale B.1 Ge., R.1 Ge., B.2 Pi. și R.2 Pi., ofițerii și trupa regimentului, comandanții și șefii ierarhici, comandanții unităților din garnizoană precum și înaltele oficialități invitate la sărbătoare: Ghe. Tătăărăscu, președintele Consiliului de miniștri, gl. Angelescu Paul, ministrul apărării naționale, A.S.R. Principele Nicolae, generalii și ofițerii care au îndeplinit funcții de demnitate publică sau în conducerea armatei. După primirea raportului și oficierea serviciului divin de aceeași preoți confesori Inocențiu Ștefănescu de la garnizoană și Ioan Popescu din Otopeni, comandantul regimentului, col. Ghe. Petrescu, a prezentat succint trecutul istoric și de luptă al unității și armeei geniu în cei 75 de ani de existență, faptele de eroism ale militarilor geniști în campaniile Războiului de Independență, ale Războiului din Balcani și ale Războiului de Întregire, realizările din timp de pace ale regimentului pentru construcția a numeroase obiective de interes public pe întregul teritoriu al țării și alte fapte și evenimente semnificative din istoria regimentului.

„M.S. Regele a binevoit să răspundă:

Lubiți Ostași!

Prăznuind astăzi acei 75 ani de ființă a armeei geniului, să închinăm primul nostru gând cu recunoștință acelor care au făcut ca această armă și acest regiment să fie ceea ce este.

Până mai ieri considerat ca o armă minoră, astăzi geniul este una din cele mai principale arme de luptă ale oștirii.

În acest răstimp lung, sunt fericit să constat că toți au știut să-și facă datoria.

Astăzi, când se împlinesc 75 de ani de existență, fac călduroasa urare Regimentului 2 Pionieri și Armeei Geniului să fie la înălțimea înaintașilor și să știe întotdeauna, atât în timp de pace cât și în timp de război, să-și facă datoria către Patrie și Tron.

Ultimele cuvinte ale suveranului au fost acoperite de nesfârșite și puternice urale. Apoi, în sunetele „Marșului Regimentului”, a urmat defilarea.”¹⁰

Înceastă atmosferă, trebuie să recunoaștem „plină de însuflețire”, are loc momentul cel mai important al acestei Zile de Sărbătoare, **punerea pietrei fundamentale a noii cazărmi**, care de acum înainte va purta denumirea de **Cazarma „Marele Voievod Mihai”**. Punerea pietrei fundamentale s-a făcut prin încastrarea unui tub de oțel inoxidabil în fundația „pavilionului trupă”, existent și astăzi, în care s-a introdus următorul „**Act de fundație**”:

„Regimentul 2 Pionieri

Cu voia Tatălui, cu ajutorul Fiului și cu harul Sfântului Duh

*Noi Carol al II-lea Regele Românilor
cu fiul meu Mihai Mare Voievod al Albei
Iulia și fratele meu Principele Nicolae*

*Miniștrii fiind: Prim-ministru și ministru
armamentului*

Tătăărăscu Gh.

*Ministru Apărării Naționale general de
C.A. adjut.*

Angelescu Paul

*inspector general al geniului general de
divizie*

Ignat Mihail

*iar comandant al regimentului 2 pionieri
colonel*

Petrescu N. Gheorghe

pus-am piatra fundamentală a acestei clădiri astăzi Luni 20 Mai anul de la Cristos una mie nouă sute treizeci și cinci pe terenul vechiului fort Otopeni în amintirea celor 75 ani de viață ai armeei geniului și o vom desăvârși ca să fie adăpost ostașilor din regimentul al II-lea de pionieri proprietatea Noastră urmași ai celor care au dat Țării Neatârnamarea și Întregirea.”¹¹

Urmează apoi semnăturile, după care regele Carol al II-lea îl așază în fundația viitoarei cazărmi.

În continuare s-au desfășurat demonstrații de instrucție de specialitate în Fortul 3 Otopeni, s-au prezentat Regelui reconstituiri ale principalelor bătălii la care a participat regimentul în cele trei campanii de război, au avut loc concursuri sportive, ai căror câștigători au fost premiați de principele Mihai și, în final, la Cazinoul Ofițerilor, regele a decorat un număr

mare de generali și ofițeri și a înmănat cadouri simbolice ofițerilor și trupei. Fac aici precizarea că, la fiecare sărbătoare la care participa, Carol al II-lea avea obiceiul să ofere subofițerilor și trupei bomboane și țigări iar ofițerilor diferite suveniruri (un blocnotes cu cifra regală, o tabacheră din argint, o fotografie a sa cu autograf înrămată etc.)!

Odată cu punerea pietrei fundamentale a cazarmii regimentului a început demolarea vechilor barăci și construirea noilor pavilioane, existente și astăzi în cazarmă, pe baza unui proiect realizat de prof. arhitect C. Iotzu asistat de cpt.ing. C. Rădulescu. Lucrările au început în 1935 sub comanda col. Gh. Petrescu și s-au finalizat, în linii mari, în 1939 sub comanda col. Tudor Orezeanu.

La 23 decembrie 1936, cu ocazia sărbătorii Pomului de Crăciun ce a avut loc în cazarma Regimentului de Gardă „Mihai Viteazul”, regele a hotărât ca R.2 Pi., „Proprietatea sa”, să se numească și „Regiment de Gardă”¹², fapt consfințit prin Înalțul Decret Regal nr. 19 / 4 ianuarie 1937. Cu aceste noi „haine de sărbătoare” (uniforme, insigne, însemne și accesorii distincte și personalizate) Regimentul Pionieri Gardă îl primește pe rege în noua sa cazarmă de la Fortul 3 Otopeni pe 20 mai 1937 pentru a sărbători Patronul Spiritual „Sf. Împărați Constantin și Elena” și a 77-a aniversare a existenței sale.

Pe lângă activitățile deja obișnuite în asemenea ocazii (raportul, trecerea în revistă, oficierea serviciului divin, demonstrațiile de geniu, vizitarea cazarmii, întreținerea cu ofițerii regimentului și invitații la sărbătoare, consemnarea în cartea de aur a unității și oferirea de cadouri simbolice) este de rememorat de această dată interesul regelui pentru stadiul lucrărilor de construcție la noile pavilioane ale cazarmii și pentru condițiile de cazare și hrănire a trupei. După primirea unui „Album cu realizările regimentului” în ultimul an pe șantierul militar și civile și a unei statuete din bronz intitulată „Pionier la lucru”, regele a rostit o scurtă alocuțiune.

Putem deduce cu ușurință că au fost admirate și apreciate de către toți participanții la această sărbătoare, marile realizări constructive ce aveau să întregască și să definească noua cazarmă a Fortului 3 Otopeni: noua clădire a

corpului de gardă, compusă din trei încăperi, cu spălător și prispă, impunătorul portal monumental al cazarmii înalt de 10 m și lung de 15 m, prevăzut cu două locașuri pentru santinele și două porți mari din fier forjat încadrate de doi stâlpi ornamentați cu emblema regimentului și acoperiți cu olane de țigla roșie/cărămizie, precum și frumosul gard din plăci armate de beton, pe fundație și panouri din plasă de sârmă țesută între stâlpi de beton înalți de doi metri pe o lungime de 850 m, paralel cu șoseaua națională. De asemenea, s-a mai realizat și o frumoasă tribună oficială pe latura dinspre terenul de educație fizică, cu fundație din beton, o estradă regală și două estrade laterale pentru persoanele oficiale care asistau la ceremoniile militare și religioase desfășurate aici. Tribuna era încadrată cu patru vase din beton mozaicat pentru susținerea stâlpilor pe care se realiza baldachinul iar în restul timpului se montau aici patru vase mari cu flori. După cum se consemnează în „Registrul istoric” al regimentului, lucrările s-au executat în timp record de numai două săptămâni conform proiectului arhitectului C. Iotzu și sub conducerea cpt.ing. N. Novacovici, lt.col. Adrian Iazovici și lt. N. Petreanu.

Anul 1937 se încheie cu o realizare de mare succes, de data aceasta de „factură spirituală” am spune – înființarea, la 9 noiembrie 1937 a „Asociației Culturale, Sportive și de Turism” a R.Pi.G, al cărei „act constitutiv” poate fi considerat și astăzi un model pentru demersuri similare.¹³

La 15 martie 1938 a început construcția gardului pe latura de sud, paralel cu calea ferată de centură, pe o lungime de 500 m, după același model și din aceleași materiale ca și cel paralel cu șoseaua națională București-Ploiești.

Tot atunci încep plantațiile de pomi și sofora pentru completarea parcului regimentului, al cărui plan a fost întocmit de același arhitect C. Iotzu împreună cu directorul societății „Rebbum” de la Casa Grădinilor Publice.

Într-un timp record, de la 15 la 21 mai, s-a realizat aleea de defilare, pe locul celei vechi, pe o lungime de 130 m, de la intrarea principală și noul corp de gardă (pe locul pe care este acum restaurantul „McDonald’s”), prin cazarmă până în șoseaua de centură, de către regiment cu forțe proprii dar și cu un sprijin de

materiale în valoare de 400.000 lei din partea Primăriei Municipiului București.

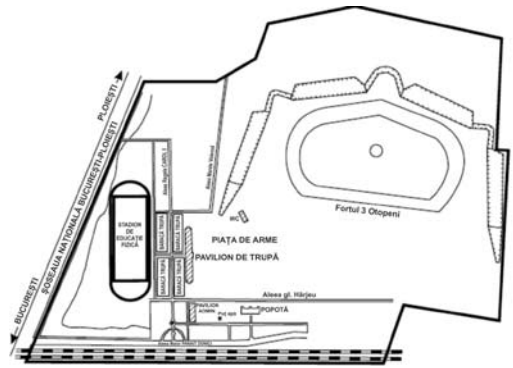
Tot acum se finalizează „dărâmare” (demolarea) barăcilor „bucătărie” și „dormitor” din apropierea noului pavilion pentru trupă, ceea ce a dat o nouă perspectivă arhitecturală acestei zone a cazărzii.

Cu aceste frumoase realizări „edilitare”, noul și vrednicul comandant al regimentului, col. Tudor Orezeanu, îl întâmpină, la 28 mai 1938, pe regele Carol al II-lea însoțit de M.S. Marele Voievod Mihai și Î.P.S. Partenie Ciopron, episcopul armatei, pentru a sărbători în noua cazarmă a 78-a aniversare a înființării unității.

Cu numai o zi înainte, tot cu sprijinul Primăriei Capitalei, s-a reușit montarea a 4 reflectoare mari pentru iluminarea nocturnă a Portalului Monumental de la șoseaua București-Ploiești și Corpului de gardă.

Pe lângă activitățile comemorative specifice, cu această ocazie i s-au prezentat regelui noile obiective realizate / în curs de realizare și un amplu program de prezentări de tehnică și lucrări, pe ateliere de specialitate, astfel: post de comandă de divizie, punți de echipaj și improvizate, camuflaj cu plasă, poduri, mine anticar, sisteme de ventilație, stand de miniaturi cu realizările personalului regimentului – podurile peste Argeș la Budești și Izvoarele, linia C.F. Carmen Silva – Mangalia și proiectul de plan de ansamblu al cazărzii.

Am lăsat la urmă prezentarea „Standului de transmisiuni”, având în vedere tocmai faptul că din 1954 și până în prezent în această cazarmă au fost dislocate permanent unități de transmisiuni (R.45 Trs. până în 1964 și de atunci până astăzi R.48 Trs. cu denumirile ulterioare pe care le-a avut și Centrul de Instrucție al Transmisiunilor între 1968 și 1997). Preocupările pe linie de transmisiuni ar putea să pară simpliste astăzi, dar pentru vremea respectivă trebuie să constatăm că ele se încadrau la un nivel tehnic ridicat. Standul de transmisiuni, realizat cu concursul R.1 Trs., prezentat regelui cuprindea: întrebuițarea celulei fotoelectric, declanșarea focului la armele automate, aprinderea unei încărcături cu termit, darea focului la un furnal de mină, echipament de curenți purtători tip M.A.N., telefonul optic, teleximprimatorul „Creed”, stațiunea radio „G”



Cazarma „Fort 3 Otopeni” în anul 1937, scara 1:8.000. Reconstituire pe baza Jurnalului de operații al Regimentului Pionieri Gardă

tip M.A.N., radiogoniometru tip Bg.I., radioreceptor RSI tip M.A.N., grupul electrogen de 400 W tip M.A.N., grupul electrogen de 12 kW, postul de radioamator ZA5AT al maistrului Tremtea.

Cu aceeași ocazie, s-a instituit și decernat unui număr mare de persoane „Insigna Onorifică de 7 ani a R.Pi.G.” (7 ani de la luarea în proprietatea regelui a regimentului).

În perioada care urmează, concomitent cu lucrările de construcții în curs de execuție în cazarmă, o parte din efectivele regimentului au participat la instalarea cablului telefonic la Castelul de la Scroviștea (22 iulie 1938), la funeraliile reginei Maria (24 iulie 1938), la dezvelirea Monumentului Carol I în Piața Palatului Regal (9 mai 1939), la mobilizarea parțială pentru instruire a contingentelor 38/39 și executarea rechizițiilor conform planurilor de mobilizare și altele.

În acest timp, în cazarmă încep lucrările de construcție la noul pavilion „Comandament” (10 septembrie 1938) compus din corpul administrativ, cazinoul și cămin pentru ofițerii necăsătoriți pe baza planurilor arhitectului C. Iotzu și sub conducerea cpt.ing. C. Rădulescu. Construcția acestuia se va termina la 1 octombrie 1939. Cu o suprafață totală construită de 4022 m.p. (662 subsol, 2176 parter, 180 mezanin, 280 etaj 1 cămin, 280 etaj 2 cămin, 380 bibliotecă și 65 vas de expansiune) noul pavilion administrativ cuprindea un corp de birouri, sală de festivități, popotă și cămin (18 camere).

Între 25 septembrie 1938 și 5 mai 1939 s-a forat și dat în funcțiune „puțul de apă” al cazarmii (55 m adâncime), la 1 noiembrie 1938 începe construcția WC-ului trupei (exterior) iar la 8 noiembrie 1938 încep lucrările la grajdul pentru 42 de cai. Între 24 aprilie – 7 octombrie 1939 s-a construit un frumos „castel de apă” cu o înălțime de 30 m și o capacitate de 50 m.c. La 6 februarie 1939 încep lucrările la pavilionul „Infirmierie” pe baza planurilor aceluiași arhitect și în aceeași dirigenție de șantier ca la pavilionul administrativ, lucrări ce vor fi finalizate la 17 iulie 1939 cu realizarea „unui adevărat pavilion de spital, executat în perfecte condiții tehnice, cu maximum de confort și într-un stil cât se poate de frumos” (cu o suprafață construită de 492 m.p. – 417 parter și 75 subsol).¹⁴

Neputând participa la serbarea Patronului Regimentului în acest an, 1939, inaugurarea noilor clădiri nu a mai avut loc.

„Considerând inaugurarea făcută s-a dispus la Casa Regală pentru M.S. Regele și M.S.M. Voievod Mihai câte un album legat în piele având aplicat CC-eul Regimentului în aur și argint cu colecția de fotografii ale clădirilor realizate de Regiment împreună cu plachetele în aur ale Pavilionului Administrativ, bătute cu ocazia inaugurării.”¹⁵

La 31 octombrie 1939, comandantul regimentului, col. Tudor Orezeanu este mutat ca șef de secție în M.St.M. Cu ocazia predării comenzii, comandantul care timp de 3 ani a condus lucrările de realizare a noii cazărmi a regimentului a dat un Ordin de Zi prin care s-a adresat subordonaților într-un mod care „ilustrează modest și în parte, marea operă de prefacere totală a numelui, prestigiului și cazarmei regimentului, realizate în cei 3 ani de muncă neabătută la conducerea regimentului.”¹⁶

La 1 noiembrie 1939 este numit la comanda R.Pi.G. col. **Constantin Eftimiu**, viitor general, comandant al transmisiunilor A.4 R. pe Frontul din Est, decorat cu Ordinul Militar „Mihai Viteazul” pentru faptele sale de vitejie pe front și unul dintre primii comandanți ai nou înființatului Comandament al Transmisiunilor (1 iulie 1942) în perioadele 20.04.1943-24.08.1944 și 13.11.1944-20.03.1945 și, nu în ultimul rând, ministru secretar de stat la Ministerul Comunicațiilor și Lucrărilor Publice.



Pavilionul comandament (1939) – latura dinspre linia de centură cu intrarea principală și terasa descoperită

Cutremurul de la 9 octombrie 1940 care a provocat „mari stricăciuni” și anii care urmează sunt anii care poartă amprenta curentului războinic ce se face tot mai pregnant simțit în Europa și care avea să capete dimensiuni mondiale în scurt timp.

În anii 1940-1941 controalele ierarhice (Bg.1 Pi, C.II A. și Direcția Superioară și Comandamentul Geniului) au vizat în primul rând verificarea nivelului de pregătire a militarilor mobilizați, asigurarea materialelor necesare la mobilizare conform planurilor de rechiziții, funcționarea Centrului de Instrucție al Pionierilor. Controalele s-au executat în cazarmă și pe terenul de instrucție (islazul din Otopeni) iar constatările au fost în general foarte bune, urmate de măsuri imediate de completare a lipsurilor în efective și materiale. Controalele din anul 1942 la partea sedentară constatau că „Regimentul este bine condus, gospodărit și instrucția bine îndrumată” iar la unitățile de pe front că „militarii sunt pătrunși de spiritul datoriei și au în special grijă de materiale”. (Nu începuseră înfrângerile pe front!)

Poate că este interesant de amintit că în toată această perioadă în 12 camere din fort s-a depozitat Arhiva M.Ap.N. și că, începând cu luna noiembrie 1940, în cazarmă a fost dislocată o unitate germană compusă din 3 ofițeri, 86 trupă, mașini și ateliere. La 20 aprilie 1942 această unitate germană cu indicativul H.K.P.533 a dat o „masă camaraderescă” cu ocazia zilei de



Pavilionul comandament (1939) – latura dinspre terenul de educație fizică cu terasa acoperită



**Însemnul heraldic al armei Geniu de pe intrarea principală
în pavilionul comandament (1939)**

naștere a fűhrerului Adolf Hitler la care au fost invitați gl. B. Alinescu, comandantul Bg.1 Pi. și toți ofițerii și subofițerii regimentului.

În prezența comandantului Bg.1 Pi., gl. B. Alinescu, și cu participarea „camarazilor” germani de la H.K.P.533, s-a desfășurat slujba religioasă a preotului Ioan Popescu din Otopeni cu ocazia sărbătoririi Patronului Regimentului.

În cuvântul său, noul comandant al R.Pi.G., lt.col. Vintilă Haritonovici, a ținut să sublinieze că „*Participând la Cruciada împotriva bolșevismului ateu, armata țării se află pe linia desfășurării firești a destinului nostru istoric*”.¹⁷

Pe toată perioada războiului, în cazarmă a funcționat partea sedentară a R.Pi.G. și s-au desfășurat activități de pregătire a efectivelor și materialelor necesare completării nevoilor sau pierderilor de pe front.

După terminarea războiului, o parte din subunitățile regimentului au intrat în proces de demobilizare iar cealaltă parte a fost reorganizată și restructurată conform convențiilor internaționale impuse României după Conferința de pace de la Paris (1947).

Fortul propriu-zis și-a pierdut complet importanța lui ca obiectiv militar operativ fiind folosit în continuare în scopuri administrative (depozitare de tehnică și materiale, armament și muniții, materiale chimice, documente de arhivă și chiar birouri pentru personal).

De altfel, majoritatea fortificațiilor au fost folosite, încă după Primul Război Mondial, pentru depozitarea imenselor cantități de materiale rămase de pe front, în special grenade, focoase, muniții de infanterie și praf de pușcă.

Din cauza neglijențelor și manipulării necorespunzătoare sau nesupravegherii operațiilor de încărcare-descărcare a acestor materiale periculoase, dar și din cauze naturale (temperaturi ridicate) care au dus la autoaprinderea unor încărcături de muniție, o parte din fortificațiile cetății au fost distruse parțial sau complet. Așa s-a întâmplat la două forturi (Fortul 9 Cățelu – iunie 1919 și septembrie 1925, Fortul 19 Afumați – 12.11.1923 și septembrie 1932) și trei baterii intermediare (Bateria 18-1 la 12.10.1921, Bateria 16-17 în septembrie 1919 și Bateria 2-3 Odăi în 23.09.1919 și 26.09.1929). Bateriile intermediare erau numerotate cu două cifre, corespunzătoare nu-

mărului fortului din flancul stâng și al celui din flancul drept.

Bateria 2-3 Odăi, dispusă la jumătatea distanței dintre forturile nr. 2 Mogoșoia și nr. 3 Otopeni, a dispărut complet ca urmare a celor două explozii soldate cu pagube materiale și victime omenești (în 1919 au explodat 32 vagoane de dinamită „din cauza unei țigări aruncate pe fitilul unei lăzi”, fiind uciși 1 caporal, 12 soldați și 2 civili aflați la 1200 m depărtare precum și 80 de oi aflate la peste 2000 m de locul exploziei, iar în 1929, din cauza neglijenței și nesupravegherii „operațiilor de descărcare a focoaselor” a explodat o magazie cu pulbere fiind uciși doi soldați și distrusă în totalitate fortificația). Pe locul acesteia, la marginea fostului sat Odăi, s-a ridicat prin grija „Cultului Eroilor” un monument comemorativ care a fost mutat mai întâi pe terenul fostului Fort nr. 2 Mogoșoia la șoseaua de centură pe drumul de acces în fort, iar în anul 2006 acesta a fost mutat în cazarma Fortului 3 Otopeni pentru a putea fi „îngrijit” cum se cuvine, deoarece la Mogoșoia, pe locul respectiv, s-a construit un cartier de locuințe sociale și în cadrul programului ANL – „Locuințe pentru tineri”.

În perioada 1946-1953, în cazarmă au fost dislocate mai multe tipuri de subunități de eșaloane și specialități diferite (plutoane, companii și batalioane de geniu, artilerie anti-aeriană, transmisiuni). Din 1954 până în 1964, cazarma a fost administrată de R.45 Trs., fost R.1 Trs., cea mai veche, mai importantă și mai mare unitate de transmisiuni din acea vreme (1909 – Cp. Specialități, 1913 – B. Specialități, 1919 – R. Specialități, 1923 – R. Transmisiuni, 1928 – R.1 Trs., 1959 – R.45 Trs.).

După o lungă perioadă când cazarma a aparținut trupelor de geniu, din 1954 ea va aparține **trupelor de transmisiuni ale armatei române**, până în 1964 fiind dislocat aici R.45 Trs. Din aprilie 1964 și până în prezent Regimentul 48 Transmisiuni, fostul R.4 Trs. înființat la 10 ianuarie 1942, la Alexandria, mutat după război la Cluj (1945-1946), desființat în 1946 și reînființat în 1948 la Vaslui și mutat ulterior în București, pe șoseaua București-Măgurele (1954-1964) și în final la Otopeni, în cazarma istorică a Fortului 3. Acest lucru a fost posibil prin faptul că la **1 februarie 1949** (Ord.M.St.M. nr. 45107/1949),

trupele de transmisiuni se desprind din arma geniu (ieșind definitiv din subordinea Inspectoratului General al Geniului) și devin armă distinctă, de sine stătătoare, cu unități și subunități proprii, cu comandament de armă cu atribuții și competențe la nivelul întregii armate (terestre, aeriene și maritime), al cărui comandant era și comandantul transmisiunilor armatei (1949), ulterior comandantul trupelor de transmisiuni ale armatei (1951). Primul comandant al transmisiunilor armatei și cel care avea să facă muncă de pionierat în organizarea noii arme avea să fie **col. Ion Focșeneanu**, militar de o aleasă cultură și o temeinică pregătire profesională.

În cele peste șapte decenii care au trecut de la terminarea războiului și până în prezent, istoria acestei cazărmi continuă cu noi și importante realizări, poate nu la fel de „fascinante” ca cele realizate până acum, dar, cu siguranță, la fel de solicitante din punct de vedere al eforturilor umane, financiare și materiale. Aparent, cazarma a rămas la locul ei, lângă vechiul Fort 3 Otopeni, dar geografia ei s-a schimbat mult.¹⁸

Am putea spune, fără să ne propunem să sensibilizăm anumite orgolii, că procesul de urbanizare și modernizare a localității rurale Otopeni a început de aici, de la intrarea în comună, în perioada 1935-1939 și mai apoi în deceniile '60-'70 cu precădere, fără să excludem complet și alți ani înainte sau după această perioadă.

În primul rând, suprafața cazărmi s-a redus treptat de la 47,5 ha cât a avut inițial la aproximativ 30 ha cât are în prezent, în urma unor „retrocedări” pentru interese „publice” sau „politice”. Toate s-au făcut pe baza unor Hotărâri ale Consiliului de miniștri sau ale Guvernului României și prin Ordine de Transfer ale M.Ap.N. Nu voi intra în detaliile juridice și legislative ale acestui proces ci voi arăta că primul transfer de teren de 3881 mp din anul 1944 a fost impus de înființarea unor ateliere mecanice pentru utilaje mari pentru nevoile frontului. Până de curând a funcționat acolo I.U.D.P. Otopeni; în prezent spațiile sunt închiriate sub forma unui parc de „societăți comerciale” mai mult sau mai puțin de profilul inițial (reparații utilaje drumuri și poduri). Un alt transfer, către Ministerul Transporturilor Auto, Navale și

Aeriene, realizat în 1968, a fost impus de necesitatea construirii pasarelei actuale peste calea ferată de centură și este în curs de reglementare încă o cedare teritorială necesară realizării magistralei de metrou București – Aeroportul Otopeni. Cea mai mare suprafață de teren a fost cedată în anul 1961 (aproximativ 17 ha) către Raionul „I.V. Stalin” pentru modernizarea șoselei de centură și dublarea liniei de cale ferată, dar mai ales pentru mărirea suprafeței de teren a CAP Roșia și CAP Otopeni cu ocazia colectivizării. Este interesant cum în documentele de arhivă se consemnează aceasta și ca o inițiativă a comandantului de regiment, cpt. Mincu Gheorghe, pentru a „impulsiona procesul de colectivizare cu o suprafață de teren care este oricum prea mare pentru nevoile de instrucție” (evident, impusă de regimul comunist!) S-a mai cedat o suprafață care cuprindea și vechiul corp de gardă de lângă portalul monumental realizat în 1937 (pe locul actualului restaurant „McDonald’s”) către Primăria București. Ambele au fost demolate în vara toamnei anului 1989, odată cu tot cartierul de locuințe din Otopeni, situat între blocuri și cazarmă, pe partea dreaptă a DN.1. Tragică etapă în viața celor două comunități la care, din păcate, am fost ca tânăr ofițer un martor neputincios.

În anii 1976 și 1978 s-au mai cedat două suprafețe de teren și o parte din construcția fortului (cea destinată cazării trupelor) către Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare pentru nevoile întreprinderii „Zarea” (și în prezent au aceeași destinație, cu toate că activitatea productivă este mult restrânsă iar capitalul nu mai este românesc). Deși nu este de o mare precizie, iar scara de 1:8000 este relativă, schița cu cedările teritoriale din Cazarma Fortului 3 Otopeni în perioada 1944-1989 este cât se poate de relevantă pentru a înțelege modul cum s-a modificat „geografia” cazărmi, cel puțin perimetral, analizând-o comparativ cu „Schema cu terenurile expropriate și vecinătățile” de la anul 1886 până în 1930 când a fost actualizată aceasta ultima dată.

Pentru că modificările survenite în exteriorul actualei cazărmi (deși sunt mult mai impresionante și spectaculoase) sunt în general ușor vizibile și cunoscute atât de locuitorii din Otopeni cât și de militarii unității sau trecăto-

rii ocazionali, voi prezenta în puține cuvinte pe cele mai relevante produse în aceste ultime cinci decenii ale istoricei noastre cazărmi.

În 1952 a fost demolat vechiul pavilion administrativ al R.Pi.G. unde era întâmpinat regele la muzeu și cazinoul ofițerilor și pe locul său a apărut, lângă fostul castel de apă (construit în 1939 și demolat în 2016 ca urmare a gradului de risc seismic) un frumos pavilion, cu parter, două etaje și subsol, cu destinații multiple (birouri, săli de specialitate, magazii de materiale, bucătărie și sală de mese). Este de remarcat că cel puțin latura dinspre platou care are la parter fosta popotă a ofițerilor și o frumoasă terasă semideschisă, cu arcade, a păstrat ceva din aspectul arhitectural al vechiului pavilion al cazinoului ofițerilor. Pavilionul fiind disponibil din anul 2011, a fost renovat și în 2013 a fost amenajat aici Muzeul Comunicațiilor și Informaticii, cel mai mare muzeu de profil din armata noastră. El are program de funcționare zilnic, cu acces direct din stradă (vechea linie de centură) pentru publicul interesat.

Din anul 2008, muzeul este filială a Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I” și participă anual la toate evenimentele muzeistice organizate în Capitală, dar și în țară, fiind tot mai mult cunoscut și apreciat de publicul de toate vârstele.

A urmat o perioadă de aproape două decenii în care s-a construit și s-a muncit mult în această cazarmă pentru a crea toate facilitățile necesare unei funcționări oarecum separate de comuna Otopeni (apă, curent electric, gaze naturale, canalizare, încălzire centrală, transport, cazare ș.a.).

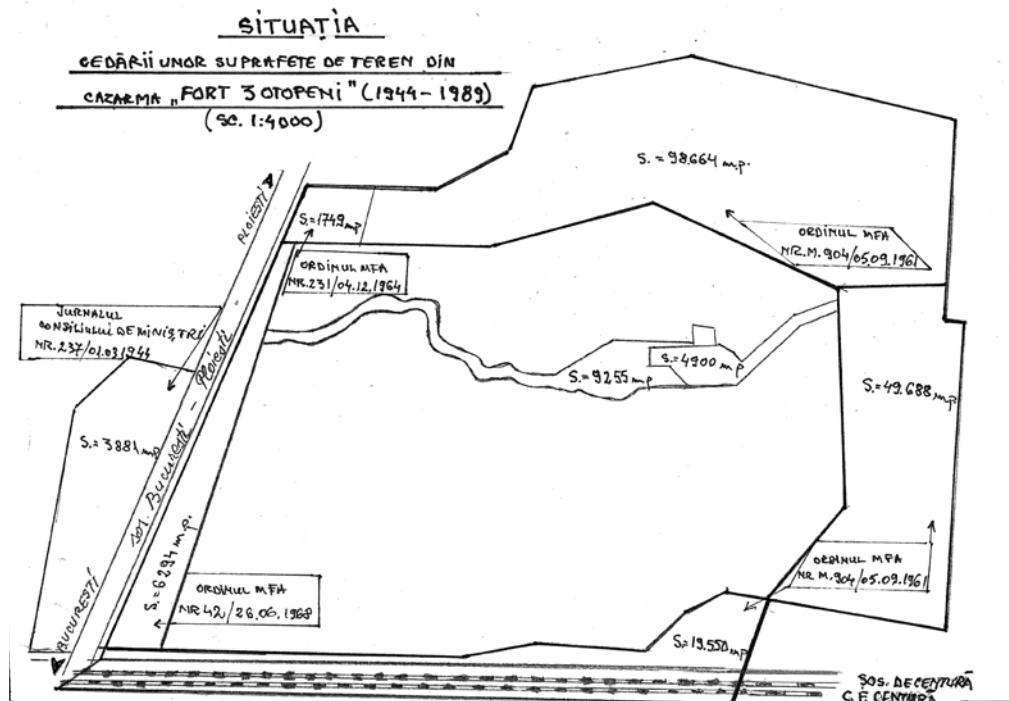
Vechile fortificații au fost treptat scoase din funcțiune sau li s-au dat alte destinații. Așa de pildă șanțul lateral dreapta și cel frontal, prevăzute cu (contra)escarpă zidită, adânci de 8-10 m și late de 10-20 m au fost adaptate pentru instrucția focului, instrucție genistică și poligon redus de tragere. Cel lateral stânga a fost nivelat și pe locul lui s-a amenajat un poligon de pregătire fizică (1973-1976). Zonele laterale și frontale care constituiau „glacisul” fortului (zona de teren destinată pentru lupta/apărarea infanteriei în afara fortificației) au fost desecate pe alocuri și transformate în teren de instrucție (genistică, chimică, tactică de infanterie, construcții linii în cablu și perma-

nente, locuri de instalare a autospecialelor de transmisiuni etc.) Tot acum, în anii '60-'70, s-a realizat un bazin și o rețea de captare a apelor pluviale din toată cazarma precum și o stație de pompare a acestora în canalul de desecări din apropiere.

Din păcate, în urma repetatelor cedări teritoriale, vechiul și frumosul gard al cazarmii, realizat cu atâtea eforturi în perioada interbelică, a fost demolat fără a mai putea fi recuperat pentru aceeași destinație. Același lucru s-a întâmplat și cu vechea și monumentală poartă a cazarmii în anul 2000, când, în urma întocmirii documentelor de vecinătate și delimitare a proprietății între M.Ap.N. și Consiliul local Otopeni s-a stabilit actualul perimetru al cazarmii.

Realizările și rezultatele unității în cazarmă, pe teritoriul național sau în teatrele de operații din Irak și Afganistan au adus aprecieri cu totul remarcabile la adresa personalului, au dus la creșterea prestigiului acestui corp de elită al armatei noastre. Unitatea și cazarma au fost vizitate în această perioadă de personalități ale armatei și ale NATO, de șefi ierarhici superiori până la șefii Statului Major General și miniștrii apărării naționale și, în două rânduri, de președinții României (2005 și 2016).¹⁹

Toate aceste realizări de succes, materializate în decorarea în două rânduri a Drapelului de luptă al regimentului cu **Ordinul Național „Pentru Merit” în grad de Cavaler (2002) și în grad de Ofițer (2017)**, nenumăratele distincții conferite unității și personalului acesteia, alături de noul statut profesional și profesionist al militarilor din toate gradele, precum și noile oportunități și provocări oferite de participarea la activitățile de pregătire și misiuni comune cu ceilalți parteneri în cadrul Alianței Nord-Atlantice conferă o perspectivă optimistă pentru perioada următoare, demnă de un trecut istoric măreț – peste 130 de ani de la înființarea cazarmii și peste 75 de ani de la înființarea regimentului. O unitate de elită a armatei noastre, dislocată într-o cazarmă istorică a Fortului 3 Otopeni de peste o jumătate de veac, a ajuns să se identifice cu acesta. Împreună sunt cunoscute și recunoscute în întreaga armată. Sistemele și echipamentele moderne de telecomunicații militare, de pază, supraveghere și protecție a obiectivelor,



**Situația cedării unor suprafețe de teren din cazarma „Fort 3 Otopeni” (1944-1989),
sc. 1:8000**



**Intrarea principală în Muzeul Comunicațiilor și Informaticii ce funcționează
în pavilionul construit în anul 1952 (09.07.2016)**



Aspect de la „Zilele Muzeului Comunicațiilor și Informaticii”. Se observă terasa semideschisă a pavilionului construit în anul 1952 dinspre platoul unității (09.07.2016)



Aspect de la „Zilele Muzeului Comunicațiilor și Informaticii”. În fundal se observă, în partea stângă, pavilionul alimentar (1975) și mai în spate pavilionul atelier și depozite (1967) (15.07.2017)



Aspect de la ceremonia prilejuită de aniversarea a 70 de ani de la înființarea C.48 Com. Infm. Strg. În fundal se observă pavilionul învățământ construit în anul 1975 și mai la stânga pavilionul infirmerie (1939)

Noua poartă monumentală a cazărzii istorice „Fortul 3 Otopeni” (2001)



activitățile de pregătire operațională cu caracter multinațional, viața spirituală elevată și înalta ținută etică, morală și profesională a personalului definesc o admirabilă imagine a unui Corp al Armatei Române în care Prezentul se îmbină în modul cel mai fericit cu Trecutul. O istorie fascinantă, în care identitatea de astăzi își are obârșia într-un trecut glorios.

Mândria unei ascendențe remarcabile este o stare de spirit care nu s-a născut „ex nihilo”, ci prin acumulări succesive și transferul permanent al înalțelor valori militare tradiționale și tocmai de aceea și perene, din generație în generație, aici, în acest așezământ secular – **CAZARMA ISTORICĂ FORT 3 OTOPENI!**

NOTE

¹ Arhivele Statului, Direcția Arhive Istoric Centrale, fond Tribunalul Ilfov, Secția a III-a, dosar 94, fila 3.

² *Ibidem*, dosar 94, fila 4.

³ Arhivele Militare Române, fond Comandamentul Cetății București, dosar nr. 11/1915, inventariat sub nr. 25, fila 150.

⁴ Pentru detalii constructive se poate consulta lucrarea *Istoricul lucrărilor de fortificații a Cetății „Bucuresci”, 1900*, Fond documentar, Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I”.

⁵ Lt.col. D.I.Vasiliu, *Fortificația Permanentă Contemporană*, Tipografia „Revista Geniului”, Cotroceni VI, București, 1934, p. 139-191.

⁶ *Ibidem*, p. 142.



Aspect de la „Zilele Muzeului Comunicațiilor și Informaticii”. În fundal se observă, în partea stângă, pavilionul trupă (1937), în spate pavilionul săli de specialitate (1984) și în dreapta pavilionul alimentar (1975) (10.07.2016)



Depunere de coroane de flori la Troița Eroilor Transmisioniști. În fundal se observă pavilionul săli de specialitate construit în anul 1984 (09.07.2016)

⁷ *Ibidem*, p. 141.

⁸ Pentru mai multe amănunte privind istoria R.2 Pi. recomandăm albumul omagial „Regimentul 2 Pionieri – Proprietatea M.S. Regelui Carol II – 75 ani de existență (1860-1935)”, fondul documentar al Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I” și, în copie, la Muzeul Comunicațiilor și Informaticii.

⁹ A.M.R., Jurnalul de operații / Registrul istoric al R.2 Pi. / R.Pi.G. (1859-1942), Fond M.St.M., Dosar 1183/1, fila 81.

¹⁰ *Ibidem*, filele 145-146.

¹¹ *Ibidem*, filele 146-147.

¹² *Ibidem*, filele 208-219 – „Statutul R.Pi.G.”.

¹³ *Ibidem*, filele 194-205.

¹⁴ *Ibidem*, fila 286.

¹⁵ *Ibidem*, fila 285.

¹⁶ *Ibidem*, fila 292.

¹⁷ *Ibidem*, fila 356.

¹⁸ Datele ce vor fi prezentate în continuare au fost extrase din „Dosarul juridic”, „Dosarul tehnic” și „Registrul istoric” aflate în evidența unității, fac parte din categoria „informații neclasificate” care pot fi destinate publicității.

O bună parte dintre acestea, precum și aprecierile care chiar dacă pot fi suspectate, pe bună dreptate de subiectivism, aparțin autorului, pe baza cunoașterii directe, timp de aproape trei decenii, când a fost repartizat la această unitate (1977) ca tânăr absolvent al Școlii Militare de Ofițeri Activi de Transmisiuni cu gradul de locotenent și în care

și-a desfășurat activitatea până în anul 2006, ultimii nouă ani ai acestei perioade îndeplinind funcția de „comandant”. Următorii șapte ani și jumătate, fiind promovat în funcția de comandant al Comandantului Comunicațiilor și Informaticii, eșalonul imediat superior, a răspuns și a „vegheat” în continuare asupra „destinelor” acestei unități.

Ca un fapt de ordin personal, voi consemna aici ultimele cuvinte pe care le-am rostit în fața șefului S.M.G. cu ocazia „ceremoniei de pensionare” a mea din 6 decembrie 2013, desfășurată pe platoul central / fosta piață a armelor: „Am pășit pe poarta regimentului în urmă cu 36 de ani, cu două steluțe mici, de locotenent, și cu sufletul plin de speranțe, iar acum părăsesc această cazarmă, pe noua sa poartă, reconstituită de mine de pe modelul vechii porți monumentale, cu două stele mari, de general, probabil mai strălucitoare decât cele de locotenent, cu mai puține speranțe în suflet dar cu conștiința datoriei împlinite!”

¹⁹ Unitatea poate fi vizitată cu ocazia activităților organizate sub genericul „Ziua Porților Deschise”.

Sub acest generic, anual, în „weekendul” care coincide sau precede ziua de 14 Iulie – Ziua Transmisioniștilor Militari – se desfășoară „Zilele Muzeului Comunicațiilor și Informaticii”. Următoarea manifestare de acest gen va avea loc pe data de 14-15 iulie 2018, aflată deja la a XI-a ediție!

Mai multe informații, date și imagini pot fi găsite pe rețeaua de socializare – Facebook – Asociația Pro-Muzeum.

GHEORGHE BERDAN, ÎNSEMĂRI DESPRE BĂTĂLIILE DE LA MĂRĂȘTI ȘI MĂRĂȘEȘTI

Document selectat, schiță biografică, note și ilustrații
de PETRE OTU *

Abstract

While some of the memoirs of General Gheorghe Berdan, a participant in the two world wars, entered the scientific circuit, there are still unpublished pages that refer to the childhood years and the First World War. The author was one of the "war graduates", which comprised the young men who, after graduating school, received the rank of second lieutenant in the summer of 1917. They received their "baptism by fire" in the battles of Mărăști, Mărășești and Oituz and some them, including Gheorghe Berdan, left written testimonies about their first experience of war.

The pages below were previously unpublished and they refer to the battles of Mărăști and Mărășești, seen by the author – and rightfully so – as landmarks of Romanian heroism. They combine the personal experience of the author on the battlefield with extensive readings about these confrontations. The result is an interesting analysis, worthy of being brought to the attention of today's generation in the context of the centenary of these great battles.

Keywords: Gheorghe Berdan, World War 1, Mărăști, Mărășești

Gheorghe Berdan, schiță biografică

Gheorghe Berdan face parte din „promoția războiului”, respectiv din acei ofițeri care au intrat în școala militară după intrarea României în conflictul mondial și au primit gradele de sublocotenent în vara anului 1917, luând parte la marile confruntări de la Mărăști, Mărășești și Oituz. S-a născut la 27 noiembrie 1894 în satul Fundătura (în 1968 unit cu satul Frumușelu), comuna Muncel (azi Glăvănești), județul Tecuci, localitate situată în apropiere de Podul Turcului.

În toamna anului 1916 a intrat în școala de ofițeri, dislocată la Botoșani. După 10 luni de cursuri la 1 iulie 1917 a primit gradul de sublocotenent și a fost repartizat comandant de pluton la Regimentul 24 infanterie.

După război, la 1 octombrie 1919 a fost avansat locotenent și mutat la regimentul 51/52 aflat la Bârlad. Ulterior a fost comandant de companie mitraliere la dispoziția Diviziei 3 infanterie dispusă în Basarabia. În 1925 s-a căsătorit cu Elena Roșca, originară din Basarabia, profesoară de limba română cu studii universitare la Iași. A fost mutat inspector de studii la Liceul militar din Iași, dar a rămas în acest post doar un an de zile, ulterior fiind mutat comandant companie mitraliere în Regimentul 18 „Cantemir” de la Bârlad.

În perioada 1926-1928 a urmat cursurile Școlii Superioare de Război, după care a efectuat stagii prevăzute de reglementările în vigoare la Chișinău. A lucrat apoi în comandamentul Diviziei 10 infanterie ce avea sediul la Brăila.

* Director adjunct, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară.

A fost avansat maior la 31 octombrie 1936. În 1938 a fost mutat în Marele Stat Major ca șef al Biroului mobilizare din Secția organizare-mobilizare, primind gradul de locotenent-colonel la 10 mai 1941. A rămas în această funcție până în 1942, când a început stagiul pe front. În perioada 1942-1944 a fost șef al Biroului operații al Corpului de munte, comandat de generalul Gheorghe Avramescu. A revenit în Marele Stat Major în primăvara anului 1944.

Gheorghe Berdan este un memorialist valoros, mai ales în ceea ce privește perioada interbelică și al celui de-al Doilea Război Mondial despre care a lăsat însemnări prețioase¹. Lucrarea sa despre bătălia de la Sevastopol la care a participat rămâne o piesă de bază pentru cunoașterea acestui episod dramatic al campaniei din est a armatei române.

Tânăr ofițer, participant la bătăliile din vara anului 1917 de pe Frontul românesc, Gheorghe Berdan a considerat necesar să reflecteze asupra acestui prim episod belic din cariera sa. Însemnările sale asupra confruntărilor de la Mărăști și Mărășești sunt mai mult fructul lecturilor sale la maturitate, și nu al observațiilor și trăirilor sale din acele momente. Ele au fost redactate când autorul era trecut de 70 de ani, undeva în anii 1968-1969, și poartă, evident, amprenta realităților românești din acel timp. Cu toate acestea, însemnările sunt utile, întrucât aparțin unui ofițer cu înaltă pregătire profesională, participant la cele două războaie mondiale.

Analiza întreprinsă de Gheorghe Berdan asupra celor trei bătălii este una tehnică, concordantă cu achizițiile istoriografiei naționale din perioada interbelică și din ultimii 50 de ani². Contemporan cu toți actorii mai mari și mai mici ai acestor confruntări de amploare, Gheorghe Berdan are cuvinte de apreciere asupra comportării militarilor români, inclusiv a eșalonului superior de comandă. El trece sub tăcere unele erori săvârșite de comandanți de rang înalt, cum ar fi, de exemplu, Alexandru Averescu și Constantin Cristescu (Christescu?) pentru a ne referi doar la numele cele mai ilustre.

O asemenea perspectivă are mai multe explicații: succesul eclatant obținut de armata română în 1917, care a diminuat spiritul critic; satisfacția pentru împlinirea obiectivului într-

rii României în război, în anul 1918; viziunea triumfalistă din istoriografia română interbelică și cea de după 1964, ce s-a regăsit în mare măsură și în anii 90 ai secolului trecut etc.

Publicarea lor în anul când se împlinște un secol de la operațiile de la Mărăști, Mărășești și Oituz, soldate cu o mare și reconfortantă victorie românească, reprezintă un gest de omagiere a tuturor militarilor români, indiferent de grad, care au luptat și au murit cu gândul la un ideal, împlinit peste un de zile.

*
* *

Transcrierea materialului s-a făcut respectându-se particularitățile stilistice ale autorului. De exemplu a fost păstrat **î**, formă în uz la data redactării însemnărilor. Am corectat tacit erorile gramaticale. Parantezele drepte ne aparțin.

Ofensiva de la Mărăști

Stăteam zi și noapte îmbrăcat și chircit în tranșeele din linia întâia, ca toți ceilalți soldați și gradați, sub un adăpost acoperit cu birne groase din copaci întregi, cât timpul de groși; prin șanțurile tranșeele mergeam aplecat și tupilat, când spre cele din stînga, controlînd și verificînd servanții cari se rînduiau veghind într-una printr-o ferestruică îngustă numai de 3-4 degete prin care se vedea orizontal toată linia inamică din față și prin care se putea trage în secerare în caz de atac. Aici în fața cotei 711, la Poiana Încărcătoarea, tranșeele inamice erau cam la 40-50 m de ale noastre și deci pericolul fiind mare, vigilența era încordată, pentru că la pornirea unui atac inamic tot armamentul automat trebuia să intre, într-o clipă, în funcțiune, spre a stăvili cu orice preț atacul barat și de rețelele de sîrmă ghimpată.

Nici noi și nici nemții nu puteau să tragă cu artileria, fiindcă loviturile ar fi căzut pe ambele linii, iar dacă de la ei s-ar fi aruncat cîteva grenade, ceea ce nu era greu, atunci de la noi ar fi pornit o ploaie de grenade.

Pericolul mare rămînea numai pentru cazurile de atacuri prin surprindere date noaptea, cînd dintr-un salt, două, s-ar fi putut ușor ocupa tranșeele din față, desigur cu pierderi considerabile.

Cu toate acestea încordarea nervilor era grozavă, căci trebuia să se doarmă pe rînd, cîte-o oră din trei, sau cîte două din șase, însă niciodată șase ore la șir, ceea ce însemna că somnul era cîrpăcit chiar în perioadele de liniște. Despăducherea nu se mai făcea, căci nimeni n-avea să se dezbrace.

Toate pregătirile în vederea ofensivei aproape se terminase. Planul ofensivei întocmit de generalul Averescu³, comandantul Armatei II române prevedea: atac puternic în ziua de 11 iulie 1917, pentru a rupe frontul inamic între Poiana Încărcătoarea și Răcoasa și a ocupa într-o primă fază satul Mărăști, manevrîndu-l pe la Nord. Ulterior se vor duce acțiuni viguroase spre Vest, pentru a ajunge în valea rîului Putna.

Spărtura se va executa de către Divizia 3 Infanterie – întărită cu Brigada 12 a Diviziei 6 infanterie – în timp ce Divizia 1 Infanterie a fost așezată în spatele Diviziei 3 Infanterie, pe direcția principală de atac. Scopul operațiunii era de a înșela pe inamic și a atrage cît mai multe forțe din rezervele germane de la Focșani și Nămoloașă, pentru a ajuta operațiunea principală a Armatei 1 Române, care urma să se declanșeze după trei zile.

În ajunul ofensivei, artileria a început tragerile de pregătire a atacului, distrugînd: baterii dușmane, cuiburi de mitraliere, posturi de comandă, observatoare și rețelele de sîrmă ghimpată, pentru a deschide breșe prin care să se infiltreze infanteria la asalt, infanteriști disprețuitori de moarte, cari au adus faima și gloria armatei române. În două zile de pregătire au bubuit tunurile cu urlete îngrozitoare, care ne ridicau moralul și ne dădea speranțe în victorie.

După miezul nopții, infanteriștii Diviziei 3 Infanterie și ai Brigăzii 12 Infanterie au ieșit din tranșeele cari i-au adăpostit o iarnă și o primăvară întreagă, s-au strecurat tîrîș pe grupe și pe unități, convoiuri, prin breșele deschise în rețelele de sîrmă și în zorii zilei de 11 iulie 1917, la ora fixată, cînd artileria a lungit tragerea, au țîșnit la atac în valuri, valuri și într-un iureș, dintr-un prim salt au cucerit prin lupte corp la corp, înălțimile de la Nord de satul Mărăști, sub privirile generalului Averescu care se găsea în spatele postului de observație al Diviziei 3 Infanterie.

Nelăsînd nici un moment să treacă, infanteriștii noștri, combinînd focul cu mișcarea și cu lupta la baionetă, au manevrat apoi satul Mărăști pe la Nord și Vest pe care l-au ocupat, bîgînd groaza în nemți cari, fiind surprinși de impetuozitatea atacului, se retrăgeau în debandadă, încolțiți de românașii noștri, ce înaintau viguros, atrași de umbra lui Moș Ion Roată⁴ spre satul Cîmpuri. Aici și-a pierdut viața Maiorul Coravu care a murit eroic în fruntea batalionului său din Regimentul 22 Infanterie. În urmă satul Mărăști ocupat, ardea în flăcări, iar casele din birne acoperite cu șindrilă se mistuiau sub ochii luptătorilor.

A doua zi, după ocupare, o femeie localnică refugiată într-un sătuc din spatele frontului, a alergat într-un suflăt în Mărăști și cînd și-a văzut casa pîrjolită la pămînt, a luat o mînă de cenușă caldă din propriul ei culcuș mistuit de bombardament și flăcări, a făcut cruce și deschizînd palma a suflat pe rînd în cele patru părți ale pămîntului, blestemînd: „Praful și cenușa să se aleagă de voi și ca pulberea dusă de vînturi să vă împrăstiași în cele patru colțuri ale lumii”.

Cuvintele româncei nenorocite a făcut mare vîlvă printre ostașii de pe front și printre populația civilă din toată Moldova, blestem cu efect, căci în 1918 nemții au pierdut războiul.

Pe baza planului întocmit, în trei zile de ofensivă, trupele Armatei a II-a Române au ocupat terenul ținutului Vrancea pînă pe rîul Putna, ținut în care s-a născut și crescut Ștefan cel Mare, domnul Moldovei, cu satele: Răcoasa, Mărăști, Cîmpurile (satul lui Moș Ion Roată), Răchitașul, Soveja, Negriștești, Birsești, Găurile, Vidra și altele și altele, pînă la Măgura Cașin, pe un front de 30 km și adîncime de 20 km. Rezultatele ofensivei au constat nu numai în faptul că s-au ocupat și s-a eliberat o regiune așa de importantă, cît mai ales rezultatul imens că aici s-a atras o parte din rezervele inamice pe cari Feldmareșalul Mackenzen⁵ le-a luat din grupul de trupe destinate să forțeze Siretul de la Nămoloașă și le-a îndreptat, în grabă, o parte din fața Armatei a II-a Române, unde a cîrpit spărtura frontului de la Mărăști, iar o mare parte le-a deplasat din sectorul Nămoloașă în regiunea Focșani, în măsură să facă față la o eventuală înaintare a românilor și rușilor spre Focșani și spre Măgura Odobeștilor, renunțînd astfel la ofensiva proiectată peste Siret.

Conceptia ofensivei apartine generalului Alexandru Averescu, care era un militar desavirsit, executia efortului revine si generalului Margineanu⁶, comandantul Diviziei 3 Infanterie, insa gloria si victoria ramine ca o cunună pe fruntea ostasilor luptatori ai Armatei a II-a Romane, a taranilor nostri, cari in fruntind moartea cu piepturile lor, au in scris o pagina stralucita in istoria Razboiului National 1916-1918.

Concomitent cu actiunea de la Marasti se intimpla ceva neasteptat pe frontul din Galitia, unde germanii luase ofensiva contra rusilor, provocind dezastrul de la Tarnopol, de unde aliatii nostri rusi se retrageau fara nici o rezistentă, lasind o breșa pentru germani cari inaintase pe o adincime de 100 km si proiectau sa intoarca Moldova pe la Nord.

Față de această situație neasteptată, comandantul Armatei a II-a Romane primește ordin de la Marele Cartier General ca să oprească ofensiva și să se întărească pe pozițiile cucerite, dar generalul Averescu a intervenit energic și a obținut aprobarea ca să continue ofensiva pînă în valea rîului Putna, așa cum prevăzuse în planul său.

La cîțiva ani după război cînd s-a comemorat ofensiva de la Marasti, am vizitat cîmpul de luptă și în fața Mausoleului cu osemintele eroilor m-am cutremurat, cînd îmi revenise bubuiturile de tunuri, țacănitul mitralierelor și trosniturile grenadelor amestecate cu strigătele luptătorilor: Înainte! Ura! Pe ei mă! ... și înmărmurisem în fața osemintelor așezate în cripta de la Marasti.

Scopul acțiunii a fost atins prin atragerea rezervelor inamice din sectorul Fundeni-Nămoloasa și de aceea ofensiva de la Marasti rămîne strîns legată de bătălia de la Mărășești, bătălii surori nedespărțite, ca un nume de boțez care completează pe cel de familie.

Dacă n-ar fi avut loc ofensiva de la Marasti, n-ar fi existat nici bătălia de la Mărășești, căci ofensiva de la Marasti l-a chemat pe Mackensen aici la Mărășești, la hotarul Moldovei, unde a născut în luptă și a treia surioară – bătălia de la Oituz.

Cîntecele de slavă pentru eroii cari s-a jertfit pe altarul Patriei noastre, sună mereu ca un ecou: s-au dus glorioși, lîngă ei alții, apoi noi, după aceea alții și tot alții pînă va îmbătrîni și

pămîntul care se va întoarce de unde a plecat.

Acolo în fața Criptei de la Mărăști, gîndul meu a fost străfulgerat de o idee: de unde vii și unde vei merge?!

Sorocul

Globuleț rotund, sclipind, ruptus-a cîndva din soare,

Și-a țâșnit iute în aier ca și o pribeagă floare.

Dintr-o floare mii de flori, unii nasc și alții mor,

Încât pămîntul e încins de suflete mereu în zbor.

Viață scumpă tuturor, zile cari trec ca floarea,

Ca și frunzele de toamnă ferecîndu-ne cărarea.

Ne-mboldesc spre bătrînețe scuturîndu-se în șoapte,

Colo-n capătul vieții, drumul spre eterna noapte.

La sfârșitul vieții mele în pămînt am să cobor,

Sus la ceruri va ajunge sufletul pornit în zbor.

În sicriul meu de scînduri nici-un zîmbet, nici-o șoaptă,

Pe pat rece de mormînt somnul cel de veci ne-așteaptă.

Iar cînd sorocul proorocit va sosi la fiecare,

Veți veni cu toți la mine după ultima suflare.

Și-mpreună cu pămîntul ca săgeți ce sfredelesc,

Vom zbura-napoi în soare la tatăl nostru cel ceresc.

Bătălia de la Mărășești (24 iulie – 6 august 1917)

Al doilea proiect de operațiuni

Abea încetase luptele de la Marasti, unde trupele se îngropau adînc pentru defensivă, săpînd zi și noapte numai în piatră, ca urmare a

tervine telegrafic cu patru zile înainte de atac și-i atrage atenția lui Mackenzen, ca stînga Armatei IX germană și Grupul Gerok¹⁰ (care i s-a pus sub comanda sa), după ce vor termina cu inamicul din valea Trotuș (adică Armata II română), să se îndrepte direct spre Tecuci, pentru a întoarce apărarea Armatei VI Rusă. Ulterior, se înainte între Siret și Prut în direcția generală Birlad-Iași concomitent cu ofensiva Armatei I și VII austriece care vor opera din Bucovina spre linia: Bacău-Roman-Dorohoi.

Tot generalul Ludendorf cu trei zile înainte de atac îi telegrafiază din nou lui Mackenzen, ca după ruperea frontului, atacul să se dea cel mai târziu la 25 sau 26 iulie, în direcția Răcoasa, cu toate forțele disponibile și în acord cu trupele Grupului Gerok.

Cu toate acestea, Feldmareșalul Mackenzen a rămas la planul său, împingerea rușilor pînă la linia Mărășești-Panciu, iar grosul forțelor – 5 divizii să treacă Siretul și să înainteze spre Tecuci – și astfel s-a îndepărtat de la obiectivul principal – zdrobirea Armatei II romîne.

Așa cum a fost întocmit și executat planul de operații al Feldmareșalului Mackenzen, era sortit eșecului, fiindcă la trecerea Siretului pe la Cozmești se lovea de rezistența Armatei I române, care sosea să schimbe diviziile rusești.

Nici n-a ținut în seamă indicațiile clare ale generalului Ludendorf, iar comunicarea telegrafică la întocmirea planului că a căzut de acord cu comandantul Armatei IX și coman-



Generalul Curt von Morgen

dantul C. I Armată germană, înseamnă că Mackenzen și-a împărțit răspunderile cu cei doi comandanți germani.

În același timp, generalul Cerbacev¹¹ [Șerbacev], comandantul frontului din Moldova, împreună cu generalul Prezan¹², șeful Marelui Cartier General român, judecînd situația și apreciînd noilor evenimente, cînd era nevoie de noi forțe spre Nordul Moldovei și cînd frontul din fața Mărășeștilor devenise sectorul cel mai principal, au hotărît ca Armata I Română sub comanda generalului Cristescu C¹³. să treacă Siretul pe la Cozmești și să înlocuiască de îndată toate diviziile rusești pe frontul dintre Siret și Irești, cari urmau să formeze un grup de manevră în nordul Moldovei. Măsura a fost luată ca Armata I să se opună unei înaintări germane spre Nord, pentru a se asigura spatele Armatei II Române, și pentru ca cele două armate române să formeze un singur front al trupelor române. Șef de stat major al Armatei I era colonelul Zadic I.¹⁴, care în luna noiembrie 1967 a împlinit vîrsta de 99 ani, trăiește în cartierul Cotroceni.

Așadar iată împrejurările cari au impus ca germanii și românii să renunțe la ofensivele din sectorul Fundeni-Nămoloasa, proectate



Generalul Constantin Christescu



Generalul Dmitri G. Șcerbacev

a se executa în aceeași zonă și care la aceleași date, cari n-ar fi dat rezultate, deoarece:

- trecerea Siretului, obstacol atât de serios, ar fi îngreunat atacurile proiectate;
- ambele ofensive ar fi stopat, din cauză că cele două mase de forțe s-ar fi izbit cap în cap.

Încerc să redau mai jos, într-un cadru cu totul succint, liniile principale ale operațiunilor de la Mărășești, așa cum au decurs, desfășurate pe zile și pe înțelesul tuturor, ca apoi, împreună cu cetitorul să ajungem la două constatări:

- De ce n-a reușit formidabila ofensivă germană de la Mărășești în august 1917, dezlănțuită de către feldmareșalul Mackenzen, renumitul spărgător de fronturi?

- Din ce cauză diviziile române au încheiat cea mai strălucită bătălie defensivă de la Mărășești, care a adus salvarea Țării și gloria armatei române?

Concluziile acestea le vom trage la urmă, la considerații asupra bătăliei, după ce vom urmări atacurile germane și contraatacurile îndirjite ale românilor între 24 iulie – 6 august 1917 pe frontul de la Mărășești.

Reamintesc faptul că în ajunul ofensivei, când Mackenzen părea să Bucureștiul pentru a conduce ofensiva, și-a luat rămas bun de la cei

ce-l conducea la gara de Nord spunindu-le: „La revedere, peste două săptămâni la Iași”.

III. Situația forțelor

La 24 iulie 1917, când are loc primul atac german, situația inițială a forțelor (vezi schița) era următoarea:

- *La Ruși:* În tranșee pe 50 km, în linia întâia, erau numai Diviziile 34, 13 și 103 ruse, întinse pe fronturi largi, cari se pregăteau a fi înlocuite de trupele Armatei I române, Divizia 71 rusă în zona Dumbrava-Satu Nou, Divizia Cavalerie Zamurskaia la Hințești, iar Diviziile 13 și 14 ruse pe frontul de la Irești la aripa stângă a Armatei II române. Celelalte trupe ruse din linia a doua se pregăteau de retragere la Est de Siret.

Forța combativă a unui corp de armată rus era ca a unei divizii române, iar o divizie rusă pe jumătatea unei divizii românești;

- *La Români:* Armata I română se afla la Est de Siret în zona: Irești-Borcea-Umbrăsești-Matca-Pădurea Dorhasca, gata de marș spre Cosmești, ca să schimbe trupele ruse de pe front (Diviziile 34, 13 și 103), destinate să plece în Nordul Moldovei. Generalul Cristescu primise ordin ca să colaboreze și cu generalul prinț Ragoza¹⁵, comandantul Armatei IV Rusă, până la înlocuirea trupelor acestuia.

La aripa dreaptă a Armatei IV Rusă, urmau trupele Armatei II Române cu frontul împins până în valea râului Putna.

- *La Germani:* Corpul I A. Rez. (Generalul von Morgen) cu trei divizii de la Siret până la calea ferată și Corpul XVIII A. German la vest de calea ferată. În plus Divizia 115 germană în zona Focșani, apoi alte trupe proaspete: Divizia 216, 212, 13 și 62 și Corpul Alpin noi sosite în zonă;

- În dimineața zilei de 24 iulie 1917, după un bombardament infernal de artilerie, urmat de valuri cu gaze toxice, germanii au atacat poziția Diviziei 34 rusă, care aștepta să fie înlocuită de trupele române, atac executat de la Sud spre Nord, în lungul Siretului, cu un grup de forțe compus din: Divizia 12 bavareză, Divizia 76 germană și Divizia 89 germană din linia I, plus Divizia 216 germană în linia II, cu efort pe direcția: Rădulești-Străjescu-Doaga, sub comanda generalului von Morgen, comandantul Corpului I Armată rez. german. Printr-o îna-

intare viguroasă specifică lor, germanii au rupt frontul și au cucerit trei poziții succesive, pe cari rușii le-au cedat, luptând pas cu pas și re-trăgându-se spre Nord.

În seara aceleași zile, germanii au atins linia: satul Străjescu-pîriul Gîrla Morilor, punînd piciorul pe 10 km de front și 10 km adîncime, făcînd deci o spărtură serioasă între Siret și Moara Albă, situație în care au ajuns cu toate diviziile în linie, fără a mai avea rezerve.

Comandamentul rus – general Ragoza – cere ajutor grabnic generalului C. Cristescu care se găsea cu grosul Armatei I române, în deplasare, la Est de Siret.

În seara zilei de 24 iulie 1917, Regimentul 32 Mircea și Regimentul 8 Buzău ale Diviziei 5 Infanterie română, dornice de răzbunare, sînt trecute pe podul dela Cozmești și intervin direct în luptă, cîrbind frontul rusesc în spărtura dintre Siret și Moara Albă. De reținut faptul că Divizia 5 Infanterie (general Razu¹⁶) și Divizia 9 Infanterie (general Scărișoreanu¹⁷) cari abia sosise în fața Cozmeștilor, aveau ordinul să înlocuiască trupele Diviziei 34 și 13 ruse; însă acum Divizia 5 Infanterie română, proaspătă sosea grabnic, în miez de noapte, să intre direct în luptă, să salveze o situație critică.

Divizia 5 Infanterie română ocupă poziția de rezistență în luptă directă cu germanii chiar pe linia de contact a elementelor răzlețe ale Diviziei 34 rusă, care s-au retras apoi în spatele frontului.

Nu trebuie să ignorăm faptul că această Divizie 34 rusă, a fost prima divizie care a înfruntat atacul formidabil al germanilor, a luptat pas cu pas o zi întreagă în fața a patru divizii germane, ducînd lupta pe trei poziții succesive, nu a pierdut Cozmeștii, pe unde au putut să treacă trupele Diviziei 5 Infanterie română. A fost o divizie eroică de sacrificiu.

Renunțare la trecerea Siretului

25 iulie 1917 (rezistența Diviziei 5 Infanterie română).

În dimineața acestei zile, Divizia 5 Infanterie română se găsea în contact cu trupele germane, sprijinită cu stînga pe Siret și cu dreapta legată cu aripa dreaptă a Diviziei 34 ruse, în timp ce Divizia 9 Infanterie română, îi luase locul în fața podului de la Cozmești.

Feldmareșalul Mackenzen renunță la trecerea Siretului, barat puternic de către Divizia 9 Infanterie – plan abandonat cu totul – și mută atacul dat tot cu Corpul I Armată von Morgen, în sectorul cuprins de la Doaga pînă la calea ferată cu direcția spre Mărășești – care-l atrăgea.

În cursul zilei de 25 iulie, germanii dau mai multe atacuri puternice, întrebunțînd și gaze toxice, resping rămășițele Diviziei 34 rusă și cuceresc teren pînă la 2 km nord de satul Bisichești-cotul Șușiței-satul Doaga, fără să spargă frontul Diviziei 5 Infanterie română, care luptă cu îndîrjire.

În flancul drept al Diviziei 5 Infanterie, rămas complet descoperit, este trimis Regimentul 7 Prahova, care aleargă în goană, oprește pe dușman și cîrpește frontul.

Regimentul 32 Mircea care atacase în cămăși cu mînicile suflecate, iar Regimentul 8 Buzău avînd pierderi simțitoare, luptă și rezistă cu îndîrjire. Efectivele în ofițeri și trupă ale unităților Diviziei 5 Infanterie se împuținează: batalioanele Regimentului 32 Mircea sunt decimate, însuși colonelul Stamate, comandantul regimentului cade lovit de un glonte în abdomen, o companie din Regimentul 7 Prahova rezistă pînă e distrusă.

În cîmpia netedă se dau atacuri după atacuri, iar baioneta română a făcut minuni în numeroasele contraatacuri, reușindu-se să se cîrpească frontul. Pierderile Diviziei 5 Infanterie în morți și răniți se cifrau la 40 ofițeri și peste 1700 trupă, cîmpul de luptă semănat cu morți era ca un lan acoperit cu snopi. Divizia 9 Infanterie care începuse să treacă pe podul de la Cozmești, trimite în grabă cîteva batalioane, cari cîrlesc frontul la dreapta Diviziei 5 Infanterie. Este de remarcat acțiunea artileriei Diviziei 14 Infanterie care tot timpul a sprijinit cu tunurile sale, luptele de rezistență ale Diviziei 5 Infanterie, trăgînd de pe malul de Est al Siretului.

În regiunea Focșani, rezervele germane formate din Divizia 212, Divizia 13, Divizia 115 și Corpul Alpin, se regroupau pentru operațiuni viitoare, în timp ce Armata I română se deplasa mereu spre Cozmești și Nicorești în vederea trecerii peste Siret.

Tatonări

26 iulie 1917 (Intrarea Diviziei 9 Infanterie pe front)

În cursul nopții de 25-26 iulie, Divizia 9 Infanterie care trecuse Siretul pe podul de la Cozmești, a ocupat frontul, în contact cu inamicul, la dreapta Divizie 5 Infanterie, astupînd complet golul produs prin retragerea rămășițelor Diviziei 34 rusă, iar în locul Diviziei 9 Infanterie a sosit Divizia 14 Infanterie care ia locul în fața Cozmeștilor.

Feldmareșalul Mackenzen schimbă direcția de atac, mai spre Vest, mai spre stînga, evitînd pe români și căuțînd pe ruși. În ajun a renunțat la trecerea Siretului apărut solid de trupele române, iar în această zi atacă la Vest de calea ferată cu efortul la Pătrășcani, introducînd și Divizia 115 Infanterie din rezervă la stînga Diviziei 89 germană. Atacul principal s-a dat asupra Diviziei 13 și 71 ruse (cea din urmă băgată proaspăt în luptă) și germanii au cucerit satele Pătrășcani și Bătrânești, forțînd pe ruși să se retragă pe riul Șușița și producînd pierderi de mici unități întregi la ruși. Diviziile 5 și 9 Infanterie române au respins mai multe atacuri



Generalul Eremia Teofil Grigorescu

repetate, pe cari germanii le-au dat și pe frontul cu pregătire puternică de artilerie și gaze.

Reluarea atacurilor

În 27 iulie 1917 dimineața, germanii atacă cu Diviziile 115, 89 și 76, numai pe frontul trupelor ruse. În sectorul românesc, Divizia 9 Infanterie (general Scărișoreanu) înlocuise unitățile rusești pe malul nordic al văii Șușița, avînd la stînga sa, flancul drept al Diviziei 5 Infanterie (general Razu), care se întindea de la pădurea Ciulini pînă la Siret, ambele divizii fiind sub comanda generalului Eremia Grigorescu¹⁸. Generalul C. Cristescu, comandantul Armatei I române proiectase să treacă la contraofensivă în flancul drept al trupelor germane.

La ora 6 după-amiază, germanii atacă dreapta și stînga Diviziei 9 Infanterie pe mai multe valuri de atac, reușind să intre, în cîteva puncte, în poziția Diviziei 9 Infanterie, care cu greu se menține, datorită numeroaselor contraatacuri dezlănțuite de trupele noastre, contraatacuri îndrumate de generalul Stan Poetaș¹⁹, comandantul Brigăzii care merge de la o unitate la alta, din linia întîia, prin ploaia de gloanțe.

Sunt numeroși morți și răniți – maiorul Gheorghiu, comandantul unui batalion din Regimentul 34 Constanța este grav rănit, din acest batalion a rămas un ofițer și puțină trupă; a căzut și căpitanul francez Bart, care lupta cot la cot cu românii.

La celelalte batalioane din Regimentul 34 Constanța, cad morți ambii comandanți: maiorii Barozzi și Georgescu D., alături de însuși comandantul de regiment Georgescu Ion, lovit mortal de un glonte în piept.

Din cele trei batalioane ale Regimentului 34 Constanța s-a putut constitui, în timpul nopții, abia un batalion, iar din resturile Regimentul 36 Infanterie care luptase în aceleași condițiuni s-a putut constitui o singură companie. A fost o zi glorioasă, dar sîngeroasă și plină de jertfe pentru Divizia 9 Infanterie, care și-a băgat în luptă și Regimentul 9 Vînători.

Contraofensiva română

A avut loc contraofensiva română dezlănțuită pe tot frontul cu Divizia 9 și 5 Infanterie cari au suferit pierderi mari și cu rezultate mici, întrucît stînga Diviziei 5 infanterie înain-

tase doar cu 1-2 km, iar aripa dreaptă a Diviziei 9 infanterie numai cu câteva sute de metri, cu toate că înainte de atac ambele divizii își completase efectivele cu alți oameni de la batalioanele de marș. În sectorul rusesc la dreapta, germanii au atacat și ei puternic, făcând progrese însemnate și o spărtură serioasă pe care o vor exploata a doua zi.

La Divizia 9 Infanterie, un batalion al Regimentului 34 infanterie este aproape distrus, unde nu mai rămân doar câțiva luptători și însuși comandantul batalionului, maior Mihail, cade. Alt batalion din Regimentul 9 Vinători pierde 15 ofițeri și 500 trupă, în frunte cu maiorul Vîrtejan Artur care cade. Regimentul 36 Infanterie cu aceleași numeroase pierderi.

La Divizia 5 Infanterie, o companie din Regimentul 7 Prahova este complet desființată. Companiile Regimentul 8 Buzău și ale Regimentului 3 Vinători care atacase satul Doaga pe la Nord și pe la Vest sînt rînd pe rînd decimate. Regimentul 3 Vinători a rămas cu 7 ofițeri și 400 luptători, din cauză că focul razant al mitralierelor germane în defensivă era grozav și barajul lor de netrecut. Comandantul sectorului român dă ordin de retragere, ordin care n-a mai putut fi executat de către valurile noastre de atacatori încremeniți pe veci și cu miinile înfipte în pămîntul roșu de sînge, în fața satului Doaga, rămas tot la germani, cari suferiseră și ei pierderi destul de mari. Divizia 13 Infanterie română trecuse deja Siretul și se găsea între Pădureni-Mărășești, înapoia aripei drepte, gata să intre pe front.

Mutarea efortului ofensivei (29 iulie 1917)

Diviziile 5 și 9 Infanterie române se aflau în contact cu inamicul. Divizia 13 Infanterie trecuse dincoace de Siret înapoia dreapta, iar Divizia 14 Infanterie tot pe malul stîng al Siretului în fața Cozmeștilor.

Generalul C. Cristescu, comandantul Armatei I române, hotărăște să reia contraofensiva și să atace la orele 16.30 cu Diviziile 5 și 9 Infanterie care-și completase din nou efectivele de la batalioanele de marș, și-și înlocuieră și batalioanele din linia întîia cu altele din rezervă, ca să reocupe linia Sușița-Doaga, o poziție mai bună, acțiune la care vor participa și diviziile ruse de la dreapta. Comandamentul german

lua și el noi măsuri, concomitent cu proiectul Armatei I române, de a continua ofensiva spre Nord, de astă dată cu aripa dreaptă a Corpului XVIII german întărit (care pînă la această dată stătuse inactiv), pe la Vest de calea ferată în flancul drept al Diviziei 9 Infanterie, iar cu Corpul I armată (von Morgen) contra Diviziei 5 Infanterie. Așadar ofensivă contra ofensivă.

Ofensiva germană începe însă în dimineața zilei, pornind de la poalele Măgurei Odobeștilor contra Diviziei 71 rusă, care luptînd în retragere, a rupt lupta și a început apoi retragerea în mase compacte către orele 16.15, cu un sfert de oră înainte de pornirea contraofensivei române.

La ora 16.30 pornește și atacul Diviziei 5 Infanterie, susținut de artileria Diviziei 14 Infanterie care trăgea de pe înălțimile Cozmești, atac dat în legătură cu stînga Diviziei 9 Infanterie și neștiind nimic de retragerea Diviziei 71 rusă de la dreapta, care era presată puternic de ofensiva germanilor.

În acest timp, generalul Ragoza, cu P.C. la Bîrlad, dădu ordin rușilor să suspende atacul – ordin contra ordin – în timp ce rușii se retrag pe o adîncime de 4-5 km, oprindu-se la Vest de Mărășești, de-a lungul căii ferate și șoselei.

Prin spărtura larg creată, unitățile Corpului XVIII german înaintează în mase compacte, în timp ce generalul von Morgen atacă și el viguros de front pentru actul final al bătăliei: ocuparea Mărășeștilor și zdrobirea Diviziilor 5 și 9 române. Prin această înaintare, germani au realizat un unghi drept ofensiv, amenințînd spatetele Diviziei 9 Infanterie care și-a repliat aripa, rămînînd cu flancul drept descoperit.

Cum drumul spre gara și satul Mărășești era liber, Divizia 9 Infanterie trimite în grabă Regimentul 9 Vinători – ultima rezervă – care intervine viguros și-i respinge, în seara zilei pe nemți din fața Mărășeștilor, unde nemții dau iarăși de români. Acolo, comandantul Regimentului de vinători a dat cel mai scurt ordin din istoria războaielor: al nouălea aici moare!

Divizia 5 Infanterie rezistă pe loc sprijinită de artileria Diviziei 14 Infanterie care trăgea de pe malul estic al Siretului.

De remarcat că discordanța dintre măsurile generalului Ragoza și generalul Cristescu se datorește și faptului că generalul Ragoza își avea P.C. la Bîrlad, iar P.C. al generalului

Cristescu era la Tecuci. Scrutind distanțele se vede imediat: Unde-i Birladul și unde-i Mărășeștii, unde-i P.C. și unde-i frontul. Generalul Ragoza la Birlad, la distanță de 4 ori mai mare ca întinderea frontului de luptă. Ca toate sugestiile, propunerile și insistențele generalului Cristescu de a-și muta P.C. la Tecuci, ca să colaboreze alături, generalul Ragoza n-a luat în seamă și a rămas la Birlad.

Înlocuirea generalului Cristescu

În noaptea de 29-30 iulie când situația era extrem de critică și când se juca ultima carte, generalul C. Cristescu este înlocuit în toila bătăliei cu generalul Eremia Grigorescu, care a luat imediat comanda Armatei I române. Această înlocuire s-a făcut de Marele Cartier General român, pentru a curma conflictul care se iscase între generalul Cristescu și generalul Ragoza, comandantul Armatei IV ruse, în timpul luptelor din ziua de 29 iulie 1917.

Pentru această zi, generalul Cristescu hotărâse să atace la ora 16.30, la care vor participa și diviziile ruse de la dreapta. Față de presiunea germană care atacase puternic pe frontul Diviziei 71 rusă, cu mult înainte de pornirea contraofensivei române, generalul Ragoza dă ordin de retragere a rușilor prin fața Mărășeștilor, când comanda tactică o avea pe tot frontul român-rus numai generalul Cristescu, care s-a opus la această retragere și se opunea chiar la retragerea frontului pe stînga Siretului. Așadar generalul Cristescu n-a fost înlocuit pentru incapacitate, ci din conflictul iscat între cei doi comandanți pe cîmpul de luptă. Ca dovadă că ulterior a fost numit șef al Marelui Stat Major, acolo unde se cere capacitate, acolo unde se întocmesc planurile de apărare a țării.

Cele două armate – IV rusă și I română – au fost puse sub comanda operativă a generalului Ragoza, realizîndu-se astfel un comandament unic pe frontul de la Mărășești, unde diviziile române luptau și rezistau cu îndîrjire, în timp ce diviziile ruse, reduse la cîte o mie de luptători, cu greu puteau rezista în fața germanilor. În această situație generalul Eremia Grigorescu, comandantul Armatei I române primea ordine de la trei eșaloane superioare: de la generalul Cerbacev, de la general Presan și de la general Ragoza.

La sfîrșitul acestei zile atît de grea, prin măsurile luate succesiv de generalul Cirstescu care a conceput, organizat și condus bătălia timp de o săptămână de rezistență activă, toate forțele Armatei I române se găseau în situația următoare: Diviziile 5, 9 și 13 Infanterie se găseau în linia întia în contact cu inamicul (Divizia 13 Infanterie a intrat pe front în noaptea de 29 iulie din ordinul generalului Cristescu), Divizia 14 Infanterie și Divizia 2 Cavalerie pe malul stîng al Siretului, Divizia 10 Infanterie română în marș forțat spre Nicorești, se apropia de front cu destinația să intervină la aripa dreaptă sau la centru după cum vor dicta evenimentele, iar Divizia 15 infanterie română debarca la Berheci.

Lupta de la Panciu (31 iulie 1917)

Generalul von Morgen care avusese la începutul ofensivei patru divizii, nu mai putea ataca cu unitățile sale din cauza pierderilor suferite în luptele disperate duse cu trupele Diviziei 5 și 9 Infanterie române, fiindcă rămăsese și el cu cîte 2-300 oameni de batalion. Feldmareșalul Mackenzen dă ordin Corpului XVIII german să atace și mai la vest și nord-vest, direct spre Panciu, să atace numai trupele Corpului VII Armată rus, evitînd pe români. Așadar atac cu centrul Corpului XVIII Armată german, concomitent cu acțiunea ofensivă austriacă de la Oituz, care urmărea să țină pe loc diviziile Armatei II române./..../

În două zile de atac, germanii rup frontul rusc, ocupă Panciu și se izbesc, prin surprindere de trupele Diviziei 13 infanterie română, care în cursul ultimei nopți abia ocupase sectorul Corpului VII Armată rus, înlocuind și aici pe ruși cari suferiseră pierderi mari.

În același timp, generalul Ragoza care avea P.C. la Birlad, dă ordin generalului Eremia Grigorescu cu P.C. înaintat la Cozmești, ca să retragă trupele române cu 6 km în spatele Mărășeștilor, sprijinindu-se pe Siret. Apreciind acest ordin ca nejustificat și neadaptat situației, întrucît ar fi însemnat să se lase descoperit spatele Armatei II română, spate asigurat deocamdată numai de Armata I română, căci pe Armata IV rusă nu se mai putea conta, generalul Eremia Grigorescu amîină executarea ordinului pe motiv că l-a primit în dimineața zilei și refuză să execute retragerea ordonată

pe timpul zilei. În urma conflictului iscat, raportează situația direct generalului Cerbacev, care fiind de acord cu Marele Cartier General român și apreciind că o retragere în plină zi ar fi însemnat un adevărat dezastru, îl numește pe generalul Eremia Grigorescu la conducerea trupelor româno-ruse de pe frontul Mărășești în locul generalului Ragoza, care cu gândul mereu la retragere n-a condus Comandamentul unic nici 24 ore.

Generalul Ragoza a fost trecut la altă comandă, pe motiv că în fața Mărășeștilor mai rămăsese numai 2-3 divizii ruse, cu forțe reduse, cari au fost puse sub ordinele generalului Eremia Grigorescu.

Noul comandant român, generalul Eremia Grigorescu, care avea ca șef de stat major pe colonelul Samsonovici Nicolae²⁰, ia imediat măsuri și în noaptea de 31-1 august apropie Divizia 10 Infanterie sub comanda generalului Cihoski²¹, în spatele Diviziei 14 rusă, care era în fața Panciului ocupat de germani. În plus deplasează și Divizia 14 Infanterie română, pe care o trece Siretul pe la Cozmești, regrupînd-o în spatele Diviziei 5 Infanterie greu încercată. Așadar generalul Eremia Grigorescu e hotărît să ducă bătălia pînă la capăt după planul generalului Cristescu pe care-l aplica mai departe, împărțînd în total acest plan de rezistență activă.

Luptele de la Chicera (Nord Panciu), 1 august 1917

La amiaza zilei, după o pregătire grozavă de artilerie și gaze, Corpul Alpin atacă la Chicera (nord Panciu) trupele Diviziei 14 rusă, trupe cari încep imediat retragerea. La glasul tunului, Divizia 10 Infanterie română împinge Regimentul 10 Vinători Tulcea ca să reocupe poziția Diviziei 14 rusă în retragere și apoi Regimentul 38 Infanterie Brăila și chiar Regimentul 33 Infanterie Tulcea, de cari germanii se izbesc pe neașteptate, în toiul luptei, iarăși de români.

Ostașii luptă cu îndîrjire, cad unul după altul: pușcași, grenadier, mitraliori, ofițeri, sergenți și soldați. Căpitanul Șerbănescu Valeriu din Regimentul 38 Infanterie care rămăsese ultimul trăgător cu mitraliera cade străpuns de gloanțe ca și ostașii lui.

Regimentul 10 Vinători care dăduse primul piept cu dușmanul și care avea pierderi mari din cauză că trăsese în el și artileria germană și artileria rusă, a fost retras în rezervă.

Divizia 10 Infanterie (generalul Cihoski) luînd acțiunea în mînă, a intrat în toiul luptei pe front la dreapta Diviziei 3 Infanterie română și a oprit înaintarea Corpului XVIII german. Tot în ziua de 1 august 1917, după un bombardament și mai grozav de artilerie și gaze toxice, generalul von Morgen – de la aripa dreaptă – atacă spre seară, la ora 7.30, la Prisaca, lîngă Cozmești și rupe centrul Divizia 5 Infanterie care suferise pierderi mari și era extenuată. Germanii năvălesc cu forțe puternice în această spărtură prin trei coloane: spre dreapta erau gata să pună stăpînire pe podul de la Cozmești, care abia acum a fost aruncat în aer, cu stînga debordează și învăluie restul trupelor Divizia 5 Infanterie, iar cu o coloană centrală de atac înaintează spre Nord, însă este oprită de regimentele proaspete ale Diviziei 14 Infanterie română, cari refac frontul pe timpul nopții de 1-2 august 1917, reușind să țină în loc trupele lui von Morgen, timp de patru zile.

Și aici germanii au atacat pe români – tot ca act final al bătăliei – însă au dat de alți români, ca ieșiți din pămînt, de trupele Diviziei 14 Infanterie care le-a barat înaintarea spre Mărășești. Atacurile se dădeau zilnic și situațiile tactice se schimbau rapid.

Luptele de la Muncelu (nord Chicera), 2-3 august 1917.

Nereușind atacul dat de generalul von Morgen asupra centrului Diviziei 5 Infanterie, Feldmareșalul Mackenzen reia ofensiva și mai la stînga, la Muncelu, tot asupra frontului rusec.

După o formidabilă pregătire de artilerie și gaze, Corpul XVIII general Weninger²² atacă cu stînga sa la sudura dintre Divizia 15 și 103 ruse, rupe frontul și amenință abia acum, spatele și comunicațiile Armatei II române, care formă în grabă Detașamentul Alexiu²³ compus din 3 regimente infanterie plus un divizion de artilerie și-l împinse imediat la Varnița ca să-și acopere stînga și spatele, după ce, ca măsură de prevedere, își retrăsese frontul de pe rîul Putna, pe valea pîrîului Vizantea. În aceeași zi, Detașamentul Alexiu contraatacă pe germani,

în strînsă legătură cu Divizia 15 și 103 ruse, și opresc, îi resping și reocupă Muncelu, punîndu-i pe fugă pe germani, cari sînt surprinși de apariția românilor ieșiți pe neașteptate ca din pămînt; în acest timp austriacii atacă viguros la Oituz. În seara zilei de 2 august, Corpul XVIII german reluă atacul mai la dreapta, la Panciu, tot în sector rusesc, unde era Divizia 15 Infanterie rusă, care se învecina la stînga sa cu Divizia 10 Infanterie română, intrată deja, cu o zi înainte, pe front.

Rușii se retrag luptînd sub presiune, dreapta Diviziei 10 română este descoperită și germanii continuă atacul spre Mînăstioara, unde înaintarea lor este barată spre seară. Alte atacuri date la 3 august, cînd ploua torențial, au fost respinse de către Divizia 10 română, fiindcă regimintele de infanterie și cu artileria au acționat într-o cooperare admirabilă.

În seara zilei de 3 august situația pe frontul românesc era următoarea: Divizia 14 și Divizia 9 (Corpul VI Armată), Divizia 13 și 10 (corpul V Armată) în linia I în contact strîns cu germanii, formau un front unic românesc, legat la dreapta cu singura Divizie 14 basarabeană care înlocuise și ultima Divizie 15, lucrînd de zor ca să-și întărească pozițiile de apărare.

În spatele Divizei 9 infanterie sosise Divizia 15 infanterie la Pădureni, ca s-o înlocuiască. Trupele Diviziei 5 infanterie zdrențuite și brave, au fost scoase din front și înlocuite cu trupele Diviziei 14 Infanterie. Front cu divizii proaspete, afară de Divizia 9 Infanterie care era totuși asigurată prin axarea Diviziei 15 Infanterie în spatele ei. Zilele de 4 și 5 august au decurs liniștite, rezervate Comandamentului german pentru organizarea ultimei ofensive.

Victorie și glorie la Mărășești, 6 august 1917. Bătălia de la Răzoare – Ziua Victoriei.

În cele două săptămîni de lupte aprige și neîncetate, Mărășeștii nu fusese ocupat, Armata II română nu fusese încercuită și nici distrusă, dar nici Mackenzen – spărgătorul de fronturi – nu trecuse Siretul pentru a ocupa Moldova. Abia acum s-a decis să atace mai puternic un punct al frontului, direct în sectorul românesc și ca atare hotărâște:

-Ofensivă violentă la Mărășești, combinată cu un atac pe valea Troțușului la Oituz, cu un

grup de forțe din 5 divizii, care luptase în multe și multe atacuri de la începutul operațiunilor, care sub comanda generalului von Morgen vor ataca asupra centrului Diviziei 13 Infanterie și dreptei Diviziei 9 Infanterie române.

– Cele 5 divizii germane nu erau concentrate pe o singură direcție de atac, ci erau dispuse în linie – trei divizii în fața Diviziilor 5 și 9 Infanterie române și numai 1 ½ - 2 divizii în fața Diviziei 13 Infanterie, unde se făcea efortul, cu remarca că toate aceste divizii fuseseră întrebuintate în luptele date anterior și avuseseră pierderi grele.

Preparativele secrete ale ofensivei au durat în zilele de 4 și 5 august, iar în ziua de 6 august 1917, la ora 9, după un bombardament infernal de artilerie și gaze toxice, de se cutremura văzduhul și pămîntul, germanii atacă pe mai multe valuri, de la Sud spre Nord și ocupă fabrica de zahăr din colțul Mărășeștilor, în scopul de a atrage rezervele aici – și forțează ca Divizia 9 Infanterie să se retragă pe marginea de Sud a satului Mărășești, unde rezistă cu îndrîjire.

Alte două divizii germane (Divizia 115 germană și Divizia 12) atacă și mai puternic de la Vest spre Est, la pădurea Răzoare asupra poziției Diviziei 13 Infanterie de sub comanda generalului Ion Popescu Sanitaru, sparge frontul între Regimentul 47 Infanterie și Regimentul 51 Infanterie și la ora 10.30 ocupă pădurea „La Răzoare”.

Prin spărtura realizată între pădurea Răzoare, care ardea în flăcări, și via Negroponte, trupele germane năvălesc și pătrund adînc între Regimentul 47 Infanterie și Regimentul 51 Infanterie, întorcînd aripile acestor două regimente, amenințînd cu învăluirea pe la Nord a satului Mărășești și prin căderea în spatele diviziilor 13, 9 și 14 române, deci sfîrșitul bătăliei de la Mărășești; situația devenise extrem de critică către orele 11, cînd asaltatorii germani se apropiase la 800 m de pozițiile artileriei.

Românii se luptau cu disperare și nu voiau să mai cedeze nici o palmă de teren. Pierderi foarte mari cu morți și răniți de ambele părți. Un batalion din Regimentul 51 Infanterie complet distrus. La alt batalion toți comandanții de campanii morți. Aripa stîngă a Regimentului 47 Infanterie desființată. Compania 4 mitraliere a Regimentului 51 Infanterie distrusă cu toți servanții și căpitanul Ignat Grigore găsiți

morți, cu mâinile încheștate pe trăgaciul celor opt mitraliere cari amuțiseră, după ce-și făcuse datoria și oprise pe loc ultimul efort german, atîta timp cît a fost necesar ca rezervele Diviziei 13 Infanterie să apară la contraatac.

Sergentul Iliescu Ignat din Compania 9 a Regimentului 51 Infanterie cu plotonul său a învăluit și capturat, în porumbiște, un ploton german cu 4 mitraliere, cu ofițerul și toți servanții, fapt pentru care a fost decorat și avansat la gradul de ajutor-sublocotenent chiar pe cîmpul de luptă.

După război era în Regimentul 51/52 Infanterie cu mine în garnizoana Bîrlad și rămăsese c-o stare de surescitare permanentă a nervilor, din care cauză rîdea într-una la fiecare vorbă, la fiecare comandă, la fiecare gest, la fiecare mișcare, în cazarmă, pe stradă, la el acasă și chiar pe cîmpul de instrucție. Era un om minunat, slăbuț, micuț, subțirel, țăran de origină, admirat și stimat de toți, însă rămăsese cu o surescitare de nervi.

Intervenția imediată a trei batalioane proaspete din rezerva Diviziei 13 Infanterie cari au apărut la ordinul diviziei și la timp în luptă, susținute de tragerile a trei artilerii divizionare cari i-a îngrozit și pe nemți, au contraatacat viguros la baionetă, prin porumbiște, pe germanii surprinși, le-a luat prizonieri și i-a respins punîndu-i pe fugă.

Generalul Ion Popescu Sanitaru²⁴, comandantul Diviziei 13 Infanterie, n-a mai așteptat sosirea a încă două batalioane (223 infanterie) de la Corpul V Armată destinate de generalul Eremia Grigorescu ca să participe la contraatac din cauză că erau departe de front/...../; și cum situația era extrem de critică și nu îngăduia pierdere de timp, s-a hotărît ca să dea contraatacul de ansamblu numai cu cele trei batalioane din rezerva sa. În acest scop a trimis pe teren pe însuși șeful său de stat major, colonelul Dragu, care la Rateșul lui Haret a explicat comandanților de batalioane situația de contraatac al comandantului Diviziei, le-a arătat pe teren direcțiile de atac și le-a urat izbîndă. Batalioanele au înaintat prin lanuri de porumb și susținuți de tragerile a trei artilerii divizionare (artileria Diviziei 13, artileria Diviziei ruse rămasă în sectorul Diviziei 13 și artileria Diviziei 10 de la dreapta), au atacat viguros la baionetă, prin porumburi, ambele flancuri ale

coloanei Diviziei 115 germane avansate, care spărsese frontul dincolo de pozițiile de unde porniseră în dimineța zilei.

În retragerea dezordonată și precipitată, trupele Diviziei 115 germane se retrăgeau fugind și oblic cu frontul, iar trupele române le-a provocat și mai multe pierderi. În acest timp panica s-a întins și la Focșani, unde eșaloanele din spate începuse să împacheteze, așteptînd ordin de retragere.

În această bătălie, cooperarea infanterie-artilerie pe cîmpul de luptă s-a desfășurat în condițiuni extraordinare, pecetluind astfel frăția de arme infanterie-artilerie, darămite arme surori.

Generalul Ion Popescu Sanitaru a încheiat, cu ultimele sale rezerve, actul final al bătăliei de la Mărășești, bătălie care rămîne ca o perlă în gama faptelor de vitejie a ostașilor români în războiul de întregire a neamului din 1916-1918.

Din ziua de 6 august 1917, ofensiva armatei germane de sub comanda generalului Mackenzen n-a mai avut putere și s-a stins ca un muc de luminare, lăsînd intactă și oțelită armata română, care mai tîrziu a intrat victorioasă în Buda-Pesta, contribuind astfel la realizarea idealului național – unirea tuturor românilor.

Considerațiuni asupra bătăliei de la Mărășești

Bătălia de la Mărășești concepută, organizată și condusă de Feldmareșalul Mackenzen a fost pierdută, deoarece Mackenzen s-a comportat slab pe cîmpul de luptă. Numele de spărgător de fronturi și-l însușise în urma acțiunilor duse pe alte teatre de operațiuni, unde reușise să-și creeze această faimă din cauză că acolo fusese sub ordinele directe ale generalilor Hindenburg și Ludendorf, adevărate capacități militare, de la cari primea mereu directive personale și ordine. Aici însă, unde a fost lăsat singur, independent și fără alți șefi, a făcut greșeli.

Să ne reamintim de succesul generalului Ludendorf la Tarnopol în Galiția, de unde rușii se retrăseseră pe o adîncime de 100 km, creînd o spărtură largă în Nordul Bucovinei și să ne mai reamintim și de ofensiva dezlănțuită de Armata II română la Mărăști, care ajunsese cu trupele pe linia pîrîului Putna, avînd spatele asigurat numai de Armata IV rusă.

În această situație strategică defavorabilă frontului ruso-român de pe Carpați și Siret, generalul Ludendorf dă ordin Feldmareșalului Mackenzen să atace și să înainteze de la Focșani spre Nord, pentru a cădea în spatele Armatei II române pe care s-o distrugă, după care să opereze la Est de Siret concomitent cu trupele austro-germane din Bucovina, în vederea ocupării Moldovei și Basarabiei.

Cum a procedat Feldmareșalul Mackenzen pentru executarea acestei directive?

– **În zilele de 24 și 25 iulie 1917**, a atacat lipit de Siret, trei pozițiuni succesive ale Diviziei 34 ruse, a rupt frontul Diviziei 34 rusă, cu o masă de forțe de patru divizii, conduse de generalul von Morgen, în scopul de a ocupa trecerile de la Cozmești, unde s-a izbit pe neașteptate de rezistența Diviziei 5 Infanterie română (Generalul Razu).

– **La 26 și 27 iulie 1917**, Mackenzen mută atacul mai la Vest, în lungul căii ferate, în sectorul Diviziei 13 rusă, băgând în linie Divizia 115 germană, adusă din rezerva de la Focșani, unde rupe frontul rusesc și dă de o altă rezistență neașteptată a Diviziei 9 infanterie română (general Scărișoreanu).

– **La 29 iulie 1917**. Mackenzen atacă și mai la Vest, la Vest de calea ferată, cu dreapta Corpului XVIII german, tot asupra frontului rusesc, silind ca Divizia 9 Infanterie română să-și prelungească aripa și să-și răsfrângă frontul în unghi drept defensiv.

– **La 30 și 31 iulie 1917**, germanii atacă de astădată la Nord-Vest de Panciu (unde-s Cozmeștii și unde-i Panciu!), cu centrul Corpului XVIII german, rupe frontul rusesc și aici, dar se lovesc în față cu trupele Diviziei 13 Infanterie (general Ion Popescu Sanitaru).

– **La 1 august 1917**, revine cu atacul la aripa dreaptă, în lungul Siretului, inițial cu trupele Corpului von Morgen și se izbesc de rezistența înverșunată a Diviziei 5 română din linia întâi și a Diviziei 14 română sosită în spate, după ce aripa dreaptă ajunsese extenuată de atacurile contra Diviziei 34 ruse, cari rezistase pe cele trei poziții eșalonate în adâncime.

– **La 2-3 august 1917**, se întorc la acțiunea Corpului XVIII german (general Weninger), care atacă de astă dată cu aripa stîngă la Muncelu, la Nord-Vest de Panciu, excentric, la Su-

dura între Divizia 15 și 103 ruse, evitînd mereu pe români, rupe frontul și aici, însă se întilnesc pe neașteptate cu trupele Diviziei 10 Infanterie română (general Cihoski) și cu trupele Detașamentului general Alexiu.

– **În sfîrșit, la 6 august 1917**, dezlănțuie ultima ofensivă, tot cu divizii vlăguite în atacurile precedente, rupe frontul român la Răzoare, nu are suficiente forțe să răstoarne frontul român, fiindcă generalul Ion Popescu Sanitaru execută un mărșă contraatac de ansamblu cu trei batalioane din rezerva sa, sprijinite cu trei artilerii divizionare, punînd pe fugă coloana Diviziei 115 germană care spărsese frontul.

În concluzie, rezultă că Feldmareșalul Mackenzen a atacat în rate, la dreapta, la centru și la stînga, apoi iar la dreapta, la stînga și în cele din urmă la centru, adică peste tot și oriunde, cu ruperi succesive de fronturi, fără ca să aibă forțe, cu care să spargă total poziția din față, să învâluie și să exploateze și să înainteze la misiunea primită; și-a măcinat treptat forțele, dar mai ales rezervele: Divizia 216 în fața Cozmeștilor, Divizia 115 în lungul căii ferate, Divizia 212 și Divizia 13 spre Mărășești, iar Corpul Alpin spre Panciu și la Nord de Panciu, rezerve fărîmițate și întrebuințate cu lingurița.

De remarcat că chiar în ziua de 6 august 1917, mai ales în ultima zi de ofensivă, nu și-a realizat nici aici o masă puternică de rupere, deși a întrebuințat cinci divizii la atac. Însă aceste divizii erau dispuse toate în linie: trei divizii și jumătate în fața Diviziilor 6 și 9 române și numai Divizia 115 germană ca părți din Divizia 12 bav. În fața Diviziei 13 română. Divizia 115 germană pe trei regimente și cu pierderi de la atacurile anterioare, nu era destul de tare ca să lupte contra Diviziei 13 română pe patru regimente și cu două artilerii divizionare, plus curajul neînfricat al românilor.

Se impunea ca în fața Diviziei 13 Infanterie române să aibă 3 divizii germane și restul în fața Diviziei 9 și 14.

Din toată această ofensivă rezultă o serie de atacuri disperate, descusute și succesive, atacuri independente și fără nici o legătură între ele, care lasă impresia nu a unei bătălii conduse, ci a unor operațiuni destrămate și de hărțuire pentru a atrage și fixa rezervele române din spate, ca și cum Feldmareșalul Mackenzen

aștepta ca altcineva să-i rupă frontul inamic. Cele trei principii fundamentale ale războiului îi dicta ca pe lângă aceste acțiuni de hărțuire și de înșelare, pe cari trebuia să le întreprindă numai diviziile din linia întâia. El – comandantul șef – să atace puternic cu grosul, cu o masă tare de forțe, într-un singur loc, pe o singură direcție, acolo unde trebuia ca să rupă frontul.

Însă acel gros de forțe nu l-a realizat niciodată, ceea ce nu poate constitui o justificare pentru un general comandant, întrucât toate atacurile acestea succesive, au permis ca diviziile de infanterie române să treacă Siretul pe la Cozmești, pe rînd, una după alta, și să poată interveni prompt în luptă și tot succesiv. Feldmareșalul Mackenzen căuta punctul slab, uitînd că-l avea oriunde în frontul rus, cu diviziile întinse pe fronturi largi.

Evitînd pe români și atacînd pe ruși, succesiv, Mackenzen și-a pulverizat treptat rezervele sale și la urmă a fost înfrînt, pentru că la toate spargerile de front, n-a avut nici un efort de atac, i-a lipsit efortul principal de ruptură decisivă în această ofensivă, chiar în punctele de rupere a frontului n-a avut nici o dată o superioritate totală de forțe. Se pune întrebarea: dacă i-a subestimat pe ruși, de ce a ignorat pe români?

Judecarea situației înainte de bătălie, în fața hărții, după recunoașteri de pe Măgura Odobeștilor asupra frontului și a teatrului de luptă care prezenta cea mai perfectă hartă de unde se vedea ca la teatru, pe care ar fi făcut-o orice comandant șef, atunci cînd analizează pe rînd și liniștit elementele de bază, îl luminează în luarea hotărîrii:

Situația generală strategică cu o spărtură largă în Nordul Bucovinei pe unde se pregătea să intervină masa de forțe dirijată de Ludendorff, îl chema la acțiune direct spre Nord, direcție ce i-a fost fixată categoric și de generalul Ludendorff.

Situația Armatei II române (general Averescu) cu spatele expus și cu liniile de comunicații expuse la Adjud, îi impunea să acționeze rapid și direct tot spre Nord, mai ales că generalul Ludendorff l-a făcut atent în două rînduri, telegrafic: Mai întii să termine cu Armata II română și după aceea acțiune spre Tecuci.

Frontul rusc din fața sa era slăbit de o iarnă în tranșee și fără rezerve însemnate, un

front cu totul întins pentru cele trei divizii ruse de la Siret pînă la Irești, instalate cu unitățile pe fronturi largi, deci dintr-un efort puternic putea fi străpuns, parte fărîmițat prin lupte și capturat, parte aruncat peste Siret, deci dintr-un efort puternic putea fi străpuns, parte fărîmițat prin lupte și capturat, parte aruncat peste Siret și atunci diviziile române nu ar mai fi putut trece Siretul și nici nu mai trecea că nu avea pe cine schimba (înlocui).

Doi umeri solizi: Măgura Odobeștilor la Vest, regiune puternică și inaccesibilă îi acoperea stînga, iar siretul la Est, obstacol serios, putea fi interzis. Trecerea principală de la Cozmești se impunea a fi barată cu orice preț, pentru a interzice trecerea Armatei I pe la Cozmești, care era în curs de deplasare din zona Nămoloaș. Podul de la Cozmești dacă nu ocupat, putea fi interzis de barajul infanteriei, al artileriei și al aviației.

La nevoe se putea trece Siretul și mai la Nord de Cozmești, înspre Nicorești de exemplu, sau prin alte puncte, fiindcă germanii aveau la dispoziție un bogat material de campanie pentru aruncări de poduri.

Obiectivul principal îl forma deci Armata II română, pe care trebuia s-o distingă cu orice preț, căzînd pe liniile sale de comunicații, în spate, după cum i-a fixat ca primă misiune și generalul Ludendorff. Elementele acestea de bază, cîntărite, îl ajutau pe Feldmareșalul Mackenzen să ia o hotărîre logică.

– Să atace cu aripa stîngă spre Irești-Răcoasa, ar fi însemnat să opereze pe la poalele munților într-o zonă impracticabilă și fără comunicații și ar mai însemnat să se depărteze de Cozmești, dînd răgaz Armatei I române să treacă pe la Cozmești în ajutorul Armatei II române; deci se exclude.

– Să atace cu grosul la aripa dreaptă, să ocupe podul de la Cozmești și să înainteze cu grosul apoi spre Nord pe la Est de Siret, ar fi întîlnit în cale diviziile Armatei I române, cari se polarizau aici și se îndepărta de la misiunea primită, de a cădea în spatele Armatei II române. Se exclude.

– Singura soluție rămînea ca să atace frontul rusc, pe o singură direcție, la Vest de Siret, în lungul căii ferate, direct spre Mărășești, pentru a-și duce grosul la obiectiv, într-o fază în zona Mărășești, în a doua fază spre Varnița, conco-

mitent cu acțiunea Grupului Gerok, pentru a strânge în clește Armata II română.

Acesta era procesul de judecată în analiza situației tactice pentru montarea ofensivei de la Mărășești, care trebuie să se facă și atunci concluzia pentru hotărâre era clară și anume: să atace cu grosul forțelor direct spre Mărășești făcând efortul în lungul căii ferate, pentru a rupe frontul Diviziei 13 ruse pe care s-o distruge și să ocupe zona Mărășești-Dumbrava-Satu Nou; Corpul I Armată rez. care să acționeze cu stînga pentru a întoarce toată apărarea Diviziei 34 ruse și să interzică trecerile de la Cozmești, acoperindu-i dreapta.

– În faza a doua să continue ofensiva spre Nord-Nord Vest, spre Răcoasa în spatele Armatei II române, pe care s-o silească la o bătălie cu frontul răsturnat, concomitent cu ofensiva Grupului Gerok. Pentru trecerea la Est de Siret să se dea ordin ulterior în raport cu situația.

*

Planul de operații al Feldmareșalului Mackenzen a fost defectuos și bătălia a fost pierdută chiar de la început; chiar conducerea bătăliei a fost slabă, prin atacuri succesive și toate atacurile slab dotate cu forțe. Acționând cu un grup de forțe principal la aripa dreaptă în ofensivă pentru că a fost nevoit să ia în piept cele 3-4 poziții succesive ale Diviziei 34 ruse, și nici nu dădea rezultate în ideea de trecere pe la Cozmești, cu Divizia 12 pentru că Divizia 34 rusă era susținută și de artileria instalată la Cozmești, apoi se întâlnea cu forțele Armatei I române și în al treilea rînd podul putea fi aruncat în aer. Cu efortul la aripa dreaptă a ales direcția cea mai lungă pentru a cădea în spatele Armatei II române.

Acțiunea lui Mackenzen a fost o eroare tactică, care l-a îndepărtat de operațiunile strategice, pentru că n-a rupt frontul la Mărășești, n-a distrus Armata II română și nici n-a trecut Siretul. Eroarea a fost influențată de o presupunere falsă, că rușii se vor retrage fără rezistență, pe un calcul intelectual și psihologic greșit. A fost influențat de operațiunile generalului Falkenhein cari, la începutul războiului prin ciocane puternice de forțe, izbea succesiv la trecerile Carpaților, căutînd punctul slab.

Aici la Mărășești situația se prezenta altfel, căci teatrul de operațiuni era cîmpie și dealuri în loc de lanțul Carpaților, cu defileuri și în față avea frontul rusesc întins și slab peste tot, pe care-l cunoștea la perfecție cu informații în cele mai mici detalii. Șablonul pe care l-a aplicat mecanic n-a dat rezultatele așteptate, fiindcă pe cîmpul de luptă, victoria se bazează pe concepție, iar nu pe șablon. Punctul slab nu era la Cozmești ci în altă parte. Este un caz unic de pierderea bătăliei, din care militarii de carieră pot trage învățăminte pentru perfecționarea pregătirii lor.

Comparația între avantajele situației inițiale față de actul final de la 6 august ne lămurește și mai bine.

În situația inițială din preajma începerii bătăliei, cînd Armata I română se găsea în zona Nămoloașă, Feldmareșalul Mackenzen era cu totul superior față de cele trei divizii rusești, întinse pe fronturi largi, fără rezerve importante, fără coeziune, lipsite de capacitate ofensivă, hotărîte să nu mai lupte în război și doreau încheierea păcii.

Avea deci în față un front rusesc fragil, cînd bilanțul forțelor era de 10 la 1 pentru germani. Evident că acum era momentul să atace viguros, cu o masă de forțe puternică plus gazele de luptă, în lungul căii ferate și cu siguranță că dintr-un salt spărgea frontul, ocupa Mărășeștii, captura o mare parte din trupele rusești, iar resturile rostogolite, le arunca peste Siret și avea drumul liber către spatele Armatei II române.

În situația actului final de la 6 august a pierdut și bătălia, deoarece acum nu mai avea în față un front rusesc slab, ci avea numai divizii proaspete românești pe patru regimente, divizii una și una, hotărîte să lupte pe viață și pe moarte, pe cari singur le-a chemat la luptă prin procedeele sale de atacuri succesive, cînd le-a permis să treacă Siretul pe rînd și tot succesiv.

Așa cum a procedat Feldmareșalul Mackenzen timp de două săptămîni de zăbucim operativ, singur și-a scăzut raportul de forțe, rămînînd de 1 la 1 față de români, pe cînd în situația inițială le-a avut de 10 la 1 față de ruși./.../Feldmareșalul Mackenzen a avut o situație favorabilă, simplă de rezolvat și a greșit fiindcă i-a lipsit concepția.

Comandamentul român, din contra, a avut o situație defensivă din cele mai critice

și mai grele și a câștigat bătălia prin acțiuni de rezistență dîrză, combinate cu atacuri și contraatacuri îndrăznețe, riscante și numeroase, într-o defensivă-activă exemplară, care a decis succesul întregului front, a adus victoria și a hotărît soarta Țării.

În situația aceasta extrem de grea, planul defensivei-active a generalului C. Cristescu, comandantul Armatei I române, rămîne cu totul superior, căci în tot timpul bătăliei de la Mărășești, generalul Cristescu analiza mereu situația, era atent și urmărirea acțiunile lui Mackenzen, îi ghicea gîndul și intențiile și avea încredere în diviziile sale, plan după care s-a condus și generalul Eremia Grigorescu care a încheiat bătălia.

La început a barat trecerea de la Cozmești și înaintarea germanilor spre Tecuci, ceea ce constituie o concepție superioară a generalului Cristescu, apoi și-a trecut cu îndrăzneală peste Siret, divizii după divizii, în fața Mărășeștilor și la Nord, care să se opună direct unei înaintări germane către spatele Armatei II române.

Felmaresalul Mackenzen, procedînd așa cum a procedat, a pierdut bătălia de la Mărășești, înainte de a o începe și a dat posibilitatea ca Armata I Română să cîștige cea mai strălucită bătălie defensivă la Mărășești, care face cinste, onoare și glorie comandanților, ofițerilor și tuturor ostașilor români, deoarece:

– Salvatoare rămîne hotărîrea luată spontan de generalul C. Cristescu, ca să treacă imediat pe podul de la Cozmești, în toiul luptelor, prima Divizie 5 Infanterie, care apare pe ultima linie sporadică a Diviziei 34 rusă aproape decimată. Divizia 5 Infanterie română – divizie eroică – încheagă, în plină luptă, frontul repliat de ruși, formînd și un cap de pod la Vest de Cozmești în vederea trecerei celorlalte divizii.

– Îndrăzneță a fost și a doua măsură a generalului Cristescu care, liniștit și hotărît, trimite peste Siret la bătălie și Divizia 9 Infanterie, glorioasa divizie care a barat direct drumul germanilor spre Mărășești.

– Curagioasă este și măsura luată de generalul C. Cristescu prin trimiterea în luptă, de la Nicorești peste Siret, a Diviziei 13 Infanterie la dreapta Diviziei 9 infanterie, chiar în noaptea cînd a fost înlocuit la comandă, divizie care s-a acoperit de glorie în actul final al bătăliei.

– Meritoasă rămîne și băgarea la timp a Diviziei 10 Infanterie în linia întîia, la aripa

dreaptă a frontului de către generalul Eremia Grigorescu, divizie care în lupta de la Răzoare a intervenit cu artileria sa în sprijinul Diviziei 13 Infanterie la 6 august 1917.

– De asemeni aducerea Diviziei 14 Infanterie în spatele aripei stîngi amenințată și a Diviziei 15 Infanterie înapoia Centrului, constituie măsuri de prevedere care fac cinste generalului Eremia Grigorescu. Impresionant era tabloul cum diviziile române săreau peste Siret și cum interveneau automat în lupte, ostași români adunați din toate colțurile țării, cu mîna pe armă și cu sufletul la gură, hotărîți să-și apere țara.

– De înaltă ținută ostășească rămîn cei doi mari comandanți de oști, români eroi: generalul C. Cristescu, inițiatorul bătăliei, care a conceput, organizat și condus bătălia de la Mărășești timp de-o săptămînă, avînd ca șef de stat major pe colonelul Zadic I., precum și generalul Eremia Grigorescu, continuatorul bătăliei, care a aplicat planul mai departe și a încheiat victorios bătălia, secondat de colonelul Samsonovici N, ca șef de stat major.

Acești doi mari generali – pionii bătăliei de la Mărășești – n-au executat ordinele generalului Ragoza și s-au opus, cu orice risc, de a se retrage cu trupele pe Siret pentru a nu lăsa spatele Armatei II române expus unui dezastru.

– O considerație deosebită pentru generalii de corp de armată și divizii, generalii Istrati, Razu, Scărișoreanu, Ion Popescu Sanitaru, Cihoski, Poetaș și Alexiu, cari în tot timpul bătăliei s-au ajutat reciproc, au condus luptele cu multă bravură, tenacitate și competență, avînd cîte o parte din forțe în linia întîia, iar restul eșalonat pe linia a doua și la rezerve, cu cari întăreau, cîrpeau și contraatacau puternic și automat pe germanii în care băgase groaza, întăreau, cîrpeau și contraatacau puternic și automat pe germanii în care băgase groaza, înăbușindu-le ofensiva în propria lor bae de sînge.

De remarcat felul cum își manevrau rezervele în raport cu situația și nu după șablon, aruncînd batalioanele la contraatac, prin surprindere, în spărturile create, la flancuri, peste tot unde apăreau puncte sensibile, contraatacuri dezlănțuite imediat, căci orice întîrziere ar fi fost fatală.

Merită să relevăm, mai cu seamă, modul curajos cum s-au comportat trupele diviziilor române în acest vacarm al frontului; acei soldați, caporali, sergenți și subofițeri, împreună cu toți ofițerii lor comandanți – floarea neamului – flăcăii noștri, oameni din popor, țărani plecați de la coarnele plugului și meseriași din ateliere cari, prin înalta lor ținută morală, prin curajul și spiritul de sacrificiu, au luptat eroic în zecile și sutele de atacuri și contraatacuri la baionete, într-un câmp de luptă inundat peste tot de gloanțe, șrapnele, ghiulele, grenade, gaze toxice și băltoace de sânge, cu miros insuportabil de la morții cari stăteau neîngropați zile și nopți dearîndul, din cauza luptelor continue – infanteriști disprețuitori de moarte, unii biruitori, alții sfirtecați de bombe, sau aruncați ca mingile de suflul exploziilor a mii și mii de proiectile/.../

În concluzie generală, se poate spune că:

– **La germani**, execuția a fost perfectă și comanda trupelor de asemeni foarte bună, pentru că soldații și ofițerii germani s-au bătut admirabil, însă conducerea supremă a fost slabă. /.../ Pierderile totale în morți și răniți a fost de 50.000 ostași.

– **La români**, și conducerea supremă și execuția au fost perfecte. Mînuirea diviziilor, a unităților și lupta dîrză a ostașilor noștri țărani și meseriași, au format un singur tot, un monolit puternic care a învins, luptînd peste tot

unul contra zece. Pierderile suferite de români a fost de circa 30.000 luptători morți și răniți. Nu în zadar, tratatele de istorie militară a campaniilor spun că la război, pe cîmpul de luptă, acolo în fața inamicului și concepția și execuția trupelor trebuie să fie la înălțimea pregătirii desăvîrșite. Pe cîmpul de luptă o execuție perfectă a trupelor nu dă rezultate, dacă concepția este slabă și invers, o concepție superioară ratează, dacă trupele sunt slab instruite și slab conduse.

Și răsplata a sosit, căci la două luni de la bătălia de la Mărășești, Kaizerul Wilhelm al Germaniei²⁵ a venit la București, apoi a vizitat frontul și de acolo de sus, de pe Măgura Odobeștilor, de unde i s-a înfățișat pe hartă și teren întreaga desfășurare a bătăliei de la Mărășești, l-a calificat definitiv pe Feldmareșalul Mackenzen: „Bun pentru conducerea serviciilor, etapelor din spatele fronturilor” deoarece, cu toate condițiile favorabile, nu și-a îndeplinit misiunea atît de clară și precisă dată de generalul Ludendorf. N-a reușit să ocupe Mărășeștii, n-a încercuit și n-a distrus Armata II română și nici n-a trecut Siretul pentru a coopera la ocuparea Moldovei. Adjudul a fost ca un punct de respingere, că doar acolo Domnitorul Cuza l-a sărutat pe moș Ion Roată.

Bătălia de la Mărășești din august 1917, rămîne cea mai măreață și glorioasă pagină de rezistență activă, cu zeci și sute de atacuri



Împăratul Wilhelm II pe frontul român, la Focșani

și contraatacări la baionete, a unui pumn de luptători, cum nu s-a mai întâlnit în istoria războaielor, a nici unui popor, atât de viteji și disprețuitori de moarte, când a fost vorba de apărarea cu orice preț a pământului țării noastre, unde au format zid de apărare cu lozincă lor eroică „Pe aici nu se trece”.

Ostașii români, de la soldați până la generali au învins cu forța morală care izvora năvalnic din străfundurile ființei lor, toți luptând într-o bătălie de mase, când întregul front oscila și se ondula, sub loviturile atacurilor și contraatacurilor, era bătălia întregului popor.

Îndrăzneala, curajul, eroismul și spiritul de sacrificiu cu jertfa de sine, acumulate și transmise de secole și veacuri, de la vitejii lui Decebal, Mircea, Mihai, Ștefan, embrionul patriotismului a înflori, i-a însuflețit, s-a revărsat din plin și a rodit pentru o cauză dreaptă: Libertatea, Independența și Suveranitatea Țării, România în permanent viitor a fiilor, nepoților, strănepoților și urmașilor noștri.

În aceste clipe solemne când închei lucrarea, la vârsta de 75 de ani, mă gândesc cu admirație:

– La ostașii eroi morți pe altarul Patriei în bătălia de la Mărășești.

– La toți cei scăpați teferi, ca și la toți invalizii cu un picior de lemn, cu un ochiu de sticlă sau fără mină, cari au umplut toate satele și orașelele după război.

– La diviziile eroice române în frunte cu comandanții lor și la Divizia 34 rusă, eroica divizie care a înfruntat, în ziua de 24 iulie 1917, atacul a patru divizii germane.

– La cei doi mari conducători de oști, distinși generali C. Cristescu și Eremia Grigorescu, comandanții Armatei I române și la generalul Ion Popescu Sanitaru care a încheiat actul final de la 6 august 1917.

În aceste momente vibrante și emoționante, gândurile mele zboară spre un impresionant detaliu din biografia generalului C. Cristescu.

Comandantul Liceului Militar din Craiova se pomenește în cabinet, într-o zi de vară, în preajma examenelor cu-n băețel adus de portar.

Colonelul față în față cu copilul în cămăsuță curată de in, în ismenute de cîneșă și cu picioarele goale, a scos un zîmbet și la zîmbetul copilului l-a întrebat:

– Ce cauți aici?

– Am venit să mă fac ofițer.

– Ai actele pentru înscriere la examen?

– Uite-aici, în bîsmăluța de la sîn, este atestatul de la școală.

– Ai părinți? Ai făcut cerere?

– Părinții mei sînt țărani săraci, au treabă la munca cîmpului și cererea nu știu cum s-o fac.

Colonelul frapat de sclipirile din ochii școlarului cu picioarele goale, văzînd rezultatele de pe certificatul de școală și uimit de răspunsurile lui, a dat ordin secretarului să-i facă cerere și l-a înscris pentru examen. La concurs, elevul C. Cristescu a reușit primul, apoi în fiecare an a fost primul, șeful promoției cu distanță mare față de toți colegii lui.

În carieră ca general, tot cu distanță față de generalii din generația sa. Era un general strălucit, capabil, șef drept, modest și un om foarte bun la suflet. După război a fost numit șef al Marelui Stat Major al armatei.

– Urmașul lui la comanda Armatei I române în bătălia de la Mărășești – generalul Eremia Grigorescu, tot așa de capabil, a fost și el șef de promoție în școlile militare. După război a fost numit Ministru de Război.

– La puțin timp după încheierea păcii, generalul Ion Popescu Sanitaru, comandantul Diviziei 13 Infanterie – eroul care a încheiat actul final al bătăliei de la Mărășești, a fost scos la pensie pentru limită de vîrstă, la fel cu alți generali combatanți, de intendență, veterinari etc. Locuia în str. Dr. Felix București și-și vindea vinul la sticle și damigene, produs din podgoriile proprii. Nu-l pot uita nici astăzi cum se strecura în uniformă cu sabia la sold pe străzile capitalei în drumul spre casă. Avea ochii mari pătrunzători ca ai scriitorului G. Ibrăileanu²⁶ și noi îl salutăm cu mult, mult respect și admirație. Răspunsul său scurt era însoțit de un zîmbet – zîmbetul dragostei pe care o arăta celor mai tineri.

(Serviciul Arhivele Naționale Istorice Centrale. Fond Gheorghe Berdan, dosar nr. 1, f.101-140.)

NOTE

¹ Detalii în Petre Otu, *Un memorialist militar – Gheorghe Berdan*, în „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române”, anul II (5), 1998, p 43-47.

² Dintre lucrările consacrate celor două bătălii în afara sintezelor colective (1979 și 1987) sau aparținând unor autori cum sunt Constantin Kirițescu, Alexandru Ioanițiu, Gheorghe Dabija menționăm lucrările: Colonel Ion Cușșa, *Armata română în campaniile din anii 1916 și 1917*, București, 1967; Idem, *Mărăști, Mărășești, Oituz*, București, 1967; Ion Pavelescu, Adrian Pandeia, Eftimie Ardeleanu, *Proba focului. Ultima treaptă spre Marea Unire. Dosare ale participării României la primul război mondial*, vol 1, București, 1991; Vasile Alexandrescu, Costică Prodan, Costică Prodan, *Ofensiva de vară-Mărăști 1917*, București, 1997; Petre Otu, *Mareșalul Alexandru Averescu. Militarul, omul politic, legenda*, București, 2005; Idem, *Mareșalul Constantin Prezan. Vocația datoriei*, București, 2008; Dumitru Preda, Nicolae Ciobanu, *Bătălia de la Mărășești 24 iulie/6 august-21 august/3 septembrie 1917*, București, 2017 etc.

³ *Alexandru Averescu* (1859-1938). Unul dintre cei mai cunoscuți generali români. În Primul Război Mondial a comandat Corpul 1 armată (1914-1916) și Armata a 2-a (1916-1917). Aceasta a fost singura mare unitate română care a fost pe front în iarna și primăvara anului 1917. Generalul Averescu a organizat și condus ofensiva de la Mărăști, care i-a asigurat gloria militară în posteritate. Guvernul condus de el a negociat preliminarile păcii de la Buftea(5/18 martie 1918). A părăsit armata și a intrat în viața politică, întemeind la 1 aprilie 1918 Liga poporului, devenită în 1920, Partidul Poporului. În fruntea acestei formațiuni politice a fost prim ministru în două rânduri (1920-1921, 1926-1927). În iunie 1930 a fost avansat la demnitatea de mareșal al României

⁴ *Ion Roată* (1806-1882) Țarasn român, născut în localitatea Câmpuri. Celebritatea și-a datorează faptului că a fost deputat în Divanul ad-hoc al Moldovei (1857), în cadrul căreia a susținut unirea cu Țara Românească și reformele preconizate

⁵ *August von Mackensen* (1849-1945). Feldmareșal german, supranumit și „spărgătorul de fronturi”. A luptat cu mult succes în 1915 în Galiția, a condus trupele germane, austro-ungare și bulgare care au zdobit Serbia (1915-1916). În toamna anului 1916 a comandat trupele germane, bulgare și otomane care au traversat Dunărea și au ocupat Bucureștiul (23 noiembrie/6 decembrie 1916). A condus Înaltul Comandament german, autoritatea supremă din teritoriul românesc ocupat de Puterile Centrale.

⁶ *Alexandru Mărgineanu* (1871-1930). Comandantul Diviziei 3 infanterie cu rol determinat în ofensiva de la Mărăști.

⁷ *Johannes von Eben* (1855-1924), general german.

⁸ *Curt von Morgen* (1858-1928), general german; a semnat din partea Germaniei, armistițiul de la Focșani (26 noiembrie/9 decembrie 1917).

⁹ *Erich von Ludendorff* (1865-1937). General german, șef de stat major al Marelui Cartier General german (1916-1918).

¹⁰ *Friedrich von Gerok* (1854-1937), general austro-ungar.

¹¹ *Dimitri Grigorevici Scerbacev* (1857-1932), general rus, a fost adjunctul Regelui Ferdinand pentru armatele ruse, în perioada aprilie 1917 – martie 1918.

¹² *Constantin Prezan* (1861-1943). General român În perioada 1914-1916 a comandat Corpul 4 armată, iar după intrarea în Război a condus Armata 4 română și Grupul de armate care i-a purtat numele în bătălia Bucureștiului. La începutul lunii decembrie 1916 a fost numit șef al Marelui cartier general român, funcție pe care a deținut-o până în martie 1918. A revenit în aceeași funcție în noiembrie 1918 pe care a exercitat-o până în martie 1920, când a fost trecut în rezervă. În iunie 1930 a fost avansat la demnitatea de mareșal al României.

¹³ *Constantin Christescu* (1866-1923) General român a comandat timp de o săptămână Armata 1 română în bătălia de la Mărășești. A fost șef al Marelui Stat Major Român în 1918 și între 1920-1923.

¹⁴ *Iacob Zadic (Zadik)* (1867-1970) General român. Șef de stat major al Armatei de Nord (a 4-a), funcție pe care a exercitat-o până la 5 decembrie 1916. Ulterior, a fost șef de stat major, până la 12 august 1917, la Armata 1 română. În perioada septembrie 1917-februarie 1918 a exercitat funcția de Secretar general al Ministerului Munițiilor și Materialelor de Război. Una dintre cele mai faste perioade din cariera sa militară a fost cea în care a comandat Divizia 8 infanterie (februarie 1918-aprilie 1920), în fruntea căreia a intrat în Bucovina (5-12 noiembrie 1918).

¹⁵ *Alexandr Franțevici Ragoza* (1858-1919). General rus

¹⁶ *Aristide Razu*, (1868-1950). General român. Comandantul Diviziei 22 infanterie în campania din 1916, și al Diviziei 5 infanterie în bătălia de la Mărășești (1917).

¹⁷ *Constantin Scărișoreanu* (1869-1937), general de brigadă, comandantul Diviziei 9/19 infanterie (1916) și apoi al Diviziei 9 infanterie (1917).

¹⁸ *Eremia Grigorescu* (1865-1919). În timpul campaniei 1916-1917 a comandat Divizia 15 infanterie, Corpul 6 armată și Armata 1. S-a acoperit de glorie în bătălia de la Mărășești.

¹⁹ *Stan Poetaș* (1870-1919) Comandant al Brigăzii 17 infanterie în bătălia de la Mărășești. A fost ucis la 11 ianuarie 1919 în zona satului Calarașeuca, de lângă Hotin, de către oameni din banda lui G. I. Bărbuță.

²⁰ Nicolae Samsonovici (1877-1950) , șef de stat major al Armatei I. După război a fost șef al Marelui Stat Major între 1927-1932 și 1934-1937 și ministru al Apărării Naționale între 1932-1933.

²¹ *Henri Cihoski* (1871-1950) General român, comandant al Diviziei 10 infanterie.

²² *Karl Ritter von Weninger* (1861-1917), general german.

²³ *Alexandru Alexiu* (1865-1947). Colonel și apoi general. De la 6 iulie 1917 până la sfârșitul campani-

ei a comandat Brigada 6 infanterie, cu care a participat la bătălia de la Mărășești.

²⁴ *Ion Popescu (Sanitarul)* (1866-1954) General român.

²⁵ *Ion Istrati* (1860-1942) General român. A fost șef la Marelui Stat Major român în perioada 1 noiembrie 1909–31 martie 1911. În perioada războiului a comandat Divizia 7 infanterie și Corpul 5 armată.

²⁶ *Wilhelm al II-lea (1859-1942)*. Împărat al Germaniei și rege al Prusiei (1888-1918).

²⁷ *Garabet Ibrăileanu* (1871-1936) Scriitor, critic și istoric literar cu o bogată operă și cu o influență majoră asupra evoluției literaturii române.

CADRUL GENERAL AL LUPTELOR DIN VALEA PRAHOVEI ÎN 1916

MANUEL STĂNESCU *

Abstract

In 1916, the strategic importance of the Prahova Valley was given by two elements: there were, on a relatively small stretch, the most passers-by (Bran, Predeal, Bratocea, Buzău). Secondly, this sector covers the most direct route from Bucharest to Transylvania. In addition, at 25 km from the border, there was Braşov, important during the war not only from a demographic point of view, but as a communication node of the numerous railways and roads that converge to this point from all over the South-Eastern region of Transylvania. In the Battle of the Prahova Valley, for 43 days, with a superior enemy in weapons and fighting techniques, especially heavy artillery, in a difficult terrain and after the installation of winter conditions, without having specialized units in the fight in the mountains, the troops from the "Predeal" group managed to prevent the enemy troops from entering the South of the Carpathians through the Predeal Pass.

Keywords: Romania in WWI, Germany, Central Powers, Averescu, von Falkenhayn, Prahova Valley

La declanşarea ofensivei generale din Transilvania, valea Prahovei intra în zona de acţiune a Armatei a II-a, aflată sub comanda generalului Alexandru Averescu. Importanţa strategică a acestui sector era dată de două elemente: aici se găseau, pe o întindere relativ mică, cele mai multe trecători (Bran, Predeal, Bratocea, Buzău, pentru a le aminti doar pe cele mai importante). În al doilea rând, acest sector acoperă calea cea mai directă de la Bucureşti în Ardeal. În plus, la 25 km de frontieră se găsea Braşovul, important pe timp de război nu atât din perspectivă demografică, dar ca nod de comunicaţie a numeroaselor căi ferate şi şosele ce converg spre acest punct din toată regiunea de sud-est a Ardealului.

Armata a II-a, compusă din patru divizii de infanterie şi una de cavalerie, aflată sub comanda generalului de divizie Alexandru Averescu (care a preluat comanda la 20

august/2 septembrie, când grupurile de acoperire desfăşuraseră deja primele operaţiuni¹) a întâmpinat o slabă rezistenţă în primele zile ale ofensivei din Transilvania, aşa cum se întâmplase şi cu ofensiva Armatei de Nord. Operaţiunile s-au declanşat chiar în seara zilei de 14 august (stil vechi). Pe direcţia cea mai importantă din Carpaţii de Curbură, trecătoarea Predeal, ofensiva a fost deschisă de Brigada 8 infanterie (generalul de brigadă Grigore Simionescu). La Predeal, forţele de acoperire române au intrat prin surprindere în vama maghiară, în timp ce alte unităţi ocupau gara; pe toate liniile de comunicaţie care converg spre Braşov trupele române s-au pus în mişcare.

Apărarea austro-ungară era condusă de generalul Anton Goldbach (care coordonase, în 1915, pregătirile de apărare din Transilvania) şi se sprijinea pe trupele Diviziei 71 infante-

* Asistent de cercetare, Institutul pentru Studii Politice de Apărare şi Istorie Militară.

rie². Apărarea depresiunii Brașov era condusă de Regimentul 82 Infanterie, alcătuit în cea mai mare parte din secui ce aveau să lupte cu tenacitate pentru apărarea teritoriului natal, aflat la nord. Detașamentele ale acestui regiment au opus o scurtă dar energică rezistență chiar la nord de trecătorile Predeal și Bran, unde poziția naturală sprijinită de Postovarul și Piatra Mare a fost apărată timp de câteva ore în fața asaltului dat de detașamente românești aparținând regimentelor 6 și 21 infanterie, 6 vânători și 2 grăniceri³. Apărătorii au ripostat cu un foc violent executat din satul Timișul de Sus și de pe înălțimile de la est și vest de localitate, astfel că batalionul din avangardă a fost nevoit să se oprească. Ofensiva a fost reluată pe 15/28 august, trupele maghiare (batalionul 1 din Regimentul 82 infanterie) repliindu-se către defileul dintre Piatra Mare și Postăvaru. Aici apărarea era la dispoziție două batalioane, fiecare dispunând de 3-4 mitraliere așezate de o parte și de alta a șoselei. Pentru a cuceri această poziție a fost nevoie de un atac frontal cu toate forțele; un prim atac, executat la 15/28 august, în miezul zilei, a fost respins. Batalioanele de secui au fost sprijinite și de Trenul Blindat nr.6⁴. La doar câteva ore, un alt atac a fost încununat de succes. Succesiv, au fost eliberate Timișul de Jos și Dîrste⁵.

Ulterior, în conformitate cu strategia Puterilor Centrale de cedare a terenului în fața superiorității numerice a trupelor române, apărătorii s-au retras. Absența oricăror unități armate și, în general, lipsa generală de pregătire la graniță au fost, în parte, o alegere deliberată a autorităților ungare, care se temeau de reacția populației dacă trupele ocupau vămile înainte de a se declara război⁶.

Astfel, pe 16/29 august, la aproape 40 de ore de la intrarea în acțiune, primele unități ale Diviziei 4 infanterie (mai exact Regimentul 6 „Mihai Viteazul”, comandat de colonelul Mihail Darvari) au putut intra în Brașov⁷. În mod firesc, intrarea militarilor armatei române în Brașov a creat multă emoție în cadrul comunității românești din oraș. „Stăm și azi încă uluiți – scria Gazeta Transilvaniei – nu găsim cuvinte să dăm glas bucuriei înăbușite de suferințele seculare, ne ștergem din nou și tot din nou ochii plânși împăienjeniți, întrebându-ne: Se poate?!... Da! Se poate! S-a putut!



Ruine ale clădirilor din Predeal afectate de bombardamente, toamna anului 1916

Deșteaptă-te române!”⁸ Problemele apărute pe frontul de sud, după înfrângerea de la Turtucaia, oprirea ofensivei din Transilvania pentru a suplimenta cu trupe operațiunea de la Flămânda, timp în care trupele Puterilor Centrale s-au reorganizat sub comanda generalului von Falkenhayn, comandantul Armatei 9 germane, au dus la retragerea generală a trupelor române.

În noaptea de 8 spre 9 octombrie (25 spre 26 septembrie, stil vechi), după ofensiva Puterilor Centrale în Transilvania, trupele române au evacuat complet Brașovul și împrejurimile. Divizia 21, sosită de la Flămânda, a asigurat acoperirea în timpul retragerii la intrarea în pasul Predeal. Pe 26 septembrie/9 octombrie, ora 1, generalul Averescu a sosit la cartierul general al Armatei pentru a-l înlocui pe generalul Crăiniceanu. Într-o atmosferă dominată de frică și defetism, în care biroul operații „nu avea nici cea mai mică cunoștință despre situația trupelor armatei”, Averescu a trimis un raport detaliat asupra situației, combătând planul Marelui Cartier General care presupunea rezistență la intrarea în trecători: „Linia ordonată [...] nu poate fi apărată din cauza superiorității artileriei inamice și a moralului scăzut al trupelor noastre. Chiar și trupele nou sosite sunt influențate de dezordinea și deprimarea pe care le văd în jurul lor. Sunt decis să intru în defileuri pentru ca dușmanul să nu poată folosi artileria grea cu atâta precizie”⁹. Marele Cartier General a fost nevoit să adopte generalului Averescu.

Strategia de străpungere a Carpaților Meridionali după respingerea ofensivei românești

din Transilvania a generat dispute în rândul Puterilor Centrale. Șeful Înaltului Comandament austro-ungar, von Hötzenndorf, precum și alți lideri militari austrieci preferau o străpungere prin trecătorile Brașovului (Predeal, Bran). Falkenhayn s-a opus acestui punct de vedere. Considera, cu argumente solide, că aceste trecători lungi și înguste erau ideale pentru apărare. Atrăgea atenția și asupra legăturilor slabe pe calea ferată cu punctele de concentrare pentru trupe și provizii de la Sighișoara și Sibiu. Argumentul era susținut și de generalul Wilhelm Groener, șeful transporturilor feroviare ale armatei. Falkenhayn prefera trecătorile de la vest, care aveau avantajul de a scurta drumul prin munți. A decis să se adreseze direct generalului Ludendorff, care a aprobat planul. Von Hötzenndorf a consimțit, cu condiția ca atacul asupra trecătorilor brașovene „să nu aibă de suferit”¹⁰. La 15 octombrie, Falkenhayn s-a întâlnit la Brașov cu moștenitorul tronului Austriei; generalul german a fost destul de abil în a-l convinge pe aliatul său că dorea un atac pe toată lungimea frontierei, pentru a exploata orice breșă apărută. Arhiducele a rămas convins că Armata 9 plănuia în continuare să spargă frontul la sud de Brașov, prin valea Prahovei, deși Falkenhayn hotărâse deja o altă direcție principală de atac¹¹.

În consecință, ofensiva Puterilor Centrale din Transilvania peste munți nu a ocolit pasul Predeal, cea mai accesibilă și mai modernă trecătoare din cele cinci ale munților Prahovei și Buzăului. O cale ferată și o șosea traversau o zonă a cărei frumusețe o transformaseră încă de atunci într-o atracție turistică preferată



Trupe române în apropierea Predealului, toamna anului 1916

de protipendada bucureșteană. În timp ce pe direcțiile secundare ale trecătorilor brașovene generalul Falkenhayn plănuia doar operațiuni de fixare în teren a trupelor române, acțiunea principală urma să se îndrepte asupra Predealului însuși; în acest scop urmau să fie folosite unități aparținând Diviziei 51 ungare și Diviziei 187 germane, care formau Corpul 39 condus de generalul Staabs¹². Trupele Puterilor Centrale dispuneau de o dotare importantă în tunuri și mortiere de calibre mari: 10 baterii de artilerie grea, cu tunuri de 210 mm și 305 mm¹³.

Armata a II-a română, la a cărei conducere revenise generalul Alexandru Averescu, dislocase în zona muntele Susaiul și Predeal (ambele reperi inclusiv) Corpul 2 armată, aflat sub comanda generalului de divizie Dumitru Cotescu¹⁴ și compus din Diviziile 21 și 10 infanterie, ambele participând anterior la operațiunea de la Flămânda. Divizia 21 era o unitate nouă (majoritatea rezerviștilor veneau din București, Ilfov și Dâmbovița), comandantul fiind un general chemat din activitate și recent întors de la Flămânda, Dumitru Lambriu; Divizia 10 era comandată de un ofițer experimentat, generalul de brigadă Artur Văitoianu¹⁵. Averescu a fost șocat de situația gravă a Armatei pe care a preluat-o, din nou, la 25 septembrie/2 octombrie, notând în memoriile sale: „Nu am nici timpul, nici talentul necesar pentru a reda cu condeiful haosul și deprimarea pe care am găsit-o în mijlocul acestei nenorocite armate”¹⁶.

La 26 septembrie/9 octombrie, Divizia 21 infanterie își consolidase pozițiile în interiorul defileului Timiș, cu scopul de a interzice pătrunderea inamicului spre pasul Predeal, având flancul drept sprijinit pe înălțimea Pietra Mare, iar cel stâng pe înălțimea Cristianul Mare¹⁷. Divizia 51 honvezi a ajuns în seara zilei de 26 septembrie/9 octombrie la Timișul de Jos, declanșând atacuri violente în dimineața zilei următoare. Ulterior, atât apărătorii cât și atacatorii au suplimentat unitățile din zonă; astfel, la începutul lunii octombrie (stil vechi) pasul Predeal era apărat de Grupul Predeal, în compunerea căruia intrau Divizia 21 infanterie (comandată de generalul de brigadă Dumitru Lambriu) și Divizia 10 infanterie, ambele aparținând Corpului 2 armată, totalizând 23 de batalioane de infanterie și 18 baterii de artilerie



Poziție de mortiere germane în zona Predeal, 1916

pe o fâșie de apărare de circa 15 km¹⁸. Puterile Centrale dispuneau de Divizia 51 honvezi și Divizia 187 infanterie germană, cu un total de 23 de batalioane de infanterie, dar cu o superioritate evidentă în artilerie, 37 de baterii¹⁹.

La 1/14 octombrie, după o violență pregătire de artilerie, forțele germano-austro-ungare, care constituiau Corpul 39 armată, au trecut la o ofensivă generală în pasul Predeal. După două zile de lupte defensive încununată de succes, Marele Cartier General a transferat în subordinea Diviziei 21 infanterie două regimente aparținând Diviziei 16 infanterie (comandată de generalul Constantin Anastasiadi) care a fost pusă la dispoziția Armatei²⁰.

În prima etapă a bătăliei s-au dat lupte grele pentru satul Predeal, aflat de o parte și de alta a frontierei. Pentru a nu ataca frontal Predealul, inamicul și-a concentrat focul asupra înălțimilor din fața gării Predeal și a cotei 1159 de la Cioplea; odată această poziție cucerită, linia românească de întăriri de la vest de Predeal ar fi fost atacată din flanc. Timp de câteva zile, muntele Susai a fost suspus unui bombardament intens, rămas fără răspuns de vreme ce trupele române nu dispuneau de artilerie grea. În continuare, liniile ferate și gara Predeal se găseau sub controlul apărătorilor²¹.

Timp de 10 zile, asupra gării și a satului Predeal (fiind vizat cartierul de vile din partea de nord a localității, „somptuoasele reședințe de vară ale politicienilor bucureșteni care doriseră și ațâțaseră războiul”) s-a efectuat un bombardament susținut. Vila premierului

Brătianu, aflată chiar pe linia de frontieră, a fost transformată într-un morman de ruine. Doi ani mai târziu, Brătianu avea să afirme: „Am avut o casă și, alături de ea, o frontieră. S-a prăpădit casa, dar s-a dus și frontiera!”²².

În dimineața de 4/17 octombrie, inamicul a atacat sectorul muntelui Susai, efectuând concomitent o manevră de învăluire spre valea Azuga; trupele române, afectate îndeosebi de bombardamentul violent de artilerie, efectuat cu piese de mare calibru, au fost nevoite să se retragă și astfel muntele Susai, punct esențial în dispozitivul de apărare al Diviziei 4 infanterie, a căzut în mâinile inamicului. Având în vedere efectivele mult micșorate ale Diviziei 21 infanterie, generalul Averescu a dispus înlocuirea treptată a acesteia cu unități aparținând Diviziei 4 infanterie²³. În zilele următoare, până la 9/22 octombrie, unități aparținând Diviziei 21 infanterie au purtat contraatacuri pentru recuperarea unor puncte strategice pe muntele Susai și pe muntele Cocoșul, La 9/22 octombrie, trupele celor două divizii inamice (51 honvezi și 187 infanterie germană) au reluat ofensiva pe întregul front de apărare al Grupului „Predeal”, folosind cu predilecție artileria grea, „care a îngropat o parte din oameni în tranșeele lor”²⁴.

În ziua de 10/23 octombrie, după o intensă pregătire de artilerie, trupele Puterilor Centrale au dat un asalt general asupra Predealului, apărat de Regimentul 61, condus de colonelul Ștefan Ștefănescu. Un corespondent german, martor ocular al luptei, a descris încheștarea: „După amiază, la ora 3, linia ferată fu atinsă. Clădirea gării era ocupată cu mitraliere. Din fereastra restaurantului gării trăgea o mitralieră, așa încât apropierea de largul peron gol al gării era imposibilă. Din nou trebui să se aducă artileria. Călăuzită de observatori, care erau ascunși la o depărtare de doar 200 de metri de clădirea gării, tunurile noastre, așezate de parte, jos în vale, trăgeau asupra gării și asupra oricărui om care se mișca în cuprinsul ei. Acest foc, bine condus, omorî o mulțime de români; ceilalți fură năuciiți. Spre seară, linia noastră înaintă și luă gara cu asalt. Servanții mitralierelor o apărară până în ultima clipă”²⁵.

După ocuparea gării, toată seara și a doua zi, 11/24 octombrie, s-au dat lupte grele pentru ocuparea satului Predeal. În cele din urmă,

apărătorii au fost nevoiți să cedeze. Cu ocuparea Predealului, prima linie de rezistență, care se întindea de-a lungul graniței, era pierdută. Trupele române s-au retras pe cea de-a doua linie de apărare, care avea drept sprijin masivul Clăbucet, care domină valea Prahovei, la Azuga. Întreg Grupul „Predeal”, cuprinzând unități din Diviziile 4, 10 și 21 infanterie, a trecut în subordinea generalului de brigadă Constantin Costescu, comandantul Diviziei 4 infanterie, care își instalase punctul de comandă la Sinaia²⁶.

Apărată în flancuri de mari înălțimi, poziția nu putea fi atacată decât frontal, iar Puterile Centrale se bizuiau pe superioritatea artileriei de care dispuneau. Dominat de înălțimi, satul Azuga a fost abandonat de apărători, fiind lăsat în *no man's land*²⁷; focul artileriei, din ambele direcții, l-a transformat în ruine. După ocuparea definitivă a satului Predeal, după un efort considerabil, trupele inamice au atacat Clăbucetul Baiului, de-a lungul văii din fața mănăstirii Predeal, folosind regimentul 188 Thuringia. În apărare se găsea Regimentul 5 Vlașca, din Divizia 10 infanterie. Luptele, purtate într-o regiune greu accesibilă și pe un ger aprig, au fost dure. În cele din urmă, la 18/31 octombrie, vârful Clăbucetului, bombardat cu artilerie grea, cu gaze asfixiante și lacrimogene, a fost ocupat. La 21 octombrie/3 noiembrie, prin ocuparea Dihamului, cea de-a doua linie de apărare, a Clăbucetului, era pierdută.

Ce-a de a treia linie de apărare, la nord de Bușteni, a fost ocupată de apărători la 31 octombrie /11 noiembrie. Divizia 21 Infanterie,



Răniți din armata austro-ungară transportați în spatele frontului de la Predeal, octombrie 1916

cu efectivul redus în urma luptelor foarte grele (număra în acel moment doar 2400 de militari) a fost înlocuită în prima linie de Divizia 4 infanterie și ulterior retrasă de pe front. Aceasta s-a apărat cu succes și chiar a contraatacat asalturile, „un joc al atacului și contraatacului care nu a dus la nicio schimbare de situație”. Pe parcursul a două luni, atacatorii nu au înaintat decât 10 kilometri prin trecătoare. Pasul Predeal a fost străpuns abia în decembrie, când întreg frontul de pe Carpați s-a prăbușit cu totul²⁸. De altfel, în ultima jumătate a lunii octombrie Corpul 39 Rezervă raporta că nu vedea nicio speranță să cucerească prea curând pozițiile inamice din trecătoare²⁹.

În bătălia pentru Valea Prahovei, desfășurată timp de 43 de zile, cu un inamic superior în armament și tehnică de luptă, îndeosebi artilerie grea, în condițiile unui teren dificil și instalării condițiilor de iarnă, trupele din Grupul „Predeal” au reușit să împiedice trupele inamice să pătrundă la sud de Carpați prin trecătoarea Predeal. Terenul cucerit de trupele Puterilor Centrale nu a afectat stabilitatea apărării. În lupte s-au evidențiat numeroși militari, inclusiv generalul de brigadă Petre Popovăț, comandantul Brigăzii 20 infanterie, care a stat alături de trupele sale timp de o lună, în prima linie; de asemenea, colonelul Petre Lolescu, comandantul regimentului 10 vânători, care a și căzut pe poziția pe care o apăra³⁰. Un rol esențial l-a avut și generalul Averescu, care a dovedit stăpânire de sine, reușind să controleze situația, îmbărbătând soldații, pedepsindu-i pe cei care nu-și făceau datoria și recompensându-i pe cei curajoși³¹. Rolul său a fost recunoscut și de adversarii politici, I.G. Duca notând în memoriile sale: „Sunt dator să recunosc că Averescu a condus toate aceste operațiuni cu o metodă și un sânge rece care înviora pe toți ce-l apropiu”³². Soarta bătăliei pentru a opri invazia inamicului care încerca să traverseze munții avea să se decidă în alt sector al frontului pe care cu mult eroism trupele române au încercat să-l apere.

NOTE

¹ Petre Otu, Mareșalul Averescu. *Militarul, omul politic, legenda*, București, Editura Militară, 2005, p. 134.

² Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României 1916-1919*, vol. I, București, Institutul de Arte Grafice „România Nouă”, 1922, p. 145.

³ *Ibidem*, p. 146.

⁴ Michael B. Barrett, *Preludiu la Blitzkrieg. Campania austro-germană din România – 1916*, București, Editura Militară, 2016, p. 41.

⁵ *România în anii Primului Război Mondial*, vol. I, București, Editura Militară, 1987, p. 291.

⁶ Glenn E. Torrey, *România în Primul Război Mondial*, București, Editura Meteor Publishing, 2014, p. 67.

⁷ *Ibidem*, pp. 67-68.

⁸ *Apud România în anii...*, p. 273.

⁹ Glenn E. Torrey, *op. cit.*, p. 122.

¹⁰ *Ibidem*, pp. 135-136.

¹¹ Michael B. Barrett, *op. cit.*, p. 175.

¹² Constantin Kirițescu, *op. cit.*, p. 336.

¹³ Glenn E. Torrey, *op. cit.*, p. 136.

¹⁴ *România în anii...*, p. 390.

¹⁵ Glenn E. Torrey, *op. cit.*, p. 336.

¹⁶ *Apud Petre Otu, op. cit.*, p. 149.

¹⁷ *România în anii...*, p. 394.

¹⁸ *Ibidem*, p. 394.

¹⁹ General Erich von Falkenhayn, *Campania Armatei 9-a împotriva românilor și rușilor 1916/1917*, București, 1937, p. 17.

²⁰ *România în anii...*, p. 397.

²¹ Glenn E. Torrey, *op. cit.*, p. 337.

²² *Ibidem*, pp. 337-338.

²³ *Ibidem*, p. 397.

²⁴ *România în anii...*, p. 399.

²⁵ Glenn E. Torrey, *op. cit.*, p. 339.

²⁶ *România în anii...*, p. 400.

²⁷ Țara nimănu: spațiu neocupat de armate dintre două fronturi de luptă.

²⁸ Glenn E. Torrey, *op. cit.*, p. 137.

²⁹ Michael B. Barrett, *op. cit.*, p. 176.

³⁰ *România în anii...*, pp. 401-403.

³¹ Petre Otu, *op. cit.*, p. 154.

³² I.G. Duca, *Memorii*, vol. 3, războiul: partea I (1916-1917), București, Editura Machiavelli, 1994, p. 62.

ULTIMA ȘARJĂ. MEGIDDO, SEPTEMBRIE 1918

DRAGOȘ ILINCA *

Abstract

Battle of Megiddo was by far the decisive battle within the British offensive started by General Edmund Allenby from Sinai Peninsula, in October 1917. From tactical point of view it can be described as the most complex military encounters occurred in the Middle East during the First World War. The battle fought, for almost one week in September 1918, by the Egyptian Expeditionary Forces, was the key strategic endeavor in gaining the full control of Palestine by the British army. The staunch, as well unconventional strategy employed by Allenby against the Yildirim Group in Palestine paid off, ultimately, by the full-scale destruction of two Ottoman Armies. Nevertheless, the Megiddo Battle should be seen as an adapted employment of the European style of conducting the war in the Middle East. By placing the cavalry assets to the core of the operational plan, he achieved an astonishing combination between speed, effective actions and geographical force projection. Moreover, the way in which Allenby used the logistics, air reconnaissance and fighting capabilities, was instrumental in neutralizing the adversary's ability to articulate a meaningful reaction. Within days, British occupied Damascus and Beirut, paving the way for final defeat of Ottoman Empire, officially sanctioned, one month later, through the Mudros Armistice.

***Keywords:** Middle East, Allenby, Liman von Sanders, Yildirim Group, Meggido, First World War, Egyptian Expeditionary Force*

La sfârșitul lunii iunie 1917, generalul Edmund Allenby (1861-1936), aflat până la acel moment în Franța, în cadrul Forței Expediționare Britanice, era numit la comanda forțelor britanice din Egipt (Forța Expediționară Egipteană - FEE), înlocuindu-l pe generalul Archibald Murray (1860-1954). Deși, un obișnuit al teatrelor de operații europene ale Primului Război Mondial, decizia¹ de mutare a lui Allenby reprezenta consecința directă a dezbaterilor derulate la nivelul cabinetului britanic condus de Lloyd George (1916-1918) față de opțiunile de distribuție a efortului de război pe fronturile existente. Unul dintre principa-

lele aspecte ale dezbaterii viza modalitatea de raportare la evoluțiile de pe frontul deschis în Orientul Mijlociu, atât din perspectiva eliminării amenințării reprezentate de forțele otomane din Palestina asupra Canalului de Suez, cât și în contextul mai larg al politicii britanice în zonă vizând creșterea propriei influențe. Considerațiilor strategice vizând apărarea flancului estic al Peninsulei Sinai se adăugau cele legate de menținerea pozițiilor din Mesopotamia, puternic încercate pe fondul înfrângerii trupelor britanice în perimetrul Kut Al Amara (decembrie 1915 – aprilie 1916).

* Doctor în istorie, șeful secției Programe studii de istorie militare.

De asemenea, contextul general al confruntărilor războiului mondial era marcat de confruntările extrem de intense din Belgia, nordul Franței și fronturile din Italia al căror rezultat întârzia să se tranșeze. De asemenea, evoluțiile înregistrate pe fronturile europene erau influențate în mod negativ pentru tabăra aliată ca urmare a evoluțiilor înregistrate la Moscova, prin abdicarea, la 15 martie 1917, a țarului Nicolae al II-lea (1868-1918), urmată de instalarea guvernului provizoriu și, subsecvent, de intensificarea tulburărilor interne care vor culmina, nouă luni mai târziu, cu retragerea Rusiei din război.

Pe fondul reconsiderării importanței teatrului de operații din Orientul Mijlociu, acțiunile militare derulate în Orientul Mijlociu au cunoscut în prima jumătate a anului 1917 o intensificare semnificativă. În primul rând, administrația britanică din India reia ofensiva în sudul Mesopotamiei (decembrie 1916), trupele conduse de generalul Stanley Maude (1864-1917) reușind să ocupe, după o înaintare prudentă, Bagdadul (17 martie 1917). Pe acest fond favorabil, trupele britanice din Egipt și Sinai reiau ofensiva împotriva Gaza (26 martie), puternic apărată de forțele Armatei a IV-a otomane, aflate sub conducerea lui Mersin Dje-mal Pașa (1875-1941) și, mai ales, a generalului german Frederick von Kressenstein (1870-1948). Sistemul defensiv construit de aceștia își dovedește avantajele, forțele otomano-germane reușind să respingă cu succes atacurile britanice. Reluarea atacurilor la mijlocul lunii aprilie 1917 nu a adus schimbarea așteptată la Londra, forțele lui Murray fiind respinse și de această dată, linia de apărare otomană din sudul Palestinei menținându-se nechimbată.

Consolidare

Pe aceste coordonate, reluarea ofensivei în sudul Palestinei apărea ca o necesitate stringentă, riscul consolidării prezenței otomano-germane în vecinătatea Canalului de Suez nefiind de acceptat pentru Londra. De asemenea, inițierea unei formule ofensive de acțiune pe frontul oriental era privită și ca o modalitate de a debloca situația pe teatrele de operații din Europa, mizându-se pe crearea unei presiuni suplimentare asupra capacității armatei germane de a face față simultan unor eventuale solicitări suplimentare de sprijin din partea Imperiului Otoman. În acest sens, mandatul



Generalul Admund Allenby (1861-1936), arhitectul unei victorii strălucite și unul dintre principalii strategii ai taberei aliate în Primul Război Mondial

lui Allenby devenea extrem de clar în ceea ce privește înaintarea în Palestina și Siria, accente particulare fiind induse de premierul britanic care îi solicită ca trupele britanice să intre în Ierusalim înainte de Crăciun².

Prezența lui Allenby în Egipt avea să dinamizeze acțiunile britanice din zonă, contribuind semnificativ la creșterea moralului trupelor, pe fondul eșecurilor repetate în încercarea de străpungere a liniei Gaza. Într-o primă etapă, s-a concentrat asupra consolidării capacității de comandă a Forței Expediționare Egiptene (FEE). În acest sens, mută comandamentul FEE de la Cairo în Sinai (Umm El-Kelab), pentru a fi mai aproape de realitățile zonei de confruntare. În paralel, continuă lucrările logistice inițiate de Murray în Peninsula Sinai, în scopul asigurării aprovizionării rapide a forțelor din prima linie.

De asemenea, intuind opțiunile cabinetului britanic privind relansarea ofensivei către Palestina, face solicitări de consolidare a prezenței britanice, atât cu trupele de infanterie (2 divizii), cât mai ales cu piese de artilerie.

Identificând corect deficiențele în asigurarea controlului aerian ca fiind una dintre cauzele majore ale înfrângerilor suferite de britanici în încercările de a depăși apărarea din Gaza, Allenby solicită consolidarea semnificativă a mijloacelor aeriene de recunoaștere și bombardament ceea ce îi va permite să contrapună prezenței aeriene germano-otomane din zonă un nucleu de capacități superior numeric și tehnologic. În strânsă legătură cu acest aspect, Allenby reușește, curând după sosirea sa în Egipt, să consolideze semnificativ capacitatea britanică de culegere de informații și interpretare. Trebuie menționată, în acest sens, contribuția majoră a ofițerilor din subordinea sa, a Biroului Arab și, nu în ultimul rând, a triburilor arabe fidele sharifului Hussein bin Ali din Mecca (1854-1931), principalul aliat britanic din Orientul Mijlociu și liderul Revoltei Arabe (1916-1918). Acestui sistem i se adaugă contribuția rețelei de spionaj organizată de o serie de membri ai comunității evreiești din Palestina, cunoscută sub numele de NILI³.

Spre Ierusalim

Programul de consolidare pe care Allenby l-a derulat cu meticulozitate din momentul sosirii la Cairo a permis declanșarea ofensivei la sfârșitul lunii octombrie 1917. De menționat faptul că acțiunile trupelor din Bagdad se opresc pentru a permite maximizarea efectelor ofensivei condusă de Allenby și concentrarea efortului de război în Palestina. Perspectivele evoluțiilor operaționale se anunțau a fi extrem de preocupante pentru rezistența otomană. Dispozitivul otomano-german se baza, în esență, pe Grupul Yildirim, structură de forță eterogenă, alcătuită după 1917 prin unificarea trupelor aparținând Armatei VII, VIII și a IV-a otomane, la care se adăugau diferite contingente aduse de pe teatrele de operații precum Galiția, Balcani sau Caucaz. Alianța turco-germană reușea să maseze pe frontul din Palestina aproximativ 10-12 divizii otomane (50-60.000 de oameni), cu diferite niveluri de încadrare și efectivitate operațională, la care se adăugau aproximativ 6.500 de trupe germane⁴, cunoscute sub numele de Corpul Asia, în cadrul misiunii de asistență derulată de Germania sub numele de Pașa⁵. La acestea se adăugau și două unități de artilerie austro-ungare. Trebuie menționat faptul că inițiativa de creare a Gru-

pului Yildirim a aparținut mareșalului Erich Falkenhayn (1861-1922) care din septembrie 1917 preia comanda acestei entități având cartierul general la Alep. Planurile inițiale vizau angrenarea Grupului într-o acțiune rapidă împotriva trupelor britanice din Bagdad, proiect care nu a apucat să se concretizeze din cauza dificultăților logistice care grevau asupra mișcării de deplasare a trupelor otomane dar și consolidării dispozitivului ofensiv britanic în sudul Palestinei.

Deși confruntată cu presiuni majore de pe toate fronturile, Londra a dat curs solicitărilor formulate, Allenby reușind să primească întăriri semnificative, efectivele forțelor terestre consolidându-se cu 3 divizii de infanterie și piese de artilerie asociate acestora. Cererile de dislocare a capacităților aeriene suplimentare sunt aprobate în totalitate, decizie de o importanță capitală ale cărei efecte se vor resimți în lunile următoare. Întăririle primite au permis reorganizarea FEE pe trei corpuri: Desert Mounted Corps/cavalerie (aprox. 12.000) – sub comanda generalului-locotenent Henry Chauvel (1865-1945); corpul XX infanterie – sub comanda generalului locotenent Philip Chetwoode (1869-1950), corpul XXI infanterie – condus de generalul Edward Bulfin (1862-1939). Segmentul de cavalerie concentrat preponderent în cadrul „Desert Mounted Corps” era alcătuit din trei divizii provenite din Australia, Noua Zeelandă (ANZAC) și Anglia. Efectivele aflate sub comanda lui Allenby se ridicau la aproximativ 70.000 de oameni, 218 piese de artilerie și 5 tancuri⁶. Acestora li se adăuga și Brigada Palestiniană⁷ a Corpului Regal de Aviație cuprinzând 5 escadroane de avioane tip Bristol, ceea ce a asigurat controlul aerian total asupra Palestinei.

Reușind să valorifice superior factorul surpriză, accentuat prin aplicarea unei tactici total diferite față de precedentele acțiuni ofensive ale britanicilor pe acest front, Allenby reușește să cucerească Beersheba de unde dezvoltă o mișcare de învăluire împotriva fortificațiilor din Gaza. În ciuda unei retrageri controlate, trupele otomano-germane abandonează Gaza și se re poziționează pe linia de apărare Jaffa-Ierusalim. În aceste condiții înaintarea britanică atinge, la începutul lunii decembrie 1917, veci-



Comandamentul Desert Mounted Corps

năitatea Ierusalimului. La 11 decembrie 1917, Allenby intră pe Poarta Jaffa, instituind controlul britanic asupra orașului îndeplinind, astfel, mandatul încredințat de premierul britanic.

Megiddo

După ocuparea Ierusalimului, acțiunile ofensive britanice sunt reluate direcția Nablus – Iordan (9 martie 1918). Acestea sunt susținute și printr-o mișcare ofensivă prin care se reușește trecerea râului Iordan și poziționarea în fața Amman. Rezistența otomano-germană s-a dovedit, însă, extrem de puternică, percepută suplimentar în condițiile dificultăților de aprovizionare pe care trupele britanice le experimentează. Simultan, situația de pe fronturile europene se degradează, ca urmare a lansării de către Puterile Centrale, la 21 martie 1918, a unei ofensive masive pe frontul vestic (Ofensiva Luddendorf). În condițiile presiunii germane, Londra decide retragerea unui segment important din forțele FEE (aproximativ 3 divizii) care vor fi înlocuite gradual cu trupe aduse în majoritate din India. Pe acest fond, Allenby a inițiat retragerea la vest de Iordan, concentrându-și atenția asupra consolidării pozițiilor și intensi-

ficarea pregătirii contingentelor indiene pentru reluarea acțiunilor către Damasc și eliminarea prezenței otomane din Palestina. Pe aceste coordonate, numărul forțelor britanice va crește constant, ajungând ca până la reluarea ofensivei, Allenby să dispună de aproximativ 67.000 de oameni (57.000 infanterie, 11.000 cavalerie) și 552 piese de artilerie⁸.

Pe fondul înfrângerilor suferite în Gaza, Falkenheyn este înlocuit din funcția de comandant al grupului Yildirim (1 martie 1918). În locul său este numit generalul Liman von Sanders (1855-1929), care, conștient de iminența atacului britanic dar și de slăbiciunea evidentă a forțelor otomane, adoptă o serie de măsuri de reorganizare și consolidare a structurii de forțe din Palestina. Opțiunile sale erau însă limitate, în condițiile menținerii divergențelor între planificatorii germani și conducerea centrală otomană, aceasta din urmă susținând necesitatea concentrării efortului de război în zona Caucazului. Situația se repercutează direct prin diminuarea cantitativă a forțelor Grupului Yildirim, sensibil afectat pe fondul extinderii fenomenului dezertărilor. De asemenea, în iunie 1918, comandamentul german decide relocarea unui segment important al forțelor dislocate în Orientul Mijlociu, în scopul întăririi contingentelor de pe teatrul vest-european, ceea ce contribuie la diminuarea potențialului și a coeziunii forțelor din Palestina. În aceste condiții, efectivele Yildirim se ridicau la aproximativ 41.000 de oameni, încadrați în trei grupări de forțe, inegale ca încadrare și dotare⁹. În apropierea zonei de coastă se găsea Armata a VIII-a otomană (5 divizii infanterie, 1 divizie cavalerie), având comandamentul la Țulkarem.



Cavaleria ușoară australiană

Trupelor otomane li se adăugau forțe germane (Corpul Asia). În centrul teatrului de operații se afla Armata a VII (4 divizii infanterie, 1 regiment german), având comandamentul în apropiere de Nablus. În perimetrul estic, dincolo de Iordan, se afla Armata a IV-a, având comandamentul la Es-Salt.

Pregătirea condițiilor pentru derularea ofensivei aveau să fie create de Allenby cu aceeași minuțiozitate. Pornind de la experiența acumulată în pregătirea celei de-a treia bătălii din Gaza, scopul campaniei de inducere în eroare a comandamentului otomano-german viza deturnarea atenției de la zona de coastă, și crearea unor false premise de susținere a unui atac în centrul regiunii, pe direcția Nablus. Pe aceste coordonate, strategia lui Allenby se baza pe un atac fulgerător, susținut de cavaleria din cadrul „Desert Mounted Corps”, executat de-a lungul litoralului palestinian, potențat prin acțiuni similare de-a lungul râului Iordan, ceea ce ar fi urmat să împiedice retragerea Armatelor VIII și VII către est și distrugerea acestora. În susținerea planului strategic de inițiere a unei mișcări de învăluire pe flancul drept al dispozitivului otoman, Allenby a adoptat numeroase măsuri de inducere în eroare a adversarului. În acest context se plasează crearea unei mini-divizii fantomă, având bivouacuri proprii și peste 15.000 de cai de carton pe care o plasează în centrul dispozitivului său, în încercarea de a crea impresia falsă asupra direcției de derulare a ofensivei. Subsecvent, deplășările de trupe britanice (3 divizii de cavalerie și 1 divizie de infanterie) în sectorul vestic al propriului dispozitiv au fost executate doar noaptea. De asemenea, continuă să țină în șah Armata a IV-a otomană prin amenințarea unor raiduri de adâncime dincolo de Iordan, în urma căro-



Trupe otomane în Palestina

ra reușește să imobilizeze aproximativ 1/3 din dispozitivul otoman, în așteptarea unei acțiuni de amploare această zonă.

Bătălia debutează în dimineața zilei de 19 septembrie 1918 (4:30), printr-un bombardament extrem de intens al artileriei britanice, sprijinit și de puterea de foc a navelor britanice și franceze deplasate în apropierea litoralului palestinian (aprox. 1000 de proiectile/minut – cel mai mare tir de artilerie consemnat în acțiunile militare din Orientul Mijlociu în Primul Război Mondial). Pe acest fond, pe flancul vestic a fost inițiat un atac puternic de infanterie care reușește extrem de repede să creeze o breșă de 13 km prin care pătrund diviziile de cavalerie, sub comanda generalului Chauvel. După un avans de aproximativ 50 km către nord, diviziile de cavalerie atacă spre est, având ca obiectiv Nazaret, încercându-se chiar capturarea generalului von Sanders. Rezistența Grupului Yildirim este, însă, dificil de depășit, ceea ce determină reorientarea atacului către sud, reușindu-se ocuparea Afula, Megiddo, Jenin (20 septembrie) și, subsecvent, întreruperea liniilor de comunicație otomane. Ulterior, acțiunea este reluată înspre Nazaret care este în cele din urmă ocupat. Trebuie spus că avansul britanic pe flancul drept a beneficiat și de sprijinul forțelor arabe (Armata Arabă de Nord) conduse de emirul Faisal și colonelul T.E. Lawrence (1888-1935). Sabotarea de către acestea a liniei de cale ferată, precum și a mijloacelor de comunicații au contribuit semnificativ la anularea oricărei acțiuni de sprijin de dincolo de Iordan, din partea Armatei a IV-a.

Efectele primei etape a ofensivei britanice sunt puternic resimțite de trupele Armatei a VIII-a otomane. Panica și haosul se generalizează, afectând decisiv capacitatea operațională a acestei entități care încetează, practic, să mai fie funcțională. Majoritatea soldaților otomani încearcă să se refugieze în Nablus de unde căutau o cale de a traversa Iordanul. Potrivit estimărilor aproximativ 6.000 de soldați și peste 500 de vehicule au fost surprinși de aviația britanică și supuși unui bombardament intens, soldat cu pierderi semnificative.

Ofensiva prin vest este susținută prin lansarea atacului general al forțelor britanice dinspre sud, beneficiind de sprijin aerian în adâncime¹⁰. Direcțiile de înaintare alese de Allenby vizau coridoarele Ramallah – Nablus, respec-

tiv Ierihon – Amman. Atacul lansat pe direcția centrală, dinspre Ierusalim/Ramallah, de către trupele lui Chetwode, nu a avut, însă, consistența scontată permițând trupelor Armatei a VII-a otomane să se retragă în ordine către Nablus, perimetru deja aglomerat prin sosirea elementelor răzlețe ale fostei Armatei a VIII-otomane. Cu toate acestea, infanteria britanică reușește să ocupe, după lupte intense, Țulkarm și să depășească fortificațiile otomane din Tabor. După prima zi de luptă strategia de Allenby funcționase extrem de precis, teritoriul ocupat grație vitezei de acțiune a trupelor de cavalerie extinzându-se semnificativ. Prezența otomană era limitată la o pungă în perimetrul adiacent Nablus, având o capacitate extrem de redusă de a operaționaliza o formă cât de rudimentară de contraofensivă. Succesul teritorial a fost dublat de capturarea unui număr mare de prizonieri otomani și germani (7.000).

Armata otomană se regroupează încercând să se refugieze la nord de Nablus, către Wadi el Fa'ra în căutarea unui punct de trecere peste Iordan. Realizând prea târziu că orice posibilitate de retragere prin nord fusese blocată de acțiunile „Desert Mounted Corps” coloanele de soldați otomani și germani se întorc. Mișcările trupelor otomane sunt descoperite de avioanele de recunoaștere britanice, ceea ce antrenează un bombardament intens¹¹ care se derulează pe durata unui interval important al zilei de 21 septembrie 1918. Rezultatele sunt dramatice, Armata a VII-a otomană fiind distrusă, la rândul-i, ca entitate operațională. Grupuri răzlețe vor fi lichidate în următoarele două zile de trupele britanice venite dinspre Ierusalim/Ramallah, sporind numărul prizonierilor capturați de forțele lui Allenby la aproximativ 15.000. Doar un număr extrem de redus¹² de soldați și ofițeri reușește să treacă Iordanul și să ajungă Deraa de unde alertează conducerea Armatei a IV-a cantonată la Es-Salt. De asemenea, aproximativ 2.000 de militari germani reușesc să se infiltreze prin încercuirea britanică refugiindu-se la Damasc, ulterior fiind retrase de pe frontul oriental.

Practic, din acest moment, ofensiva britanică se concentrează asupra pozițiilor de dincolo de Iordan, având ca principal obiectiv distrugerea ultimei armate a Grupului Yildirim. Încă din primele momente ale ofensivei britanice, un nucleu de forțe arabe (aproximativ 1.000 de

luptători) se coagulase în perimetrul învecinat comandamentului otoman, executând raiduri de hărțuire asupra infrastructurii Armatei a IV-a. În cursul zilei de 23 septembrie, din nou trupele de cavalerie fac diferența. Sub comanda generalului Edward Chaytor, unități australiene și ANZAC din cadrul „Desert Mounted Corps” traversează Iordanul și reușesc să ocupe, după episoade sumare de confruntare cu mici grupări otomane, Es-Salt. De menționat faptul că momentul acțiunii britanice fusese precedat de decizia lui von Sanders de a ordona evacuarea către Damasc a componentei luptătoare a Armatei a IV-a otomane. Conștient de inutilitatea organizării unei rezistențe în fața ofensivei britanice care-și dovedise superioritatea absolută, generalul german optase pentru salvarea nucleului armatei otomane cu intenția de re poziționare pe o nouă linie de apărare în sudul Mării Galileei. Pentru a permite retragerea în ordine a efectivelor, Sanders consolidează garnizoana din Amman. Cu toate acestea, planurile sale vor fi dejucate din nou. Deplasarea trupelor otomane atrage atenția aviației britanice care lansează raiduri intense asupra trupelor aflate în retragere, acțiuni în urma cărora capacitatea operațională și, mai ales, suportul logistic al Armatei a IV-a sunt diminuate semnificativ.

Pentru a-și asigura flancul drept, Allenby angajează efective suplimentare împotriva forțelor otomane din Amman ale căror poziții erau sensibil întărite prin intermediul unui sistem relativ consolidat de fortificații. Luptele durează până în jurul datei de 30 septembrie când forțele otomane se predau, numărul prizonierilor capturați cu acest prilej depășind 10.000. Acțiunile britanice de la est de Iordan sunt susținute și prin ocuparea de către forțele arabe a localității Deraa (27 septembrie). Simultan, forțele cavaleriei aflate sub comanda lui Chauvel se reîntorc către zona de coastă a Palestinei reușind să ocupe în zilele următoare¹³ Haifa și Acra (25 septembrie) eliminând prezența otomană din flancul stâng al Forței Expediționare Egiptene.

După aproape o săptămână de lupte, victoria lui Allenby era totală, prezența otomano-germană din Palestina fiind eliminată. Evaluarea cantitativă a pierderilor suferite de Grupul Yildirim și forțele Corpului Asia este dificil de



Srijinul aerian de recunoaștere și bombardament a reprezentat unul dintre principalele avanteje ale forțelor britanice – Escadron australian pe fronturile Bătăliei Megiddo

realizat, statisticile vremii oferind variante sensibile diferite asupra acestui aspect. Pentru britanici, pierderile înregistrate în cadrul Bătăliei Megiddo s-au ridicat la aproximativ 5.200, din care mai mult de 4.000 răniți. Acestei statistici i se juxtapun cifrele privind cei peste 25.000 de prizonieri otomani capturați în primele etape ale ofensivei. Numărul pierderilor înregistrate de Imperiul Otoman va crește exponențial în săptămânile care vor urma victoriei de la Megiddo, avansându-se un interval extrem de larg (65-75.000 răniți, uciși sau capturați) dar a cărui semnificație este suficient de relevantă pentru dimensiunea dezastrului suferit de armata otomană. În acest context, relevanța victoriei britanice este cu atât mai sporită, în condițiile în care practic, singurele elemente luptătoare pe care Imperiul Otoman le mai putea opune Forței Expediționare Egiptene fuseseră distruse, afectând, de asemenea, iremediabil potențialul logistic al armatei otomane de a mai coagula un nucleu de forțe viabil.

Din perspectiva evoluțiilor ulterioare de pe teatrul de război din Orientul Mijlociu, succesul britanic deschide calea pentru scoaterea totală din luptă a Imperiului Otoman. Pozițiile cucerite de trupele lui Allenby în a doua jumătate a lunii septembrie au permis ocuparea Damascului (1 octombrie), respectiv Beirut (8 octombrie), urmate de încheierea Armistițiului de la Mudros (30 octombrie 1918), în urma căruia Imperiul Otoman capitulează.

NOTE

¹ Prima opțiune pentru conducerea forțelor britanice din Egipt l-a vizat pe Jan Christian Smuts

(1870-1950), fostul comandant al forțelor din Africa de Est. Alegerea lui Allenby a intervenit pe fondul refuzului lui Smuts, principala cauză fiind reprezentată de relativa neclaritate a planurilor operaționale britanice față de Orientul Mijlociu. (Grainger, John D. *The Battle for Palestine, 1917*, Boydell Press, Woodbridge, 2006, p. 85).

² Woodward, David R. *Hell in the Holy Land: World War I in the Middle East*, University Press of Kentucky, 2013, p. 138.

³ Pentru detalii privind activitatea și contribuția rețelei NILI în Engle, Anita. *The Nili Spies*, Frank Cass, Londra – Portland, 1996.

⁴ Palmer, Alan. *The Decline and Fall of the Ottoman Empire*, B&N Books, New York, p. 238.

⁵ Misiunea Pașa a fost dislocată în Orientul Mijlociu în sprijinul acțiunilor ofensive otomane din Peninsula Sinai (1914-1916) structura acestora fiind consolidată după căderea Bagdadului, în scopul pregătirii unei contraofensive vizând recuperarea pozițiilor din Mesopotamia. Pentru detalii privind structura angajamentului german pe fronturile din Orientul Mijlociu în Thomas, Nigel. *The German Army in the World War (I, II)*, Osprey Publishing, 2003.

⁶ McNabb, James Brian. *A Military History of the Modern Middle East*, Praeger, Santa Barbara, 1917.

⁷ Jackson, Robert. *Army Wings: A History of Army Air Observation Flying 1914-1960*, Pen&Sword, Barnsley, 2016, p. 53.

⁸ Falls, Cyril. *Armageddon, 1918. Final Palestinian Campaign of World War I*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1964, p. 23.

⁹ Erickson, Edward. *Ottoman Army Effectiveness in World War I: A Comparative Study*, Routledge, Londra-New York, 2007, p. 118.

¹⁰ Avioanele australiene din cadrul Brigăzii Palestiniene au reușit să scoată din funcțiune centrele de comunicații din Afula și Jenin ceea ce a împiedicat Armata a VIII-a să poată avertiza asupra atacului britanic.

¹¹ Mărturiile relevante pentru amploarea dezastrului suferit de trupele Armatei a VII-a în Otto Liman von Sanders. *Five Years in Turkey*, Naval&Military Press Ltd, Uckfield, 1927.

¹² Potrivit evaluărilor trupelor australiene doar 600 de militari otomani au reușit să traverseze Iordania prin principalul punct de trecere (Jisr Damieh), din noapte de 21/22 septembrie controlul asupra acestuia fiind preluat de trupele britanice. Baly, Lindsay. *Horseman, Pass By: The Australian Light Horse in World War I*, Simon & Schuster, Sydney, 2003, p. 260.

¹³ Pentru detalii privind acțiunile trupelor de cavalerie și, în special, a Diviziei a V-a australiene în Gullett H.S. *Official History of Australia in the War of 1914-1918, vol. VIII: Sinai and Palestine*, Angus&Robertson, Sydney, 1922.

ÎN CĂUTAREA LUI SCHWARTZ... CONTRIBUȚIA EVREILOR LA RĂZBOIUL DE ÎNTREGIRE NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI (1916-1919)

CERASELA MOLDOVEANU *

Abstract

The Centenary of World War I is an opportunity for deep reflection and remembrance of those who gave their life for the project of national and state unification. A topic often overlooked was the contribution of Jews during the war to the common effort. Starting from the request addressed to us by Mr. Paul Schwartz to find out more about four of his uncles, who left for the front never to return, we made a short presentation of the political and legal situation of the Jews on Romanian territory over time. It is certain that the unpleasant political and legal situation of the Romanian Jews, perpetuated over time, of not being considered full-fledged citizens, has led to a minimization of their participation in historic events.

During the First World War, their contribution to the battlefield was of approximately 10% of the adult population in the country, a significant percentage. They have contributed both to the front and to the civilian life, through the economic and financial efforts made in supporting the Romanian war efforts.

Their contribution as military or sanitary personnel, as civilians involved in war efforts, has been acknowledged and praised and was awarded with orders and medals.

Keywords: Paul Schwartz, First World War, Romanian Jews, legislation, war efforts

Puține generații au șansa de a sărbători un secol de la un eveniment istoric atât de important, cum este Marele Război din 1914-1919. Un bun prilej de a ne aminti și a ne comemora înaintașii, bunicii și străbunicii noștri care s-au sacrificat și au făcut România Mare, de a-i cinsti pe cei de care am auzit vorbindu-se uneori în familie, cu emoție, evlavie și regret pentru soarta lor crudă.

Centenarul Primului Război Mondial a îndreptat societatea românească spre o adâncă

reflecție asupra situației colectivităților umane în timpul unor tragedii de proporții cum este războiul, cu tot cortegiul său de suferințe: epidemii, foamete sau sărăcia generalizată. Se pare că fracturile ce divizau societatea, ce particularizau o grupare socială sau alta, o etnie sau alta, nu mai aveau valoare sau sens, fiind toți supuși aceluiași destin ingrat. Moartea a secerat în timpul primei conflagrații mondiale, fără milă și fără discernământ. Pe front, sute de mii de oameni au murit, alte milioane au fost

* Cercetător științific gr. III, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară.

răniți, dispăruți sau căzuți prizonieri în mâinile inamicului. Numele, originea, vârsta, nu mai contau odată intrați în uriașul malaxor al morții. Pagini întregi de documente, dar mai ales de literatură memorialistică: amintiri, jurnale, însemnări, notițe apărute în anii ce au urmat războiului au recreat cu emoție și sinceritate acele momente de cumpănă, de groază în fața morții, dar și de solidaritate umană, de camaraderie, ce se înfiripă în situații de excepție. În fața morții și a imprevizibilului, oamenii erau egali, așa cum nu erau în fața legilor sau a pre-judecăților din societate.

Recent Institutul nostru a primit o solicitare din partea domnului Paul Schwartz, președinte al Comunității evreilor din București, de a identifica și obține informații mai ample despre patru dintre unchii săi, decedați pe front, toți cu numele de Schwartz. Domnia sa nu cunoștea însă prenumele acestora, unitățile din care proveneau și nici locul și data decesului lor. Motivul demersului său este, ca împreună cu alți membri ai familiei sale, să le aducă un pios omagiu și să le cinstească memoria, într-un an atât de important pentru România, cel al Centenarului Marii Unirii din 1918. Oameni simpli, proveniți din zona rurală, au plecat pe front împreună cu alți trei frați și nu s-au mai întors. Din șapte copii doar trei au supraviețuit războiului, și și-au continuat existența în România sau Israel. Un greu tribut de sânge plătit de o familie românească, de origine evreiască, pentru realizarea dezideratului național – Unirea tuturor teritoriilor istorice românești într-un singur stat. Exemplul lor nu a fost singular, destinul lor se contopește cu cel al miilor de ostași români și de alte naționalități, din teritoriile românești, ce și-au găsit sfârșitul de parte de căminul lor, mulți dintre ei rămași neidentificați și înmormântați în locuri de care adesea familia nu avea cunoștință. Inițiativa domnului Paul Schwartz a avut și meritul de a ne lansa indirect o provocare, prin care o lacună istoriografică, precum aportul adus de o parte semnificativă a populației evreiești la făurirea României Mari, merită să fie deoalată și adusă în atenția publicului larg, mai ales în această perioadă. Cu excepția autorilor de origine iudaică, puțini au fost cei care au amintit în lucrările și studiile de profil de contribuția adusă de-a lungul timpului, în diverse etape

istorice, de evreii români și străini la făurirea statului independent și unitar român. Rolul lor a fost deseori minimalizat, sau chiar negat cu desăvârșire, de anumite grupări și persoane cu vederi antisemite, numele lor a fost ascuns sau eludat cu bună știință din multe lucrări cu caracter istoriografic.

Numele de Schwartz îmi părea cunoscut. L-am regăsit pe Schwartz evreul din perioada războiului, cuibărit în cușorul de amintiri al memorialistului Constantin Beldie, într-un fragment deosebit de sugestiv și cu un pronunțat parfum de epocă, pe care nu mă pot opri să nu-l redau:

„Bacăul din 1916-1917 l-am trăit pe strada Leca, ghetoul cu case mărunte, cu școli de rugăciune, cu ovreicuțe temperamentale care mieunau ca pisicile [...]; și cu ovrei înțelepți ca din Biblie cum era Schwartz, croitorul, hebraist și talmudist, tatăl plutonierului Sfarț (cum îl rumânizassem și cum a rămas toată viața), urât la față și pradă pândită de oftică, inteligent și cu humor, generos și bun prieten, capabil de acele radiațiuni misterioase, de la suflet la suflet, cum numai între prietenii sau amanții excelenți poți găsi [...].”¹

Mergând în continuare pe urmele celor patru frați ai familiei Schwartz, să reamintim însă o serie de fapte și adevăruri istorice, care nu pot fi negate, cel mult interpretate sau explicate într-o direcție sau alta.

Antisemitismul românesc are origini vechi, el s-a răspândit și s-a diversificat ca forme și metode odată cu dezvoltarea burgheziei românești, care a văzut în capacitățile native de ordin intelectual, comercial și financiar al evreilor un contracandidat puternic și periculos. Intervenția mea nu are ca scop principal dorința de a dezvolta sau aprofunda fenomenul, destul de larg, de altfel, al antisemitismului din politica și societatea românească, în ansamblul ei. Ea nu are un scop polemic, de acceptare sau de negare al acestui fenomen, ci de explicitare a cadrului legislativ în care evreii români și străini au trăit și evoluat pe teritoriul României și consecințele acestei politici asupra populației iudaice.

Odată cu legislația impusă de Regulamentele organice, de la 1831 și 1832, în Moldova și Valahia se instaura pentru evrei, dar și pentru alte minorități naționale necreștine, un regim

special, prin care drepturile civile și politice se acordau numai pe principiul apartenenței la credința creștină.

Această politică discriminatorie avea să continue până la revoluția de la 1848, când s-au produs mici îmbunătățiri, astfel că până în 1856 evreii au beneficiat de unele drepturi civile dar nu și politice. După războiul Crimeii, statutul evreilor și acordarea de drepturi civile și politice acestora s-a internaționalizat, treptat situația lor ajungând a fi un punct important, chiar hotărâtor, pe agenda de lucru al Conferințelor de pace² care au urmat.

În timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, prin noua legislație modernă, mult mai democratică, Codul civil (1864) și art.26 al legii comunale din 31 mai 1864, au recunoscut, ce-i drept cu anumite condiții și restricții, categoria evreilor pământeni, care constituiau majoritatea populației israelite. Evreii indigeni dobândeau astfel drepturi civile depline, cu anumite rezerve și evreii străini.

A urmat Constituția din 1866, care, în pofida promisiunilor inițiale făcute de guvern, de a acorda cetățenia și drepturile aferente evreilor, a adoptat faimosul articol 7 din Constituție, „care a închis, pentru mai mult de jumătate de veac, drumul emancipării politice a evreilor;”³ În el se decreta că *numai străinii de rit creștin pot dobândi calitatea de român*, anulând practic, toate dispozițiile legislative adoptate în timpul lui Alexandru Ioan Cuza.

La Congresul de pace de la Berlin (1878), care încheia războiul de independență al României, articolul 44 din Tratatul de pace stipula egalitatea în drepturi civile și politice a tuturor cetățenilor români sau străini, fără deosebire de religie și naționalitate. El nu făcea referire doar la populația evreiască românească, extinzându-se și spre celelalte țări europene, precum Serbia, Bulgaria etc.

Datorită presiunilor puternice din partea marilor Puteri, mai ales din partea Germaniei, autoritățile române au decis să dea curs favorabil obligației asumate prin articolul 44 al Tratatului de la Berlin. Articolul 7 din Constituție a fost modificat la 1 octombrie 1878. În noua formulă se admitea egalitatea religioasă, iar cetățenia se acorda tuturor evreilor care participaseră la Războiul pentru Independența României, ceilalți evrei putând să o obțină, în

urma unei proceduri greoaie care necesita, pe lângă o cerere individuală, și o serie de alte documente, toate fiind supuse apoi votului Parlamentului. Astfel au obținut cetățenia în bloc toți cei 880 de evrei care au luptat în război, iar prin cereri individuale, până în 1918, câteva sute. Numărul lor era extrem de mic, dacă se ia în calcul faptul că la recensământul din 1899 au fost înregistrați 269.015 evrei, care reprezentau 4,5% din populația României⁴.

La următorul recensământ din 1912, populația evreiască a României era de 241.088 oameni, 194.815 locuiau în mediul urban, în timp ce 46.273 se găseau în mediul rural. Dintre aceștia, doar 4.668 erau cetățeni români, 7.987 erau cetățeni străini, iar 228.430 erau „*fără protecție*”, adică nu erau cetățeni ai nici unui stat⁵. Dar, conform legilor militare rămase în vigoare din 1876, evreii erau supuși recrutării și mobilizării de război.

În timpul celui de-al doilea război balcanic din 1913, atitudinea entuziastă a evreilor de a-și îndeplini datoria militară și disponibilitatea lor financiară, materializată în colecte și donații cu sume mari de bani, servicii sanitare sau imobile puse la dispoziția autorităților etc, au determinat o serie de oameni politici să abordeze acest subiect în plenul Parlamentului român: Emil Lahovary, în ședința Senatului din 4 iulie 1913, afirma că evreii au răspuns „*cu același entuziasm ca și cetățenii români*” la apelul de mobilizare și că „*fără a încălca dispozițiile constituționale, vom găsi cu siguranță un mijloc spre a grăbi naturalizarea celor care au fost mobilizați*”⁶. La fel, Take Ionescu, cu simțul său oratoric desăvârșit, declara: „*Evreii s-au comportat foarte bine. Urmarea este că, de pretutindeni și fără o înțelegere prealabilă, cuvântul de ordine este că avem datoria să naturalizăm pe evreii mobilizați. [...] Dacă se admite cu acest prilej și principiul foarte just că naturalizarea unui individ are drept consecință imediată naturalizarea soției și a copiilor săi minori, această măsură va avea urmări mai importante decât s-ar putea spera*”⁷.

Primul Război Mondial a reprezentat o nouă provocare în procesul de acceptare și câștigare a drepturilor cetățenești, de „împăământenire” a populației evreiești.

Cu toate că aproape întreaga populație evreiască din Regatul României era considera-

tă în afara statului român, evreii au participat la război în uniforma armatei române pentru unirea din 1918. Surse documentare indică aprox. 23.000 de soldați evrei în armata română, fiind mobilizată aproximativ o zecime din populația evreiască a României de atunci⁸. Era o proporție aproape egală cu cea a evreilor înrolați în armatele altor țări ale Antantei, ca, de exemplu, Anglia, unde din 250.000 de cetățeni evrei au venit în armată peste 25.000 și Franța care înregistra 10.000 de luptători din rândul celor 110.000 de evrei francezi⁹. Evreii români sau aflați sub dominație străină au luptat inclusiv ca voluntari, înrolați în diferite legiuni de voluntari români din cadrul unor armate naționale străine, cum a fost cazul armatei franceze, în rândurile căreia aceștia au luptat încă de la izbucnirea războiului, în 1914.

Adeziunea evreilor la hotărârea României de a intra în război a fost totală. Uniunea Evreilor Pământeni, fondată în 1909, a lansat un manifest cu prilejul decretării mobilizării generale, în care arăta¹⁰:

„Ca și în 1877 și în 1913, evreii pământeni, ținând seama întâi de toate de nevoile superioare ale Patriei – care cer, în interesul unirii sufletelor, uitarea tuturor nemulțumirilor și renunțarea, pe tot timpul războiului, la orice acțiuni de revendicare politică particulară -, vor pune și de data aceasta energia lor de gândire și de muncă, cum și toată puterea lor de jertfă în folosul țării, pentru atingerea cât mai repede a singurei ținte pe care trebuie să o avem azi în vedere și care este: izbânda!”

La fel și Comunitatea izraelită spaniolă din Capitală a lansat un apel mobilizator, în care se spunea:¹¹

„Ceasul mult așteptat a sosit. La chemarea trâmbițelor în miez de noapte, toată suflarea românească aleargă la arme ca un singur om, gata să-și jertfească cu dragă inimă fericirea lumească și viața pentru înfăptuirea desăvârșită a României Mari, una și nedespărțită...[...] Ne calcă deci datoria ca, în zilele întunecate, dar plină de slavă întăritoare ce vor urma, să dăruim țării, care ne oblăduiește și adăpostește osemintele scumpilor noștri înaintași, liniștea și sângele nostru. Gândiți-vă că, luptând pentru dânsa, luptați pentru neamurile slave, sugrumate veacuri de-a rândul. Războindu-ne pentru dânsa, vă războiți împotriva disprețui-

torului orgoliu unit cu forța într-o încătușarea libertății popoarelor.”

Apeluri asemănătoare au fost făcute și de alte organizații evreiești și de comunitățile locale. Încă din aprilie 1916, Comitetul Central al Uniunii Evreilor Pământeni chema populația evreiască să subscrie la împrumutul național lansat de guvern.

„Am dat în toate împrejurările dovada unui patriotism sincer și leal [...]. N-am precupețit niciodată sprijinul nostru ori de câte ori a fost vorba de interesele țării. Țara apelează astăzi la fiii săi să o sprijine în acțiunea de pregătire și de apărare a marilor ei interese. Suntem și noi fii ai țării și ne vom face și cu această ocazie întreaga datorie. Vom subscrie pentru împrumutul național. Vom subscrie fiecare pe cât ne îngăduie mijloacele. DAR TOȚI!”¹²

În cei trei ani de război (1916-1919), pierderile în rândul evreilor au fost însemnate, iar faptele de arme deosebite, deloc neglijabile, au fost recompensate cu decorații și distincții importante: 882 morți, 772 răniți, 449 căzuți prizonieri, 3.043 dispăruți. 825 de evrei români au fost decorați pentru faptele lor din perioada războiului. 220 dintre aceștia au participat ca medici și sanitari și s-au implicat direct în salvarea de vieți. Mulți alții au sprijinit efortul de război din postura de civili prin donații, colecție de fonduri și alte acțiuni caritabile¹³.

Wilhelm Filderman, în laborioasa sa lucrare *Adevărul asupra problemei evreiești din România*, constata cu surprindere că listele cu decedați și dispăruți din paginile și coloanele din „Monitorul oficial”, „Monitorul oastei” sau din alte liste locale, nu erau complete sau actualizate. El le considera, totuși, de referință în dificilul proces de reconstituire al pierderilor de vieți omenești din timpul războiului, dar recunoștea că existau lacune, omisiuni și chiar greșeli grosolane. El relatează¹⁴: „Dar dacă totalul ostașilor români morți, trebuie să fie mult mai mare, desigur că totalul morților evrei trebuie să fie și el mult mai mare. Avem motive să credem chiar că diferența este mai simțitoare, căci este știut că mulți evrei a căror moarte era certă au fost dați dispăruți – [...] Cel mai puțin ce putem spune, este că numărul morților evrei nepublicați este proporțional cu numărul morților români nepublicați. Astfel, Comisiunea interimară a orașului Piatra-Neamț a

stabilit lista oficială a morților din acest oraș în număr de 71, din care 26 sunt evrei, adică 36,6%. Or, din acești 26 nu se găsesc în listele oficiale de morți decât doi: Gavril Haim și Marcu Aron; alți doi, anume Iancu Ițic și Bercovici Haim sunt trecuți în listele oficiale ca dispăruți iar restul de 24 nu figurează în listele oficiale.” (vezi ilustrația)

Putem afirma cu certitudine că evreii au demonstrat pe toată perioada războiului că sunt solidari cu întregul popor român, că au susținut efortul de război al țării prin lupta cu arma în mână pe front și prin contribuția materială dată în spatele frontului.

Atitudinea loială și patriotismul evreilor români au fost remarcate și peste hotare. Ma-

XI

1)

ROMANIA



COMISIUNEA INTERIMARA A ORAȘULUI PIATRA
JUDEȚUL NEAMȚ

PUBLICAȚIUNE

Ordinul telegrafic No. 37531 din 12 Mai 1923, al d-lui Ministru de Interne, conține următoarele:

„In vederea sărbătorilor ce vor avea loc la București în ziua de 17 Mai a. c. cu ocazia înmormântării „Ostașului Necunoscut”, în parcul Carol, s'a hotărât următoarele: La ora 11 59 din acea zi, când după terminarea slujbei religioase, de aci, sicriul cu rămășițele pământești, ale „Ostașului Necunoscut” urmează a fi scoborât și înmormântat la ora 12 precis, timp de 2 minute, întreaga activitate pe tot cuprinsul României să înceteze, vehiculele, pietonii, și trenurile să se oprească, ori unde s'ar găsi, uzinele și fabricile să înceteze lucrurile în semn de pioasă evlavie pentru legiunile de eroi ce s'au jertfit pentru o cauză sfântă”.

Noi Președintele Comisiunii interimare a orașului Piatra-N.; aducem la cunoștința generală cu rugămintă ca toți cetățenii orașului să se conformeze sus citatului ordin respectând cu pioasă evlavie, — descope-riți — cele 2 minute de la ora 11.59—12.01; din ziua de 17 Mai 1923. Ora oficială va fi aceea de la turnul bisericii Catedrale.

Cetățenii orașului sunt rugați a lua parte la serbarea acestei zile, având flori și lumânări. Cortegiul va pleca din Piața Mare (statuia M. Cogălniceanu) la orele 9 dimineață.

Cu ocazia acestei serbări se va face distribuția diplomelor de onoare

acordate eroilor morți și acelor dispăruți în lupte și anume:

1. Soldat A. Babei Vasile.
2. Soldat Dobrin Gheorghe.
3. Soldat Iancu Ițic
4. Soldat A. Mariei Vasile
5. Caporal Netea David
6. Soldat Mucuță Gheorghe
7. Soldat Calmanovici I. Nusem
8. Soldat Gheorghiu Ioan
9. Soldat Găină Marin
10. Soldat Andronache Neculai
11. Caporal Iosub Gheorghe
12. Soldat Marian Gheorghe
13. Soldat Vrânceanu Stefan
14. Soldat Rachmaier Iacob
15. Soldat Vasilica Vasile
16. Soldat Faingold Marcu
17. Soldat Borș Gheorghe
18. Soldat Volf Bentin
19. Soldat Calistru V. Petru
20. Soldat Tuduran Petre
21. Soldat Aizic Marcu
22. Soldat Rusu Gheorghe
23. Soldat Gavril Haim
24. Soldat Ciprian Alexandru
25. Sergent Sava Petru
26. Soldat Nuță sin Moisd zis Natansohn
27. Soldat A. Mariei Ioan
28. Soldat Boboc Constantin
29. Caporal Axintie Constantin
30. Soldat Marcu Aron
31. Soldat Lupovici Burdch
32. Soldat Panțiru Constantin
33. Soldat Robu Neculai
34. Soldat Crețu Gh. Constantin
35. Soldat Munteanu Constantin
36. Soldat Corbu Constantin

37. Soldat Morariu Vasile
 38. Caporal Trappiel Vilhelm
 39. Soldat Goșman Gheorghe
 40. Soldat Murariu Gheorghe
 41. Soldat Mark Simon
 42. Caporal Călugăriță C-tin
 43. Soldat Șartz Aron
 44. Soldat Constantinide C-tin
 45. Soldat Pleșescu Constantin
 46. Sold. Bercu Moisd zis Bercovici
 47. Soldat Barsan Constantin
 48. Soldat Sachter Moise
 49. Soldat A. Stefănoaei Nicolai
 50. Soldat Davidsohn David
 51. Soldat Bercovici Haim
 52. Soldat Cozma Vasile
 53. Soldat Iosub sin Ițic Avram
 54. Soldat Horovitz Fișel
 55. Soldat Pepelea Vasile
 56. Caporal Buleu C-tin
 57. Soldat Lazăr Riven
 58. Soldat Vornicu Dimitrie
 59. Soldat Calarașu Toader
 60. Soldat Morariu Ioan
 61. Soldat Haim Leiba
 62. Soldat Leizer Marcu Herș
 63. Soldat Mitocariu Vasile
 64. Soldat Spanchiu Froim Ițic
 65. Soldat Deniș Andrei
 66. Soldat Pincu Isac
 67. Soldat Cofetariu Iosef
 68. Caporal Stefan C-tin
 69. Soldat Crețu Nistor Gheorghe
 70. Soldat Leiba Solomon
 71. Caporal Teacă Ilie
- Diplomele urmând a fi predate familiilor eroilor de mai sus rugăm ca ele (familiile) să fie la cimitirele creștin și israelit spre a le primi.

Data astăzi 12 Mai, 1923.

Președintele Comisiei Interimare,
C. N. Palladi

Secretar,
Gr. St. Covrig

rele cotidian francez "Le Temps", de pildă, evidenția „*atitudinea loială a populației israelite, care se înrolează cu entuziasm și subscrie în mod larg pentru spitale și acțiunile de război, fără să se audă cea mai mică discordanță.*”¹⁵

Au răspuns chemării la lupta pentru întregirea țării, cu credință și loialitate, evrei de toate vârstele și din toate straturile sociale, inclusiv un cunoscut industriaș și membri ai familiei sale, Max Carol Auschnitt. Militarii evrei au făcut parte din toate genurile de armă, infanterie, cavalerie, vânători de munte, geniu sau aviație, au activat și în spitale, aprovizionare sau alte servicii ale armatei.

Pe câmpul de luptă, militarii evrei au demonstrat înalte calități morale și militare. Ei au luptat cu devotament, abnegație și curaj, au suferit aceleași lipsuri și privațiuni ca și militarii români sau străini, au stabilit relații de prietenie și camaraderie ostășească cu ceilalți soldați români sau de alte etnii sau confesiuni. Prestigiul și recunoașterea de care s-au bucurat au fost reliefate în comunicate oficiale, în ordine de zi ale unităților, marilor unități și armatelor, și nu în ultimul rând, în decrete de decorare.

Pe tot parcursul derulării războiului, populația evreiască în frunte cu liderii lor, în special Uniunea Evreilor Pământeni, au susținut o activitate organizatorică intensă, cu ramificații pe tot teritoriul românesc, cu scopul de a coordona și colecta ajutoare în bani și bunuri materiale, de a activa ca personal medical și sanitar în colaborare cu Crucea Roșie, cu instituții și spitale din țară, cu societatea Familia Luptătorilor, alte asociații și instituții românești și evreiești¹⁶.

Un comitet special al Uniunii Femeilor Israelite se îngrijea de confecționarea de lenjerie necesară spitalelor militare, după cum un comitet de doamne și domnișoare colecta bani pentru combustibil, haine, încălțăminte, pregătea și expedia pachete cu daruri soldaților de pe front de Crăciun și Anul Nou¹⁷.

Pe lângă rechizițiile făcute de armată în folosul frontului, comunitățile evreiești au pus de bunăvoie la dispoziția armatei zeci de spitale, multe private, cum erau cele deținute de soții Mina și Aron Schuller¹⁸ din Bacău; multe școli și sinagogi, care le-au transformat în lazarete; de asemenea, așezăminte create de diferite personalități pentru ocrotirea bolnavilor sau

bătrânilor, cum au fost cele din Iași și București, ale dr. Leon Ghelerter. Au fost amenajate și aprovizionate din resurse proprii numeroase cantine populare care serveau masa gratuit la sute și mii de persoane din rândurile familiilor luptătorilor de pe front sau ale refugiaților din spațiul ocupat de inamic¹⁹.

După Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, de la 1 decembrie 1918, care consfințea făurirea statului național unitar român, ziarul „Curierul israelit”, în numărul din 12 decembrie 1918, aprecia:

„Ne-am împărtășit din durerile acestui război, la care au luat parte toți fiii noștri. La temelia României Mari rămâne și piatra care am pus-o noi”²⁰

Într-adevăr, percepția comandanților militari și a unei mari părți a opiniei publice a fost favorabilă atât ostașilor cât și civililor evrei care au luptat alături de ceilalți combatanți români și și-au sacrificat viața pentru cauza națională comună.

Generalul Ion Rășcanu, ministru de război între anii 1919-1921, afirma într-o scrisoare trimisă după terminarea războiului, președintelui Uniunii Evreilor Pământeni, Wilhelm Filderman: „*Stimăm și iubim pe cetățenii evrei, întrucât au contribuit la mărirea Patriei și și-au făcut cu prisosință datoria*”²¹.

De asemenea, generalul de corp de armată, Nicolae Petală își exprima sentimentele sale de recunoaștință și admirație față de ostașii evrei pe care i-a avut în subordine: „*Cine a văzut, ca mine, cum au luptat și au suferit soldații evrei alături de cei români în armata română, cum au fost răniți și uciși ca ceilalți, acela nu poate fi antisemit. În afară de armată pot să mai existe antisemiți, însă armata este liberă de antisemitism*”²²

Lăsând deoparte acest succint excurs referitor la contribuția evreilor români la principalele etape istorice care au dus la apariția statului modern românesc și apoi la realizarea unității naționale și teritoriale din 1918, în căutarea fraților Schwartz am parcurs cu mult interes și curiozitate listele îngălbenite de timp de acum aproape 100 de ani ale Monitorului Oficial. Fiecare nume ascunde în spatele său o identitate, o dramă proprie, un destin curmat mult prea devreme. Ei sunt eroii noștri, acoperiți acum de colbul gros al nepăsării și al uită-

rii. Amestecați, un nume pe un rând, coloane întregi – români, evrei sau alte naționalități, ne amintim de ei doar la ocazii, la festivități sau de Ziua Morților.

Chiar și așa, sporadic, memoria lor, colectivă sau, după caz, individuală, faptele lor de arme, trebuie cinstite și omagiate cum se cuvine.

Pentru comportamentul lor pe câmpul de luptă, pentru susținerea morală și materială a frontului, în semn de grațitudine, peste 800 de persoane au fost decorate cu cele mai înalte ordine și medalii românești, în perioada 1916-1920.

În final, am preluat din Monitoarele Oficiale (1916-1920)²³ câteva exemple, din sutele de nume afișate, de ostași evrei decorați, cu numele de Schwartz²⁴ sau adiacente acestuia, care au luptat cu bravură și devotament pe câmpul de luptă și au făcut față situațiilor de excepție întâlnite. Este evident că listele nu sunt exhaustive, ele suferind modificări de-a lungul timpului, în funcție de informațiile noi apărute. Chiar și în acest context, deși nu există dovezi certe, există posibilitatea ca măcar unul dintre cei patru frați Schwartz să fie printre eroii decorați de statul român, alături de alți camarazi de aceeași origine. În anexele de mai jos și alți ostași evrei, care s-au evidențiat pe câmpul de luptă, au fost selectați în funcție de diversitatea gradului, armei sau complexitatea sarcinilor îndeplinite, pentru a oferi un tablou cât mai amplu și reprezentativ asupra comportamentului și activității generale depuse pe front de militarii și personalul medical evreiesc (Anexele 1 și 2).

În cazul membrilor familiei domnului Schwartz intenționăm să continuăm investigațiile pentru a depista mai multe informații despre situația lor militară, localitățile pe unde au luptat și eventual, locul de deces al fiecăruia. Având în vedere lipsa unor referințe esențiale despre aceștia, ce limitează mult aria de cercetare, procesul va fi unul de durată, ce va necesita și sprijinul altor instituții militare. Chiar și în acest context, dorim să identificăm cât mai curând, unitățile unde au fost înrolați, pornind de la locul lor de rezidență, iar pe baza jurnalelor de operații ale acestora, să aflăm mai multe relații și informații despre soarta fraților Schwartz.

Sper că suntem pe deplin în asentimentul domnului Paul Schwartz, dar și în cel al cititorilor noștri, că este momentul să-i apreciem cum se cuvine și să le cinstim memoria, pentru că și EI sunt eroii noștri. Putem afirma cu tărie că și bravura, spiritul de sacrificiu și devotamentul arătat cauzei noastre naționale de evreii din România, au stat la temelia unificării statale și naționale, la evoluția statului român modern.

Anexa 1:

Ofițer Schwartz Alexandru Henry, Grup 3 aviație, (esc.10), decorat cu ordinul "Virtutea Militară" de război, cl. a II-a, (Monitorul Oficial 63/1920), - pentru vitejia și avântul cu care s-a distins ca observator din avion în timpul luptelor din 1917, el îndeplinind 49 de misiuni, în cadrul cărora a executat recunoașterea și fotografierea pozițiilor inamice, a efectuat reglări ale tragerilor de artilerie asupra obiectivelor dușmane.

Student med. (Sblt.) Schwartz Friedrich, Spit. de boli contagioase Fălciu, No.38/c, decorat cu „Crucea Regina Maria”, cls. A III-a, (Monitorul Oficial 109/1919), – pentru devotamentul și omenia cu care a îngrijit bolnavii de febră tifoidă, boală pe care a și contractat-o.

Soldat Schwartz Moise, Reg. 1 grăniceri, decorat cu ordinul „Bărbăție și Credință cu spade” cls. a III-a, (Monitorul Oficial 238/1919), – pentru curajul și devotamentul de care a dat dovadă cu ocazia trecerii la Tulcea, în ziua de 29 octombrie 1918.

Medic Schwartz Aizig, Amb.diviz. XIII, decorat cu ordinul „Coroana României cu spade în grad de cavaler”, (Monitorul Oficial 105/1917), – pentru eficiența și abnegația cu care a combătut bolile contagioase, 1916-1917, contractând tifos recurent în timpul serviciului.

Medic ajutor Schwartz Avram, Reg. 46 Inf., decorat cu ordinul „Steaua României în grad de cavaler”, (Monitorul Oficial 211/1916), – pentru buna îngrijire a răniților.

Caporal Schwartz Iancu, Reg. 6 Infanterie, decorat cu ordinul „Bărbăție și Credință cu spade”, cls. a III-a, (Monitorul Oficial 277/1917), – pentru bravura ce a arătat pe câmpul de luptă

Soldat Schwartz Mendel, Reg. 8 V-tori, (Monitorul Oficial 199/1917), decorat cu ordinul „Virtutea Militară de război” cls. a II-a, (Monitorul Oficial 199/1917), – pentru actele de vitejie demonstrate în atacul dat în zilele de 26-29 august 1917.

Soldat Schwartz Milan, Reg. 40 Inf., decorat cu medalia „Sf. Gheorghe” rusească, (Monitorul Oficial 165/1917), – pentru merite deosebite.

Brigadier Schwartz Moise, Reg. 7 Roșiori, decorat cu ordinul „Bărbăție și Credință cu spade”, cls. a III-a, (Monitorul Oficial 218/1920), - pentru curajul și devotamentul arătat în lupta cu maghiarii la Monor (Ungaria) la 2 august 1919.

Soldat Schwartz Nathan, Reg. 51 Inf., decorat cu ordinul „Bărbăție și Credință cu spade”, cls. a III-a, (Monitorul Oficial 229/1920), – pentru bravura și devotamentul ce a arătat în luptele susținute de regiment în august 1917.

Medic Schwartz Șaia, Spital mobil no. 8, decorat cu ordinul „Coroana României cu spade în grad de cavaler”, (Monitorul Oficial 165/1917), – pentru abnegația și zelul cu care a combătut bolile contagioase, în Reg. 41/71 Inf. în 1917.

Șofer Schwartz Victor, Serv. auto-tract. sanitar, decorat cu cu ordinul „Bărbăție și Credință cu spade”, cls. a III-a, (Monitorul Oficial 241/1918), – pentru priceperea și devotamentul arătat în serviciul automobilelor sanitare „Regina Maria”, pe care le-a condus în 1916-1917.

Soldat Schvarz Moise, Reg. 3 V-tori, (Monitorul Oficial 227/1920), decorat cu cu ordinul „Bărbăție și Credință cu spade”, cls. a III-a, – pentru bravura și devotamentul cu care a luptat împotriva maghiarilor în Aprilie și Mai 1919.

Soldat Șvartz Aron, Reg. 24 Artilerie, decorat cu ordinul „Bărbăție și Credință cu spade”, cls. a III-a, (Monitorul Oficial 177/1919) – pentru bravura ce a arătat în lupta cu maghiarii de la Szolnok în 1919.

Sergent Schweitzer Cristian, Brig. 2 V-tori, „Bărbăție și Credință cu spade”, cls. a II-a, (Monitorul Oficial 237/1917), – pentru bravura demonstrată în luptele de la 28 octombrie și 3 noiembrie 1916

Plutonier Schweitzer Cristian, Brig. 2 V-tori (Reg. 2 V-tori ?) decorat cu ordinul „Virtutea Militară de război” cls. a II-a, (Monitorul Oficial 190/1919), – pentru vitejia și devotamentul ce a arătat în luptele cu maghiarii de la Tisa în aprilie și mai 1919.

Anexa 2:

Soldat Avram Herșcu, Reg. 26 Artilerie, decorat cu “Bărbăție și Credință cu spade”, cls.a III-a, (Monitorul Oficial 236/1918), – pentru bravura ce a arătat în luptele de la Țigănești, Vitănești, Prunaru, Budeni și Călugăreni din 1916.

Medic lt. Bauberger Isidor, spital temporar, decorat cu “Coroana României cu spade în grad de cavaler”, (Monitorul Oficial 169/1917), – pentru felul în care a îngrijit bolnavii și a combătut epidemiile în 1917.

Soldat Bick Adolf, Reg. 1 Cavalerie, decorat cu “Virtutea Militară” cls. a I-a, (Monitorul Oficial 169/1917), - pentru bravura și devotamentul ce a arătat ca agent de legătură în timpul luptelor din august, nepărăsind serviciul decât după ce a fost a 3-a oară grav rănit.

Sublocotenent medic Cohl Sigismund, Spital evac., cu două decorații acordate într-un timp scurt, “Coroana României”și „Virtutea Militară”, (Monitorul Oficial 107/1917), - pentru buna îngrijire a răniților în luptele din 18-22 octombrie 1916 în zona Predeal;

Locotenent Davidescu Lazăr, Reg. 2 Vânători, decorat cu “Steaua României cu spade în grad de cavaler cu panglică de Virtutea militară”, (Monitorul Oficial 88/1918), - pentru bravura cu care a condus unitatea în luptele de la Mărăști.

Doctorand Augusta Fingerhut, Spital militar 263, decorată cu ordinul “Coroana României cu spade în grad de cavaler”, (Monitorul Oficial 193/1918), – pentru devotamentul deosebit cu care, în 1916 și 1917, a îngrijit internații din spitalul militar nr. 263, în situația în care toți medicii se molipsiseră de tifos exantematic.

Medic asim.grad. II Frandin Michel, Ambulanța divizionară nr. 15, decorat cu ordinul “Crucea Maria” cls. a II-a, (Monitorul Oficial 254/1919), – pentru energia și devotamentul deosebit cu care a lucrat pentru

combaterea epidemiei de tifos exantematic la reg.30/5 obuz., contractând această boală în 1917. Refăcut, a contribuit la stingerea epidemiilor în comuna Buhuși în 1918.

Locotenent de marină Gheler Emil, Batalionul 37 Infanterie Marină, decorat cu ordinul „Coroana României cu spade în grad de cavaler”, (Monitorul Oficial 201/1918), – pentru curajul deosebit cu care a lucrat baraje de torpile sub bombardament inamic, în lunile august, septembrie și octombrie 1916.

Plutonier Gibovici Leon, aviație, decorat cu ordinul “Virtutea Militară” de război cl.a II-a, (Monitorul Oficial 167/1917), – pentru curajul cu care a angajat, la 19 august 1917, lupta aeriană cu un avion inamic și, deși motorul i-a fost străpuns de un glonte, a reușit să aducă aparatul în liniile proprii.

Elev-plutonier Goldștein Marcu, Rez. Batalionului vânători de munte, decorat cu “Virtutea Militară” de război, cls. a II-a, (Monitorul Oficial 174/1917), – pentru vitejia cu care a condus în iulie și august 1917 o secție de mitraliere. A susținut înaintarea comp. a 1-a și a 4-a, a doborât personalul unei mitraliere germane, care a fost în urmă capturată. A menținut singur o porțiune de tranșee până la sosirea infanteriei.

Sublocotenent medic Hrubes Heinrich, Spital campanie, decorat cu ordinele “Steaua României în grad de cavaler” și “Coroana României”, (Monitorul Oficial 823/1919)- pentru zelul și devotamentul cu care a combătut epidemiile în 1917, pentru curajul cu care a îngrijit răniții în luptele de la sud de Mărășești.

Locot.rez. Magder B. Magdeu, Reg. 27 Inf., decorat cu ordinul “Steaua României cu spade în grad de cavaler, cu panglica Virtutea Militară”, citat în comunicatul oficial nr. 181-1917, (Monitorul Oficial 264/1920) – pentru bravura și devotamentul cu care și-a condus unitatea în luptele de pe Valea Uzului, din Muntenia, în retragerea din 1916, precum și în luptele de la Pralea în 1917, unde s-a distins, fiind în misiune de recunoaștere a atacat cu succes un post inamic avansat.

Plutonier Moscovici M.I., Reg. 8 Vânători, decorat cu ordinul “Virtutea Militară” de război, cl. a II-a, (Monitorul Oficial 114/1919) – pentru vitejia cu care și-a coman-

dat plutonul în luptele din Transilvania, precum și în retragerea din Muntenia; în luptele de la Lăpușna (1916) a capturat cu plutonul său 30 de prizonieri inamici; s-a distins și la Mărășești, unde a rezistat eroic în prima linie cu plutonul său.

Medic Moscovici Bernhard, Spital rural “Carol I”, decorat cu ordinul “Steaua României cu spade în grad de cavaler”, (Monitorul Oficial 185/1917) – pentru zelul și devotamentul excepțional cu care a combătut epidemiile din 1917; apreciat în chip deosebit de savantul profesor I. Cantacuzino, șeful Serviciului Sanitar al Armatei.

Elev-plutonier Nathan Marcu, Reg. 12 Infanterie, decorat cu ordinul “Virtutea Militară” de război, cl. a II-a, (Monitorul Oficial 183/1920), – pentru vitejia și avântul cu care s-a distins în luptele de la Kissujszallos din iulie 1919, când, comandantul companiei fiind rănit, a preluat comanda subunității, pe care a condus-o mai departe în luptă, oprind înaintarea inamicului, deși acesta era numeric superior.

Sublocotenent medic Emanoil Revici, Laborator mobil bact. Nr. 4, decorat cu ordinul “Coroana României cu spade în grad de cavaler” (Monitorul Oficial 192/1918), – pentru zelul și devotamentul cu care a servit în timpul campaniei în laboratorul mobil de bacteriologie nr. 4 al Armatei a II-a.

Medic primar Ritter Otto, Amb.diviz. 19, decorat cu ordinul “Crucea Regina Maria” cl. a II-a, (Monitorul Oficial 76/1918), – pentru devotamentul deosebit, deus în combaterea epidemiilor care au afectat județul Vaslui în 1917.

Caporal Schapira Aron, Reg. 33 Inf., decorat cu ordinul “Virtutea Militară” de război, cl. III-a, (Monitorul Oficial 204/1916), – pentru curajul cu care a sărit în fața căpitanului comandant spre a-l salva de gloanțele inamice.

Sergent Schragher Gherman, Reg. 2 Vânători, decorat cu ordinele “Virtutea Militară” de război cl. a II-a, “Bărbăție și Credință cu spade” cl. a II-a, (Brevete nr. 2238, 5199), – pentru vitejia și bravura cu care s-a distins ca șef de mitralieră în luptele cu maghiarii la Szabolcs., provocându-le mari pierderi; tot în luptele cu maghiarii la Zoldes, Gura Honțu-

lui, Butlin și Lederer Kajor în 1919, alungând inamicul după ce le-a provocat mari pierderi umane și materiale.

NOTE

¹ Constantin Beldie, *Memorii*, Ed. Albatros, București, 2000, p. 102.

² Vezi Carol Iancu, *Evreii din România (1866-1919). De la excludere la emancipare*, Ed. Hasefer, București, 2006.

³ Carol Iancu, *op.cit.*, p. 68.

⁴ Ioan Scurtu, *Statutul politico-juridic al evreilor din România (1858-2004)*, în "Istoria Românilor de la Carol I la Nicolae Ceaușescu", Ed. Mica Valahie, București, 2010, p. 285.

⁵ Vezi Dumitru Hâncu, *Evreii din România în Războiul de Reîntregire a Țării (1916-1919)*, Ed. Hasefer, București, 1996

⁶ Carol Iancu, *op.cit.*, p. 282.

⁷ *Ibidem*, p. 283.

⁸ În lucrarea dr. W.Filderman, președinte pe atunci al Uniunii Evreilor Români, *Adevărul asupra problemei evreiești din România în lumina textelor religioase și a statistice*, publicată în 1925 la București, acesta aprecia la acea dată, un număr de 22.000 de evrei participanți la război. În lumina noilor documente și situații statistice, numărul participanților ajunge la aprox. 23.000 de militari.

⁹ Dumitru Hâncu, *op.cit.*, p. 6.

¹⁰ *Ibidem*, p. 11.

¹¹ *Ibidem*.

¹² „Universul”, 22 aprilie 1916, mesaj preluat din „Cuvîntul israelit” din 21 aprilie 1916.

¹³ Dumitru Hâncu, *op.cit.*, p.12.

¹⁴ Wilhelm Filderman, *Adevărul asupra problemei evreiești din România în lumina textelor religioase și a statistice*, București, 1925, p. X.

¹⁵ Dumitru Hâncu, *op.cit.*, p. 12.

¹⁶ Instituții evreiești precum:Comitetul Federal al Sioniștilor, societatea *Sacra*, lojile masonice *Noua Fraternitate* din București, *B'nei B'rith* din Iași, *Egalitatea* din Craviova, *Bien* din Galați etc.

¹⁷ Dumitru Hâncu, *op.cit.*, p. 8.

¹⁸ Decorați cu ordinul „Crucea Regina Maria”, cl.a II-a, pentru remarcabila activitatea filantropică desfășurată în sprijinul răniților, familiilor mobilizaților și refugiaților

¹⁹ Dumitru Hâncu, *op.cit.*, p.9.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ „Curierul Israelit”, 13 martie 1921.

²² Dumitru Hâncu, *op.cit.*, p.11.

²³ Vezi și lucrarea dr. Wilhelm Filderman, *Adevărul asupra problemei evreiești din România în lumina textelor religioase și a statistice*, București, 1925, pp. 94-102; 198-201.

²⁴ Inclusiv cei cu numele românizate, asemănătoare.

CEL DE-AL 43-LEA CONGRES INTERNAȚIONAL DE ISTORIE MILITARĂ DOUALA (CAMERUN), 02-10 SEPTEMBRIE 2017

În perioada 02-10 septembrie 2017, dr. Carmen Rijnoveanu a participat la lucrările celui de-al 43-lea Congres Internațional de Istorie Militară care s-a desfășurat în Douala, Camerun. Tema Congresului din acest an a abordat problematica: „Războaiele Mondiale și coloniile în istorie”. Activitatea a fost organizată de Comisia Internațională de Istorie Militară și Comisia de Istorie Militară a Camerunului și s-a desfășurat sub înaltul patronaj al E.S Paul Biya, președintele și comandantul forțelor armate al Republicii Camerun. La eveniment au luat parte 120 participanți reprezentând delegații din 31 de țări.

Comisia Internațională de Istorie Militară este un organism științific neguvernamental creat în 1938 ce reunește 41 de comisii naționale de istorie militară din Europa, America, Asia și Africa. Acest forum internațional își propune să stimuleze cercetările în domeniul istoriei militare, să asigure un cadru instituțional pentru un schimb de informații între istoricii din diferite țări, să promoveze istoria militară în cadrul opiniei publice internaționale, să ofere concluzii și învățăminte pentru decidenții politico-militari. Congresul Internațional de Istorie Militară se desfășoară anual sub egida Comisiei Internaționale de Istorie Militară în organizarea unei comisii naționale care, de regulă, este sprijinită de ministerul de resort. România a organizat de două ori congresul, în 1980 și 2003.

Programul științific al Congresului a inclus 16 secțiuni științifice, desfășurate în paralel, 4 sesiuni dedicate tinerilor doctoranzi, precum și reuniuni specializate, pe comitete de lucru, respectiv Comitetul de bibliografie, Comitetul de arhive și Comitetul de educație. Lucrările

prezentate și dezbaterile care au urmat au confirmat relevanța tematicii de ansamblu a congresului și importanța discutării și analizării, din perspectivă istorică, a unei problematice deosebit de complicate, cu consecințe semnificative asupra configurației politice actuale și ansamblului de securitate la nivel global. Pe parcursul dezbaterilor au fost discutate și analizate subiecte reprezentative pentru înțelegerea caracterului și implicațiilor strategiilor de colonizare, a rolului coloniilor în timpul marilor războaie ale secolului XX, precum și a impactului colonizării asupra configurației de putere și a dinamicilor teritorial-politice din Africa, Asia și Orientul Mijlociu.

În ceea ce privește strategiile folosite de marile puteri pentru a-și extinde dominația colonială s-a arătat că, în esență, obiectivele urmărite s-au încadrat într-o logică similară de acțiune: nevoia de a obține controlul asupra unor direcții de interes strategic vital (exemplul stăpânirii coloniale britanice în Golf pentru a-și asigura accesul către India), subordonarea resurselor naturale (cu deosebire importante fiind resursele petroliere din Golf), proiecția de putere prin construirea de baze militare în puncte strategice cheie, consolidarea pozițiilor de putere în ansamblul competiției sistemice.

O atenție deosebită a fost acordată problematicei legate de rolul jucat de populația locală în efortul de război al marilor imperii coloniale. S-a reliefat faptul că, în ciuda contribuției și sacrificiilor popoarelor din colonii, la nivelul cercetării istorice occidentale acest subiect este tratat cu superficialitate sau chiar ignorat cu desăvârșire. S-a atras atenția că și alte problematice cu deosebire complexe din perspectivă istorică și politică sunt tratate cu



reținere la nivelul cercetării europene, respectiv intervențiile militare ale puterilor coloniale de înăbușire a mișcărilor de eliberare sau a revoltelor anti-coloniale, acțiunile sistematice de exploatare a teritoriilor ocupate sau atrocitățile comise împotriva populației băștinașe de către colonizatori.

O secțiune distinctă a vizat chestiunea decolonizării și impactul acesteia asupra dinamicii de putere a hărții globale. În cadrul acestei secțiuni, reprezentantul României, dr. Carmen Rijnoveanu, a susținut comunicarea cu tema: "Procesul de decolonizare și agenda diplomatică a României la ONU: între ambiții, așteptări și rezultate practice". Dr. Rijnoveanu a arătat că, în ciuda limitărilor impuse de apartenența la blocul politico-militar sovietic, România a promovat o agendă de acțiuni propriie pe direcția decolonizării în baza unor obiective de natură politică, economică și strategică. România a jucat un rol activ și a avut o contribuție însemnată la nivel internațional, atât în cadrul Adunării Generale a ONU, cât și a Consiliului de Securitate și a comitetelor specializate ale ONU, prin promovarea unor măsuri și inițiative specifice în vederea accelerării procesului de decolonizare și a sprijinirii

popoarelor coloniale precum și a mișcărilor de eliberare națională din colonii. Scopul urmărit de conducerea de la București a vizat construirea unei "treia căi", respectiv grupul neutrilor sau statelor nealinate care să acționeze în vederea reducerii dominației exercitate de către cele două blocuri hegemonice. Deopotrivă important, România a încercat să-și asigure o platformă de acțiune internațională care să-i permită o mai mare autonomie în interiorul blocului comunist, consolidarea profilului de actor independent la nivel internațional și reducerea dependenței politice și economice de Moscova.

De menționat că dr. Carmen Rijnoveanu deține funcția de membru al Biroului de conducere al Comisiei Internaționale de Istorie Militară pentru un mandat de 5 ani (2015-2020). În această calitate, dr. Rijnoveanu a luat parte la ședințele de lucru specializate care s-au desfășurat în ziua de 5 septembrie. Principalele puncte pe agenda de discuții în cadrul biroului de conducere au vizat următoarele: calendarul viitoarelor congrese, evaluarea bugetului, discutarea noilor solicitări de aderare din partea statelor, precum și stadiul cotizațiilor plătite de statele membre.



În ceea ce privește agenda de acțiuni viitoare, s-a hotărât organizarea Congresului Internațional de Istorie Militară din anul 2018 la Ierusalim, Israel, în coordonarea Ministerului Forțelor Armate Israeliene. Tema Congresului va aborda problematica „Crearea de noi state și colapsul

vechilor imperii în secolul XX”. Propunerea Israelului a fost motivată cu deosebire de faptul că în 2018 se vor împlini 70 de ani de la înființarea statului Israel, un eveniment de importanță definitorie pentru istoria acestei țări.

*Dr. CARMEN SORINA RÎJNOVEANU**

* Cercetător științific gr. III, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară.

CONFERINȚA INTERNAȚIONALĂ „BĂTĂLIILE DE LA MĂRĂȘTI, MĂRĂȘEȘTI ȘI OITUZ ÎN DINAMICA PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL”

În perioada 25-26 septembrie 2017, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară a organizat Conferința internațională intitulată „Bătăliile de la Mărăști, Mărășești și Oituz în dinamica Primului Război Mondial”. Specialiști români și străini, alături de invitați din presa de specialitate și-au propus să discute despre un subiect puțin cunoscut în mediile științifice și în rândul opiniei publice europene, dar care suscită interes pe fondul recuperării memoriei Primului Război Mondial la un secol de la declanșarea și desfășurarea acestuia.

Prima zi a conferinței a fost deschisă de sesiunea intitulată „Realitățile politice și militare internaționale în 1917. Puterile mici în timpul războiului”, unde dr. Efpraxia Paschalidou a făcut o expunere de ordin general asupra situației dificile create în Grecia de disensiunile dintre cele două orientări, cea pro-antantistă a premierului Venizelos, și cea neutră, condusă de regele Constantin. Locotenent-colonelul dr. Dalibor Denda, din Serbia, a prezentat comunicarea „Armata sârbă în 1917”, iar Dr. Adrian Bogdan Ceobanu (Republica Moldova) a susținut comunicarea: „Un incident diplomatic în relațiile româno-ruse (august 1917)”, referitoare la arestarea abuzivă a deputaților C. D. Arion și Iurașcu, aflați la Petrograd, în ziua de 6/19 august 1917. În a doua sesiune a zilei, „Evoluția situației din Rusia în 1917 și impactul asupra frontului românesc. Renașterea națională în Basarabia”, prima comunicare a fost susținută de prof. dr. Ion Șișcanu și s-a intitulat: „Basarabia în anul 1917: de la gubernie rusească la republică democratică”. Vitalie Ciobanu (Republica Moldova), prin comunicarea intitulată „Ideea de autonomie în Basarabia”, a com-

pletat comunicarea prof. Ion Șișcanu, arătând tendințele și proiectele luate în considerare de liderii mișcării de emancipare basarabene de după revoluția din martie 1917.

A treia secțiune (și ultima din prima zi a conferinței) a fost intitulată „Frontul românesc în 1917”. Maiorul dr. Vladimir Priamitzyn (Federația Rusă) a prezentat comunicarea „Participarea armatei și a flotei ruse în campania militară pe frontul românesc, 1916-1917”. În continuare, col. (r) dr. Benny Michelson (Israel) a susținut comunicarea „Soldatul evreu în timpul campaniilor românești din 1917”, prezentând date concrete despre numeroși militari evrei care s-au evidențiat în timpul campaniilor din vara anului 1917, fapte de arme pentru care au primit numeroase distincții și medalii. După ce dr. Mihály Kramly, din Ungaria, a prezentat comunicarea referitoare la flota comercială dunăreană austro-ungară în 1917, cu date care evidențiază importantul rol economic jucat de România în efortul de război al Puterilor Centrale în primii doi ani de război, Col. (r) dr. Ion Giurcă a vorbit despre „Reorganizarea armatei române în anul 1917”, în care a tratat modul în care a conceput generalul Constantin Prezan problema reorganizării armatei începând din luna decembrie 1916, pe teritoriul național. Ultima comunicare din secțiune a fost prezentată de dr. Ion Cerăceanu (coautor dr. Vasile Popa): „Generalul Constantin Coandă la Stavka – 1917”, bazată pe un volum publicat anterior la Editura Militară.

În a doua zi a conferinței, prima secțiune s-a ocupat de frontul de la Salonic. În prima comunicare, dr. Zisis Fotakis a prezentat „Intrarea Greciei în război și situația de pe frontul

de la Salonic”, autorul concentrându-se asupra evoluției situației diplomatice și militare care au contribuit la evenimentele de pe frontul din Macedonia până spre sfârșitul anului 1917. În intervenția sa, Dr. Miljan Milkic (Serbia) a atins problema relației dintre armata sârbă și aliați pe frontul de la Salonic în 1917, trecând în revistă situația dificilă a forțelor sârbe, reorganizarea lor și, totodată, voința autorităților și trupelor de a continua lupta alături de cauza Antantei. Ulterior, dr. Martin Vălkov (Bulgaria) a analizat administrația militară bulgară în spatele frontului de la Salonic, arătând că schimbarea percepției despre frontul de la Salonic și intrarea Greciei în război în 1917 au influențat modul în care autoritățile civile și militare au administrat teritoriul Macedoniei în timpul războiului.

În cea de a doua secțiune a zilei, col. dr. Christian Ortner (Austria) s-a referit la „Armata austro-ungară în 1917 – între criză și entuziasm”, arătând slăbiciunile armatei imperiale în cel de-al treilea an de război și insistând asupra incapacității factorilor de decizie germani de a înțelege importanța frontului oriental, cu predilecție cel de la Salonic. Tomáš Kykal din Cehia a vorbit despre „Conflictul dintre conștiință și datorie – cehii în Primul Război Mondial” și a subliniat că Primul Război Mondial a pus societatea cehă în situații evidente de conflict de interese în cadrul multinaționalului imperiu dualist. Dr. Ion Xenofontov, din Republica Moldova, în comunicarea „Evenimentele

din Rusia anului 1917 în istoriografia din RSS Moldovenească”, a scos în evidență principalele tendințe istoriografice ale cercetătorilor din această țară referitoare la evenimentele din Rusia anului 1917. Dr. Bianca Pârvolescu a avut ulterior o interesantă expunere despre „Luptele din vara anului 1917 reflectate în scrierile cu caracter memorialistic ale combatanților din Armata Română”. În finalul sesiunii, dr. Mihai Dobre s-a referit la „România în mecanismul politic și diplomatic al Antantei. Ecouri diplomatice la apelul de pace al Papei Benedict al XV-lea din 1 august 1917”.

În finalul conferinței, generalul maior (r) Mihail E. Ionescu a moderat masa rotundă intitulată „România și Marele Război după 100 de ani: documente vechi – noi puncte de vedere”. Au fost trecute în revistă aparițiile editoriale în tema conferinței ale Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, volumele de documente editate și publicate de istorici români, tendințele din istoriografia occidentală și reflectarea lor în opinia publică. Ultima zi a conferinței a fost dedicată vizitei la Mausoleul de la Mărășești, unde participanții au depus coroane de flori, au asistat la ceremonialul militar și au studiat armament și echipament militar din dotarea Brigăzii 282 Infanterie Mecanizată „Unirea Principatelor”, aflată în subordinea Diviziei 2 Infanterie „Getica”, purtătoarea tradiției Armatei a 2-a, acoperită de glorie pe fronturile de bătălie de la Mărășți și Oituz.

*MANUEL STĂNESCU **

* Asistent de cercetare, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ: „100 DE ANI DE LA CONGRESUL MILITARILOR MOLDOVENI, 20-27 OCTOMBRIE 1917”, 23-26 OCTOMBRIE 2017, CHIȘINĂU, REPUBLICA MOLDOVA

În perioada 23 – 26 octombrie a.c., delegația Institutului pentru studii politice de apărare și istorie militară a participat la lucrările conferinței științifice „100 de ani de la Congresul militarilor moldoveni, 20-27 octombrie”, desfășurate la Chișinău, Republica Moldova.

Conferința a fost organizată de Centrul de cultură și istorie militară din cadrul Ministerului Apărării al Republicii Moldova, Institutul Cultural Român „Mihai Eminescu” și Institutul de istorie al Academiei de Științe a Moldovei (AȘM).

La reuniune au luat parte 20 de participanți reprezentând mai multe instituții din Republica Moldova și România. Tematica conferinței a abordat problematica formării Congresului Militarilor Moldoveni, mișcarea națională din Basarabia, dar și evoluția situației din Basarabia și Rusia în istoriografie și memorii. La ceremonia de deschidere a lucrărilor conferinței au rostit alocuțiuni ministrul adjunct al apărării, Gheorghe Galbur, directorul Institutului Cultural Român, Valeriu Matei, directorul Institutului de istorie al AȘM, Gheorghe Cojocaru, directorul Institutului de cercetări juridice și politice al AȘM, Valeriu Cușnir și directorul adjunct al Institutului pentru studii politice de apărare și istorie militară, Petre Otu. Vorbitorii au subliniat importanța celebrării centenarului unui eveniment ce a marcat soarta Basarabiei, dar și faptul că această conferință reprezintă un moment oportun pentru a efectua o evaluare a lecțiilor învățate pe parcursul a 100 de ani. În acest sens, viceministrul moldovean al apărării a declarat următoarele: „Doar un examen de conștiință ne poate face să înțelegem

marea noastră responsabilitate, a tuturor, în consolidarea sentimentului patriotic și promovarea istoriei naționale”.

La rândul său, Valeriu Matei a remarcat că în cadrul Congresului militarilor moldoveni au fost luate hotărâri de o importanță capitală pentru viitorul basarabenilor, printre care se numără declararea autonomiei acestui ținut și convocarea organului legislativ reprezentativ al Basarabiei, Sfatul Țării, care, ulterior, a votat unirea Basarabiei cu România. În același context, directorul Institutului de istorie al Academiei de Științe a Moldovei, Gheorghe Cojocaru, a subliniat că fără această mare reuniune a militarilor la Chișinău, a cărei operă a fost Sfatul Țării, Basarabia nu ar fi cunoscut procesul autodeterminării naționale, finalizat prin unirea cu România: „Principala decizie luată de către Congresul militarilor moldoveni este cea care se referă la proclamarea autonomiei Basarabiei și formarea Sfatului Țării, decizii luate pe data de 21 și 23 octombrie, acum o sută de ani. Și astăzi continuă discuțiile despre legitimitatea Sfatului Țării. Unii și astăzi contestă legitimitatea Sfatului Țării și în felul acesta contestă întreaga operă a Sfatului Țării”.

Pe aceleași coordonate s-a înscris și intervenția lui Petre Otu, care a evidențiat importanța cercetării contribuției ostașilor români la efortul de război, adăugând că, de fapt, românii au luptat încă din prima zi pe fronturile Primului Război Mondial, fiind înrolați în armata imperiului austro-ungar și în armata țaristă.

A atras atenția alocuțiunea directorul Institutului de cercetări juridice și politice al AȘM, Valeriu Cușnir, care a efectuat o paralelă

cu anul 1917, subliniind că perioada anterioară Marii Uniri se aseamnă destul de mult cu situația actuală din Republica Moldova, caracterizată prin criză și sărăcie, corupție, exod al populației, dezbinarea societății etc. După opinia sa, cercetarea și cunoașterea acelor evenimente sunt de o importanță majoră, dat fiind faptul că o societate care își cunoaște trecutul este mai bine informată și mai dificil de manipulat, în condițiile în care manipularea și populismul devin mecanisme de influențare, tot mai des utilizate.

Prima sesiune a conferinței a fost axată pe analiza problematicii organizării Congresului militarilor moldoveni, cu referiri la evoluțiile din acea perioadă din Imperiul Rus. De asemenea, s-au făcut referiri la problemele discutate în cadrul acestui forum, cu precădere s-a subliniat gravitatea situației în care se afla școala națională.

Discuțiile au continuat și în a doua sesiune unde au fost abordate aspecte privind componența nominală a participanților la Congresul militar, felul în care a fost reflectat congresul în presa moldoveană de la acea vreme, precum și problematica mișcării naționale din Basarabia, de la autonomie național-teritorială la republică independentă.

Sesiunea următoare a avut ca element principal de referință evenimentele anului 1917 din Basarabia și pe Frontul Român. Lucrările prezentate s-au referit la felul în care istorio-

grafia a reflectat participarea basarabenilor pe fronturile Primului Război Mondial. Totodată, a fost discutată problematica privind deciziile STAVKA-i ce vizau Frontul Românesc, cu accent atât pe organizare cât și pe situația efectivă a trupelor ruse pe frontul din Moldova.

Ultima sesiune a abordat felul în care au fost reflectate evenimentele din 1917 din Basarabia și Rusia în istoriografie și memorii.

De asemenea, reuniunea științifică organizată la Chișinău a cuprins două lansări de carte și o expoziție de fotografie tematică. Au fost prezentate cărțile „Congresul Militarilor Moldoveni: 20-27 octombrie 1917. Studiu și culegere de documente”, care cuprinde toate actele emise de acest organism (cu traducerea în limba română) și, respectiv, „100 de ani de la deschiderea Frontului Românesc în Primul Război Mondial (1916-2016)”, ultima reprezentând lucrările prezentate în cadrul conferinței cu același nume, organizată în 2016, la Iași, de către Institutul pentru studii politice de apărare și istorie militară la Iași și Centrul de cultură și istorie militară din Chișinău.

La finalul conferinței, gazdele au subliniat faptul că participarea cercetătorilor români la activitățile științifice organizate în Republica Moldova este extrem de importantă în procesul de amplificare a colaborării bilaterale și de consolidare a relațiilor de cooperare științifică în domeniul securității și istoriei militare.

*DANIELA ȘIȘCANU**

* Cercetător științific gr. III, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară.

SIMPOZION: „ANUL 1917 LA BUZĂU”

În ziua de 23 noiembrie 2017, Divizia 2 „Getică”, Fundația „Mareșal Alexandru Averescu” și primăria municipiului Buzău au organizat simpozionul „Anul 1917 la Buzău”. La începutul manifestării a fost dezvelită, pe superba clădire ce adăpostește Primăria, o placă de marmură ce amintește că aici, în perioada 19-23 noiembrie 1916, a funcționat sediul Marelui Cartier General Român, în retragerea lui spre Moldova. În *Memoriile* sale, maiorul Radu R. Rosetti, șeful Biroului operații scrie despre acest calvar: „Ziua fusese posomorâtă. Șoseaua în bună stare, ar fi îngăduit un mers mai repede, dar era ocupată de mulțimea refugiaților, de convoaiele militare, de mici unități care, într-un amestec ce e greu de descris, care cu boi, cu cai, trăsuri militare, tunuri scoase din luptă, automobile, se scurgeau spre Ploiești într-o mare dezordine /.../ De la Ploiești încolo îngheșuiala era și mai mare /.../ Înaintarea a fost foarte înceată, cu toate încercările unor jandarmi de a ține alocurea stânga drumului liberă. Am sosit târziu de tot la Buzău și m-am dus la primărie unde era instalat Marele Cartier general, culcându-mă după ce luai cunoștință de ultimele știri, în însuși biroul ce-mi era rezervat” (General Radu R. Rosetti, *Mărturisiri (1914-1919)*, ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Maria Georgescu, Editura Modelism, București, 1997, p. 158-159.)

În cadrul simpozionului care a urmat, desfășurat în sala Nicu I. Constantinescu din localul Primăriei și moderat de colonelul (r) Mircea Tănase, fost redactor șef al revistei „Gândirea

Militară Românească”, au fost prezentate comunicări care au abordat o problemă foarte interesantă de istorie națională și locală.

Colonelul Florin Șperlea, directorul ziarului „Observatorul Militar”, s-a referit la precesul Unirii din anul 1918 și la percepțiile contemporane ale acestui eveniment de mare rezonanță din istoria românilor. Profesorul dr. Aurel Soare, directorul adjunct al Colegiului Militar „Dimitrie Cantemir” de la Breaza, s-a menținut în aceeași arie de preocupări, sintetizând semnificațiile Marii Uniri de acum 99 de ani.

La rândul său, conferențiarul universitar Constantin I. Stan, de la Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați, a abordat situația din județul Buzău în anul 1917, oprindu-se și la regimul de ocupație a Puterilor Centrale asupra acestei regiuni. Tot subiecte de istorie locală au abordat și profesorii Valeriu Niculescu, fost director al Muzeului județean Buzău și profesor Constantin Coman, din partea Inspectoratului școlar județean Buzău. Primul a analizat contribuția unităților militare buzoiene, în special regimetele 9 artilerie și 48 infanterie, la războiul întregirii, iar cel de-al doilea a adus în discuție jertfele dascălilor din județ în același conflict.

Din partea Institutului pentru studii politice de apărare și istorie militară au participat general maior (r) dr Mihail E. Ionescu, directorul și colonel (r) Petre Otu, director adjunct. Generalul Ionescu s-a referit pe larg la necesitatea recitirii izvoarelor și memoria-

listicii vremii pentru a înțelege mai bine contextul și semnificația evenimentelor din anii „Marelui Război” în scopul reliefării concluziilor și învățămintelor utile generației de astăzi. În acest context, a fost abordat rolul Misiunii Militare Franceze, conduse de generalul H. M. Berthelot. Militarii francezi au contribuit la reorganizarea armatei române și la luptele acesteia din toamna anului 1916 și vara lui 1917, dar Misiunea a avut și scopul de a menține și dezvolta influența postbelică a Franței în regiune.

Colonelul (r) Petre Otu a analizat contextul intern și internațional în care România a semnat armistițiul de la Focșani (26 noiembrie/9 decembrie 1917), concluzia fiind că această decizie a fost luată într-o situație limită, ea având un statut controversat. Statul român a încălcat astfel, tratatul (convenția) din 4/17 august 1916, gestul provocând greutatea la Conferința de pace de la Paris, ce a urmat încheierii războiului.

La reuniune au fost prezenți general de brigadă Gheorghică Vlad, comandantul Diviziei 2 Infanterie „Getica”, ing. Constantin Toma, primarul municipiului Buzău, Petre Emanoil Neagu, președintele Consiliului județean Buzău, Carmen Ichim, rectorul județului Buzău, comandanții unităților militare din garnizoana Buzău, președinți ai unor structuri asociative ale cadrelor militare în rezervă și în retragere, cadre militare active și în rezervă, profesori, publiciști, elevi, presă etc.

Simpozionul din municipiul Buzău a evidențiat buna concluzare dintre autoritățile locale și cele militare din garnizoană, precum și preocuparea deosebită a acestora ca omagierea Centenarului războiului de întregire și a Marii Unirii din anul 1918 să se desfășoare la standardele cele mai înalte.

PETRE OTU *

* Director adjunct, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară.

Recenzie Ia: *The Jagiellonians in Europe: Dynastic Diplomacy and Foreign Relations / Die Jagiellonen in Europa: Dynastische und Diplomatische Beziehungen*, edited by Attila Bárány, in cooperation with Balász Antal Bacsa (*Memoria Hungariae*, 2), Debrecen, 2016

The Jagiellonians have been mentioned in passing but consistently and at times substantially in the Romanian historiography particularly in connection with Stephen the Great's fifteenth century Moldavia politics and trade routes.¹ They played a more significant role in the history of Poland, Bohemia and Hungary, which is why they were dedicated an international conference and workshop *The Jagiellonians in Europe: Dynastic Diplomacy and Foreign Relations / Die Jagiellonen in Europa: Dynastische und Diplomatische Beziehungen* held on 10-11 April 2015, organized by the Hungarian Academy of Sciences – University of Debrecen, Hungary in Medieval Europe “Lendület” Research Group, at the Department of History, Faculty of Arts and Humanities, the University of Debrecen, Hungary. The proceedings of this conference were published in 2016 at Debrecen by editors Attila Bárány and Balász Antal Bacsa (Hungarian Academy of Sciences - University of Debrecen “Lendület” Hungary in Medieval Europe Research Group (LP-2014-13/2014) under the title *The Jagiellonians in Europe: Dynastic Diplomacy and Foreign Relations*. The volume includes a dozen articles written in English, German and French whose common denominator are the members of dynasty during the fifteenth and sixteenth centuries, with four studies making a connection between the Jagiellonians and the papacy. The book also comprises a list of abbreviations, a list of authors and their affiliations, and an alphabetical index. Besides being a well-structured and articulated work with remarkable contributions to the Jagiellonian research, *The Jagiellonians in Europe* also introduces us to related projects carried out in Central Europe, such as the the already mentioned one of the Hungarian Academy of Sciences and the research project ‘The Collective Identities in the Social Networks of Medieval Europe’ (IRP), which is conducted by the Department of History and Centre for Research in Medieval Society and Culture VIVARIUM, Faculty of Arts, University of Ostrava.

In the first study of the collection, “Ceremony and Diplomacy: The Royal Summit in Buda in 1412”, Balász Nagy chooses a well-documented event – the royal summit in Buda in 1412 – and investigates its circumstances (location, political context, duration), participants, rituals, and outcomes. The major players in this itinerant meeting were Sigismund and Wladyslaw/Vladislaus II of Poland who travelled for four months through Hungary, spending the months of May-June 1412 in Buda. The main goal of the meeting was to make peace after a feud whose underlying cause were the Teutons and possibly the search for allies against the Ottomans.

The second article entitled “Un légat pontifical au service de la paix entre Ladislas Jagellon II et l'Ordre Teutonique. Branda I^{er} di Castiglione et la Hongrie” is written by Gergely Kiss who deals with the same subject-matter: peace in some circumstances also involving the Teutons during the reign of Sigismund of Luxembourg. The author makes a useful survey of the relevant secondary literature, gives an outline of Branda I di Castiglione's career and then proceeds to the presentation of his missions as pontifical envoy in Hungary: the first one during 1410-1414 and the second during 1423-1424. During his first mission Branda is recorded by sources as part

of Sigismund's royal retinue; his diplomatic service prevails over his capacity of *legatus a latere* concerned with church reformation and Catholic reinforcement and is rewarded by the king. What this diplomatic service consisted of does not seem to be mentioned by the sources quoted by Kiss which, however, record Branda's presence in key moments and places of the negotiations. Proof of Branda's being a trustworthy person is Sigismund's confirmation of his privileges. Despite his more pompous title of "general reformer" during his second mission, Branda only plays an effaced role supporting his younger colleague, Ferdinand de Palacios, when mediating again a conflict between Poland and the Teutons. Gergely Kiss provides a useful seven-page table synthesizing Branda's activity from 1410 to 1414 based on primary sources, including time span and geographical coverage for each activity.

"Additions to the itinerary and seals of King Władysław I of Hungary in the light of recent Hungarica research" is the title of the third study written by Ádám Novák. He makes amends to the previous research on the itinerary and seals of King Władysław I of Hungary due to his capacity of member of the Hungarian Academy of Sciences - University of Debrecen 'Lendület-Hungary in the Medieval Europe' Research Group, which allowed him to discover new sources relevant to this issue. He presents the new supplements to the king's itineraries in tabular format, which was a good thing to do as this facilitates understanding and quickly finding information. He also gives a description of several seals and contributes to establishing a future seal index of King Władysław I of Hungary. Furthermore, he appends to his article the polysigillic diplomas of King Władysław I of Hungary (seven items).

The next article of the collection is "*Universe christiane reipublice validissima propugnacula* – Jagiellonian Europe in bulwark descriptions around 1500" written by Paul Srodecki. It discusses the image of Jagiellonian Europe as bulwark of Christendom which was widespread at the time in the diplomatic language. The Jagiellonians were considered to have had the same power as the Habsburgs or the Valois by the year 1500. To illustrate this diplomatic rhetoric, the author mentions Nikolaus von Rosenberg who uses this metaphor to raise support for Hungary and Poland in the Reichstag in Freiburg in 1498 and later on at Augsburg. In between these two moments he writes two treatises which warned about the Ottoman threat. A monk who wrote a liturgical acclamation called *Cantus contra paganos* continues the same rhetoric which is shared by some anonymous prayers. Furthermore, the author makes reference to a series of epistles written by or addressed to the Jagiellonians kings and/or court members in which Poland is described as *imperii Germaniae antemuralia* (p. 62) or other such variations. This motif was later borrowed by the Polish nobility and is paralleled in Hungary where the usage of the terms *antemurale* and *propugnaculum* is more and more noticeable in diplomatic correspondence especially between the court in Buda and the Holy See. The author makes reference to the emergence of this topos in the Late Middle Ages in Poland, Hungary and Livonia. However, earlier references exist about this topos in a letter² written by Stephen the Great, the voievod of Moldavia, on 25 January 1475 after having won the battle of Podul Înalt (near Vaslui) against the Ottomans.

In the fifth study "Ein Paar Bemerkungen zur moldauischen Politik der Jagiellonen an der Wende des 15. und 16. Jahrhunderts" Katarzyna Niemczyk shows how the Polish foreign policy toward Moldavia depended on the relations with the Ottomans, with the neighbouring states and also on the domestic policy. The author gives the example of the Moldavian policy change during the reign of John Albrecht and Alexander.

The author of the sixth article, "Habsburgs, Jagiellonians and Crusading: The Wallachian Case in the 1470s", is a Romanian researcher, Alexandru Simon. He thoroughly discusses the Moldavian-Wallachian politics with respect to the Ottomans in the context of two powerful dynasties in Europe. In doing that he relies on Italian (Venetian and Florentine) sources to recreate the events of 1472-1473 and to advance possible explanations based on a wealth of apparently insignificant details. His conclusion is worth mentioning: 'Between the two main traditional Christian monarchs of the region, Frederick III and Casimir IV, who thought that they controlled Stephen and had Matthias cornered, the two "newcomers", Matthias Corvinus

and Stephen III, without officially breaking off relations with Mehmed II until the last months of 1473, had manoeuvred their own paths possibly since as early as the summer of 1471 when Stephen III had not endorsed the conspiracy and the Polish attack on Matthias.' (p. 105-106)

In "Die ungarischen Jagiellonen und der Deutsche Orden in der Zeit von Hochmeister Albrecht von Brandenburg (1511-1525)", László Pószán looks at the relations between the Jagiellonian Hungary and the Teutonic order in the years preceding Mohacs, a time interval which coincides with the rule of Grand Master Albrecht von Brandenburg over the Teutonic Order. The Peace of Thorn (1466) had left the Teutonic order dependent on Poland, which was unacceptable for the Pope (that the Teutonic Order be vassal of a secular Power). Upon the death of Grand Master Hans von Tiefen (1498) the son of a prince succeeded to the leadership of the Order -Friedrich of Saxony, who died in 1510. In his election in 1511, Albrecht von Brandenburg (Hohenzollern) received support from Vladislav II Jagiello, King of Hungary and Bohemia, due to family ties and also for political reasons. Albrecht would soon turn the tables on Poland which will lead to the Teutonic Order concluding a peace treaty with Poland in 1525 whose result was the secularization of the Order. Albrecht abdicated and joined the Lutheranism. The Hungarian-Bohemian branch of the Jagellonians played an active part in mediating the Prussian-Polish peace talks.

Attila Bárány's article "The year 1526 and Jagiellonian Diplomacy" is the eighth of the collection. Bárány's purpose is to clarify whether the Jagiellonian kingdoms could have formed a block with respect to their foreign policy towards the Ottomans in 1526 and the previous years, which encompasses a time interval between 1490 and 1526 with a focus on some particular moments: 1521 – the fall of Belgrade, the early months of 1526 preceding Mohács and November 1526 when the peace with the Turks was signed. The historian notices that until 1521 the diplomatic language of both Poland and Hungary had been speaking about a 'common cause'. After the fall of Belgrade a division of the two diplomacies occurred which had been fuelled by the Ottomans. The Jagiellonian foreign policy in the mid 1520s developed against the background of Polish-Moldavian and –Tatar relations: 'The Polish and Hungarian political leadership might have had a last chance if they succeeded in keeping the voivod of Moldavia within the anti-Ottoman league. The Prince was nevertheless resolute in his pro-Turkish stand. The King of Poland was only interested in an anti-Ottoman war if he could make the King of Hungary put down the Moldavian voivod himself.' Attila Bárány makes clever use of an unknown document as well as of diplomatic correspondence with Tudor England.

The ninth and tenth articles share the same subject-matter (relations of Jagellonians with the Holy See) and references to some papal legates with some differences. Antonin Kalous, the author of "Jagiellonian Kings of Bohemia and Hungary and papal legates", the ninth study in the order of the book, confines his research to the fifteenth century when the kingdoms of Bohemia and Hungary were not only craved for by the Habsburgs and the Jagiellonians, but also drew the attention of papal diplomacy. The author presents the relation between the Jagiellonian kings and the papal legates in the region which reflects the crucial position assigned to the kingdom of Hungary in the fight against the Ottomans. Gábor Nemes produces yet another study that revolves around the time of the battle of Mohacs and emphasizes the importance of researching the papal briefs (*breves*) of the Jagiellonian Ages to be found in the *Archivo Segreto Vaticano*. The article is entitled "The relations of the Holy See and Hungary under the pontificate of Clement VII (1523–1526)" and it brings about a series of new outcomes resulting from the study of such novel sources: listing the participants of the relations between the two states, their role; identifying the Pope's efforts in the interest of Hungary at the different Christian courts; stating the role of the Holy See diplomacy in the domestic policy of Hungary (p. 174).

Péter Tusor wrote about "The Hungarian Episcopate and the Papacy after 1526" to depict the more radicalized relations of Hungary with the papacy which translated into 'the almost complete expropriation of benefices by the state' (p. 185). Moreover, he shows that episcopal sees in Hungary at that time were not filled by the Holy See which resulted in the instauration of

a 'state church system'. By mid-sixteenth century, Hungary requested that papal bulls be issued without any cost on account of the expenditure incurred with the fight against the Turks. The exemption from payment was however only partly and inconsistently applied due to reasons which are examined by the author. As a result of these developments the overall relations between the papacy and Hungary became sparse in the latter half of the sixteenth century.

In the last article of the book, "Dynastic policy and its limits: the Jagiellonians and post-1541 Hungary" Szymon Brzeziński supports the idea of continuity of the Jagiellonian diplomacy which did not abandon Hungary after its tripartite division in 1541, despite the serious difficulties which Jagiellonian dynasticism faced due to the relations of the dynasty members. The author concludes that "The European dynasticism met difficulties in confrontation with the Porte. Contrary to failed Habsburg attempts to control the whole Hungary, sovereigns from Cracow and Vilnius were able to earlier realize these limits and concentrated to save what could be saved. Nevertheless, Hungary should not be seen solely as an 'obstacle' in the Jagiellonian policy. The engagement of the dynasty still made it possible to save at least some chances to play a role in the Carpathian Basin, all that in extremely unfavourable circumstances.'

The recent Oxford-University-backed project (<http://www.jagiellonians.com/>) mentioned in the foreword of the collection reviewed herein is a case of Western European historiography moving outposts into Central Europe by means of a monumental object of study. As it always happens, it is the mightiness of your opponent that makes you great. This is also valid for the collection of studies that I am currently reviewing which show, on the one hand, how the Jagiellonians were made famous partly by their foes and on the other that the Oxford University coordinated project was by far outvalued by a group of scholars from Central Europe. With considerably fewer financial resources, the latter managed to share new discoveries in terms of primary sources and interpretation of already existing ones and wrote their studies in international languages to ensure better access to the historiography of the Jagiellonians.

SABINA MADGEARU *

* Teacher , Colegiul Național „Mihail Eminescu”, București.

¹ Șerban Papacostea, *Evul mediu românesc. Realități politice și curente spirituale* (București: Corint, 2001); Liviu Pilat, *Între Roma și Bizanț. Societate și putere în Moldova (secolele XIV-XVI)* (Iași: Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, 2008); Alexandru Pinzar, *Hotarul de Nord al Moldovei (de la formare, însecolul al XIV-lea, până la statornicirea lui pe Ceremuș, Colacin și Nistru)* (Iași: Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, 2016).

² The original Latin version of the letter addressed to the Hungarian Crown and all monarchs of Europe does not survive. A translation of an Italian version is quoted by Constantin C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. II, part I, București, Fundația pentru Literatură și Artă, 1940, p. 63-64. In his letter, Stephen the Great refers to Moldavia as "the gate to Christendom".

Revista de istorie militară – Caietul 1 / 2017
a *Centrului pentru istorie militară și științe sociale
al Bundeswehr¹-ului (ZMSBw)*

Revista de istorie militară – Caietul 1 / 2017 cuprinde următoarele lucrări:

Eseuri

- Strategie militară și propagandă creștină. Războiul pentru Kandia (1645-1669) și părintele otoman – dr. *Thomas Freller*²
- Eroismul fără limite *revăzut*. "Apărarea eroică a fortificației Brest" în lumina documentelor Wehrmacht³-ului și a documentelor egoului german – *Christian Grenzen*⁴
- Înzestrare, închiderea frontierelor și statutul ocupației RDG. Politica Germaniei sovietice în perioada de tranziție 1951-1954 – dr. *Gerhard Wettig*⁵

Rapoarte de cercetare

- Călătorie în trecut. Militarii vest-germani, îngrijirea mormintelor de război și „turismul pe câmpurile de luptă” din 1951 până în 1990 din perspective transnaționale – prof.dr. *Arnd Bauerkämpfer*⁶
- Istoria militară germană între 1945-1990 în context internațional. Bilanț și perspective de cercetare – prof.dr. *Jörg Echternkamp*⁷, dr. *Dieter H. Kollmer*⁸, dr. *Thorten Loch*⁹, prof.dr.med.dent. *Ralf Vollmuth*¹⁰ și dr. *Rüdiger Wenzke*¹¹

Informații din activitatea de cercetare

- „Psihiatria în primul război mondial” – *Corinna Malek*¹²
- „Există o istorie militară germano-germană ca istorie contemporană mai nouă?” – *Leonie Ziegler*¹³

62 *Recenzii de carte* grupate, în funcție de perioada abordată, astfel: domeniu general (9), antichitate și epoca medievală (2), epoca modernă timpurie (3), 1789-1870 (4), 1871-1918 (22, majoritatea referitoare la primul război mondial), 1919-1945 (16) și după 1945 (6).

SORIN NEGOIȚĂ *

* Șef secție programe studii de apărare la Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară.

¹ Armata federală germană.

² *Universitatea Aalen*.

³ entitate a forțelor armate ale Germaniei după 1935.

⁴ *Institutul pentru studii globale și europene Leipzig*.

⁵ *Fost conducător al Sectorului politică externă și de securitate la Institutul federal din Köln pentru studii științifice estice și internaționale*.

⁶ *Universitatea liberă Berlin, Compartimentul științe de istorie și cultură, Institutul Friedrich-Meinecke*

⁷ *Director științific, conducător al proiectului "Istoria militară a RDG" în Sectorul "Istorie militară după 1945" la ZMSBw, Potsdam*.

⁸ *Locotenent-colonel, ZMSBw, Potsdam*.

⁹ *Locotenent-colonel, ZMSBw, Potsdam*.

¹⁰ *Colonel medic, ZMSBw, Potsdam*.

¹¹ *Conducător științific, Director al Sectorului "Istorie militară după 1945" la ZMSBw, Potsdam*.

¹² *Voluntar științific, Regiunea Schwaben, Augsburg*.

¹³ *Science Po Lille/WWU, Münster*.